DER EWIGE JUDE.

Beiträge zur Geschichte

des

JUDENTHUMS.

Zur Belehrung, Gründung und Erbauung

IN ISRAEL.

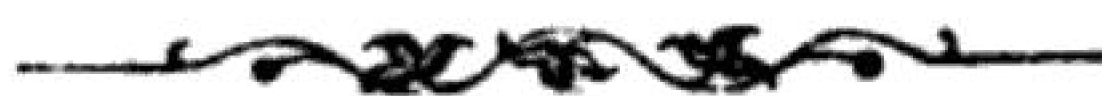
Redigirt nnd Herausgegeben

von

JOSEPH KOHN

Redakteur des **Hamwasser** und **Hanescher**.

Jahrgang I. — Heft I.

LEMBERG 1866.

Druck des J. M. Stand.

Selbstverlag des Redacteurs.

היהודי הנצחי

זה ספר קורות שבטי ישראל בכל מקומות פזוריהם, אשר עברו עליהם בעתים שונים ובארצות שונות, אם לשבט ואם לחסד.

ונלוה אליו

נצח ישראל

כולל הגדות (לעגענדען) מקורות אנשי שם ומופת בישראל, ומאשר קרה לארצנו הקדושה תובב״א. להראות לעיני העמים והשרים כי עם חכם ונבון הוא העם בחר לו יה לסגולתו, ויקר תפארת הארץ אשר עיני י״י אלהינו בה מראשית השנה ועד אחרית שנה. נאספו לאגודה אחת

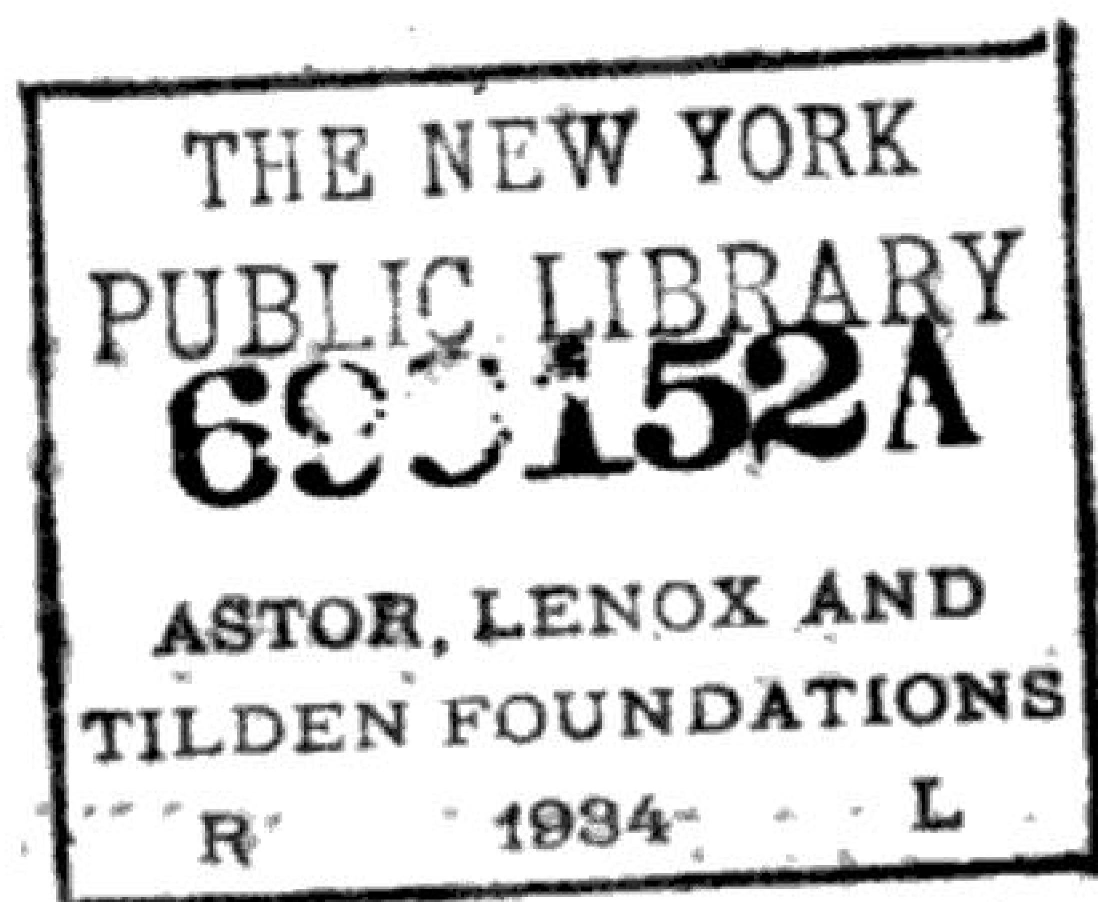
מאת

יוסף כהן צדק.

שנה ראשונה שנת תרכ״ו לפ״ק מחברת ראשונה.

לעמבערג.

הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל?
אִם יְלִיד בַּיִת הוּא?
מַדּוּעַ הָיָה לָבַז?
(ירמי׳ ב׳ י״ד)

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1934 L

לכבוד

גור אריה לבו לב ארי, נפתלי אילה שלוחה לעשות צדק ומישרים וי״י ברכו ויתן לו גנזי ברכה, אשרי האיש שלו ככה.

הוא

הגביר האדיר חכם לבב ונבון דבר המשכיל על דבר אמת וצדק משכיל אל דל ומשכיל דורש אלהים, השלם המפואר

כש״ת

מו״ה **נפתלי הירץ גינצבורג** נ״י

בן

אביר הגבירים נודע ביהודה ובישראל גדול שמו לכבוד ולתפארת נדיב ועושה חסד ומרים קרן ישראל בממלכת רוסיא.

כש״ת

מו״ה **יוסף יוזל גינצבורג** נ״י

בן הגביר האדיר נדיב וחכם לבב

מו״ה **גבריאל יעקב** ז״ל

בן הראש הנגיד המפורסם בדורו

מו״ה **נפתלי הירץ** ז״ל

בן הרב הגביר נדיב ושוע פו״מ בווילנא

מו״ה **אשר** ז״ל

בן הרב הגביר פו״מ בעיר פינסק

מו״ה **קלונימוס קלמן** ז״ל

בהרב הה״ג החריף ובקי משנתו קב ונקי

מו״ה **יצחק אייזק** ז״ל

בהרב הגאון החריף ובקי

מו״ה **אשר** ז״ל

מגזע הגביר זורע צדקות מצמיח ישועות

מו״ה **שמעון גינצבורג** ז״ל

מנחה היא שלוחה מאת מכבדו ומוקירו כערכו

המעריך.

אדוני!

בין בתי שרי יהודה העומדים לנס עמים, יחשב בית גינצבורג. פתוח הוא לרוחה להשביע כל הבא אל תוכו, רצון. הנדיבות מצאה בו בית, והחנינה קן לה. אין זה כי אם בית הצדקה, וזה שער החמלה! —

כהעץ כן פריו, פרי ישוה לו, אבותיך שתולים היו בבית ײ, בחצרות בית אלהינו פרחו; וכל בית אביך השר: עוד ינובון בשיבה, דשנים ורעננים יהיו! — גם שמן תורק שמך יתן ריח כריח שדה ברכו ײ, בהיותך גפן אדרת בתוך כרם יהודה לבית גינצבורג.

שמועה שמענו — ונשמח לשמועה — כי באביך אביר הגביר תעשה גם אתה צדקה בכל עת, בעקבותיו תלך מישרים לשכון את דכא ולתמוך ידי חכמי הרשים יוצרי ספרים עלי חוק התורה והחכמה. חכמי לב ירויון מדשן ביתך, ומנחל הנדיבות תשקה משכילים. —

ותקטן עוד זאת בעיניך, אדון! ותדרוש גם לכבוד המתים שכבר מתו באשר הם חיים עודנה ולנצח. המות לא פסח על בתיהם, וקרא עצרת לימי חייהם; ואתה תחוג את חג האסיף לאסוף פרי חכמתם. אסוף אספת אל תוך ביתך כאלף כתבי ידות יקרי הערך אשר הרבית במחירם, כי טוב לך תורת פי חכמי ישרון מאלפי זהב וכסף, בלעדי אלפי הספרים הנדפסים הנמצאים בביתך המלא ספרים. ועוד ידך נטויה להגדיל אוצר ספריך היקר בעיניך מאוצר בכסף אשר הנך האלהים אשר העושר והכבוד מלפניו.

על אוצר כל כלי חמדה ההוא, חפקדת שומר נאמן, איש אשר רוח בו לפתוח בחכמתו את שעריו, ובתבונתו יודיע לבני האדם תורת הרבנים הגאונים והחכמים אשר כתבי ידיהם קנית בהון רב. הוא ידיד נפשי ולבבי הרב החכם המפואר המבקר הנשגב והנעלה מו"ה שניאור זקש נ"י לרשום השימת הספרים היקרים ההם רשום בכתב אמת. בה יכתוב גם תולדות חיי מחבריהם ז"ל, כיד הבקורת הטובה עליו. ותדפיסה בתכלית היופי לחלקה ביעקב ולהפיצה בישראל, ומי האיש החפץ תורה וחכמה, אוהב כתבי ידות לראות הטוב הצפון במו, יבא וימצא את שאהבה נפשו! — שם עולם קנית לך בזה, אשר לא יכרת.

ובהיותך גם שאר בשרי הקרוב אלי ממשפחתי, כי כאשר ראיתי במ"ע „עלי הדס" (עלה נ' צד 88) הנך גם אתה נכד אא"ז הנשר הגדול הרב הגאון האמתי מהר"ל מפראג ז"ל; הנני מקדיש את המכתב עתי הלזה המכונה בשם „היהודי הנצחי" לכבוד שמך. בבטחוני כי עטרת תפארת יהיה שמך על פעלי זה.

דברי ש"ב מכבדך ומוקירך באמת ובלב תמים כל הימים

יוסף כהן צדק.

לעמבערג ר"ח טבת סמת צמאה לך נפשי לפ"ק.

סופרי רוממו ימין רוממה.

כבוד אהובי רבני וחכמי דורנו, אשר נפשכם באמנה אתי זה רבות בשנים, כפעם בפעם פברתם אותי במאמריכם היקרים להדפיסם במגיד ירחים, בהמבשר, בהנשר ובאוצר חכמת, הנני נותן לכם תודתי קבל עם בעד העבר והחוה, בבטחוני כי ברית אהבתנו לא תופר גם בעתיד אם ישמרנו אלהים בחיים.

מאהבתי שאהבתי שפת קדשנו, ומשמחתי שאשמח תמיד בפעלכם, הנני נגש עתה עוד למלאכה חדשה — מלאכת הקדש היא — למען יהיה לפניכם עוד מקום חדש להתגדר בו.

לא מראש בסתר דברתי, ופעמים רבות אנכי חזון הרבתי בהמבשר, ומה גם במאמרי „תהלה לשיר תהלה" (הנדפס באוצר חכמה חלק שני) „במבואי" הנדפס בראש ספר דברי הימים למלכי צרפת, ובמאמרי „יקרא דחיי ודשכבי" (הנדפס בספר מצבת קדש ח"א) על דבר התועלת הגדולה ללמד בני יהודה קורות אבותינו. במאמרי הנזכרים הבאתי ראיות רבות מתנ"ך משני התלמודים ומדרשי חז"ל על יקר הדבר הזה. לשכנם ימצאם הקורא, ואין להכפיל דבר אמת אשר עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע.

על כן תשאני רוחי לכתוב ספר יקרא שמו בישראל „דברי הימים לבני ישראל בגלות החל הזה מימי עזרא הסופר עד היום הזה" בו אלכה בנתיבות גדולי דורשי קדמוניות ישרון: הרב הגאון שי"ר והרבנים החכמים צונץ, יאסט וגרעטץ. ואולם גדול ורחב ידים יהיה הספר ההוא בעזה"י, והמלאכה לא ליום ולא ליומים. וי"י יגמר בעדי, להוציאו לאורה בעודני חי.

והלום ראיתי אחרי רואי כי בספרי מורשת קהלת יעקב, וגם במכתבי העתים המגיד, הכרמל, המליץ, המבשר והנשר, ימצאון מאמרים מעטי הכמות ורבי האיכות להודיע לבני האדם קורות אבותנו ואחינו הפזורים בארצות שונות, המרחיבים שדה קורות בני ישראל בגלות החל הזה. ויען מפוזרים המה בעלים מפורדים יש לגור פן ברוב הימים גם אלה תשכחנה; — על כן נועצתי לאסוף את הפנינים היקרים האלה אל מקום אחד. יחוברו אחד אל אחד ויחדו יהיו תמים, משמרת לבני ישראל לדורותם. ולכולם בשם יקרא „היהודי הנצחי".

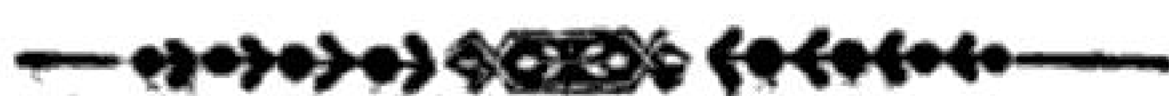
גם חיי אנשי שם ומופת, וספורים (לעגענדען) הנצורים על דל שפתי דורות ראשונים ואחרונים, אסוף אאסוף בהוספה המכונה

„נצח ישראל"

ואולם חדשים גם ישנים דודי אצפון לך, ואם שתי המחברות הראשונות — אשר אדפיס רק לדוגמא — מלאות רק ישן נושן, אהל אי"ה מהמחברת השלישית להביא דברים חדשים לא נודעו לקוראי שפת קדשנו. בבטחוני כי רבני וחכמי דורנו הי"ו, יקחו להם מועד להעתיק קורות אבותנו ואחינו ממה"ע ומספרי דברי הימים לבני ישראל בלשונות אשכנז צרפת אנגלית איטלקית וכו' וכו'. ובשמחה אדפיס דבריהם מדי חדש בחדשו.

מכתב עתי הזה, לחדשים יבבי", כל מחברת בערך שלשה באגען. מחירו בפה לעמבערג לשנה 40 .fl 2 ע"וו ; בכל ערי ממלכת עסטרייך .W .fl. o 3 ; בשאר ממלכות תבל 40 .fl 3 ; ברוסיא ופולין 40 .3 רו"כ. ולפי ערך זה לחצי שנה וגם לרבע. והמשלם עתה בעד שנה תמימה בעד שלשת מכתבי העתים הי"ל מתחת ידי: הלא המה המבשר הנשר והיהודי הנצחי ינכה לו fl 1 (וברוסיא ופולין 1 רו"כ) וישלם בעד שלשתם רק: בפה 40 .fl7 בכל ערי ממלכת עסטרייך fl 9 בשאר ערי ממלכות תבל 40 .fl 10 ברוסיא ופולין 8.40 רו"כ. ובטח לבבי כי ירבוין החותמים, ואוסיפה קדש על קדש. לישועתך קויתי י"י.

המעריך.

נצח ישראל ותורתו.

מגדל עוז דבר החוזה „נ צ ח י ש ר א ל ל א י ש ק ר" בו ירוץ „ה י ה ו ד י ה נ צ ח י" ונשגב!— בצאת ישראל ממצרים, ויתן לו תורה ומצות, נתן לו דגל ועליו חרות „נצח ישראל לא ישקר!" בדגל הזה נדגול עד היום הזה, לאות כי אנחנו בני היהודי הנצחי!—

„נצח ישראל לא ישקר" חרות על דגלנו: בצאת ישראל מירושלים, וילך מגוי אל גוי, התוה י״י תו על מצח הנודד, לאות לבני מרי.... השטן יראה ויָנוס, המשחית יסוב לאחור מנגוע ביהודי הנצחי!—

„נצח ישראל לא ישקר" חרות על דגלנו, זו כחו לאלהו! אל מוציאו מציון ותרועת „א ה י ה א ש ר א ה י ה" בו. אם עליו נבולו, פרחיו קמלו... עוד מצבת קדש לעד עומדת, וצמח י״י לצבי מעפר אחר יצמח, כי לא היניקה ש ר ה בנים לתהו, כי ילדה את היהודי הנצחי!—

„נצח ישראל לא ישקר" חרות על דגלנו: א ב ר ה ם זקן... וכחו אז; כחו ע ת ה! אם יכאבו בניו... אלהים יגרש מפניהם אויב אשר אמר „אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם" — למען דעת כל עמי הארץ, כי המה בני היהודי הנצחי!—

„נצח ישראל לא ישקר" חרות על דגלנו. כי זקן י צ ח ק ותכהינה עיניו מראות... עוד בניו כשמש יאירו. בשנות ראה רעה הוכן לבנו הצעיר... מטבח — העצים והאש נערכו והשה פזורה י ש ר א ל ל ע ו ל ה... נעקד והושם על המזבח ממעל לעצים; ובקראו מן המצר, „שמע ישראל... לישועתך קויתי י״י!" עוד זה קורא; והנה מלאך י״י קורא מן השמים „הרף! הנח את המאכלת! אל תשלח ידך אל הנער, נער ישראל ואהבהו, עליו התפללתי כי יהיה היהודי הנצחי!"—

„נצח ישראל לא ישקר" חרות על דגלנו: לאומים רבים ספו תמו ונשכחו כמת מלב; ו ב נ י י ע ק ב ל א מ ת ו! בהאבק איש עמם... אין בשבטיו כושל!— לא פעם אחת שלח י״י בהם את הנחשים השרפים וינשכום; ובצרתה עשה להם שרפים עומדים ממעל להם, מקצה אחיהם שם על נס, וכל הנשוך והביט אליהם וחי, לא ימות כי יחיה כי הוא היהודי הנצחי!—

„נצח ישראל לא ישקר!" חרות על דגלנו: משה איש האלהים עלה אל האלהים; ועמו חי חי עודנו על הארץ! כי עבר במימי מריבת הקדושים בעיניהם, נבקעו ויעבור וימלט; במו אש שנאת דת, נכבתה ולא נכוה... ואף גם זאת בדורות היה כסנה באש, ברצון שוכני סנה הסנה בער באש והוא איננו אכל — בהיותו היהודי הנצחי! —

„נצח ישראל לא ישקר" חרות על דגלנו: תורה צוה לנו משה. זאת התעודה: בגללה שפכו אבותנו דמם, למענה השליכו נפשם מנגד! הלא עם יתיחש למטה גבוריו ואדיריו; ולמי יתיחש היהודי להתיחש? לתורתו, לשלשת אבותיו, אשר הלכו כעמוד אש לפני מחנה הולכי חשכים להאיר להם חשכם, לנביאיו, ללויו, לתנאיו, לאמוראיו, לגאוניו ולרבניו! — פרי ישוה לתורתו „כי לא תשכח מפי זרעו!" חרות על דגלה; וגם „נצח ישראל לא ישקר" חרות על דגל היהודי הנצחי! —

„נצח ישראל לא ישקר!" חרות על דגלנו: זאת התורה יקרה היתה בעיני אבותינו, כן היא בעינינו וכן תהי בעיני בנינו אחרינו „לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר י״י מעתה ועד עולם" ביד עבדיו הנביאים. ואם בדור תפשה המספחת וקצת בניה יעזבוה, עוד לא ימושו דבריה מפי כל בני היהודי הנצחי! —

„נצח ישראל לא ישקר"! — חרות על דגלנו: לא סר ולא יסוד שבט מיהודה, דוד הוא הקטן כירח יכון סלה. שבטי יה יקטנו ויגדלו כירח, עד יבא יום מצהרים יקום חלדם וקם שבט מישראל. בן ישי אם נטש צאן מרעיתו, עוד יבא יום ישלחהו אלהים למחיה לפנינו להחיות עם רב, את הנהלות ירפא... ואת האובדות יבקש... ישוב מצרף ויטהר את היהודי הנצחי! —

„נצח ישראל לא ישקר!" חרות על דגלנו: אלהים כרת עמנו את הברית; על כן בדור דור איתן מבטחנו, כי לא יצען אהלנו. אם מלאך הברית עלה אל־יה — כי לקח אותו אלהים ברכבו רכב רבותים ברכב אש ובסוסי אש... חי חי הנהו — ובשמור ישראל את אוצר התורה והחכמה אז נצח ישראל לא ישקר ובנשר ידאה המבשר אל היהודי הנצחי — עד

יב״א כהן צדק.

מעטה תהלה.

לנגד חכם בעוז הלא הוא ידידי ומיודעי, הרב הה"ג החכם הכולל, מודע למודע וגואל לתושיה, זך הרעיון ואת כבודים כמוהו

כש"ת **ר' יוסף כהן צדק** לפרט.

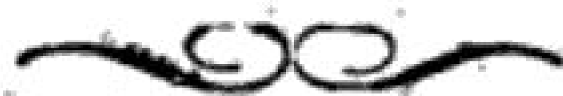
בהוציאו לאור את מכתבו העתי החדש הנקרא

„היהודי הנצחי"

מאת

מתתיהו שמחה ראבענער

מורה הדת בבית-מדרש המדעים (אבערגימנאזיום) גם בבית-הספר (הויפטשולע) בעיר סוטצאווא במדינת בוקאווינא.

יַעֲלוּ עַנְנֵי עֵיפָתָה, יוּעַם זְהַב הַשֶּׁמֶשׁ,
יִתְאַבְּכוּ מִפִּלְשֵׂי עָבִים וַיְהִי אֹפֶל וָאֶמֶשׁ,
יִתְהַלְּכוּ חֲצָצֵי רַעַם, יָרוֹבּוּ כַּעַיִם בְּרָקִים;
רוּחַ צַח שְׁפָיִים כִּי יַחֲלוֹף עַל פָּנֵימוֹ,
יַחְדָּיו נָזוֹרוּ אָחוֹר, הָלוֹךְ וְחָסוֹר וְאֵינֵימוֹ,
אוֹ־אָז תּוֹפַע הַחֶרֶס, אוֹר בָּהִיר בַּשְּׁחָקִים.

כָּכָה עַנְנֵי אִוֶּלֶת, עֵת מָרוֹם יַדְהִיבוּ,
הָאֹפֶל יִפְעַת הַחָכְמָה, שְׁמֵי הַקֹּשֶׁט יָעִיבוּ,
וּבְחַשְׁרַת הַבְלֵי שָׁוְא עֲלֵי נֶפֶשׁ יִתְרַקָּעוּ;
רוּחַ נָבוֹן כִּי תְּרוֹמֵם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה,
סָפוּ כְּמוֹ בַלָּהוֹת, נָזוּ לְאֶרֶץ הַנְּשִׁיָּה,
וַיָּהֶל מְאוֹר הַדַּעַת, וְרוּחַ וָלֵב יִתְחַטָּאוּ.

יוֹסֵף נוֹצֵר תְּעוּדָה! כֹּהֵן לְאֵל הַשָּׁמַיִם!
מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי אֶלֶף, מְהֻלָּל שִׁבְעָתַיִם,
בְּמִקְדַּשׁ שְׂפַת עֵבֶר תְּכַהֵן זֶה־יָמִים כַּבִּירִים
אַתָּה שָׁלַחְתָּ רוּחֲךָ וַיָּפִיצוּ עַנְנֵי אִוֶּלֶת,
כִּסָּמוֹ תְּהוֹם רַבָּה, צָלְלוּ מִבְּלִי תוֹחֶלֶת,
וְחָכְמַת יְשֻׁרוּן תָּהֵל כַּחַרְסָה בִּשְׁמֵי סַפִּירִים.

אַתָּה חָמַלְתָּ בְּטוּבְךָ עֲלֵי שָׂפָה עִבְרִיָּה,
רַבָּתִי בַּחָכְמָה הָיְתָה, שָׂרָתִי בַּתּוּשִׁיָּה,
אָז בִּימִינוֹ אֵשׁ־דָּת עֶלְיוֹן הוֹפִיעַ,
בָּהּ לַהֲקַת צוֹפִים נְאֻם־יָהּ הִתְנַבָּאוּ,
בָּהּ אֲצִילֵי יִשְׂרָאֵל לִרְגָעִים הִשְׁתַּעַשְׁעוּ,
אַךְ בָּהּ יֶלֶד בַּחֲלֵב אִמּוֹ אֹמֶר הִבִּיעַ.

אֲהָהּ! מִיּוֹם אֶרֶץ לֵא־לֹהֶם הָעִבְרִים גֹּרָשׁוּ,
בָּלְלוּ לְשׁוֹנָם כְּמַעֲלְלֵיהֶם, מֵאַהֲבָתָהּ נוֹאָשׁוּ,
הוּסַר צְבִי תִּפְאַרְתָּהּ, וּבְכֵן יָרְדָה פְּלָאִים,
וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינָיִם, שַׁחָה קֹדֶרֶת,
יִשּׁוֹם יִשְׁתָּאֶה כָּל עוֹבֵר: הֲזֹאת־הַגְּבֶרֶת,
מֵעוֹלָם דְּבָרֶיהָ יְקָרִים, בְּפָז מְסֻלָּאִים?

וַיִּתְעָרְבוּ בַגּוֹיִם וּבְיַלְדֵי נָכְרִים יַשְׂפִּיקוּ .
שָׁטוּ מֶנָּה מֵאֲהֵבֶיהָ , כֻּלָּם סָרָה הֶעֱמִיקוּ ,
וַתָּשָׁב אָחוֹר הָהּ ! כְּאָמָה הָעִבְרִיָּה הָלְכָה ,
לוּלֵא נְבוֹנִים הֲרִימוּהָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר ,
וַיֹּאמְרוּ : סֹבִּי ! לָאִוֶּלֶת וְלַחשֶׁךְ יְהִי אוֹר !
כִּמְעַט כַּנֵּצֶר נִתְעָב , כַּמֵּת מִלֵּב נִשְׁכָּחָה .

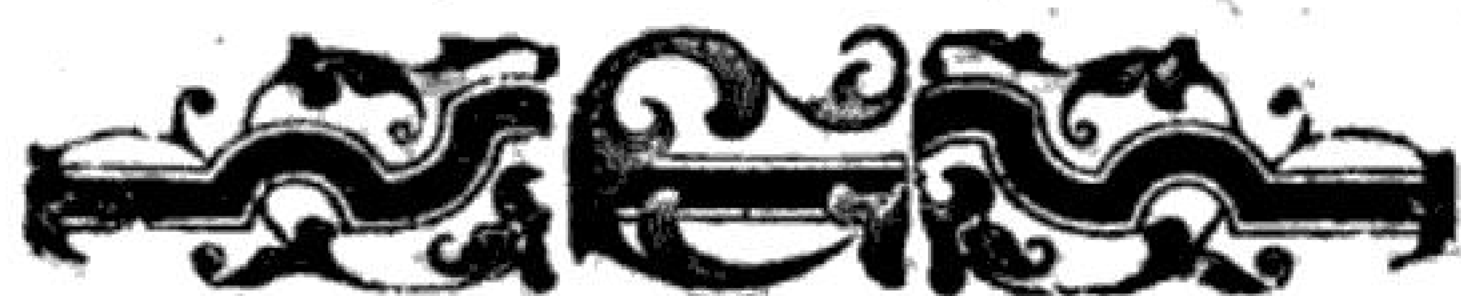
אַתָּה כֹּהֵן לְעוֹלָם בְּתוֹךְ הֵיכַל הַתּוּשִׁיָּה ,
אַתָּה הָיִיתָ הָרִאשׁוֹן בְּאֶרֶץ גַּאלִיצִיָּה ,
הַמְבַשֵּׂר טוֹב לְיִשְׂרָאֵל בִּלְשׁוֹן צִיּוֹן וִירוּשָׁלָיִם ,
תּוֹרָה וּמַדָּע תְּעוּפֶנָה עַל אֶבְרוֹת הַנֶּשֶׁר ,
בְּאוֹצַר חָכְמָה מְלִיצֵי רֵעֵי יָחְדּוּ בְּקֶשֶׁר ,
וְאִמְרֵי שֶׁפֶר תִּתֵּן בְּמֶגֶד יְרָחִים אַרְבַּעְתָּיִם .

הֶאָח ! מַה יָּקְרוּ רֵעֶיךָ , וְעָלֶיךָ לִתְרוּפָה ,
גְּדוֹלִים חִקְרֵי לִבְּךָ אַף אִמְרָתְךָ צְרוּפָה ,
נִרְדְּךָ נָתַן רֵיחַ עַד קִרְיַת מֶלֶךְ הַמְּעַטִּירָה ,
קוּמָה רְכַב צְלַח עַל־דְּבַר אֱמֶת וֶאֱמוּנָה ,
לְךָ יָאֲתָה הַכָּבוֹד , לְךָ עֲטֶרֶת הַתְּבוּנָה ,
הֵן תְּהִלַּת חָכְמָתְךָ כְּמוֹ בְּשַׁחַק הַצְּפִירָה .

אַךְ מָה אָמַר חֲזוּ הַשֶּׁמֶשׁ בְּעֹז אוֹרֵהוּ !?
הֲלֹא יַבִּיט הַפִּקֵּחַ וְעִוֵּר בְּמַחְשָׁךְ יִבְזֵהוּ ,
הֶחָכָם יוֹדֵךְ וּכְסִיל לֹא־יָבִין שֵׂכֶל מְלִיךְ ;
כִּי מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ לִשְׁתּוֹת מִמְּקוֹר הַדַּעַת
לֹא יִתְעַנֵּג מִבִּינָתְךָ , כְּמוֹ בַּיָּר נוֹבַעַת ?
מְדַבֶּרְךָ כִּי נָאוֶה פִּי חָכָם יְהַלְלֶךָ . —

מַה יִּתְרוֹן לֶאֱנוֹשׁ יָמוּת צִיּוּנֵי גְּאוֹנִים ?
הֵן עֵקֶב שֹׁחַד הוּקְמוּ בִּמְחִיר עֲשֶׂרֶת מוֹנִים,
לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם בְּעֵט בַּרְזֶל וְעוֹפֶרֶת ,
אָמְנָה לֹקֵחַ נְפָשׁוֹת ! יָשָׁר בִּלְבַב תָּמִים ,
שִׁמְךָ יִנּוֹן בַּקֹּדֶשׁ , זִכְרְךָ לְאֹרֶךְ יָמִים ,
בִּלְבַב הַיְּהוּדִי נֶצַח תֵּשֵׁב לְמַזְכֶּרֶת .

תֵּיקַר־נָא מְיוּדָעִי ! זֹאת שִׁירָתִי בְּעֵינֶיךָ ,
הוּבָאת מִנֶּפֶשׁ חֲפֵצָה לְסַפֵּר מַלְאֲכוֹתֶיךָ ,
וְאֵין לָאֵל יָדָהּ כִּי בִלְשׁוֹנִי אֵין מִלָּה ;
זַמּוֹתַי בַּל יַעֲבוֹר , יִרְצֶה הֶגְיוֹן לְבָבִי ,
אַל תְּתַעֵב מִנְחָתִי , יִכּוֹן לְפָנֶיךָ יְהָבִי ,
„אֱלֹהִים יְחָנְךָ !“ כֵּן נַפְשִׁי תֶהֱמֶה וַאֲנִי תְפִלָּה .

סכנה גדולה ליהודים ברומי,

על אשר לא אבו לשמוע בקול קיסר רומי, קאיוס קאליגולא האכזר והאויל, אשר צוה לשם להציב תבניתו בבית מקדש. וזה בשנת תשב״ץ לבנין רומי, ועשרים ותשע שנים לפני חרבן בית שני ביד הרומיים.

המעשה לא ילמד לנו להועיל על פי סיפור הצדק והטוב בלבד, כי אם גם הרע והאולת אשר נעשו על הארץ, מיום היות אדם עליה, גם אלה ילמדנו חכמה, ודעת לנפשנו ינעם. והיה כל איש הקורא מעשי ימי קדם, הוא ימצא צדקות אנשים ישרים ותמימים, ועל צדם גם חטאת זמרי, ומי האיש החכם, ויבין את זאת, לבחור בטוב ולעזוב את הרע. וכל העם ימצא במעשה די מחסורו אשר יחסר לו, כעם ככהן, כחכם ככסיל, כמורה כתלמיד, כולם יחכמו ויוסיפו לקח, אם יהגו בו.

החכמה המובחרת היא לדעת ולהבדיל על נכון בין טוב ורע אמת ושקר, בין צדק ועול, אף היא תתאמץ לראות ולדעת תועבה החטאת והרשע, למען תמאס בו ותלך בדרך טובים, בדרך החיים אשר יזהה לה אור תפארת הצדק והאמונה. וזה היה דרך הלימוד לחכמי האמת אשר היו לבני ישראל בימי קדם, להורות לבניהם ולתלמידיהם את אשר יעשו, ואת אשר יעזבו. הוא הדבר אשר ילמדונו פרקי אבות המלאים חכמה ודעת, והוא אוצר נחמד לישראל, אשר לא יסולה בכתם ופז רב. ואלה דברי החכם לתלמידיו: צאו וראו איזה הדרך הטוב שידבק בו האדם? ואחרי התשובה, הוא חוזר ומוסיף לשאל: איזה דרך רע שיתרחק ממנה האדם? הלא תראו עין בעין, אשר ילמד חכם אמת לתלמידיו לדעת טוב ורע, למען ידעו בחון אותם ולהבדיל ביניהם. וגם החסיד רבינו בחיי בספרו היקר חובת הלבבות העיר על זה באמרו: אמר הרב לתלמידיו: למדו את הרע להכיר אותו ולברוח ממנו. וחכם אחד רומי, פלוטארך

שמו, אמר: וזה על אודת הדבר הזה, כי היה בימיו איש אחד מהיר במלאכת הניגון מאד. והיה כאשר יורה האיש ההוא לתלמידיו לנגן בחליל ויוליכם אל בתי השחוק אשר שם ינגנו אנשים בכלי זמר, וישמעו שם אנשים מנגנים זה מזה שונים. זה מנצח בחלילו, וינגן היטב עד מאד,

וזה לא ידע מאומה, וידע לנגן מאד. אז אמר להם המורה: ראו ושמעו בני! כזה תנגנו וכזה לא תנגנו! — והנה על פי הדברים והבחינות האלה נספר הנה מעשי אכזריות חמה, ושצף אף של הפתי הנמהר קאיוס קאליגולא קיסר רביעי לראם, אשר מלך בשנת תשפ"ח אחר בנין עיר ראם, ושלשים ושלש שנה לפני חרבן הבית ביד הרומיים.

ויהי אחרי מות טיבעריוס, קיסר שלישי לרומיים ויבחרו חילי רומי את קאיוס לקיסר עליהם. וימהר קאיוס לשלוח את מאקרא שר צבאו אל יועצי עיר ראם, לבשר להם את בחירתו לקיסר עליהם. ויהיו היועצים חונפים את קאיוס מאד, משנאתם את טיבעריוס אשר מלך לפניו ויתנו את כל תחת כפות רגליו. ויתנו לקאיוס ביום אחד את כל הכבוד וההוד ושמות התפארת אשר לא נתנו להקסרים שלפניו, כי אם מעט מעט. ויהי קאיוס אז כעניו, אשר לא יוכל שאת את כל הכבוד הגדול הזה, יען כי היתה לאל ידו ליקח את הכל כאות נפשו. אך פתי נמהר היה האיש הזה מאד; כי לא עברו עוד ימים כבירים, ויצו לעשות לו כבוד גדול מאשר עשו לאבותיו. ויקרא הוא את עצמו הצדיק, האב לכל הצבא, הטוב והגדול מכל הקיסרים אשר היו לפניו, ואשר יהיו אחריו. ויען כי היה טיבעריוס הקיסר שלפניו אכזר גדול ורשע מאד, וקאיוס צעיר ורך בשנים, על כן חשבו יושבי רומי, כי באמת צדיק יהיה, וטוב להם. ויאהבו אותו בלב שלם ובכל נפשם. ויתנו לו שמות בין הגדולים אשר בארץ, למען הראות לו את אהבתם אליו. ויקראו לו: הכוכב הטוב, בן יקיר, וכאלה רבות. ויזבחו יותר מששים אלף עולות וזבחים לאלהים, להודות להם. וגם בכל המדינות והמחוזות, בכל המקומות אשר דת ראם הגיע, שמחה וששון על התנשאות קאיוס לקיסר רומי.

ותהי ראשית ממלכת קאיוס טובה ונעמה מאד. וכאשר נועדו יחדיו יועצי חכמי ראם וגבוריהם, וקאיוס יושב על כסאו בראשם, וידבר אליהם מענה רך וחסד מאוד, ויבטיחם להיטב עמהם כל ימי חייו ויאמר „הנה אנכי לא לקחתי הכתר והממשלה מידכם, כי אם למען עשות טוב לכם ולכל עבדי" וגם הוחיל קאיוס לעשות כדבריו, ויוציא האסורים במשמר על פי טיבעריוס, ויתן דרור לכל הנגלים אל ארץ רחוקה, ויקרא להם לשוב מגלותם. ויצו לשרוף מכתבים רבים, אשר שם נכתבו חוקי משפט לייסר ולענות את אשר ימרה את פי טיבעריוס, או אשר ירע בעיניו. וישבע קאיוס לאמר: רק למען אשר לא אוכל להנקם מיד איש אשר חשב לעשות רעה לי או למשפחתי, לכן שרפתי את כל המכתבים האלה. וגם נתן קאיוס מתנות רבות וגדולות לכל

העמים היושבים תחת ממשלת רומי, ויגמול לצדיק כצדקתו, ולרשע כרשעתו. ובכל זאת לא ענש את המורדים במצותיו, כי אם סלח להם עונם, ויכפר עליהם באהבתו ובחמלתו.

בשנה השנית למלכותו חלה קאיוס למות. ויתאבל כל העם מקטן ועד גדול, ויאנחו מאד. וידרו נדרים לאמר: אם יחיה קאיוס, ויקום מחליו, נביא עולות וזבחים, או נמות תחתיו! ויהי כאשר קם הקיסר מחליו, ויהפך לאיש אחר, או אז נודע כי אך למראה עינים היה חסיד ושוב בתחלת מלכותו, ובקרבו שם ערמה, רק בשפתיו דבר טוב, ולבו היה רחוק ממנו. כראות קאיוס כי ישב בטח על כסאו, ויהי רשע עריץ. ומעת ההיא והלאה היה הקיסר כמשתגע, ולא מנע מעשות כל דבר רע, וכל התועבות ואכזריות אשר לא נשמעו עד הנה, נעשו על פיו ומצותו. ויהרוג את קרוביו ואוהביו חנם. ויאסף רבים מהם לפגוע בנפשם, ולהמית את עצמם. ויעש גם הוא תועבה עם שלושת אחיותיו אשר לקח לו לנשים. ויתר דברי קאיוס, כל הרעות, הנבלות ואולת עד אין מספר אשר עשה, מורך לבבו, ואשר עשק ורצץ את כל עבדיו, הלא הם כתובים על ספרי דברי הימים לקיסרי רומי. ואנכי לא אדבר ממנו עוד, כי אם אספר את הרעה אשר חשב לעשות לעם היהודים. וגם ארץ יהודה היתה אז תחת ממשלת הרומיים, ומל היהודים היה עבד לקיסרי רומי, ויתן להם מס מדי שנה בשנה והקסרים היו להם נציבים היושבים תמיד בארץ יהודה, לקחת המס מיד כל העם, אשר יתן כל איש כמתנת ידו לפי ערכו ועשרו.

ויהי בשנת שלש למלכות קאיוס, וימעט בעיניו את כל הכבוד והגדולה אשר נתנו לו מראשית מלכותו ועד עתה, ויבקש להיות גם אלהים על הארץ. ויגמור אומר, ויתן דת בכל מדינות מלכותו ובכל מקומות ממשלתו, להעמיד צלם דמות תבניתו בבית תפלתם, ובכל המקום אשר יקראו עם ועם בשם אלהיו, ישתחוו גם אל פסל הקיסר קאיוס, ויודו כי אלהים הוא, כאשר צוה. וכל הגוים אשר השתחוו לאלילים מעשי ידי אדם, שמעו בקול קאיוס, ויציבו גם צלמו אצל פסילי אלהיהם הרבים. כי מה יוסיף ומה יגרע לגוים האלה להכיר אלהותו? הלא השמים והארץ וכל אשר בם, היו להם לאלהים, זולתי אל אמת לבדו לא ידעו, וישתחוו לכל יציר, ואת היוצר לא ידעו! לא כן היהודים אשר עבדו את אלהי אמת בורא תבל ומלואה, המה לא אבו לשמוע אל מצות קאיוס להשתחות לפני צלמו ולהכיר את אלהותו. והיה הדבר ההוא מרד גדול מאד בעיני קאיוס האויל, ויהי למכשול לבית ישראל, לולי המות אשר שם קץ לרשעת קאיוס, ותאבד אלהותו עם גדיתו.

והיהודים היושבים אז בעיר אלכסנדריה בירת מצרים, היו עם רב

ועצום מאד. והחכם הגדול פילון אחד מיהודי אלכסנדריה אמר: כי היו היהודים במצרים כמעט כפלים כיוצאי מצרים, ולהם ראש ונשיא, וגם חכמים ויועצים המנהיגים את העם. ויהי כאשר הגיע מצות הקיסר ראשונה אל היהודים היושבים באלכסנדריה, וימאנו לעשות כרצונו. והעמים עובדי אלילים אשר במצרים, שנאו את עם ישראל עד מות, יען כי דתיהם שונות מדתי המצרים, ואת אלהיהם אינם עובדים.

אלכסנדר מוקדון אשר בנה את העיר הגדולה הזאת (וקרא אותה על שמו) שם חוק ומשפט לטובת היהודים הגרים שם ויתן להם חלק ונחלה בתוך המצרים. והיה כיהודי כמצרי כולם שווים. ומלכי מצרים פטאלאמעאוס (המה הנקראים תלמי בלשון התלמוד) הבאים אחריו לא גרעו דבר מכל הטוב אשר חשב אלכסנדר לעשות ליהודים. ויקנאו בם המצרים על רוב טובם ועשרם. וגם יראו את היהודים, כי רבים המה מאד בארץ הזאת; כי העיר הגדולה אלכסנדריה הבירה לכל הארץ, נחלקה אז לחמשה חלקים, והיהודים היו להם שני חלקי העיר לבדם למושבם, ועוד צר להם המקום, ורבים מהם ישבו גם בין המצרים. והנה כל זה הוסיף קנאת המצרים ושנאתם לעם ישראל ויבקשו המצרים תואנה, להתגולל ולהתנפל על העם הזה, ולהשמידו מקרבם.

והקיסר קאיוס אנה ליד המצרים, ונתן להם מקום למלאות רצונם וחפצם נגד היהודים. וזה דברי החכם פילון המספר לנו את כל ונוכחת: „המצרים עשו כמצות קאיוס על אודות אלהותו, יותר מכל העמים „היונים, והאשורים, וכל הגוים אשר תחת ממשלת רומי, ויתאמצו „לעבדו ולהשתחוות לצלמו, ולכנותו בשם כל אלהיהם, והדבר נקל להם „מאד, ואין לתמוה על אולתם בזה; כי העם אשר ישתחוה לכל עוף „השמים ולכל רמש הארץ, העם אשר יעבוד החסידה, התנינים, „והחתולים, ויקריב להם עולות; מדוע לא יאמר למלכו, אלהי אתה? „וגם קאיוס עשה להם כל טוב, על אשר שמעו בקולו והכירו אלהותו „ויעש להם חנחה, וימלא את כל משאלותם אשר שאלו ממנו. ומבלעדי „זאת עוד קוו המצרים לעשות רעה ליהודים, ולהביא עליהם חרון אף „קאיוס, על אשר סרו ממצותיו, ולא עשו כדבריו. ויאמרו: אולי „יתן את היהודים בידם לעשות עמהם כרצוננו."

בעת ההיא היה פלאקוס נציב הקיסר בעיר אלכסנדריה. והיה השר ההוא איש חכם ונבון. אבל המצרים השיאו אותו לשנוא את היהודים, ולדבר עליהם רעה אל הקיסר קאיוס. וזה היה תחלת מעשיו: היהודים היושבים במצרים כתבו אגרת אל הקיסר, ויכנעו לפניו כעבדים לפני אדוניהם, ויעשו לו כל הכבוד הראוי לגדולת מלכותו וממשלתו, ויעטרהו הוד והדר, ויחסרהו מעט מאלהים. ויאבו היהודים לשלוח הספר

הזה אל קאיוס, אך פלאקוס היה להם לשטן, ולא יכלו לשלחו. על כן אמר קאיוס בלבו, כי היהודים מרדו בו במעל, ויחר אפו בם מאד.

ויהי בימים ההם אגריפס מלך על ישראל בירושלים. והמלך ההוא אהב את ישראל עמו מאד. ויהי אגריפס בראש בחיי טיבעריוס, וילשינו השרים אותו למלך טיבעריוס, לאמר, כי אהב קאיוס יותר ממנו וחפץ במותו. ויבער חמת הקיסר טיבעריוס, ויצו לאסור אגריפס בכבלי ברזל ויתנהו בבית הסוהר, וישב אגריפס שם עד מות טיבעריוס. ויהי אחרי מותו, ויוציאהו קאיוס מבית הסוהר, ויען כי סבל בעבורו, וימצא חן וחסד לפניו, ויתן לו הקיסר עושר והון רב, ותחת הנחושתים אשר היו על רגליו, שם רביד הזהב על צוארו, וגם הגדיל את ארצו מכל המלכים אשר היו לפניו. ובשוב המלך אגריפס מעיר רומי ירושלימה, ויעבור דרך מצרים, למען הראות את עבדיו היהודים הגרים שם את כבוד מלכותו, ואת אשר גדלו הקיסר ויאהב אגריפס סגולות מלכים ותענוגי בני האדם מאד. והגבורים אשר סביב לו לשמרו, היו כולם חגורי חרב ומצופים בזהב ואבנים יקרות ויקנאו בו המצרים מאד על גדולתו ותפארתו. וגם הנציב פלאקוס קנא בו על מאד, וישסה עליו את המון העם, וכל הריקים והפוחזים לחרפהו ולגדפהו לעיני השמש. וזה הדבר אשר עשו לאגריפס.

איש אחד נבזה ומשוגע היה באלכסנדריה, ושמו קאראבא. וירץ האיש ההוא בכל חוצות העיר. ויקחוהו, וילבישו אותו מלכות, ויעשו לו עטרה מן נייר מוזהב, וישימו על ראשו, ותחת הארגמן הלבישו אותו כסות תבן ויתנו בידו קנה רצוץ אשר מצאו ברחוב העיר, להיות לו לשרביט. ואנשים נערים פוחזים וריקים לקחו מטות בידם, וישימו על שכמם, ויעמדו מסביב לו לעבדו ולשמרו. ויש אשר נתנו בידו בקשה כתובה על ספר, ויוליכוהו ברחוב העיר, ויקראו לפניו: הנה זה מלך היהודים!

ותמעט עוד זאת בעיני המצרים, ויאמרו להשמיד את היהודים, ויען כי הנציב פלאקוס לא כהה בהם, על כן דמו לעשות ביהודים כטוב בעיניהם, ויתאספו ויאמרו: הנה נעמוד צלם הקיסר קאיוס בבתי התפלה אשר ליהודים באלכסנדריה. ויהי כאשר דברו, ולא נבצר מאומה מכל הרע אשר יזמו לעשות ליהודים. וישרפו ויהרסו רבים מבתי התפלה. ובנותרים העמידו תבנית קאיוס, להרעים ולכעס היהודים. זולתי בבתי התפלות אשר ארמוני היהודים סביב להם, הם לבדם נצולו, כי היו יושביהם להם כחומה מסביב, ולא יכלו האויבים לפרוץ בם פרץ לבוא ולהלל מקדשם. ואף כי לא עשו היהודים רעה בזה, כי אם עמדו על נפשם, ולמען הציל מקדשם מיד אויביהם, בכל זאת פלאקוס מצא עליהם עלילות דברים לאמר: מרד עם היהודי הזה בקיסר קאיוס, וימאן לשמוע בקולו ובקול נציביו. ויצו פלאקוס, ויעבירו קול בעיר ובכל ארץ

מצרים, למען דעת כל עם הארץ, כי היהודים לנכרים נחשבו בארץ מצרים, ואין להם חלק ונחלה עם יושבי הארץ. ויגרש אותם מכל חלקי הבירה. ויסגרם בחלק הקטן מכלם. הלא נקל לדעת את כל הרע אשר עשה ליהודים בזה; כי שסו האויבים את הבתים אשר עזבו היהודים. ואלה לא מצאו מקום לשבת. וילכו כה וכה, ויהי כנבוכים בשדה ועל שפת הים; והיה ביום אכלם חורב, וקרח בלילה, ויהיו נגפים בכל ארץ מצרים לפני אויביהם. ומכל עשרם והונם אשר היה להם לפנים, לא נשאר להם עתה לקנות אוכל לנפשם. וימותו רבים מהם ברעב ובצמא, ויד האויבים היתה בהם בכל הארץ. והיה כי יפגשו המצרים את היהודים, ויכו אותם, וירדפום ויענו אותם, וימיתו מהם הרבה מאד. ורבים מזקני העם נלקו בשוטים על פי הנציב פלאקוס בעבור העלילה אשר שם להם אשר לא למדו את העם לשמוע אל מצות הקיסר.

ולא האריך פלאקוס ימים ברשעתו, כי האלהים השיב גמולו בראשו. והרשעים אשר יעצו אותו להרע לעם ישראל, המה הלשינו גם אותו אל הקיסר, ויצו קאיוס לאסור אותו בזיקים, ולהוליכו אל עיר רומי. ומשם נגלה אל אי ים אחד, וימת שם מהר על פי קאיוס. ויהי כראות היהודים, כי נפל פלאקוס, וירוח להם מעט, וינחמו, והמלך אגריפס כבר עשה להם טובה; כי בעברו דרך אלכסנדריה שלח ספר היהודים הנזכר למעלה אל קאיוס, ויחל פניו בעבור עמו. ויגד את כל הרעה, אשר עשה פלאקוס אל היהודים, היושבים במצרים. וירא קאיוס, כי לא מרדו בו היהודים, ויתן להם רשיום לשלוח לו צירים רומה, אשר ימליצו שם בעד עמם, ולבקש מאת פני הקיסר רשיום לבנות את בתי תפלתם הנהרסים. ופילון איש חכם ביהודים ונכבד מאד, היה בראש כל הצירים. וישלחו גם המצרים מלאכים אל קאיוס, ובראשם אפיא מלמד הלשון (שפראכמייסטער).

ויהי בעת ההיא, ויעמוד צרה ויגון ליהודים ממקום אחר, והוא ירושלים עיר הקדושה. כי צוה הקיסר קאיוס להעמיד צלמו בבית הגדול והקדוש אשר בהר ה׳ לשכן שמו שם. והמעשה כן היה: נציב רומי אשר היה אז ביהודה קאפיטא שמו. והיה האיש ההוא כילי ונבל מאד. ובהחלו לשלוט על הארץ היה קאפיטא עני ודל. ויעשוק את העם וילחץ אותם, ומשם נתעשר, ויקבוץ הון רב, ויעש חיל. ומיראתו פן יזעקו העשוקים על החמס אשר בכפיו ויאמר להקדימם, ולהבאיש ריחם בעיני הקיסר. ויסת בם עבדי האלילים אשר גרו בתוכם בעיר יבנה (ראמאניא) ויצו להם לבנות מזבח לקאיוס, וירע הדבר מאד בעיני היהודים; כי שקץ היה המזבח להם, לטמא את אדמת הקודש. ויתאספו ויהרסו את המזבח ארצה. ויקראו הערלים בחזקה אל הנציב קאפיטא. וישלח ספר אל עיר רומי, ויגדיל את הדבר מאד, וילשין

היהודים אל קאיוס . ויהיו בחצר הקיסר שני אנשים בני בליעל , וימלאו את דברי הנציב , וישחקו ביהודים לאמר : הנה זה עם עני ונדכה לא סר אל משמעתך ! ויחר אף קאיוס בכל היהודים . ויבז בעיניו לדפא את המזבח אשר הרסו היהודים , ויצו להציב פסילו , בהיכל י״י ירושלימה . ומדעתו כי לא ימהרו היהודים לשמוע בקולו בדבר הזה , ויצו אל פעטראניוס שר צבא רומי אשר באשורה , לבא עם מחצית אנשיו אל ארץ יהודה , וליסר את כל אשר ימרה את פי הקיסר .

והשר פעטראניוס היה איש צדיק וישר חכם ונבון . ולא עשה האיש ההוא כבני בליעל , אשר נמכרו לאדוניהם , לעשות כמעט רגע את כל התועבות אשר יבקשו יצרי לבבו הרע לעשות . וכראות פעטראניוס כי הסכיל קאיוס מאד לצות כן על היהודים , וירע הדבר בעיניו . ובכל זאת מאמר הקיסר אין להשיב , והאיש אשר ימלא את לבבו לאחר לעשותו , דמו בראשו ! על כן הלך פעטראניוס ואנשיו , ויבואו עד העיר פטאלמאיום בגבול ארץ יהודה , ויצו שם אל חרשי אבן לעשות תבנית הקיסר קאיוס . וידע פעטראניוס כי לא יאבה המון העם לשמוע בקולו , ויקרא אל זקני ישראל וחכמיו , וידבר אליהם רכות , למען פתותם לעשות כרצון הקיסר , ולמשוך את העם אחריהם , לבל ישפך דם נקי . אך להבל היה יגיעו ולשוא עמלו ; כי הזקנים שפכו כנחל דמעה ויקראו בקול נהי אבל ומספד ליהודים וימרטו שערת ראשם , ויזעקו מרה על העול אשר נעשה להם .

וישמע הדבר בירושלים ובכל ארץ יהודה . ובכל המקום אשר חדשות האלה הגיעו , אבל גדול ליהודים , וצום ובכי ומספד , ושק ואפר יוצע לרבים . ויצאו לאלפים מיהודה וירושלים עם נשיהם וטפם ויתאחדו כולם לבוא וללכת אל השר פעטראניוס , לנסות ולחלות את פניו , אולי ירחם עליהם בענים וימהרו לבוא ולהתאסף מכל המקומות אשר מסביב . ויבואו ויפלו על פניהם לפני פעטראניוס . ויניחו ידיהם על גבם : עפר היה על ראשם , ועיניהם זלגו דמעות . ויפתח אחד מן הזקנים אשר בתוכם את פיו , וידבר כדברים האלה :

„הנה עיניך רואות השר ! כי לא חגורי חרב אנחנו לעשות מלחמה „ומי הוא אשר יתן אותנו כמורדים בך ? גם אנחנו גם נשינו וטפנו „פה , למען תחמול עלינו ; ואם לא , מות נמות כלנו יחד . פעטראניוס ! „נחנו אוהבי שלום ורודפי צדק , ותורת אלהינו תרבה שלום בינינו . „ויהי כאשר נבחר קאיוס לקיסר רומי , ונהיה אנחנו עם ישראל הראשון „מכל עמי הארץ לתת לו ברכה , ולשמח בגדולתו , ונקריב עולות „ושלמים לי״י אלהינו , ונתפלל אליו בעד שלום הקיסר . ועתה מדוע „יעשה הקיסר לעבדיו כדבר הזה לחלל מקדשם ? הנה אנחנו נעזוב „את עירנו ואת בתינו , ואת כל אשר לנו נתן לך , וכל זאת נקל

„בעינינו, אך את מקדשנו שמור! והיה אם לא תוכל לשאת את
„פנינו בדבר הזה, הנה אנחנו כלנו מתים לנגד עיניך! כי טוב מותנו
„במקום הזה מראות תועבה בבית מקדשנו! שמוע שמענו כי יבא חיל
„בארצנו, לאנס אותנו להעמיד תבנית הקיסר בהיכל אלהינו. הנה
„אנחנו כעבדים ביד אדוניהם. תן חרב על צוארינו, והמיתנו, קח
„את נפשינו, וכל אשר לנו, ואנחנו לא נעבור את פי י״י אלהינו,
„להציב פסל בבית מקדשו. רק אחת שאלנו מאתך, אותה נבקש:
„אם יש בלבך לעשות טובה לעבדיך, נמצא חן וחסד לפניך, ונשלח
„מלאכים אל הקיסר קאיוס רומה, להתנפל ולהתחנן לפניו, אולי יתן
„אלהים אותנו לרחמים בעיניו, ימצא צדק בנו, ויראה כי אין עול
„בידנו. וזה הדבר אשר נאמר אליו: מדוע נגרע עם היהודי מכל העמים
„היושבים תחת ממשלת ראם? אשר יקראו כלם בשם אלהיהם, ואין
„מחריד ואין מכלים; הלא הקסרים אשר היו לפניך כבדו את מקדשנו
„מאד, וגם הקרבנו עולות וזבחים לי״י אלהינו בשמם! נחנו נקיים נגד
„י״י ונגד הקיסר! אך בני בליעל והולכי רכיל הלשינו אותנו אל קאיום
„והבאישו אותנו בעיניו. אולי נזכה בעיניו, אם נצטדק לפניו. הלא
„אין בצע כסף אשר בקשנו, כי אם טהרת מקדשנו! ואם כל דברינו
„ובקשתינו אלה יהיו ללא הועיל, וישיבנו הקיסר ריקם מלפניו, אז
„עשה לנו כטוב בעיניך, ואנחנו נכונים למות!

כשמוע פעטראניוס את כל הדברים האלה, ויכמרו רחמיו אל היהודים, ולא גזר אומר בדבר הזה, אך נסע משם עם שרי הצבא אשר תחתיו, וילך אל עיר טבריה (טיבעריוס) ויבקש לחקור ולדעת את מחשבות לבב עם הארץ, הימאנו כלם פה אחד, לשמוע אל מצות הקיסר על אודות אלהותו? וגם פה נתאספו אליו עם רב מאד, וידברו אליו ככל הדברים אשר דבר הזקן בעיר פטאלמאיום. ויאמר אליהם פעטראניוס: מה לכם היהודים? התחשבו לעשות מלחמה את קאיוס הקיסר? הלא ידעתם את גבורתו ורוב חייליו? ומי אתם? עם חלש ומתי מעט, אשר תעמדו לנגדו? — ויאמרו: לא! אנחנו לא נלחם בכם; כי לא חלוצים אנחנו, כאשר עיניך רואות. עשה לנו כאשר עם לבבך, ואת דתינו לא נעבור!

ויהי לעת ימי הזרע, ולא נתנו היהודים אל לבם לעבוד ולזרוע את האדמה, ולהביא לחם לביתם ולטפם. וישמטו את הארץ ויעזבוה וישבתו מכל מלאכתם אשר בבית ובשדה. ולא שתו לבם כי אם לדבר י״י ולמקדשו. וירא פעטראניוס כי לא דברו היהודים דברי רוח, וכי יהיה רעבון בארץ; ובכל זאת לא נתן תשובה נכונה ליהודים, אף לא מלא משאלותם לשלוח מלאכים אל הקיסר. ואולם הוא שלח אגרת אל קאיום, ויכתוב אליו את כל הדברים האלה. ויחר אף הקיסר על

היהודים מאד , וגם על פעטראניוס חרה אפו מאד על הספר אשר שלח אליו , ויצו לו עוד הפעם לעשות כרצונו .

וישב המלך אגריפס בעת ההוא רומה , והוא לא ידע מאומה מכל אשר נעשה ביהודה ובירושלים . וילך ויעמוד לפני קאיוס לברכהו כפעם בפעם . ויחרד אגריפס מאד בראותו פני הקיסר איננו עמו כתמול שלשום , ולא אחר קאיוס להגיד לו סיבת חרון אפו , ויאמר אליו : הלא עמך הוא גוי " אחד בארץ , אשר לא יודו ולא ישתחוו לי , ולא יאמינו באלהותי ? ועתה מה המה מבקשים ? הלא המות ! ראה כי רע נגד פניהם ! הנה אנכי צויתי להם להעמיד פסלי " בבית מקדשם , ויתאספו כלם כמורדים , ויעזבו את ארצם שממה מבלי יושב , ולא יחרשו ולא יזרעו , להמרות את פי ולסור ממצותי . —

ויאבה הקיסר לדבר עוד , אך לא יכול המלך אגריפס לשמוע את דבריו , כי כוחו עזבו , ויחלש ויפול אחריו בלא כח . וישאוהו כמת אל ביתו , ואף כי היה אגריפס רודף אחר הכבוד , ואוהב תענוגי מלכים , בכל זאת אהב את אלהיו ועמו , ולמשמע אזן דאבה נפשו . ויהי כאשר הקיץ אגריפס מהולשתו , ויכתוב ספר אל הקיסר , ויתחנן לו לעשות חסד לעמו , הנדכה והאומלל , וכה דבר אליו במכתבו : (כי ידע אגריפס את האיש ואת שיחו) .

„מה נאוה לך הקיסר , ומה יפה לגדולתך לתת לי עמי בבקשתי !
„כי בעשותך חסד את העם הזה , המפוזר והמפורד בכל העמים , יגדלו
„שמך בכל הארץ , ובקצה תבל ישבחוך , וכל חלקי הארץ , איירואפא ,
„אזיא , ואפריקא , יהללוך , ובכל איי הים הרחוקים והקרובים יזמרו
„לשמך , ויתנו לך כבוד והדר . ה׳ אלהים הנעלם מעין כל , אשר ברא
„שמים וארץ , וכל אשר בם , הוא אשר בחר בבית מקדשנו לשכן
„שמו שם , הוא אלהינו אל אחד , אין עוד ! לו לבדו נתפלל , ובשמו
„נקרא , ולא נוכל להעמיד פסל וכל תמונה בהיכל ה׳ אלהינו ! —

ולמען עורר את חמלת הקיסר קאיוס על עמו , הזכיר לו את אשר עשו אבותיו הקיסרים שלפניו , אשר נתנו כבוד למקדש ה׳ ויחסו אותו בצל כנפיהם , ואשר צוה הקיסר אויגוסט להקריב לה׳ בשמו יום יום פר אחד ושני כבשים , ואת אשר עשו היהודים באמנם עד היום הזה . ובסוף האגרת אמר אגריפס עוד אל הקיסר : „אמת כי הגדלת לעשות
„חסד עם עבדיך ; אך כל זה איננו שוה לי , בראותי באבדן עמי
„ומולדתי . הנה הממלכה , החיים , והחירות וכל אשר לי מידך נתנו
„לי . הואל נא וקח את נפשי ממני , ואך את תורתנו הקדושה שמור
„לנו ! אנא הקיסר אל תשיבני ריקם מלפניך ! ואם תכלא רחמיך
„ממני , למה לי חיים ? " —

וישם המלך אגריפס נפשו בכפו בדברו אל קאיוס כדברים האלה .

ויתן י״י את שכרו , ויט עליו חסד , ויעתר לו קאיוס . וישלח אל
פעטראניוס ויצו אותו לאמר : אל תציב פסל במקדש בירושלים . ואולם
אם ימצאו אנשים ביהודה אשר יבנו מזבח לשמי מחוץ לירושלים ,
ויהרסו אותו היהודים , ענוש תענש אותם , או תשלחם אלי , ואדעה
מה לעשות להם . ויהי כראות הרשעים אשר בחצר הקיסר את אשר
צוה קאיוס לטובת היהודים בירושלים ולכבוד מקדשם , וילשינו את
השר פעטראניוס אל הקיסר , ויאמרו : יען כי נתנו היהודים כסף רב אל
פעטראניוס , על כן לא עשה עמהם כאשר צוית , וידבר עליהם טוב ,
וימליץ בעדם . כשמוע קאיוס הפתי הנמהר הדברים האלה , ויקצוף מאד ,
וחמתו בערה בו . ויאמר בלבו : אם אצוה עתה עוד הפעם אל
היהודים להציב צלמי בבית מקדשם , המה יזעקו מר , ויתחננו כבראשנה ,
ויהיו עלי למשא ולטורח . על כן אמר קאיוס לבוא עליהם בפתע
פתאום , אשר לא ידעו היהודים בצאתו מראם , ובבואו ירושלימה . ויצו
אל חורשי האבן לעשות דמות תבניתו *בלאט ובסתר , ויאמר ללכת
אל אלכסנדריה , ומשם יעבור חיש מהר ירושלימה , ויעמיד הוא בעצמו את
צלמו בהיכל י״י . וגם על פעטראניוס שפך חמתו , וישלח לו אגרת ויאמר לו :
יען כי כסף היהודים יקר בעיניך משמוע אל דברי אשר צויתיך , הנה
אתנך לשופט עליך , תשפוט אתה ביני ובינך , ותחרוץ משפטך . הלא
ידעת כי בן מות אתה ! ואם לא תאבה לשמוע אלי גם בדבר הזה , דע
כי אתנך למשל ולשנינה , ואייסרך כפלים כחטאתיך , למען יוסרו בך
רבים , ישמעו ויראו , ולא יעלה על לב איש לעולם למרוד* במצות
הקיסר . וי״י הגין בעד פעטראניוס הצדיק , כי האניה אשר הביאה את
האגרת הזאת היתה שלשה חדשים בדרך , וטרם בא הספר ליד
פעטראניוס , כבר נודע ביהודה ובירושלים , כי מת קאיוס ; כי נקשרו
עליו חמשה אצילים מגבורי ראם , ובראשם הֶעְרֶעָא איש חיל ורב
פעלים . ויהרגו את הקיסר קאיוס בשנת ארבע למלכותו , בצאתו מבית
הטעאטער אשר אהב עד מאד . וחמשה הגבורים האלה היו משרתים
עושי רצון אלהים , לגאל את העיר רומי וכל הארץ בכלל , ויהודה
וירושלים בפרט , מתחת יד האכזר והאויל הנמהר קאיוס , ושמו יהיה
לחרפה ולדראון עולם .

(לוח הלב משנת תקע״ו)

ארץ ספרד והיהודים.

בני עם ספרד מתחילים לפקוח עיניהם להכיר לטוב את היהודים אשר ישבו בספרד בימי קדם, ואשר גרשום בשנת 1492 בשצף קצף, ויתנו לפעלם צדק. עתה הוכחו לדעת כל הטוב אשר עשו להם היהודים בשבתם עמהם. שר ספרדי אחד, דאן יאזע אמאדאר דע לאס ריאס כתב בימים האלה ספר מיוחד המדבר מקורות היהודים אשר ישבו בספרד, ביחוס מצבם המוסרי והמדיני, והחבור הזה נעתק לשפת צרפת. לשמחת לבבנו נראה כי צדקת היהודים נגלתה כצהרים אף אחרי עבור שנות מאות רבות. וכה יאמר השר הספרדי: „אין גוי בארץ אשר קבל טובות רבות מידי היהודים כעמי אשר ישבו בתוכו לפנים, בכל דבר חכמה ובינה וחרושת המעשה, וכל התקונים הטובים אשר נעשו בסדרי ארצי פנימה לרגלי חכמת ותבונת היהודים. והנה עד ימינו אלה, גם סופרי הקורות, ילידי ספרד, העצימו עיניהם מהודות על הדבר הזה, אלה מרעת לבבם ושנאת-הדת, ואלה מהעדר ידיעה נכונה. רבים מהם האמינו, כי היהודים כתבו חבוריהם בעניני חכמה רק בשפת עברית, ואחרים עשו בנפשם שקר לאמר: כי בכל ימי שבתם בארץ ספרד, חמש מאות וחמשים שנה, לא התעסקו היהודים בשום דבר חכמה ומלאכה, רק על המסחר והקנין ואהבת הבצע היו עיניהם ולבם תמיד כל הימים. וכלם שגו ברואה וחטאו חטאה גדולה נגד עם חכם ונבון הזה.

עוד במאה העשירית אחרי ס"ה והוא בשנת 948 יסדו היהודים בית מדרש חכמה בעיר קורדובא (Cordova) ובמאה השלש עשרה יסדו בית ספר אחר בעיר טולידה (Toledo) המלך אלפהאנם החכם ודאן פעדרא הגינו על היהודים בכל יכלתם; ובימי ממשלת המלכים הישרים ההם, היתה החכמה רק קנין היהודים והמושלמנים. בשנת 1413 היתה אסיפת חכמים [בלי ספק הראשונה] בעיר טורטוזא (Tortosa) דאן יוסף הארלאקוני איש יהודי שהמיר דתו, רופא של האפיפיור בענעדיקטום השלשה עשר, השיג הדשיום לאסוף חכמי ורבני ספרד היותר נכבדים ומפורסמים להתוכח עמהם על אדות עניני האמונה. ארבעה עשר חכמי יהודים ורבים מחכמי הנוצרים נקבצו באו לעיר הנזכר לתכלית הזאת, וימי הויכוח נמשכו ששים ותשעה ימים. אחרי הדברים האלה יצאה הגזרה האכזריה מאת המלך פערדינאנד ואשתו איזבל לגרש את כל היהודים יושבי ספרד, וזמן נתן למו ארבעה חדשים. זאת היתה בירח מערץ שנת 1492 או יצאו מספרד מאה אלף יהודים בגולה,

ועמהם יצאו גם החכמות והמדעים מארץ ספרד. במאה השתים עשרה, כתבו חכמי היהודים בספרד ספרי חכמה רבים בשפות ספרדית וקאסטיליאנית. ואת השפה האחרונה העלו למעלת ההשתלמות מאד. רבי מאש [?] הנקרא בלשונם פעטרא אלפאנזו, כתב אז חבור יקר הכולל ספורים מוסריים, אשר היה הראשון ממין הזה, ואח״כ נעתק לכמה לשונות. הרמב״ם כתב כמה חבורים בשפת ערבית בחכמת הרפואה, והיה נקרא אז בשם היפאקראטעס אבי חכמת הרפואה. גם החכם אבן תיבון כתב אז כמה חבורים בפליסופיא ושאר חכמות ומדעים, וכלם בשפת ערבית. הוא העתיק לערבית את ספרי אריסטוטלוס ואוקלידוס וגם כמה חבורים מחוכמים בחכמת הטבע ויצא אז שמעו בכל הארץ בין חכמי הגוים, בשנות המאות האחרונות, וביחוד במאה החמש עשרה הצטיינו חכמי היהודים בספרד בכל דבר חכמה ובינה יותר מכל חכמי העמים אשר על פני האדמה, ועל פיהם נתגדלה למעלה, הליטרטור הספרדית ובפרט בחכמת השיר והמליצה, ידיעת קורות התבל וחכמת הרפואה. החבור: „קאנציאנערא“ אשר כתב החכם היהודי אלפאנזו דע באלנא, אשר היה סופר ומזכיר למלך יואן השני, הנהו עד היום מכובד מאד בעיני חכמי ספרד. הן אמנם איזה מחכמי היהודים המירו דתם מפחד האינקוויזיציאן הארורה, אבל בסור הפחד שבו לדת אבותיהם.

בימי ממשלת המלכה איזבל הקאטאליקית הצטיינו ארבעה יהודים למעלה ראש בידיעת לשונות וחכמת בני קדם. וכן בכל דבר חכמה ובינה. גדול מאד היה הנזק אשר הגיע לארץ ספרד ע״י היהודים אשר נגרשו מתוכה בשנת 1492. המגורשים האלה התישבו בשוועדען, באיטליען, בצרפת ובאשכנז, ואלה המגורשים לא חדלו מכתוב חבוריהם בשפת קאסטילאנית גם בארץ גלותם עד תום המאה השבע עשרה.״

בחלק השלישי מן החבור הנזכר אשר לפנינו, ירחיב השר המחבר את דבריו על דבר החבורים הרבים והמחוכמים אשר כתבו חכמי היהודים בספרד בשיר ודבור הפשוט, וגם יביא דוגמאות רבות מהם, למען יוכל הקורא לשפוט על חכמת לב היהודים ורוחב דעתם ועומק מושגם בכל חכמה ובינה.

שני רבנים אוהבי הנסיך הערקול דע עסט, והם: דוארט פינעל ואברהם אוסקווע, העתיקו את ספרי התנ״ך לשפת הארץ ומלאכתם היתה נחשבת להיותר טובה ומשובחת, עד אשר היו לעינים גם לחכמי הנוצרים. בסוף המאה השש עשרה, חבר איש יהודי מילידי ספרד אשר נתישב בצרפת, שני שירים נפלאים אשר לא היו על עפר משלם, ומשורר עברי אחר מיגול דע סילווערגא חבר בסוף המאה השש עשרה בקאסטיליען, שיר נפלא על מפעלי יהודה המכבי. השיר הזה עשה

לו שם בתבל, ורבים נתנו לו היתרון על שירי ווירגיל הרומי, ושירי טאססא האיטליאני ורומיהם. בימים ההם חברו איזה מחכמי היהודים המגורשים, אשר התישבו בהאלאנד, חבורים מחוכמים בכל דבר חכמה ומדע אחד המיוחד מהם והוא החכם מנשה בן ישראל, אשר ידע עשר לשונות שונות על בורין, והיה חכם בכל חחכמות, יסד בית דפוס באמשטרדם, ויגדל שמו בכל הארץ ע״י חבוריו הרבים אשר כתב בפילוסופיא וידיעת קורות התבל והכל בשפת ספרדית. גם חבורי החכם הנוסע טעקסיירא, וביחוד: ספר מסעיו, ותולדות מלכי פרס אשר כתב בחכמה רבה, בשפת ספרדית ופארטוגאלית, נדפסו אז בעיר אנטווערפען, ועשו למו שם גדול בארץ. וחיש אחרי צאתם לאור נעתקו לשפת צרפת ונדפסו בעיר פאריז.

ובכלל הראה השר המחבר כחו ועוצם ידו בידיעת קורות אחב״י בארץ ספרד, ורבים מדבריו חדשים המה, ומפיצים אור בהיר על כמה ענינים, וכבוד ישראל נתגדל על ידו זכרה לו אלהי לטובה.

(המגיד שנה חמישית גליון 31)

היהודים בתימן.

(יעמען).

במ"ע אשר לחברת המיססיאנערען בענגלאנד, באו דברים מודיעים חדשות על מעמד היהודים בארץ תימן, וביותר בחבל ערב הנקרא ערב המאושר (גליקליכעס אראביען), המיססיאנער האנגלי שטערן הלך בשנת 1856 למסעיו בערב, ויצא מן האדיידא לבוא אל תוך הארץ, ויעברו עליו בדרך הנורא הזה תלאות ומצוקות רבות עדי הגיע אל ארץ סאנא, ארץ הרים, ארץ אשר רק לעתים רחוקות יעבר שם רגל איש איירופא, ואלה דבריו על הארץ הזאת ועל היהודים אשר שם:

מספר תושבי ארץ סאנא יחשב לשלשת מיליאן, והעיר הבירה גם היא בשם הארץ סאנא תקרא, מאז משל בארץ מושל אחד אשר בשם אימאם נקרא, והמלוכה היתה ירשה לבניו אחריו. אך כעת נפלגה הארץ, ותהי ירושה לנסיכי שבטים רבים (שייק'ס), מספר תושבי עיר סאנא ארבעים אלף, מהם עשרים ושנים אלף מחמדים, ושמונה עשרה אלף יהודים, וליהודים שמונה עשרה בתי כנסיות בעיר, עוד מימי קדם באו היהודים לגור בארץ הזאת, ולפי דברי המסרה אשר בפיהם, הנה אבותיהם המה שרידי חרב נבוכדנצר מלך בבל אשר מלטו את חיתם אל הרי ערב מפני עקת אויב, ובאי הארץ אלה היו אנשים מרי נפש, למודי סבל ומצוק, ומלומדי מלחמה מנוער, ולכן גברה ידם על שבטי ערב הפראים, וירומו עליהם בכח ידם ובתבונות רוחם, ומהר חיש נטו ידם עליהם ויכניעום למס עובד, שש מאות שנה גברה יד היהודים ותהי אמונתם שלטת בכל קצוי ערב, אז עלה המסחר מעלה מעלה, והאדמה עובדה ותעש פרי למכביר, גם עדרי הצאן פרצו בארץ, אך באחרית הימים צץ הזדון וסער מתחולל אחז בכנפות הארץ וינער את כל הענינים המדינים ויהפוך כחומר חותם את כל דברי ארץ קדם. כי בא מחמד ובידו חרב משכלת, חרב קנאת הדת להשמיד ולהכחיד דתי קדם, ויהיו היהודים הראשונים למפגע חמתו, ומטרה לזיקי אש קנאתו לדתו, מאס מחמד כל כופר ומס ולא שבעה עינו את חרפתם וכנעתם, ויאמר לקחת את נפשם אך בכל עברת מחמד וידו הנטויה עליהם להחריב עריהם ולהשיב כפריהם להגיע עד עפר, בכל זאת עוד היום נמצאו יהודים בערב כמעט בכל כפר, ובכל חבל ההרים נמצאו יהודים למכביר, ולפי דברי הרב בעיר סאנא נמצאו בסאנא 3500 משפחות יהודים ובכל ארץ תימן יעלה מספרם לשני מאות אלף איש.

מעמד היהודים אשר שם הוא ברע מאוד מפני לוחציהם ומוניהם.

כל היום יפחדו את חמת המציק, הם השייק'ם אשר יראום קשה בכל עת, גם חמס בארץ וגבר יד הזרוע ואין משפט, בכל זאת היהודים שם המה עם חרוץ, עם יריץ ידיו לכל עבודה ומלאכה, והועיל יועילו לטובת הארץ, הם לבדם האומנים והחרשים כי כל מלאכה תועבה היא לערביים, כי אלה רק את האדמה יעבודו ובמסחור ישגו, ולא יתנו את היהודים להתערב עמהם בענינים האלה, בלכתך בשוק, (באזאר) ודבר לך אל איש יהודי אז לא יצרו צעדך ולא תיגע ולא תיעף לבקשהו, ומהר חיש תמצאנו, כי קול הפטיש המכה ורעש יתד הארג מהר חיש יגידו יאמרו לך כי זה המקום אשר היהודים נחתים שם, עשירים אין בהם גם לא גדולים אשר להם יד ושם בקהל, העם האומלל הזה, נפשו יודעת מאד, כי אוצרות זהב וכסף אך בעוכריו הם, ואך המה מקבת בור צרותיהם, ולכן לא יחמדו מטמונים מרהיבי עין המושל ומשרתיו, והמטים עליהם את עין ערבי במדבר לקחת גם כסף גם נפש בעליו.

המיססיאנער שטערן קנה לו את אהבת היהודים אשר שם על יד ידיעותיו בלשון ערבית ועברית, גם בצרותיהם לו צר ויפק להם את נפשו וידבר על לבם וינחמם, שפתי האיש הזה מלאו תהלות היהודים האלה על פי מדותיהם הטובות, לאהוב את הגרים ולהכנים את האורחים, מבלי קחת כל גמול ומשכורת, אשר לא כן עם הערביאים שואפי משטמת הדת, והומדי בצע מעשקות, וכפעם בפעם טמנו פחים לו, וכמעט מלט נפשו משחיתותם „בבואי אל מאקא — יספר האיש שטערן — נהיתי ונחליתי מרוב יגיע וממחסור ועוני אשר עוניתי בדרך, ותבער בי אש קדחת יוקדת, אך היהודים הגרים שם — והם רק איזה משפחות — שקדו עלי ויכלכלו את מחלתי, ולעולם לא אשכח את טוב איש יהודי אחד הוא האיש לאנדויא מארץ אשכנז, אשר בא מהודו מזרחית, עם אניה אחת נושאת סחורת ידו, ובעשותו דרכו אל זועץ סר אל העיר מאקא, ולמעני נעצר שם איזה זמן, וכרע כאח התהלך עמי, ויפקח את עיניו עלי, נדיב לב זה אמר לשלח את אניתו לפניו ולשבת עמדי עד חיותי, אך אנכי לא שמעתי לו בדבר הזה בדעתי את הנזק הרב אשר יאונה לו בזאת" והיהודי ה' לאנדויא הוא לפי דברי שטערן, איש נוצר תורת אלהיו בכל עז.

(הכרמל שנה ראשונה גליון 40 וגליון 41)

היהודים בהודו המזרחית.

בחבל הארץ אשר בין נגב ארץ סינים (חינא) ובין טהיבעט — אשר זה לא כביר נפל ביד ממשלת בריטניא לנחלה — ישנו עם אחד הנקרא בשם „קארענס" (Karens) ושונים המה בלבושיהם, במנהגיהם ובדתיהם, מהעמים אשר סביבותיהם. בדורות חלפו לא שם איש על לבו לחקור על אודות תהלוכותיהם וממעי מי יצאו, עד קם הדור האחרון הזה והחלו החוקרים לחקור מי המה וכי הצור ממנו חצבו. ולפי הנראה עתה אחרי המון חקירות תרי-הארץ, כי הקארענס הנה' הנם יוצאי ירך עשרת-שבטי-יה האובדים והנדחים. אחינו אשר לא ידענו איפה הם רועים והעודם חיים.

הידיעה הראשונה נודעה באירופא אדותם, בשנת 1835, ואולם לא היתה ידיעה ברורה, וערפל היה חתולתה; ועתה נבלע פני הלוט הלוט, כי נפקחו עיני תרי הארץ לראות היטב תהלוכות העם ההוא, מעשיו ומדותיו הישרות, ונודע כי המה זרע ברך י"י.

העם ההוא יבדל משאר שכניו בשלשה דברים, ועל ידיהם נדע כי למטה אחר יתילדו למשפחותם. 1) שונים דרכי מנהגיהם בבתיהם, מדרכי מנהגי שכניהם. 2) יבדלו לבושיהם, מלבושי העמים אשר סביבותיהם. 3) דתיהם שונות מדתי שאר העמים אשר בתוכם ישבו.

כרחוק מזרח ממערב; כן רחקו מנהגיהם בבתיהם ממנהגי שכניהם וממנהגי כל לאומי ארצות הקדם, כנכריות וכשפחות לא תחשבנה נשיהם בעיניהם. האיש שורר בביתו, ואשתו לא תחשב בעיניו כאמתו וכשפחתו כאשר תחשבנה נשי ארצות הקדם בעיני בעליהן. עקרת הבית היא כנשי העברים אשר באירופא. וחטאת מרי וקסם יחשב להם להרבות למו נשים — אף כי רחוקה היא להאמין כי גם הם קימו וקבלו עליהם ועל זרעם את החרם אשר החרים רבינו גרשון מאור הגולה — ויתנו יקר לנשיהם, בהיות האשה צופיה הליכות ביתה והיא צלע מצלעות בעלה. —

אור בלא צל, לא היה ולא נברא; ועל כותב ספר תולדות אדם או גוי, לבקש זה דרך ישכון אור האיש או הגוי ההוא, ואי מקום צלו; וצל העם ההוא, הוא באהבתו לחקור ממסך, וישתו משקאות המשכרות די סבאם, והיין הוא אבי כל מעשה אשר לא יעשה. ובכל זאת אינם ממשכימי בבוקר שכר

ירדופו, ולא ממאחרי בנשף יין ידליקם, זולתי בימי מועד המה גבורים

לשתות יין . אהבתם לבני אדם גם לבני איש, רבה היא וגדולה מאד, אף כי לגר הבא לגור בתוכם. נדיבים המה, ובבוא אורח יקומו על נדיבות להשביעהו רצון . אהבתם לגר היא בלי הבדל דת ואמונה, כי את האדם יאהבו ולא ישאלו לאמונתו,

חדרי בתיהם רחבי ידים המה מחדרי בתי שאר לאומי אזיא . בהיות לאיש ואיש מהם חדרים שונים , חדר-המבשלות (קיכע) לבד , חדרים לשבת לבד , וחדרים לעשות מלאכתם לבד . למלאכה ועבודה ישלחו ידיהם , רוב מעשיהם הוא למענם , והשאר ימכרו . את אשר יאפו , יבשלו , ואת אשר ילבשו , הוא כדת משה וישראל . פאת זקנם לא יגלחו, את הזקן לא יספו, ונצור על דל שפתם „איש לו זקן (בארד) הוא מבני מלכים". לבושיהם המה לפי דברי הצירים המסיתים והמדיחים (מיסיאנערע) כתבנית מלבושי היהודים אשר ראה יאהאנעס. בגדי הגברים מרוקמים צבע רקמתים , ובגדי הנשים רקמות מעשי צעצועים . לפי דברי התרים יעשו להם ציצית על כנפי בגדיהם , ואות שדי (תפילין) לטוטפות בין עיניהם ולאות על ידיהם . כל מעשיהם יעידו עליהם כי ממעי יהודה יצאו יושבי קרנות (Karens) האלה , ובכל זאת בהאמינם באחד יחיד ומיוחד בורא שמים ויוסד הארץ , יאמינו גם בשדים לא אלהי — ואולי ירשו אמונת הבל הזאת משכניהם ולא מאבותיהם , כדברי נעים זמירות ישראל „ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם" כי בין עובדי אליל בראמא ואליל בודהאי המה יושבים מקדם ומאז .

יושבי קרנות האלה , יפרדו לשני ראשים , הכת האחת תקריב צפרי השמים ואף חזיר מיער לגרש את השדים והשעירים ; והכת השנית „פוראי" (Purai) שמה , ואלה לא יקריבו עולות ולא יזבחו זבחים לשעירים אשר אחיהם זונים אחריהם , והחזיר תועבה הוא להם. הכת האחרונה הזאת תאמר „מסורת היא בידנו כי אבות אבותנו הקריבו שור פר ריח נחות אשה לי"י" ויאמרו „ אבותנו ספרו לנו כי תורה כתובה על גויל היתה בידיהם , הנתונה להם מאת י"י אלהי השמים והארץ "

קצה תפלותיהם ממקום קדוש יהלכו , נשא למשל תפלתם לאל חי , הנוסדה על דרך תפלת „אדון עולם" ותפלת „יגדל" וזה לשונה :

„ראשון הוא לכל יצור והוא ברא תבל ומלואה ;
„י"י שמו אין לו ראשית ואחרית לנצח ;
„בטרם נברא כל היקום , היה כסאו ;
„לא ישתנה לעולמי עד ;
„באין תהומות נצב כסאו והדומו"

3

ואם תפלותנו לא היו לעיני מחברי תפלותיהם, היה לעיניהם ספר בראשית, ותפלתם זאת נעוצה בראשיתו.

ואם תורה אין בידיהם, בכל אלה יספרו בפיהם קצה הקורות הנמצאות בה. נשא למשל קורות מבול המים אשר הביא ה׳ לשחת את הארץ, וכן נצור על דל שפתם כי יש אלהים בשמים אשר ברא את השמים והארץ. ורוב הדברים הכתובים על שני לוחות האבנים (עשרת הדברות) ישמרו. וזה האות כי יוצאי ירך יעקב המה, אף כי כעובדי גלולים (היידען) יזבחו לשעירים. רגל על לשונם „מלך אין לנו, על אשר אין אלהי בקרבנו" והמלים האלה אמר החוזה „כי עתה יאמרו: אין לנו מלך, כי לא יראנו את ה׳, והמלך מה יעשה לנו?" (הושע יו"ד ג׳). אם גרים ונדחים המה גם בעיניהם, בכל זאת לא אבדה תקותם ותוחלתם מאלהי ישעם ויקוו ליום יאהבם אלהים ויגאלם שנית. אמיץ בטחונם בצור מעוזנו, ויקוו כי יבא יום „תבנה עיר מלכיתו ותכונן ממלכתו" יום „יבנה היכלו היקר מפז ומפנינים". וכן יאמינו כי אבותיהם היו בחירי עליון, וזאת הפלתם:

„שושנים יבולו וחדשים יפרחו;
„כן יבוא יום וארוכתנו תצמח שנית.
„ליום טובה יום יעלנו במרום הרים,
„נעתיר לה׳ כלנו פה אחד.
„לעת ירים קרננו,
„נעתיר בנערינו ובזקננו כאיש אחד.

התפלה הקצרה הזאת, תעיד על הגוי ההוא, כי תורתנו היתה בידיהם, ואם התערבו בין שכניהם, לא למדו משאר העמים לאמר המשיח בא, ויקוו ליום בואו. ובכל אלה, ישירו, יזמרו האנשים בלוית הנשים, ורק מעטים מהם ימולו את בניהם. ובראותנו כי קצה המצות ישמרו, כמצות אנשים מלומדה, לא רחוקה היא כי מבני עשרת השבטים המה, וברבות הימים והמצוקות אשר עברו עליהם, התנצלו את עדים מהר חורב ושכחו רוב חקות התורה.

היהודים ומצבם בארץ פרס.

האמאדאן *) — היא שושן הבירה הקדמונה — מאת תושב האמאדאני אחד ר' רחמים בן אפרים רופא ממשפחת ר' מרדכי רופא הגיעו אלי זה מקרוב דברים אחדים על אדות אחינו המתגוררים שמה, ובאתי עתה להודיע דבריו לכל קוראי מ"ע לבני ישראל:

היהודים בשושן הם לערך 1200 בתי אבות ומצבם רע למאד. כל עת ועת עלילות שונות יעלילו הפרסיים עליהם, לתת אותם לשמצה ולהעבירם מארץ החיים, כי רוח משטמת הדת עוד לא חלף ועבר מן הארץ ההיא, ועוד יתחולל בתקפו גם עד היום, והיהודים כנוצרים יהדיו שותים כמים יום יום עמל ותלאה וי"י הטוב יודע מתי יקום הסער לדממה, כי רב הוא! —

בליל חג השבועות העבר ישבו אחינו בבתיהם על הארץ כמנהגם ויאמרו פיוטיהם בנגון. הפרסיים בשמעם את זמירותיהם, קנאו את קנאתם בהם והלכו לדבר שטנה עליהם לפני כהניהם הגדולים, באמרם „היהודים יושבים בבתיהם ומחרפים את נביאנו בנגינותיהם" הכהנים צוו מהרה לכתוב הדברים האלה אל נסרדין שאך שלהם. ויערכו הפרסיים מכתב עם אלף חתימות אל השאך. ויצו נסרדין בעברתו לענוש את כל היהודים על דבר אשר בזו וחרפו את הנביא. הדת נתנה בשושן והפרסיים העריצים יצאו דחופים להנקם מאויביהם ויכו את היהודים האומללים בחוצות מכות אכזריות. לשבעה יהודים כרתו את אזניהם, ובחור אחד יצחק מאיספאהאן, אשר בא לגור שם, תפשו אותו הפרסיים ותלוהו על עץ והכוהו בעצים על רגליו, עד אשר יצאה נשמתו הטהורה ממנו על לא חמס בכפו, ואת העדה ענשו גם בכסף ולקחו ממנה שני אלפים זהובים. היהודים הלכו לספר אל השאך את כל מעשיו העריצים, ולבקש רחמים ממנו, ולא שמע השאך לדבריהם, וילכו האומללים במר נפשם לבתיהם.

ליהודים ההם שלשה יש בתי תפלות ולא יותר, יען כי השאך נסרדין לא נתן להם רשיום לבנות בתי תפלות הרבה, פעם נשרף כותל

---

*) מלת האמאדאן היא לפי דעתי מורכבת משתי מלות: המן דן, כי גם בלשון פרס תורה מלת דן על דין ומשפט כמו בלשון עברית. ואולי כנו הפרסיים את העיר בשם „המן דן" על דבר משפט המן הרשע שנתלה בעיר הזאת בזמן מרדכי ואסתר.

בית תפלה אחד, ולא הניחו הפרסיים להשקיט התבערה עד אשר נשרף הבית, ובעמל וביגיעה רבה השיגו רשיום לבנות שנית את הבית ההוא, אחרי אשר נתנו להממשלה שלש מאות רו״כ לקופת הקהל. מאה וחמשים ספרי תורות יש בבתי תפלותיהם אשר הם כותבים אותם שם בעצמם; גם ספרים רבים מקבלים הם מבבל מאשור מצפת וירושלים עה״ק תובב״א. הרב שלהם הוא ר׳ אליהו בן אלעזר באנא. כהנים ולוים נמצאו הרבה ביניהם. רובם הם עניים ואביונים למאד; הולכים מכפר לכפר ומוכרים מיני עשבים וסמי רפואה, ונחשבים מאד בעיני הפרסיים, ואחד מהם חשוב מאד בעיני השאך נסרדין, ויגדל וינשא אותו על כל הרופאים הנמצאים תחת ממשלתו ויכבדהו בשם הכבוד *) ע״ש ידידתו אליו, והרופא הנכבד הזה עומד תמיד לימין בני אמונתו לעשות בעדם ככל אשר יש לאל ידו, ולולא בקש הרופא את השאך בדבר העלילה הנ״ל לא נשאר מן היהודים שריד ופליט בעיר ההוא. מלמדי ילדים יש להם כעשרה, אשר ילמדו את נעריהם עברית, פרסית ופארסית, והנערים לא ילכו בעצמם בחוצות העיר, יען כי ילדי הפרסיים השובבים משליכים עליהם אבנים ועפר, לכן מביאים אבותיהם אותם אל בתי הספר שלהם, וכן גם הנשים לא תלכנה מפני זה בחוצות כי אם עם בעליהן. היהודי הפרסיאני, בעת שירד הגשם על הארץ מוכרח הוא לשבת אז מוסגר בסוכתו העניה **) ואם יצא בעת ההיא החוצה, אחת דתו להענש, כי כן החוק בפרס. אם יבא עני אחד מהפרסיים אל בית יהודי לבקש ממנו נדבה או פת לחם, מיד מוכרח היהודי למלאות משאלתו כרגע, ואם לא נתן לו במהרה כאשר שאל ממנו, מיד יעזוב הפרסי את ביתו ויאסף אנשים אחדים להתעולל עלילה על היהודי, ויענשו אותו בכסף ואת רכושו יקחו וגם את אשתו וכל בני ביתו ייסרו בשבט עברתם.

פרסי אחד בא בית יהודי וראה שם ילד בוכה בערשו. ויבער חמתו בו. ויקח את הילד וישלך אותו באפו ארצה, וברגליו רמסהו וימת. אבי הילד בא אל בית המשפט להודיע הדבר להשופטים, ויהי כצחוק בעיניהם, באמרם בלעג לשונם: כי פריצ אחד מישראל הרג — ולא עשו להפרסי ההוא מאומה, ואבי הילד הלך במר נפשו לביתו. כן

---

*) כן דרך כל מושלי ארצות המזרח לכנות את הנכבד באשר המלך או את האיש אשר כתונה על ביתו בשם מיוחד לאות כבוד הראוי לו, כמו שנתנו שמות כאלה; ליוסף „צפנת פענח" ולדניאל „בלטשאצר" וכדומה.

**) סכותיהם בנויות בלא חלונות, מלמעלה כפה אחת, ובאמצע הכפה חלון אחד קטן.

מצב אחינו בעיר שושן בפרט ובכל ארץ פרס בכלל. *) עד אשר ירחם ה׳ על שה פזורה ישראל, ויעבור את רוח משטמת הדת מן הארץ ההיא, ויופיע שמש צדקה ואור הציוויליזאציאן על כל הארץ, ואז כל העמים לנוגה זרחה ילכו, וגם לבני ישראל יהיה אור בכל מקומות מושבותם.

---

*) מי יתן ויבאו כל דברי באזני אחינו המאושרים באירופא וישימו בחמלתם עיניהם ולבם עליהם, כי גדלה צעקת העשוקים כסדום — ויללת האומללים כעמורה, רבה היא למאד.

(המגיד שנה שלישית גליון 32)

נצח ישראל.

הוספה להיהודי הנצחי מחברת ראשונה.

היהודי מכיר טובה.

(מעשה שהיה)

(Ewald: Beispiele des Guten).

במלחמה אשר עשתה ממלכת רוסיה עם התוגרמים בשנת 1828 ביום המחרת אחרי הקרב אצל קוצים (Choczim) יצא פקיד אחד ממחנה הרוסים, אשכנזי מלדה ושמו פול (Pfuel) ואתו מתי מספר רוכבים לאסוף מספוא לסוסי הצבא באשר ימצאו. ויהי הוא רוכב על סוסו וישמע פתאום קול בוכים מאחת הפחתים אשר ביער הרחק מעט מן הדרך. ויצו שנים מאחזת רוכביו ללכת ולראות מי הוא המשוע, הלהם הוא אם לצריהם. כבואם למקום ההוא ויחלו לצחוק בקול רם וימהר הפקיד בנפשו ועוד אנשים אחדים עמו למקום המעשה. וירא והנה איש יהודי תוגרמי, איש תואר והדר לו, והוא פצוע מידי אנשי צבא הרוסים וימלט על נפשו אל תוך הפחת ההיא ביער, אבל פה אחזוהו צירים וחבלים וגם דם רב יצא ממנו ולא יכול למיש ממקומו, וירא פול ויגער באנשיו על הצחוק אשר צחקו ויצו ויביאו את היהודי אל אהלו, וישימו עליו התולים לחבשו ויסעדו את לבו והוא גם הוא מהר אחריהם; ואחרי אשר התחזק היהודי וישב מעט לאיתנו נתן לו הפקיד נדיב הלב כתבי מסעו, גם כסף נדבות אסף לו בין חבריו פקידי הצבא וישלחהו לקאמיניץ אשר בפאדאליען לשבת שם עד כי ירפא וחי. וצבא הרוסים פרצו הלאה בארץ תוגרמה נפול אשר גבורתו ביום קרב ומלחמה גדלה כנדבת לבו ביום עשות חסד, היה הראשון לכל דבר של סכנה. ויהי היום ויחרף נפשו במערכה בשדה ויבקע אל מחנה אויביו, אך שם הקיפוהו האויבים כדבורים ולא

עמדה לו גבורתו ויפול שבי בידי התוגרמים , ויביאוהו לאנדרינופול וימכרוהו ממכרת עבד ויקנהו עבדאל-מלך, איש נוצרי יליד האי סיציליען אשר אחז דת מחמד , ויסב את שם פול — אברהים . ועבדאל-מלך זה איש עשיר אבל רע לב ואכזרי מאד , וימצא את עבדו החדש דרוש לחפצו כי הבין בשפת איטאליה וגם ידע להתחרות את הסוסים ; ויפקידהו על ארות סוסיו ועל גנותיו ופרדסיו , לא ארכו הימים ולרעת פול האמלל נפל אחד מבחירי הסוסים מת בתוך הארוה , ויקצוף אדוניו עליו מאד וישימהו שני ימים ולילה אחד בסוהר ואחר שם עליו עבודה קשה בשדה ויעבוד בו בפרך . ותכבד יד הנוגש האכזרי על עבדו מקנת כספו ועל כל משגה קטן יסרהו וידש את בשרו באכזריות חמה ושטף אף , ותקצר נפש אברהים בעמלו .

והנה גם נערה בתולה בת שר הגדוד ב. נפלה שבי בידי התוגרמים ותמכר לאמה גם היא לעבדאל-מלך ; וגם עליה קשתה ידו עד למאד ותסבול מרודים קשים ורעים . ויהי בשמעה כי בבית אדוניה נמצא נער עבד מארץ מולדתה ותמלא את יד אחת השפחות אשר היתה באמנה אתה לבקש אותו ולהצילה מפני נוגשה ; ויבואו בברית יחד ויכרתו אמנה כי בהמלטם משבים לו תהיה לאשה . וכבר ערך פול והכין הכל ושם בסתר לברוח , ופתאום נגלה סודם זה לקונם , ותבער בו חמתו ויצו ויאסרו את שניהם באזיקים ויביאם אל בית הסוהר במשמר בשני חדרים קרובים זה לזה . שמונה ימים ענו את אברהים וידושו את בשרו במכאובים קשים וזעקת עתליה עלתה באזניו וידע כי גם עליה קשתה חמת המציק , עד כי באחרונה נדמתה הצעקה בחדר הנערה ופלצות אחזה את פול כי ירא לנפש אהובתו ; ובכל שאלותיו אשר שאל את פי העבדים המביאים לו את מאכלו לא נודע לו דבר מכל אשר נעשה עם עתליה.

ויהי היום ופול יושב בבית השבי תפוש במזמות עצב באפס תקוה ; פתאם נפתחו דלתות חדרו ואדוניו בא אליו החדרה ושני עבדים אתו ויגד לו כי מכרהו לבעלים אחרים אף כי היה משפטו למות . לדברים האלה הוציאוהו ויושיבוהו בעגלה ויסעו וילכו בחפזון שלשה ימים ושלשה לילות הלכו הלוך ונסוע ופול לא ידע אנה פניהם מועדות. ובשאלו את פי מנהליו ענוהו רק לבלי יירא כי לא תאנה אליו רעה ; אף לא התעמרו בו כאחד העבדים כי אם נשאו פניו וישרתוהו בכבוד . ביום השלישי לעת ערב באו בעיר גדולה והנוסעים עמדו בחצר ופול ירד מעל העגלה , ויהי האיש הראשון אשר הכיר פול את פניו לנוגהלפידי האש , היה — היהודי אשר הצילו פול אצל העיר קוצים . „ברוך י״י!״ — קרא היהודי הזה — „שהחיני וזכני לשלם לך אדוני כגמול ידך, סורה נא אל בית עבדך אשר הגדלת חסדך עליו״ . ויפג לב פול ולא

האמין לכל אשר ראו עיניו, ושאלות רבות התרוצצו מפיו והיהודי הישר הזה הבטיח להשיב לו ביום המחרת בבוקר תשובות נכונות על כל שאלותיו.

אבל מי יביע שמחת לבב פול ועליצותו בבוא ממחרת היהודי לחדר פול ואשה יפת תאר אתו ויראה פול ויכירה כי עתליה היא. — כעבור הסופה הראשונה ולבות הנאהבים שקטו מעט, ספר להם היהודי כי בא לתמו לבית עבדאל-מלך והוא שאלהו אם יקנה מאתו אמה — היא היתה עתליה, ויהי בקנותו אותה ויראה בוכה, וישאל אותה ותגד לו כי פקיד אחד מארץ רוסיה ופול שמו עודנו עצור בבית הסהר וצפוי הוא אלי חרב. כשמעו את שם איש חסדו אשר הצילו ביום המלחמה ויאמר להצילו ולהשיב לאיש כפעלו, מהרתי — הוסיף היהודי לספר — ואסע לקונך העריץ אשר הפץ להמיתך מות רשעים, וכספי וזהבי אשר הרביתי לו במחירך השיבו את ידו מבלע, כי אוהב כסף מאד האיש. ובכן באת לידי, וברוך ה׳ אשר נתן מנוחה לנפשי להשיב גמולך הטוב בראשך. בעוד ימים אנכי שב המתנה ואז אקחך ואת עתליה אתי ואביאכם בארחות עקלקלות לאנשי ארצכם — בלב נמס ובנפש מלאה תודה בכו פול ועתליה על צואר היהודי, ויביאום היהודים שלמים וטובים לבוקארעסט אשר בוואלאכייא במקום צבאות הרוסים אז נחתים; ויכבד עליהם מאד להפרד מעל איש חסדם ומפלטם, ובלכתו וימצא פול בחיק בגדו כים ובו אלף אדרכמונים וגם טבעת יקרה מתנה לעתליה, אשר שם שם היהודי המכיר טובה בסתר. ועתליה מצאה את אביה עודו בחיים ויתן אותה לפול אהובה לו לאשה, ופול ועתליה חיו שמחים וטובי לב, ויזכרו לעתים מזומנות בשמחת נפש ובתודה רבה את היהודי אשר הפליא חסדו עליהם.

(הכרמל שנה שניה גליון 5)

תוכן הענינים.

DER EWIGE JUDE.

Beiträge zur Geschichte

des

JUDENTHUMS.

Zur Belehrung, Gründung und Erbauung

IN ISRAEL.

Redigirt und herausgegeben

von

JOSEPH KOHN

Redakteur des **Hamwasser & Hanescher.**

Jarhgang I. — Heft II.

Lemberg 1865.

Druck des J. M. Stand.

Selbstverlag des Redacteurs.

היהודי הנצחי

זה ספר קורות שבטי ישראל בכל מקומות פזוריהם, אשר עברו עליהם בעתים שונים ובארצות שונות, אם לשבט ואם לחסד.

ונלוה אליו

נצח ישראל

כולל הגדות (לעגענדען) מקורות אנשי שם ומופת בישראל, ומאשר קרה לארצנו הקדושה תובב״א. להראות לעיני העמים והשרים כי עם חכם ונבון הוא העם בחר לו יה לסגולתו, ויקר תפארת הארץ אשר עיני י״י אלהינו בה מראשית השנה ועד אחרית שנה. נאספו לאגודה אחת

מאת

יוסף כהן צדק.

שנה ראשונה שנת הכת״ר לפ״ק מחברת שניה.

פה לעמבערג יע״א.

הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל?
אִם יְלִיד בַּיִת הוּא?
מַדּוּעַ הָיָה לָבַז?
(ירמי׳ ב׳ י״ד).

הקדמה.

קורות הימים ותולדותיהם הנה תגדנה לנו ותספרנה את מחשבות ופעולות תמימי דרך ואנשי חיל ואת מזימות ועלילות מתי שוא ועושי עולה. ומספר הראשונות מעט מעט ונער יכתבן, ומן האחרונות רב מלאכות ועלם מספר. כי אמנם בני האדם, כקטן כגדול, בפרטי כמו בכללי, בכל מעבדיהם ומעשיהם, זולתי ברגשות התפעליות רגעיות — רק דרכים שנים להם. אלה ישימו נגד חמוד את פניהם להתגדל ולהתנשא עלי אחיהם, ואלה יום יום מאין הפוגות יעוזו ויתחזקו לחשוך את נפשם [זיך צו ענטציהען] מיד המתנשאים עליהם. זה הוא מקור ותכלית כל מעשי בני אנוש ותחבולותיהם עלילותיהם ומלחמותיהם. —

כל האומות והממלכות, לארצותם לגויהם, הניפו את ידם, לחוקק בעט ברזל ועופרת את כל התולדות, אשר באום מעת היותם לגוי עד כי הופשט מעוזם והוסר מחמד עיניהם ומשא נפשם, ונפלו ביד צר מאין לקום עוד ממפלתם. כולם שלחו את ידיהם בספר לזכרון עדי עד, למען ידעו דורות הבאים ויתבוננו האחרונים, כי רק אמת צדקה ותושיה אדני הממלכות והגוים, בהראותם: כי כל עת אשר הלוך הלכו בתומם, ורגליהם עמדו במישור ונצרו תום ואמונה וימינם מלאה צדק להתהלך לפני האלהים באור החיים, חבליהם נפלו להם בנעימים ונחלתם שפרה להם, כי הרימו ראשם עלי אויביהם, הרגיזו ממלכות עד, וכל הגוים התברכו והתהללו בם; וכן נהפוך, אם העוו ושחתו את דרכם וילכו אחרי שרירות לבם הרע לשנוא מוסר ולהשליך אחרי גום דברי אלהים חיים ומלך עולם, צרות לבבם רבו ואין מציל ממצוקותיהם עד כי נגעה החרב עד הנפש מפני רוע מעלליהם ויחולל כל בני עדים וכל תקותם אבדה עד כי אמרו נואש.

גם שלומי אמוני ישראל גדולי חקקי לב אנשי השם מלאו את ידיהם לכתוב עלי ספר לזכר עולם את כל הקורות והתולדות אשר קרו לבת ציון השדודה אחרי נפלה באפס תקוה ביד צר אשר צרר אותה עד למותה, אחרי אשר נפוצו גולי יהודה לכל קצוי הארץ ונדחי ישראל לכל רוחות השמים נפרשו. אמנם באורך ימי המלוכה אשר קרנו, לא נשאר בידינו מכל ספרי זכרונות בית יהודה ומכל שכיות חמדת חיבוריו כי אם מעט מזעיר. כי כאשר שפך גוי אויב ומתנקם את חמת אפו עלי אהלי בני ישראל וידכא לארץ חייהם עד כי נכזבה כל תוחלת, כן חגר שחית חמות להשחית כל מדרש וספר כתוב לזכרון שבטי יעקב ולמשמרת עדת ישורון. כי אמנם מעט מזעיר המה החיבורים אשר נותרו לנו מכל אוצרות הספרים אשר הודיענו מאת אשר נעשה בין שבטי ישורון ועדת נחלת יעקב בימי הבית הראשון ובשבעים שני הגולה. גם מכל ימי הבית השני ולהלאה אין לנו כמעט עוד כי אם ספרי החשמונאים ויוסף

פילון היהודי ויוסף הכהן; ואין דורש ואין מבקש לכל אשר מלאנו בגלות המר הזה אשר שכבונו בו צרות אין מספר. כי כאלפים שנה חלפו הלכו להם מעת פרש ידו צר על כל מחמדי בתולת בת יהודה וישסה אוצרות כל עדי גאון תפארתה, אין מספר למשברי וגלי הצרות אשר עברו למיום ההוא ועד עתה עלי שה פזורה ישראל, ואין קץ לימי עוני אשר קדמוה בלי חשוך מעת גדע אויב בעברת זדונו את קרן בני עדת יעקב ויפיל את שרידיה בגוים להאביד את שמה מאדמת תבל ולהכרית מארץ זכרה. כי אמנם רבים המה אשר הרעו לפליטי יהודה מאין הפוגות באכזריות חמה וכבירים לאין חקר מספר עושקיהם, אשר, למען הכחידם מגוי ולבל יזכר שם ישראל עוד, הכניעו בעמל לבם עד כי מרוב עוני וצרה אשר מצאום, רוחם בהם תתעטף ונפשם ברעה תתמוגג.

ויהי בזכרי זאת התאוששתי ואמרתי: אשימה נא עיני עלי תולדות מני קדם אשר אפפו את בת עמנו שנות אין מספר, ואמלא את ידי לישראל ונתתי את ימי קודם לשרידי יעקב לדבר על לבם ולהגידם שמץ דבר מאת אשר עבר על אבותינו לעתות שונות. ואספיק בילדי נכרים לקבץ אחת לאחת את כל הכתוב עלי ספר מתולדותיהם וממואלאותיהם אשר קרום בימים ההם.

ויהי כאשר חשבתי ימים מקדם והגיתי בקורות שנות עולמים, ראיתי כי כמעט על כל העושקים אשר עשקו בעולם ידם את אומללי בני ישראל עלה יעלו בשטף אף מ׳אהמעד, וא׳ימא׳ם-עדרים מלכי מויריטאניא. כי כל ימיהם לא השיבו אלה הצוררים מבלע את ישראל וכל דבריהם רק ארוב דם יהודה, ואשים זאת על לבי ואוסף את ידי להגיד לתועלת עמי את כל המעשים אשר עשו אלה לנדחי שבטי יעקב ואת זדון לבם הרע, אשר, מאין נתן להם השב רוחם, השגירו לשואה נפשות עניי ישראל ויגיעון עד שערי מות.

אמנם דע קורא אהוב כי לא כתבתי בחיבור הזה את כל אשר ספרו לנו סופרי קורות הימים ממואלאות היהודים במדינת מויריטאניא: לא כן הוא; כי רבים מהם, גם בדברם טוב על ישראל גם בכתבם עליה שטנה הרחיקו כדוד מנתיבי האמת והצדק ויתעו בארח שקר לחזות משא שוא ולדבר כזב והבל. אבל קריתי ושניתי ושלשתי כמעט כל כותבי קורות מדינה זו, ובחנתי היטב בכור הבחינה אם אוהבי אמת ואפלי מישרים הם או לא. והיה אם ראיתי, כי שנאו כל ארח שקר ומשפטי האמת לא סרו ואמרתם לרופה, כי לא האמינו בשוא נתעה ולא נטו אוזן לדברי רוח, אז באתי אחריהם ואמלא את דבריהם להטביע עליהם אדני מחברתי, ולירות בם אבני פינותיו. אבל אם ראיתי כי טופלי שקר הם, אשר בבלי דעת מלין יכבירו וישמעו כל הבלי שוא, אז השלכתי את דבריהם אחרי גוי ולא הקשבתי לאמריהם אף למאומה. אמנם גם מהראשוני׳ לא העתקתי כי אם את אשר מצאתי נאמן לפני וראוי להכתב עלי ספר, ואת היתר החרמתי לבלתי נשוא אותו על שפתי *)

---

*) הספרים אשר שאבתי ממעינם ותמכתי עליהם יסודי המחברת הזאת

ידעתי כי רבים יניעו ראש ויפערו פיהם על עניני המנהגים פרק ד' ובעל ענין האמונות פרק כ"ה. אמנם לא עלי תלונתם, יען כי אנכי רק באשורי הספרים הנזכרים הלכתי ואך אמרי פיהם לפנתי, לכן דברתם תשוגר דופי מאין למום ממולאי שפתיהם ומאין לשנות אחרי דבריהם. גם לא יעלה על לב הקורא, כי כל הענינים המובאים בזה הספר כולם בימים לא כבירים אלה אחרי אלה קרו — לא כן הוא, כי לפעמים עברו שנה או שנתים בין סיפור לסיפור ודבר לדבר; אמנם אנכי חברתי וקשרתי הענינים למען יהיו לאחדים ביד הקורא. עוד ראיתי להביא ביאור איזה ענינים למען ירוץ בהם המעיין ויהיו לו למורה צדק ומנהל כאמן.

מויריטאניא. כן נקרא לפנים חלק גדול מאפריקא, והיא זה שם הכולל למדינות אלגיר, טוניס, טריפאליס, פעץ, מאראקקא ושכינותיהן; ויושבי המדינות האלה נקבו מזה בשם מויריטאנים [Mauren].

הישמעאלים מונים מספרם מבריחת מאהאמעד מעיר מעקקא [Mecca] לעיר מעדינא [Medina], היא שנת 4382 למניננו (622 למנין הנוצרים), והמה יקראו לזה המנין בשם העדשירא [Hegira] ויום הבריחה, אשר מאז מתחילים למנות, הוא ט"ז לחדש יולי. —

טיבעריום, קאליגולא, נערא, דאמיציאן, והאחרים הנזכרים שם כולם היו מלכי רשע ומושלי זדון, אשר עשו כל הרעות והתועבות, וירמסו לארץ חיי צדיקים אין מספר, וידושו גוים באף וחמה על לא חמס בכפם.

קאפערניקום, גאלילעאי, וגאססענדי המה חכמים מפורסמים גדולי חקרי לב, אשר היה להם יד ושם בכל חכמה ומדע.

הם המה הדברים אשר ראיתי להביאם לעין הקורא, למען יהיה לאל ידו להבין כל עניני הספר הקטן הזה אם ישים עליהם לבו ורוח בינתו אליהם יאסף. —

טרם אכלה לדבר במקהלות אברך את כבוד ידידי נאמני החכם השלם אשר שמו נודע בשערים לתהלה ולתפארת הוא האדון המפורסם קארל פישער יחי' [ק"ק צענזאר אונד ביבליאטהעקס-קוסטאס] אשר מטובו עלי משך לי חסד ויפתח לי את שערי הביבליאטהעקא המפוארה אשר לאדוננו הקיסר יר"ה, ויגע ועמל וערך להראני ענינים מענינים שונים מתולדות ישראל וממולאותיהם ויהי לי לישועה במלאכת זה החיבור. תשואות חן חן לו ולצדקה יחשב לו. יברך יי את חילו ויחדה את פניו בשובע שמחות.

הנה אודה את יי בכל לבי ושפתי תבענה תהלתו על כי אזרני חיל

המה חיבורי הסופרים הנאמנים שעניע, בען-כאלידון, עבו-מאהאמעד ודומיהם הידועים לכל דורשי חכמה. אמנם גם מבלעדיהם היו לי לעזר ולהועיל עוד ספרים אחרים כתבו אנשי חיל ונאמני רוח, אשר עולה לא נמצאה בשפתיהם וחכם לא יבין הוות.

והביאני עד הלום לחלק את המחברת הזאת ביעקב ולהפיצה בישראל . המבין תוכן כל לבות , אשר יראה את דרכינו וכל צעדינו יספור , הוא זה יודע , כי לא למען הרבות כסף ועשות שם תפארת שלחתי את ידי בקסת הסופר , כי אם למען הועיל לבני עמי , להודיעם את קורות ימי קדם ולהגידם תולדות שנות דור ודור . כי לא שמתי לכבוד כסלי ולזהב לא אמרתי מבטחי , רק ישעי וחפצי לכונן לחקר אבותינו ולחוקק בספר את תולדותם בימים ראשונים ושנים קדמוניות .

יחנני י"י ויכונן מחשבותי להוציא לאור גם שאר חיבורי ובפרט ספר מפעלות תמים דעים וספר משען לדיקים אשר אנכי שוקד לעשותם . שם ארחיב הדבור בישע אלהים , ואשים עיני גם עלי תולדות ישראל בפרטי , לבאר ביתר שאת ויתר עז כיד י"י הטובה עלי .

בע"ה **פראג** יום א' א' דחנכה ה' תקע"ז .

מאיר בן הרב המפורסם מו"ה משה **פישלס** נר"ו .

דיא געשיכטע דער יודען , דיזעס מערקווירדיגען אונד קלאסישען פאלקעס , מיט פהילאזאפישעם גייסטע געלעזען , ביעטעט אונס איין איבעראויס וויכטיגעס פעלד פאן בעלעהרונגען דאר . זיא איזט , פאן איהרער בעגיננונג אן ביס צו דיעזעס אויגענבליקע , פאללער אינטערעססע פיר דען פהילאזאפען , לעהררייך פיר דען געזעטצגעבער , ערשפריסליך פיר דען רעגענטען , אנציהענד פיר דען אלטערטהומספארשער , אונד פאן פארציגליך גראסעם נוטצען פיר דען געשיכטספארשער , זיא איזט צוואר שוידערפאלל אונד גרעסליך , צוגלייך אבער אויך ערהאבען , גראס אונד פאלגענרייך .

שלעטצער .

א דרכי בני ישראל וארחותיהם לקץ ימי בית ראשון .

אבד אבד מיהודה חסיד , ומעדת ישראל צדיק אפס , מני יעקב תמימי דרך ספו תמו , ובבית אפרים אוהבי אמת מעטו חדלו . כקטן כגדול דרכם שחתו , כנער כזקן בלעו ארחותם ; כולם עזוב עזבו את דרך אלהים חיים , וילכו שובב בדרך לבם הרע ; לא דרשו אל אל , ולא שמו אליו דברתם , כי אם עזבו יראת שדי , בחרו בדרכיהם הגלוזים , ובשיקוציהם אשר נפשם בהם חפצה , לא קראו בצדק , ולא שפטו באמונה , מאסו תם דרך , החזיקו ביד מרעים , והופיעו עלי עצת רשעים וזממות שוכחי אל . הה ! כשול כשלה ברחוב תושיה , נכוחה לא יכלה לבוא , והאמת נעדרה . כי הכל כאשר לכל הלוך הלכו דרך לא טוב אחר מחשבותיהם , כולם השחיתו והתעיבו עלילה , הרו עמל והולידו און . לא ידעו דרך שלום , לא קראו בשם אלהים , ולא תעשינה ידיהם תושיה , ויעמיקו סרה , עד כי אבד חסיד מן הארץ , וישר באדם אין ; ויהי כנהר עונות יעקב וחטאות ישראל כגלי הים , ובת יהודה צבי הארצות שממה מרעות יושביה ומפשעות שוכני בה .

ב סיבת משובת ישראל .

אמנם איך ירד כמו כן יעקב , ואיך העמיק לנפול עד כה בית ישראל ? — אהה ! מרעות מלכיה ושריה , ומחטאות כהניה וזקניה . — כי כפלגי מים בציון וכצל סלע כבד בארץ עיפה , כן לאנשי מדינתו מלך חכם וגבור לצדק ימלוך , ושר נבון ואמיץ לב למשפט ישור . כי , אם ידוע ידע מלך דרך אמת וצדקתו לפניו תהלך , גם עבדיו שפוט ישפוטון באמונה , ויקראון בצדק ומישרים . כי בהסיגו אחור עולה ובהעמידו מרחוק שקר עמל ואון , לשום עיניו אל צדיקים ופניו בעושי רע , גם המה ירימו בכבוד קרן תמימים , יפתחו חרצובות רשע , ישגבו אביון מעוני , וישביתו גאון זדים ; כי בהפריחו אוהל ישרים , המה ירנינו לב נדכאי רוח , ישפילו גאות עריצים , ירימו מאשפות עשוק , וישמידו בית רשעים וקרית פורעי מוסר , למען השביע בצחצחות נפש נענה , ולהאביד תאות פועלי און וזממות שוכחי אל , כי מושל מקשיב על דבר אמת גם משרתיו צדיקים , ובפני מלך בעושי רע כל ישרי לב ירנינו , וקרן שונאי צדק נגדעה . —

אבל אם נתנה ארץ ביד רשע, אשר יעול במדינתו נכוחות, ומשפט עמו עות יעות, מלך אשר יעזוב תורות ויחליף הוק למען הפיק זממות לבבו הרע, ומאויי נפשו הנלוזה, אז צדיקים ילבשו בושת ואוהבי אלהים יחד יגודו; כי בהשכינו באהלו עולה ובהחזיקו ביד מרעים, אשר ירדפו למותת כל הולך צדקות ודובר מישרים, כל עושי צדק שחוה ילכון וכל ישרי לב ישאו נהי, כל עבדי אלהים מר יבכיון, וכל חסידיו מכאב לב יצעקו. עפעפיהם יזלו מים עלי עושק אשר יראו ועל עמל ואון יום יום יבישון, כי חטאים לא יפחדו פחד ואהלי מבקשי יי איננם חנפים לא יגורו וכל תמימי דרך ישבעו מרורים, ונפשם ברעה תתמוגג. הם המה הדרכים, אשר הלך בם יעקב עת באו לארצו אויבים, אשר שדדו אדרתו עטרת הממלכות, והם המה הנתיבות אשר הרבה לתעות בהם ישראל עת נפלה ביד צר ירושלים, העיר העליזה רבתי בגוים וכלילת היופי, ועת פרשו הכשדים את ימינם עלי מקדש בת ציון, ויגדעו בחרי אף כל קרן יהודה וישראל. —

ג גלות ישראל.

כי אך גבר גבר חיל הכשדים, ויסלה כל אבירי יהודה בקרבו כי חלל ממלכה ושריה וכל מחמדי עין הרוג הרג, עד כי היתה ציון, צבי הממלכות ותפארת גאון הממשלות, כמהפכת אלהים, אשר לא תקום ולא תשב עוד לנצח, כי אכל אויב את יעקב ואת נוהו השם, עד אשר שאו ערים מאין יושב והעזובה רבה בקרב הארץ. כי שרידי מות ופליטי חרב הלכו שבי לפני צר, אשר הכביד נחושתי בני יהודה, וישים בסד רגלי אצילי בני ישראל. כי צוררי יעקב ענו בבבל כהני בת ציון ויביאו ברזל נפשות בחורי ישורון, אשר זורו בארצות ונמכרו לעבדים לרדות בהם בפרך. — בימים הבאים נתן להם המלך כורש רחמים, להשיבם אל אדמתם; כי נטה אליהם חסד, לרומם את בית אלהי ישראל, להעמיד את חרבות ציון, לתת גדר ביהודה, ולפאר את בית יי אשר בירושלים. אמנם לא רבו ימי השמחה, כי כמעט כל שנות הבית השני אך צר ומכאובים לישראל, ועינם לא ראתה טוב, עד כי שפכו עליהם הרומיים את חמתם, להשחיתם עד כלה. כי אז שנית תחת כל השמים הלכו גולה יושבי יהודה, ובכל כנפות הארץ נפוצו זעיר שם זעיר שם. צורריהם הכבידו עליהם דרך קצה כל השמים, ויביאום עד אפסי ארץ ואחרית ים רחוקים. כי יראו לנפשם להניחם על אדמתם, מדאגה מדבר פן ישאו עוד הפעם ראשם, ויקשרו קשר להסיר סובלם מעל שכמם ולפרוק מעליהם עולם. וידיחו את ישראל לכל ארצות האדמה וקצוי תבל, אלה דרך היבשה צפונה ודרומה, ואלה דרך ים הקדמוני וים האחרון. — מעטים מהם נשארו עלי אדמת אסיא יותר מהם הובאו לאירפא, אמנם רובם ככולם שולחו באניות לאפריקא

להושיבו , יען כי גם בימים ההם היה ברבּ מקומותיו ארץ לא זרועה ולא נושבת והסרה יושב ושוכן .

ד מנהגים שונים אשר אחזו בם בימים ההם היהודים היושבים במוריטאניא .

ויפוצו גולי ישראל לכל קצוי אפריקא , ונודדי יהודה לכל רוחותיו יפרשו . אלה הובאו מצרימה, אלה לניגריציא, לכוביא , ואלה ל מ ו י ר ט א נ י א. ויהי בנתנם אויביהם השב רוחם מעט , ויהלו לבראות להם שם ארץ , ולכונן למו מקום מושב . מהם עבדו את האדמה להצמיח מוצא דשא ולהוציא לחם מן הארץ , ומהם נטעו כרמים וידרכו ענבי גפן ; אלה היו רועי צאן , אשר אחרי כל ירוק ידרושון ויושבי אוהל ומקנה אשר יתור הרים מרעהו , ואלה שמו את פניהם למלאכה , וימלאו את ידיהם לכל עבודת מעשה חורש וחושב. — ויפקידו צורריהם עליהם פקידים למשול עליהם ולעצור בם ; וירימו מהם מכס : ויהי דבר המס אשר העלו מהם מדי שנה בשנה שני שקלים [Mitskal] (יעורך במיטב כספנו לשלוש זהובים וי״ב גראשען) מכל זכר מבן ששה עשרה שנה עד בן ששים שנה . — — לשונם היתה לשון ארמית ; חוקיהם ופקודיהם פקודי תורת משה לבדנם , כי משמרת התלמוד לא ידעו . — — בראשונה לא היה להם בנין מיועד להתפלל שם אל אלהי צבאות . כי אם התאספו יחד לשוח בשדה , ויפרשו שם את כפם השמימה ויקדמו בתודה את פני אל עליון עושה שמים וארץ , וירבו שם תפלה ותחינה , אשר יסדון לפנים שלומי אמוני ישראל גדולי חקקי לב .— בחגי י״י אשר יחוגו , ובמועדיו אשר יקדשו וישמרו למשמרת קדשו כמו בשבת כל מלאכה לא יעשו בם , כי אם ישבתו מכל פעולת בית ועבודת שדה , ויכבדו את יום רצון לאלהים מעשות דרכיהם ובהתענגם על אלהי צבאות הסין יה להודות בקהל קדושים אמונת מלך כל הארץ , לדרוש ולשיח בדברי נפלאות תמים דעים , ולהלך באור פני רוכב שמי קדם אשר יפנה ברוב רחמיו לכל קוראיו ולכל אשר ידרשוהו באמת ובצדקה ובישרת לבב . — אמנם בחוריהם ובתולותיהם ישישו ויגילו בכל יום מועד — אחרי אשר רננו שפתם במקהלות תהלות לאל חי , ואחרי ספרם את עזוז נוראות קדשו ואת שם תפארת צדקתו — ויעלזו וישמחו בם עלי עשור ועלי נבל , יתרועעו אף ישירו וירונו מטוב לב ; גם יכרכרו ויפזזו ויפצחו רנה עלי הגיון בכינור וקול זמרה . הנערים יריעו בחצוצרות וצלצלי תרועה ויטיבו נגן וירבו שיר ומשוש כינור , והעלמות תעדינה תופיהן ותצאנה במחול משחקים , ותעשינה שמחת הלולים ויום גדול יתר מאוד . — — עודנם בני שש עשר או בני שבע עשר שנה לקחו להם נשים צעירות עוד מהם שנה או שנתים .

אם מתו לאיש שתי נשים צעירות ממנו עשר שנים שוב אין לו לשאת בתולה, כי אם אלמנה יקח לו לאשה. — אשה גרושה משני אנשים לא היתה עוד לאיש. — — כל זכר בן שמונה עשרה שנה הוכשר ביניהם להקים עדות; אמנם אשה לעולם לא נאמנה להעיד, ואל עדותיה ואל שהדה אף למאומה לא ישגיחו ולא יתבוננו. — — כל תאומים אשר נולדו להם, אם שני זכרים המה נקבום בשם פרץ וזרח, ואם זכר ונקבה יהיו, אזי יצחק ורבקה יקראו, אמנם אם שתי נקבות הנה, שרה ורבקה תכוננה. — לכל הנולדים ביום הכפורים נתנו יקר והוד, וכבוד והדר יעטרום, כי אמרו: כל יולד בו מבורך הוא מבטן אמו, נחל ינחל שנות חיים וירחי שלום ימנו לו. ימיו יכלו באפס תוגה, ועתותיו מאין ראות רעה תברחנה, כי אלהים יפקח עליו עיניו ויגמור בעדו להקיף עליו חסדו, בשומו אור עלי נתיבותיו לשוך בעדו ולברך את מעשה ידיו, להיותו נעלה על כל בני גילו ברוח דעת ויראת י"י, גבר קדוש מרחם אשר יתהלך כל ימיו בתום לבבו, איש אשר לא יבין הוות, וצדיק אשר באמונתו יחיה נפש נענה, וברוח שפתיו ימית רשע; ועליו רמז לדעתם הכתוב „ בני אתה, אני היום ילדתיך, בשמונת ימי חנוכה ששו ושמחו בישועת אלהים ויפצחו רנה לרועץ אויבי בת ציון, ויהללו לשם תפארתו על אשר הוביש את צוררי יהודה עד לא יכלו קום. כי נפשם תגל בקדוש ישראל ותריע לאביר יעקב, אשר הרס בעברתו קמי בתולת בת ישורון, ויכלה בחמתו את אויבי ממלכת דוד, למען תת תשועה בישראל ויום נקם לנחלת עדת יעקב. אמנם, לא כן היה עמהם בענין ימי הפורים, כי חוץ מערי אזילא [Azi-la]. ועבי-יאקוב [Ebi-Iacub] לא ידעו ממנם אף שמץ דבר, וכאין ואפס נחשבו להם אלה, כאשר ספרו לנו כותבי קורות הימים וסופריהם. כל סובא שכר תעבו ורועה זוללים מאום ימאסוהו. כי בחלה נפשם ברודפי דם ענב, וכל אוהבי כוס יגעלו, משחרי חמר בעצם ידם ישתמום, וכל הלומי יין נבזו בעיניהם נמאסו, כי נתעב ונאלח ביניהם עד למאוד כל שותה שכר, ותכלית שנאה שנאו כל איש עברו יין, עד כי העמידו להם לחוק לא יופר: כי כל אשר יראה שכור שלוש פעמים לא יוכשר עוד לכל עדות והיה דראון לכל בשר. אמנם אם לא הרבו אכול ושתה ויתעבו כל מושך את בשרו ביין ובמעדנים, אהוב אהבו והתאוו ללבוש שני עם עדנים, שש ומשי ובגדי תפארת, לעדות עדי זהב רתיקות כסף וחלי כתם וכומז חרוץ ומופז. כי חשקו וחמדו לחגור מזה שש ופתיגיל משי, לאפוד מעיל כרמיל וארגון, לענוד עטרת פז עלי ראשם, לקשור ענקי חמד על גרגרותם וטבעת אבן יקרה עלי אצבעותם, למען התהדר בלבושי מכלול בגלומי תכלת ותכריך בוץ, להתנשא במחלצות רקמה ומעטפות ארגמן וגנזי מרומים, ולהתראה בגאוה וגאון בגפי מרומי קרת,

למען התגדל ולהתקלס בהוד והדר בראש הומיות, ולמען התימר בכבוד עשרם בצאתם פתחי שער העיר. במות אדם בעל אשה, כל נפשות שאריו הקרובים אליו תאבלנה עליו אבל שבעה, וכל בני משפחתו ובית אבותיו וכמו כן כל בני גילו ואחוזת מרעיו שלש ימים חשופי רגל ילכון לאות מפח לב ודאבון נפש להלך לעולמו. בקברם את המתים לא שמו כל אחד בארון ארון לבדו, כי אם עשו לכל בית אב ארון גדול ארוך ורחב נחלק לחלקים רבים, בהם יחדו לקבורה את הבעל ואשתו בניהם ובנותיהם, אשר לא היו עוד לאיש, ונכדיהם. במות אחד מהבית אב ישימוהו בחלקת הארון אשר לו ויתנו עליו לוח עץ. ואחר הקבר את כולם, יוסיפו עוד ויכסו את הארון בקרשים, וירשמו עליו בכתב אמת אותות קברי בתי האבות לזכרון יום אחרון ולמשמרת דור ודור. זה הוא מעט מדרכיהם וממנהגיהם אשר הגידו לנו סופרי תולדות המדינות ההם, כי לאהבת הקצר לא נשאתי מהם על שפתי כי אם שמץ דבר, וכל אשר ירצה לדעת יותר מארחותיהם וממשפטיהם יראה בספרים, אשר רשמתי בהקדמת זה הספר, וימצא מעדנים לנפשו.

ה יושבי מוריטאניא עם היהודים היושבים שם מורדים ברומיים; הוואנדאלים, הגטהים, והערבים לוכדים את הארץ ההיא.

מושל רשע יכאיב ארצו מיד ליד לא ינקה. כי, אם גם ימים רבים אנח יאנח העם תחת שבט מושל עקש לב, וזמן כביר יטה שכם לסבול עול עוצר רעה ויגון מלך בליעל אשר יכה עמים בעברה מכה בלתי סרה, בכל זאת בא יבוא יום מפלת המושל הזה, אשר יבטח על חילו ויתהלל על עוצם ידו, כי מי יודע מה ילד יום ועת פידו אשר נכונה לצלעו.

ימים רבים נכנעו יושבי אפריקא בעמל ואון תחת שבט נוגש הרומיים, אשר השביעום מרורות ודכאו לארץ חייתם, עד אשר דאבה עינם מני עוני ורוחם בהם תתעטף מרוב יגון וצרה אשר מצאום על ידי הרודים בם בעברת זדון ושטף אכזריות חמה. אמנם כאשר פקדו מצוקיהם את נפשם יום יום בשבט אף ומטה זעם, כאשר השביעו בלי חשוך את רוחם ברעות אין קצה, ובזרוע עוזם הייהם מאין הפוגות לשאול הגיעו, אז נשא העם את ידיו השמימה, וישבע בשבועת האלה לנתק את מוסרותיו ולהסיר את סובלו מעל שכמו, לשבור שבט נוגש ולגדוע מטה צורר, למען תעבורנה כפיו מדוד, ואסירי עני וברזל להפשי מנחושתים יצאו. — וימתיקו סוד ויועצו לב יחדיו לכתות מפניהם אויביהם, אשר

ירמסו לארץ חיתם, ולנגוף את משנאיהם עד אשר ידוכאו תחת רגליהם ויכלו באפס תקוה ותוחלת. — ויעברו קציני ארץ ואפרתיה בקרב כל העם, וידברו על לבו בשפתי דעת וטעם זקנים להשליך ממנו עבותיו ולפרוק מעליו את עול הקשה והחזקה, אשר שם עליו גוי אויב ומתנקם. ויתקבצו יחד כל יושבי המדינה, וגם היהודים הדרים שם נלוו עמם כאיש אחד חברים, ויאמרו פה אחד: להתר אגודת מוטתם ולהלחם עם הרומיים, עם שותה כמים עולה וגוי אשר דרך שלום לא ידע, וכל דבריו רק ארוב דם. ויועצו יחדיו ויקראו לעזרתם מספרד [Spanien] הקרוב אליהם את הוואנדאלים [Vandalen] להושיעם מיד שונאיהם ולגאלם מיד אויביהם הלוחצים אותם עד למותת. ויבוא חיש מהרה גענזריך [Genserich] מלך הוואנדאלים, (4165 שנה למניננו, 405 למנין הנוצרים, 217 קודם למנין השמעאלים) ועמו חיל כבד ונורא מאוד. ויתחברו עמו לקץ ימים מעטים האפריקאנים [Afrikaner] מכל חוגר חגורה ומעלה, ויעלו למלחמה על הרומיים, ותעז יד גענזעריך ותקשה פעמים אין מספר עלי חילו הרומיים, ויכם מכה אחר מכה עד כמעט בלתי השאיר להם שריד ופליט. כי הסגיר להרב חיי כל נושאי צנה ורומח, ולעפר מות ישפות כל נושק קשת ומחזיק כידון ומגן; וישם את יתר הרומיים כמוץ אשר ידפנו הרוח, ויגרשם מן הארץ. ויאחזו הוואנדאלים בארץ ההיא וינסכו שם מלכם, וימלכו שם יותר מתשעים שנה, עד עת עלה עליהם למלחמה איש גבור חיל ונבון מערכה בעליזאר [Belisar] שר צבא קיסר יוסטיניאן, אשר הלך מחיל אל חיל, והגדיל ישועות מלכו בהכותו בהם מכה רבה מאוד, ויהדף את מלכם געלימער [Gelimer] מכסא מלכותו ואת מדינותיו השיב תחת שבט הרומיים. אבל לא האריכו ימי שמחתם ושנות משוש לבם, כי הגאטהים [Gothen] אשר בזאו והחריטו כמעט כל ארצות איראפא באו מספרד (4314 שנה למניננו, 554 למנין הנוצרים, 68 קודם למנין הישמעאלים). למויריטאניא למלחמה על הרומים. ויהי כאשר החלו גם הברעבערים [Brebern] או בערבערים [Berbern] למוצא שפתינו בארבארען [Barbaren] נקראו לפנים האנשים אשר ישבו בארץ אפריקא הצפוני מאז ומקדם, ומהם נקבה מדינת מושבותם בשם בארבאריא [Barberia] עד עתה לשאת את ראשם והשערוריה יום יום הולכות וגוברות ויתיצבו מלכי ערב (אראביען) ויאמרו: „אך זה היום שקוינוהו מצאנו ראינו; וישימו שלושה ראשים, ויבואו בגבול מויריטאניא וישיתו עליה סביב פנים ואחור ויכו גם את הרומיים וגם את הגאטהים וינפצום ככלי יוצר, ולא סרו לביתם, עד אשר שחקום כעפר על פני רוח, וגרשו (4451 שנה למניננו, 691 למנין הנוצרים, 72 למנין הישמעאלים). גם את שניהם מן הארץ, אשר הורישו והתנחלו לבניהם אחריהם לרשת אחוזה עד היום הזה.

ו עבודשאפאר הרשע מולך בערב ומוריטאניא .

כחום צח עלי מטר וכרביבים זרזיף נאות דשא , כן עוצר צדיק למישרים ימשול ורוזן גבור לאמת ימלוך . כי אם חזוק יחזק במעוזו מושל נאדר בכח וימינו רוממה לעשות חיל נגד שונאי מדינתו , אשר שפכו חמתם על ארצו ועל עמו ; או אם לבש ילבש מלך בגדי נקם להנקם מאויביו ולהכות צורריו אחור , למען שבר מתלעות עול ולהשליך משניו טרף , אזי תבואנו תודות עבדיו , עמו כבד יכבדהו בכל מקומות ממשלתו , וכל נאמן רוח והולך צדקות במקהלות יהללהו ויאשרהו . כי לא למען הראות רעם גבורתו ולהודיע עזוז נוראות מעשיו , ישא חרב ויריק חנית וכידון , לא למען יגידו דור אחרון את דברי נפלאותיו אשר עשה ופקד בחרבו הקשה את כל סביבותיו ולא למען שכון מרומים ועשות מצדות סלעים משגבו ולרכוב על במתי ארץ ישכיר חציו מדם וכפיו מנצחם יגאל — לא , כי אם שלף ישלף חרב מגוה וברק ממרורתו , יעשנה רק לכבל תאונה רעה למדינתו ולבל תקרב אליה מחיתה . כי גם בערכו מלחמה נגד אויביו , אשר באפס עשקוהו , לא יפקדם ברעש וסופה ולהב אש אוכלה , ולא יטה קו תוהו על מדינתם , כי אם יאטם אזניו משמוע דמים ולא ימלא חרבו מחלב לא נלחמים . רק ימשוך אליהם חסדיו ויתן להם חנינה וירחמם , למען הניח מנוחה לעיף ולמען הרנין לב קשי נפש ועצובי רוח . אמנם , אומללה ארץ עם כל יושבי בה , אם מושלה , איש צר עין ורחב לב אשר השקט לא יוכל , יזום יום יום רק להרחיב את גבולותיו ולהגדיל את מספר מדינותיו ; ואי לך ארץ שמלכך רק מלחמה וחרב יבקש , אשר רק אל חנית וכידון ישא עין , ונפשו רק שדה המערכה וגי ההריגה תחפץ , ומכה ופצע והבורה תאוה . הה ! ילול יילל העם תחת שבט מושל , אשר למען הרבות מספר מדינותיו ועשות לו שם תפארת , ירמס עטרת צבי הארצות , ימאס עדים , לא יחשב אנוש , וכל דבריו רק ארוב דם . באכזריות חמה ושטף אף ישים גן אלהים לשמה , ישלח באש ק־יות משגבות , ויתעתד לגלים ערים עליזות וכלילות יופי . בעברת זדונו לא ירחם פרי בטן ועל עולל ויונק לא תחוס עינו ; שפתיו מלאות זעם ולשונו כאש אוכלה , לא יחונן גמולי מחלב ועל עתיקי משדים לא יכמרו נחומיו , כי כל ישעו ומגמת לבבו רק לשוחח את דורו ולהשפילו , עד כי מארץ ידבר ומעפר אמרותיו יצפצף.
זה היה מנת חלקי אפריקא , אשר נתנו ביד עבודשאפאר [Ebudschafar] בן אבדאללאה , בן מאהאמעד , בן אלי , בן אבדאללא , בן אבבאס . אשר על שם זה האחרון נקראו כל מלכי [Kalifen] הסאראצענים , בני משפחתו אבבעסידען [Abussiden] הרשע , אשר לביש און כשריון

ויעט כמעיל חטאת. כי מעודו לבו יעשה עול, להשביע עמו מרורים ולהרוהו ראש ולענה. כי לא ידע כל ימיו דרך שלום וכל שנותיו השקט לא יוכל, רק חפץ רעם תרועת מערכה וקול שאון יום קרב, למען התענג במלחמות אין קצה מזיז כבוד עמו, אשר יתמוגג ברעה, עד כי אפס כל תקוה וכל תוחלת נכזבה. אמנם נוצר תאנה יאכל פריה וזורע עמל יקצרהו. כי כאשר השה עבודשאפאר לעפר נפשות עבדיו ויכנע בעמל לבם עד כי זנחה משלום נפשם ורוחם עליהם תתעטף, אז נתחמץ לבבם ועברתם קשתה ויאמרו: „הלעולם יעשן ויטרף בנו המת אף זה העוכר? הלדור ודור יהפך עלינו בלהות? הלנצח ידכא את חיינו לארץ? ואם לעד יסול עלינו ארחות אידו? אחינו בשרנו ושארנו, למה כשה לטבח יובל, לא נפתח פה? למה נשא את בשרנו ונתן את גויותינו למכים כילד אין איל ואין כח? הידד! נרהיב בנפשנו עוז, נקומה ונתאזר חיל לשבר מתלעות עול ולגדע קרני עמל ואון, כי מעודד עצובי רוח אלהים ומושיע לנשברי לב אם ישליכו עליו יהבם וישימו אליו לבם."

ז מאהאממעד בן אבדאללאה קושר קשר, עלי עבודשאפאר.

מעמיק סרה יכביר אויביו ומרבה און משנאיו יוסיף. כי כאשר הדביק עבודשאפאר רשע אל רשע ועמל בעמל יגיע, כן הרבה והגדיל את מספר אויביו, אשר ישטמוהו בעוצם ידם עלי רוע מעללו ומשחת דרכו. ויהי בראות מאהאמעד, (בן אבדאללאה), בן האסאן, בן עלהאזעאין, בן אלי, בן עבי (טאליב) איש נקי כפים ובר לבב, וגבר תם וישר וירא אלהים, כי אפס תקוה להישיר דרך עבודשאפאר, וישם גם הוא את נפשו בכפו, ויקשור עליו קשר. ויאסף אליו כל איש שמן גבור חיל מצוק ומר נפש ויערוך נגדו מלחמה, ויכהו מכה רבה מאוד פעמים שלש. אמנם תשועה אין ביועץ ורוב חיל לא ימלט אם אין י״י עוזרם ואלהים בסומכי נפשם. כי כאשר נהג מאהאמעד כפעם בפעם את חיל הצבא לערוך מערכה לקראת אויביו, ויערים עבודשאפאר ויגזור במשור את עצי היער, וישרם במגרה (דורכזעגטע) בעובם למטה, אמנם לא עד תומם, למען יעמדו בקצה האחרון ההוברת עד בוא עת מועד להפילם ארצה. ויהי כאשר קם מאהאממעד וכל עם המלחמה וצבא הגבורים אשר אתו לקראת אנשי חרמם, וינס עבודשאפאר להניחם בערמה, עד כי עבר כחצי מחנתם דרך היער במסילה אשר עולה לעיר מעדינא. כי אמר מאהאמעד בלבו נסים הם

לפנינו כתמול שלשום . ויהי אך עבור עברו אנשיו דרך היער ויבואו אנשי עבודשאפאר ויפילו כנטות יד ארצה את הקורות הגזורות למטה . ותגע הרעה לחלוצי מאהאממעד ; כי כאשר נחלקה מחנהו לשני חלקים והעצים מבדילים בינידם ובין אחיהם ויכה עבודשאפאר ראשונה את חצי המחנה אשר מעבר היער מזה עד בלתי השאיר לו שריד ופליט ; ויפלו כולם לפי חרב עד תומם . ואחרי כן חיש מהרה הסיר את העצים , וירדוף אחרי החצי השני מהמחנה עד כי הדביקו , ויכל להרוג גם אותו עד שלשת אלף פרשים , אשר מלטו על נפשם עם מאהאממעד ואחיו דרך הערבה .

ח מות מאהאממעד; אחיו הצעיר אימאם עדריס מושל בגליל וועליליא.

ויהי אחרי מות עבודשאפאר , ויחל מאהאממעד (4545 למנינו, 785 למנין הנוצרים, 168 למנין הישמעאלים) עוד הפעם לשאת את ראשו, ויתאספו אליו עם רב מערב האבני והמאושרי (אוים דעם שטייניגטען אונד גליקזעליגען אראביען) וירימו אותו עליהם למלך, ויעלו למלחמה לקראת מאהאדי [Mohadi] בן עבודשאפאר ויכוהו מכה רבה פעמים שנים. וירא מאהאדי כי נגעה וכלתה אליו הרעה וכי יפלא בעיניו הדבר לעשות מאומה ביום קרב למאהאממעד, לעלותו עליו בגבורת מלחמה ובינת מערכה, ויתן בצע כסף לאחד מסופרי [Secretaire] מאהאמעד, וישהו במתת שוחד אל כל אשר יחפוץ וירצה . ויקרב יום הלחם שני המערכות זאת לעומת זאת ויביא הסופר שני אנשים ממחנה מאהאדי במערכת מאהאממעד . ויהי כאשר נפוצה המלחמה על פני כל השדה וכל סאון סואן ברעש ורעם , ויתחברו שני האנשים האלה באנשי מערכת מאהאממעד ויתערבו בם , וילכו הלוך וקרוב למקום אשר יעמוד שם מאהאממעד , ויורו עליו חציהם , ויפול מעל סוסו מת ארצה . וירא חיל מאהאממעד כי מת מלכם ושר צבאם ויבהלו ורעד ורתת אחזום , כי נמס לבבם ויהי למים ; ולא קמה בהם עוד רוח מפני אויביהם ; וינגפו לפניהם עד תומם . וגם אחי מאהאממעד , אשר הרחיקו נדוד להחיש למו מפלט , הומתו בחרב בקרב ימים לא כבירים , ולא נשאר מכל אחי מאהאממעד כי אם הצעיר אימאם עדריס [Imam Edris] . וירא עדריס , כי שכלה חרב את אחיו וחייהם לשאול הגיעו , ויחגור שארית חמות ויעטה מעיל נקם , וישם לדרך פעמיו עם זקן ביתו ראשיד [Raschid] ויתעו במדבר בישימון דרך , ויערקו ציה שואה ומשואה עד בואם אל מחוז חפצם היא העיר וועליליא [Welilia] אשר במדינת מוריטאניא . ויהי כשמוע אבדולמעדשיד , [Abdulmedschid] פקיד המדינה את שמע עדריס , וילך

לקראתו ויביאהו אל ביתו , וישביעהו טוב ועונג וכבוד והדר יעטרהו .
ויהי בשבתו שם חודש ימים ויערב שיחו על אבדולמעדשיד , וימצא הן
וחסד בעיניו , ויאמר לו : „ אלהים יחנך בני עדרים ! לשמך ולזכרך תאות
נפש כל העם , ואליך , כולם כאיש אחד , שמו את פניהם למלוך .
לכן משול תמשול אתה עלינו ועצור תעצור בנו , כי למי כל חמדת
מוריטאניא ? הלא לך ולבית אביך , כי הביטה אל צור חוצבת הוא
מאהאממעד נביאנו למען התגדל ולהתנשא בעיני העם , לשון עדרים
תצמיד ערמה ותחביר מלין לאמר : כי מחלצי המחוקק הזה יצא אשר
פעל ישועות בקרב הארץ והשיב לנו ששון ישענו , למען תשמחנה נפשות
נשברי רוח ותגלנה עצמות אשר דכו אנשי דמים ומרמה ". ויאסף
אבדול-מעדשיד את כל העם מקצה, וירם את קולו וידבר באזניהם לאמור :
הגדיל אלהים לעשות עמנו והפליא לנו חסדיו, כי הקרה לפנינו היום איש
אשר אין כמוהו בארץ . לכן נחישה ונמשחהו על נחלתנו לנגיד , כי
יי׳ נוטה לב ראשי עם הארץ ומנחיל כסאות מלכים לבל יוסיפו בני עולה
לענות את העם כאות נפשם וכחפץ לבבם ". ויהי כאשר כלה לדבר ,
ויריעו כל העם ויאמרו כאיש אחד כי כן דרכם כסל למו לרצות בפיהם
אחרי כל משאות שוא ומדוחים „ יחי אדוננו המלך עדרים לעולם ! "

ט עדרים מבקש לרודד תחתיו כל מחוזות מוריטניא.

ויהי כאשר הסב לו עדרים את מלוכת מחוז ווענליליא (4548 שנה
למניננו , 788 למנין הנוצרים, 172 למנין הישמעאלים), וישא את עיניו
גם אל המדינות אשר סביב לו למלוך עליהן ולעצור בהן. וישלח מלאכים
אל יושב ערי הככר להסתפח בנחלתו והסתופף בצל דגלו . וישמיעו משרתיו
עושי רצונו בקרב כל הארץ לאמר : אם תדבק נפשכם אחרי אימאם
עדרים ותחת כנפיו תחסו , אשריכם וטוב לכם , כי הוא יעלה ארוכת
בת עמו להעמיד במרחב רגליכם , להשביע נפשכם חלב ודשן ולהאכילכם
חיל גוים אין מספר , בתתו לכם אוצרות עמים רבים ומטמוני לאומים
אין חקר , כי הוא יצא בצבאותיכם אם אל זרועו תיחלון . להנהיגכם
בגבול שונאיכם ולהובילכם לערי מבצריהם לשלול שלל ולבוז בז ולשום
מרמס כחומר חוצות את כל הקמים עליכם . והיה בשובכם אל ארצכם ,
אשר יצאתם משם למלחמה אז תשבו שלו ושאנן מפחד שוד אויב
וממהתת שואת שונא , כי הוא יעיר עליכם לבל תאונה אליכם כל רעה .
ולמען תשכונו בטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו מאין שטן ופגע רע,
גם פקח יפקח עליכם עיניו , לנצור חסד ואמת , לשום שבט מישור שבט
מלכותו ולהרגיע לאור עמו משפטו משפט צדק אמונה ומישרים. ויאמנו
דברי עדרים בעיני יושבי הארץ האליליים (היידען). אמנם היהודים רובם

ככולם לא שמעו בקולו ולא השו לו אוזן , כי ידעו את זדון לבו הרע , וכי רק לקחת את נפשם זמם , למען הפילם במכמרתו , אשר פרש בדברי חלקלקות ואמרי נופת . וישיבו היהודים אותו דבר לאמר : לעד יכון כסא אדוננו המלך אימאם עדרים ! בתודות אין קץ נקדמה את פניך על כל הטוב אשר בלבך להטות אלינו . ידענו את רוב חסדיך ואת קושט משפטי צדקך , אשר יגילו בם כל ישרי לב והולכי נכוחות . ידענו מלכנו , כי מושל חסיד אתה ואיש אמונות , אשר הגדיל את מדינותיו לא יחפוץ , והרבות את מספר עבדיו לא ירצה , כי אין מלך רחב לב אתה , ורק למען הטיב לנו ולבנינו אחרינו אמרת כי נסתופף בצל דגליך , למען הרים קרננו בתפארת עוז גבורותיך , ולשעשע את נפשנו ברצון תנחומי צדקך , יען כי השבת , כי ברע אנחנו תחת שבט מושלנו , וחבלנו נפלו לנו במרורים . אמנם לא כן הוא עמנו ; מאהאדי מלכנו אלהים יחדה את פניו בשובע שמחות ויגדיל לנצח את רוממות תשועתו הוא מלך חסיד אוהב משפט ואמונה , ושבט מישור שבט מלכותו . ואנחנו בני ישראל היושבים במדינת ממשלתו נחלתנו שפרה לנו , ויום יום נשמח במלכנו , ונגילה בתפארת הוד צדקתו וגדולתו אשר אין ערוך אליהן . לכן הסר תוגה זו מלבך , והעבר זאת הרעה מבשרך , כי אפס בעבורנו דאגה , להיותנו שלוים ושקטים , ואוכלים את טוב הארץ תחת ממשלת מלך חסיד מתהלך בצדקתו , אשר רעה אותנו כל ימיו בתום לבבו , והנחנו בתבונות כפיו , עד אשר הצמיח צדקתו נגד כל הגוים , ושם את ממלכתו תהלה בארץ . לכן קוה נקוה , כי תגיל ותשמח , בשמעך , כי ינוב חילנו . וכי אנחנו , שלאנן ושלו . נבלה ימינו בטוב ועונג . והיה בידעך , כי ביתנו שלום מפחד , ונפשנו בדשן תתענג , אז גם רוחך תחי ותתעלס , ולבבך ירחב וירנן על כל הטוב אשר באנו , ותשוקתך להיות לנו לשופט צדק ומנהל נאמן הלוף תחלוף ותלך לה , יען אשר ראית , כי זכר כבר מאהאדי מלכנו אלהים יחוננהו עד עולם את חסדו ואמונתו לבית ישראל , ויכונן מישרים , לעשות ביעקב משפט וצדקה , לאזרהו חיל , ולהעמידהו על במתי ארץ , בתתו לו מגן ישעו , לקדמהו ביום אידו . להיות למשען לו , ולחסהו בצל כנפיו . לכן רצה נא מלכנו נדבות פי עבדיך המצפצפים מעפר אמרתם , ומשתחוים על כפות רגליך מול הדרת כבודך אפים ארצה .

י ערמת עדרים למען יסתופפו בו היהודים .

וישמע עדרים את הדברים האלה , ויתחמץ לבבו ועשן באפו עלה על דבר אשר נכזבה תוחלתו להדביר תחתיו את היהודים אשר סבב לו ואת ערי מבצריהם הנשאות והנשגבות . אבל בכל זאת לא נח ולא שקט לנופף ידו עוד פעמים ושלש ולדבר על לבם פעם במענה רך

ותחנונים ופעם בעברה וחמת קצף . כי כאשר נשא את עיניו יום יום להרחיב את גבולותיו , כן בלי חשוך ישים דברתו אל בני ישראל היושבים בארצות מאהאדי לדבוק בו ולהחזיק בבריתו , כי קצור קצרה עוד ידו ללחום בם ולרודד אותם תחתיו בחזקה . אמנם בראותו , כי לריק יביע אומר ויטיף מלין , ויאמר להגיע בערמה אל מבוקשו ואל תכלית מגמת לבו . ויזום להכין רשת לפעמי היהודים ולכרות לפניהם שוחה אשר יפלו בה על ידי חמת זרועת רשעתו אשר יפעל בלב עולת סוד מרעים ורגשת מחשבות עושי רמיה , אשר מאין יירא לנפשם , ישיתו את לבם ויאספו את רוח בינתם , לחבל ענוים באמרי שקר , לתת מוט לצדיק ותום דרך , ולארוב לנפשות נאמני ארץ והולכי נכוחות הטובים והישרים בלבותם . ויהי אחרי כן , ויקרא עדרים לשלשה אנשים יונים , מתי סודו ואנשי בריתו , יושבי הערים ההם ויאמר להם (אחרי אשר השם אליו ברוב לקחו והדיחם בבצע כספו אשר נתן להם אל כל אשר חפץ ורצה) לכו לכם איש איש לבדו אל עבילאפיא [Ebilafia] פקיד המקומות האלה ואמרו לו , כי היהודים היושבים שם לא נאמנו בברית מלכם מאהאדי , ולבם לא נכון עמו , כי אם נחם מתנחמים לקשור עליו קשר ולבגוד ולפשוע בו" . ויעשו היונים כן , וילכו לפקיד מאהאדי , ויביאו אליו את דבתם רעה , ויאמרו לו : „כזאת וכזאת אדוננו" . ויאמנו דבריהם בעיניו , אחרי אשר השביעום בשבועת האלה , כי מה לא יאמן אף בלי שבועה , אם על יהודי תועה וסרה ידבר ? ותצא סערת חמתו , ותתגורר עלי ראש היהודים האמללים .

יא צרות יהודה

ויקרא עבילאפיא לקציני וגדולי היהודים אשר בגליל צעלאג [Zelag] ויאמר להם בקול חמת אף ובשפתים מלאות זעם אש אוכלה : „עם מרי וילדי פשע , ידוע ידעתי את מחשבותיכם ואת המזימות אשר תתמוסון עלי אדוני מאהאדי . גוי חוטא וזרע שקר , בפיכם ובשפתיכם תכבדו את מלכי , ולבכם רחק ממנו , לפשוע בו ולקשור עליו קשר ; אמנם הסוררים אל ירימו למו ; לא ימשכו הימים , ובא יבוא יום נקם ועת שלומים , להשיב לכם כגמולכם , לתת לכם כפועל כפיכם , ולשלם לכם כמעשה ידיכם . עם כבד עון , חתום בצרור פשעכם , צפונה חטאתכם , לפקוד על פרי גודל רשעתכם , להפיר מחשבות מתי שוא , ולמחוץ ראש רשעי ארץ , אשר במחשך מעשיהם , למרות עיני כבוד מלך אוהב צדקה ומשפט וכל מעשהו באמונה . חנפים ותועי רוח , פחדו פחד וגורו לכם מפני חרב נוקמת . כי חי אלהים !

אם יכופר העון הזה לעולם, כי קפצה עולה פיה, וחורשי און וזורעי עמל יקצרוהו, להציגם למשול עמים, להגידם מאדמת תבל, ולהאביד זכרם מני ארץ. כי אמנם! חתת תראו ותיראו, ומוריטאניא לא תחון כל בוגדי און, כי אם תשפוך עליכם זעמה, חרון אפה ישיגכם, ובעותיה יערכוכם, כי קצף ליושביה על יעקב, וחמה על כל בני ישראל, לקחת מכם נקם, לרחוץ פעמיהם בדם רשעים, ולהכרית כל שוקדי עון, למען ידעו כל עמי הארץ, כי יש אלהים שופטים בארץ, אשר ייסרו למשפט את אנשי בליעל בתוכחות עלי עון, לתת להם כגמול ידם, ולשלם להם כפעלם וכרוע מעלליהם!" — וישמעו ראשי היהודים את הדברים האלה, ויאחזום חיל ורתת, ולבבם נמס ויהי למים. ויאלמו ראשונה דומיה כאיש אשר אין בפיו מענה ואין בשפתיו תוכחות; אמנם אחרי השב רוחם מעט, שמו נפשם בכפם, וידברו בצר רוחם ויאמרו: „אדוננו! מה ראית על ככה, ומה הגיע אליך, לחשוב לנו עון פלילי כזה? מה שורש דבר נמצא בנו, לתת את עבדיך לפני בני בליעל, ולרמוס לארץ חיידם על לא חמס בכפם? למה תופיע עלי עצת רשעים, לערוץ עלה נדף, ולרדוף את קש יבש? נשיא אלהים! אל תאמין בשוא נתעה ובדברים אשר אין להם שחר. הנה בשמים עדינו ושהדינו במרומים, כי זכים אנחנו בלי פשע, ואין ברוחנו רמיה. ולמה תדכאנו במלים, ותרבה כעסך עמנו, לשכח צעקת ענוים, אשר אין בכפם עול, ולשונם לא תהגה רמיה. כי אמנם יושר לבבנו אמרינו, ולשון תרמית לא ימצא בפינו. כי רק אנשי דמים ומרמה דברו רע על נפשנו, ויועצו יחדיו, לדרוך חצם דבר מר, ולרמוס לארץ חיינו. לכן פנה נא אלינו כרוב רחמיך והצילנו מפועלי און ומתי שוא, אשר כל מחשבותם להרע לנו; והיה כי תבחננו ותוציא לאור משפטנו, אז יסכר פי דוברי שקר, אשר יומרוך למזמה, לגאל כפיך בדם נקי, ולשלוח יד בעשוקים אשר לבם לא נטה לדבר רע, ולא חטאו אף בשפתיהם". אמנם עבילאפיא לא שמע בקולם, ולא הטה למו אוזן כי אם יוסיף אמריו ויאמר: „עצרת בוגדים, שימו כף לפיכם ועצרו במלין, כי כולכם אתם טופלי שקר, דורשי רעה והוגי מרמות, אשר דבריהם רכו משמן, ושבע תועבות בלבם. לכן הרפו להוכיח בדבר לא יסכון, ומלים לא תועילו בם. כי לא יצדקו לפני אנשי שפתים, ועושי מזימות לא יכונו לנגד עיני, רק נתון אתן את פני בעושי רע, להפר עצת מתי בליעל, ולהניא מחשבות תועי רוח ושוקדי און, אשר יגודו על מושל צדיק, ויהותתו עלי מלך תום דרך, למרוד ולפשוע בו. לכן פקוד אפקוד בשטף אף את העון ואת הרעה הגדולה הזאת, לשבר בעברת חמה שבט רשעים, לקצץ עבות עושי רמיה, ולהשמיד חטאים מני ארץ, כי מפרי מעשיו

ישבע איש , וכפועל כפיו ישולם לו , להצמיתו ברעת זממות לבו , ולשלחהו ביד פשעו , למען שבר מתלעות עול , ולהשבית תוהלת גאון זדים , כי זה חלק אדם רשע משופטיו יקח , וגמול מעשה ידיו אשר ישוב לו !" — ויוסיפו אצילי בני ישראל , להחביר עוד הפעם מלין ולדבר על לב עבילאפיא במענה רך ותחנונים בשיחם , ויהימו בעשוף לבם ויאמרו: „למה אדוננו יעשן אפך בצאן מרעיתך ותחשבנו לאויב לך? למה תראה עבדיך קשה ותבקש לשואה נפשות אומללי עמך אשר לא השכינו באהלם עולה וחכם לא יבין הוות ? למה תשת עלינו כפיך, תקרב נפשנו לשחת, ותסע כעץ תקותנו? אבינו רועננו! האזינה לאמרי פינו , והקשיבה לקול שועות דלי רוח , אשר ישפכו לפניך את לבבם הנשבר והנדכא מפני עקת רשעים , אשר לשונם תצמיד מרמה לשית עלינו מוקשים ולהכין רשת לפעמינו. אדוננו ! למה תסיר משפטנו , תלעג למסת נקיים , ותרבה פצעינו חנם. שפוט עניי עמך , שקלם במאזני צדק , והושיע לבני אביון , אשר נפשם ברעה תתמוגג מפני גאון זדים , אשר טמנו להם פחים , ושננו לשונם כחרב פיפיות , להתעולל עלילות ברשע , ולהבאיש את ריחנו בעיניך ובעיני מלכנו החסיד !" — אמנם עבילאפיא אטם אזניו משמוע שועתם ולא שעה להם כבראשונה . —

יב עתרת היהודים

ויהי כראות אלופי יהודה, כי לא ישמע עבילאפיא לתוכחתם, ולא יקשב לרכות שפתם וכל מנוס אבד מהם, ויאזרו חיל , וירהיבו בנפשם עוז, וישימו לדרך פעמיהם ללכת אל מאהאדי, ולהשתפך נפשם אל חיק מלכם. אמנם טרם הגיעו שם, כבר כתב עליהם עבילאפיא שטנה לאמר: „לא אכלא את שפתי, ולא אכחיד תחת לשוני , כי נטו עליך היהודים רעה להלל עזוז ממשלתך, ולשדד אדרת גאון ממלכתך. לכן הודיעני נא את משפטיך , אשר חרצת עלי אנשי בוגדות האלה, אשר שקרו בבריתך , והגדילו עליך עקב , כי אז מאהבתי אותך , חיש אחיש לא אתמהמה להתר את ידי ולבצע את חפצי רעת מלכי ואת המבקשים. נפשו לשואה , כי בכל מאמצי כחי אפיר מחשבות חורשי רע להשיב עליהם את אונם ולשלם על חיקם כמזימתם וכזדון לבם הרע !" — ויהי כבוא קציני היהודים אל המלך לדבר על לבו ולהתחנן לו, ויאמר להם : „אנשי מרמה ומתי און , המעט מכם אשר עשיתם כי תעוזו ותהכרו גם את פניכם לרמום הצרי ולראות את פני. לא נכחדו ממני אשמותיכם ואת מרמות לבבכם , אשר השבתם עלי כי כבר הודיעני עבילאפיא נאמן ביתי את הדרך אשר דרכתם בה , ואת אשר יזם לבכם הרע לעשותו

אמנם כארח איש אמציאנו , וכגמול אדם אשיב לו, להרשיע אנשי מזמות ולהדעיך אור רשעים, אשר הפר יפירו יראה, ויתמלאון יחד עלי מלך לא עשה להם רעה. כי אמנם ! בוז משפחות ובני נבל יקחו הנזר מעל ראשי ! אם לא תאבד תקות רשעים, אשר יעולו בארץ נכוחות, וישימו את מחשבותם לרע עלי מלך אשר מעודו רעה אותם בתום לבבו וינחם במשפט ומישרים. תשבר כעץ עולה , ותמותת רשעים רעתם, למחצם על לא יכלו קום, ולהפילם עד כלותם , למען יכחדו בוגדי און מאדמת תבל, ומרעים מארץ יכרתון" ותצא נפש היהודים בשמעם את דברי מאהאדי, וייצר להם מאוד. אמנם בכל זאת נמלך עליהם לבם להתחזק ולהתאושש ולהתחנן עוד הפעם אל מאהאדי , ויעבור עליהם מה שי יה. ויפילו לפניו תחנתם ויאמרו : „עליון למלכי ארץ! למה תטרף אפך ותשטמנו בעוצם ידך ? למה תסתיר את פניך, ותחשבנו לאויב לך? למה תרטנו על ידי רשעים אשר פרשו ליד מעגלינו רשת, לדכא חיינו לארץ ולשפות אותנו לעפר מות ? אבינו ! אל למלכים מאהאדי ! אל למושלים להוכח למשמע אוזן וליסר לדברות פי כל איש ואיש . תמוך דין עני ואביון , ועורה משפט צדק אמת ומישרים עלי נאנחי רוח ונכאי לבב. אדוננו ! אל נא תרחק ממנו ואל תשליכנו מלפניך ; כי למה תשכח את נכלם ותום דרך ? למה תסיר את אזניך מזעקת כואבים וקשי יום , אשר פניהם המרמרו מני בכי , ועיניהם בדמעות תכלינה . מלך משפט אהב ישופט באמת דלים ! מן המצר קראנו אליך , ולמשופטנו נתחנן , לבחננו ולדעת את שרעפותינו , והיה אם פעלנו שקר אם יש בכפינו עול ואם ראינו בלבנו און לא ישמע אדוננו , ולא יוסיף לרצות עוד , כי אם יקום בעוז אפו , ישפוך עלינו את זעמו , ויסע כעץ את תקותנו . אמנם אם לא תמצא בנו רעה , ואנחנו נקיים מפשע , אז תהי ידך לעזרנו , לעמוד לימין אביוני ארצך , להשיב לנו כבוד ידנו ולגמול אותנו כצדקותנו ! " אמנם מאהאדי לא שעה אלהם גם בפעם הזאת , ולא השה למו אוזן , כי אם ירעם בקול גאונו ויאמר : „ הקץ לדברי רוח , ועד אנה יהגה לשונכם עזות ? ישובו רשעים לשאולה , ואל יהי להם מושך חסד , למען יתפשו פושעים במזימות זו חשבו , ויתמו מן הארץ כל פועלי רע , אשר מעשיהם מעשה עון ומחשבותיהם מחשבות שקר , און תוך ומרמה ! " ויהי אך יצוא יצאו משולחי היהודים מאת פני מאהאדי , ויכתוב אל עבלאפיא ליסרם בחמת אפו ולעשות בהם תוכחות כחפץ לבבו וכטוב בעיניו . ויאסוף עבילאפיא את מחנהו ויעבור חיש מהרה אל פאת הצפוני מכבר טעמעזנא [Tmesna] וילכוד את כל הערים אשר שם את שעללא [Schella] ואת בנותיה, ואת מאגעדא [Mageda] ואת מידשענאן [Midschenon] ואת בנותיה ; ויתן את יעקב למשיסה וישראל לבוזים , ויכה לפי חרב כל זכר מנפש יהודה אשר שם , וכל שלל הערים

האלה והנשים והבהמה בזזו להם עם המלחמה אשר עמו, ואת הארץ נתן להם לנחלה כמחלקותם לשבטיהם. —

יג. אמרי עדרים אל בני ישראל.

וירא עדרים, כי כלתה בערמתו הרעה אל בני ישראל ויאמר: „הנה מצאתי און לי, כי אך זה היום שקויתי ראיתי. וישלח אל היהודים היושבים במחוזות טעדלא [Tedla] שויוויאה [Schauwiah] ופעזעז [Fezez] חרש מלאכים אשר דברו על לבם לאמור: „לו הקשבתם לאמרי המלך אימאם עדרים, ולדבריו הטיתם אוזן, ויהי כנהר טובכם, ועל רוב שלום תתענגו. כי מאהבתו אתכם רחש לבו דבר טוב, וייעץ עליכם עינו, לסוך לכם באברתו ולפרוש עליכם את כנפיו. אמנם אתם, כיונה פותה אין לב, לא שמעתם לאמרי פיו, ולא האזנתם לקול מליו. ראו עתה מה אחריתכם? שחה לעפר נפשכם, דבקה לארץ חייכם, מכאב רוח תצעקו ואין עוזר, מנהמת לב תשאגו ואין סומך, ומשבר רוח תיללו ואין מחזיק בידכם. אל מי תניסו, ואל מי תפנו לעזרה? שאו סביב עיניכם וראו את ההרוגים מטועני חרב אשר בכל פנות רחובות אגרעט [Agret] זעטא [Zeta] ואליגור [Oligur] ופנו והתבוננו בנפשות חללי ישראל, אשר תעטפנה בראש כל חוצות קארדעם [Kardem] אקראל [Akrol] ואלפעליך [Aphelich] הה! פלצות תבעתנה כל לבב אנוש בזכרו את אכזריות חמות מאהאדי, אשר מאין ירא לנפשו ונתון חנינה, פרש בעברת זדונו את ידו על כל מחמדי יהודה, ויגדע בחרי אפו כל קרן יעקב וישראל. האח! מי יתן ולא תשתו גם אתם את קובעת כוס התרעלה, כי מי יודע מה ילד יום? לכן חלו נא את פני מלך אימאם עדרים, אולי ברוב צדקתו וחמלתו יעתר לכם, ויטה אליכם חסד, להושיע אתכם מצרותיכם, להעמיד במרחב רגליכם, ולהוציאכם לרויה, כי לא נסתר ממנו ענייכם, וצרות נפשכם לנגד עיניו, לעלות אליהם, לעזרכם ולפרוק אתכם מצרותיכם. אמנם גם אתם אל תעצלו ואל תרפו לשאת את בשרכם בשניכם, לבל תקפונו מכל הטוב ומכל החסדים אשר יש לאל ידו לעשות עמכם. לכן חזקו והיו לבני חיל, לשבר מוטות עולכם, ולהסיר מסבל שכמיכם, למען יפקח קוח אסירים, ושבוים לדרור יצאו!" — ויאותו היהודים האמללים, אם גם כי ידעו את זדון לב עדרים, לעצת האנשים האלה — כי אל מה לא יטה אוזן לב נשבר ורוח נכאה אם הופיע תופיע עליהם נהרת תקוה ושמש תוחלת להם תזרח? וישלחו מלאכים אל אימאם עדרים, ויבקשו את פניו, לבוא לעזרתם, ולהצילם ממצוקותיהם, אשר נפשם בהם תתמוגג, וישיב עדרים אותם דבר לאמר: שוט לסוס ומתג לחמור ועול ממשלת

זדון לשכם כסילים וחסרי לב. זה שנתים ימים דרשתי את שלומכם, וזכרתי אתכם לטוב, להחביאכם בצל ידי, להיות לכם למגדל עוז ומבצר משגב, בידעי, כי בין כפירים תגורו, ונפשכם תשכון בתוך לבאים, אשר לא יניחו לעיף אף מנוחה קלה, אם לא למען הוריד פעם אחר בחמת אף את נצחו לארץ. אבל אתם לא שמתם לבכם לאמרי, כי אם השלכתם את דברי אחריכם, ותבטו עוד כמדקרות הרב. ועתה כאשר נגעה וכלתה אליכם הרעה, כאשר תנודו מפני חרב לטושה ומפני קשת דרוכה, עתה כאשר באו מים עד נפש, ואך ממכאוב חלליכם יום יום תספדון אז תבואו לראות פני, להצילכם ממתקוממים עליכם, ולהושיע אתכם מאנשי דמים, אשר דכאו לארץ חייכם, ויבקשו את נפשכם לשואה. כל איש קנא ונוקם, בפקוד עליכם עלילותיכם, ישמח ברעה זו אשר מצאתכם, ואל המיתכם לא ישא נפשו. אבל לא כן הוא עמדי; כל ימי בכיתי לקשה יום, ונפשי עגמה לאביון, אף אם גמלוני לפנים רעה, והגדילו עלי עקב. כי כבוד מלך נשוא עון, ותפארת מושל עבור על פשע. לכן שמעו נא ראשי יעקב, והאזינו קציני בית ישראל. רבת שבעה לה נפשכם צרות העושקים ומצוקות הזדונים; משנאיכם נשאו ראש, ויתנוכם טרף לשניהם, לדכא אתכם תחת רגליהם, ולהשמידכם מתחת שמי אלהים. — אמנם, האפס לנצח תקוה, ואם לעולם גמר תוחלת? הקצור קצרה ידכם לפתח את מוסרי צואריכם, ואם אין בכם כח להרים כל מכשול ואבן נגף? קומי ישראל! התנערי מעפר, עורי, לבשי בגדי עוזך, עטי מעיל גבורתך; אנשי חיל! מלאו, האספו, נושאי כלי המלחמה הקיצו, שאו נס, העיזו, אל תעמודו. שביה בת ציון! תקעי בשופר, והגידי בחוצות עמך, כי קרבה עת לחננה, כי בא מועד לפתח בני תמותה, להוציא ממסגר אסירי עני וברזל, להרים ידך עלי צריך, ולהכרית מארץ כל זכר אויביך ושונאיך. כי גם אנכי אצא ממקומי, עם מבחר שלישי ועליזי גבורי לעלות אליכם ולעזרכם. אז אתם ואנחנו בגבורות ישע ימיננו ובגדול זרוע עוזנו נדכא את אויבינו תחת רגלינו, ונמחצם עד לא יכלו קום." — וישמעו ראשי היהודים לדברי עדרים, וישלחו בסתר אל אחיהם אשר בקרב כל הארץ ההיא להתאסף ולהתקבץ במקומות מועדים, ולהביא עמהם איש כלי מלחמתו. ויעשו היהודים כן; ויהי הקשר אמיץ והעם הולך ורב את בנימין בן יהושפט בן אביעזר קצין היהודים אשר בעיר לודאליב [Ludalib] כי אחריו היה לב איש ישראל, ואליו שמו כל העם את פניהם לדבקה בו, לעשות את כל אשר יצוה וללכת אל כל אשר ישלחם. —

יד מערכת שתי המחנות. ערמת מאהאדי.

ויהי כאשר ראה עדרים, כי התאספו יחד בני ישראל כאיש אחד

חברים, ויקבץ גם הוא את מחנהו וילוה עם בנימין בן יהושפט הנזכר בעמק טאסוט [Tasut] בדרך גיללעהי [Gillehi] היא באבולהאדיד [Babulhadid] ויהי כאשר הגיע יום קרב, ויאסף בנימין את מחנהו, וישא את קולו, ויאמר להם: „אחי בני ישראל! כמוכם כמוני ידעתם את כל אשר עשה לנו מאהאדי ואת כל אשר גזר עלינו. הה! לבי יחיל בקרבי, ואימות מות נופלים עלי, בזכרי את אכזריות חמות נוגשינו. על לא חמס בכפינו, דכאו את חיינו לארץ, ויכסו עלינו בצלמות, להכרית מארץ כל זכר יהודה, ולהאביד את שם ישראל מאדמת תבל. — הלא שמעתם אם לא ידעתם, איך טאטא מאהאדי במטאטא השמד את זיז כבוד עדת יעקב, וירמוס ברגליו את עטרת צבי עדיה וגאון תפארתה. האח! קול דמי אחינו, קול דמי גמולי מחלב עתיקי משדים צועקים אלינו מן האדמה לאמר: „עד מתי רשעים יעלוזו? עד מתי מרעים יגילו? ועד אנה חטאים ובוגדי און יפרחו, יציצו ויגברו חיל, ונפשות תמימי דרך תשכונה דומה? הה! לא ימשכו הימים, וגם אותנו ישבע מאהאדי מרורות אין קצה, ויגיע לשאול היינו. — לכן נדיבי בת ישורון זכרו זאת והתאוששו, הפרו מחשבות אנשי דמים, והשיבו עליהם את אונם. חגור ישראל חרבך על ירך גבור, להדביר תחתנו זדים אשר קמו עלינו ועריצים אשר בקשו לשואה נפשות אצילי בני ישראל. בטחו באלהים צור מעוז כל דכאי רוח, כי בו נעשה חיל, בעזרתו ננגח צרינו, ובתשועתו נבוס קמינו ונוביש את משנאינו; אויבנו עפר ילחכו, וישראל רום ירים ראשו, כי גואלנו, אבי כל אומללי נפש ונשברי לב, חזק הוא ײ צבאות שמו.״ ויּרהיבו כל היהודים בנפשם עוז, וישבעו באלהים חיים, לנקום בעברת זעם את דם אחיהם השפוך, ולמחץ בחמת אף את ראש מתי בליעל ופועלי און העקובים מדם יהודה ומגואלים בנצח אביוני ישראל. — ויתקבצו כולם פה אחד, להלחם עם חיל מאהאדי ועם אנשי בריתם העוזרים אחריהם. — ויתחברו היהודים לקץ ימים לא כבירים עם חיל אימאם עדרים ויעמדו על גבולות מחוז אללון [Allun]. ויצאו היהודים והעדרים לקראת חיל מאהאדי למלחמה, ויחנו בעמק עשיבולא [Eschibula] ומאהאדי ומחנהו חנו בגבעת אגמאט [Agmat] אשר משמאל לנעפיס [Nephis]. ותלכנה שתי המחנות הלוך וקרוב זו לזו. ותטוש המלחמה ותהי חזקה וכבדה מאוד מאוד. ותלך לעת ערב יד עדרים וישראל הלוך וקשה עלי חיל מאהאדי, ויכו בו ביום ההוא במערכה בשדה מכה רבה מאוד. ויתחזק מאהאדי עוד פעמים ושלש, ויוסף לערוך מלחמה הרחק דרך חצי היום ממקום אשר ערך שם ביום הראשון; וינגף כתמול שלשום. כי כשאון מים כבירים ישאון לוחמי בני ישראל, וקנאתם תבער כמו אש, לדכא תחת רגליהם את שונאיהם,

ולהרוץ את פעמיהם בדם עושקיהם . כי , אם גם הלחם ילחם חיל מאהאדי בזרוע עוז וחמת אף , עלה יעלו עליו ברב כח ועליליה היהודים אשר חרפו את נפשם למות , ולא ישובו מפני כל , כי קשה כשאול נקמה , ועזה ממות פרעות . — וירא מאהאדי , כי נגעה וכלתה אליו הרעה , וכי לא בחרבו יגבור עלי אנשי חרמו , ויצוה , בהסיגו אחור את מחנהו , להכרית כל עץ טובה עושה פרי , להכאיב כל חלקה הטובה באבנים , ולסתום כל מעיני מים , למען הכרית מפי שונאיו כל אוכל , ולשבר להם כל מטה לחם . ויעשו עבדיו כן , וישחיתו , בברחם המדברה מפני חיל ישראל ועדרים , כל יבול הארץ וזרועי גנה , לבלתי השאיר להם כל מחיה ובריה . וישודדו כל אוצרות דגן וגרנות בר , וישימו לשמה כל גפן ותאנה , עד כי אבד קציר תבואה , ואפס תירוש ויצהר , ורמון ותמר אין ; והארץ , לפניהם כגן עדן , היתה אחריהם מדבר שממה וארץ תלאובות . — ויכבד הרעב ויחזק על היהודים והנלוים להם , גם נשתה לשונם בצמא , מאין מים לשתות . כי לא כארצות איראפא , מדינת חום צח ומבועי מים , ארצות אפריקא , אשר רובו אדמת ציה ועיפה וחסרה אגם ונחל . כי כאשר סתמו אנשי מאהאדי גם את הבארות ואת מימי המעינות וימלאום עפר , ותקצר נפש העם מפני תחלואי רעב וזלעפות צמא , עד כי רוחם בהם תתעטף , ונפשם ברעה תתמוגג ; וירפו ידי אנשי החיל , וכל אמצי לב נבהלו . — וישוטטו הנה הנה , יעלו הרים ירדו בקעות , ויערקו ציא שואה ומשואה למצוא מעין ונחל , למען שבר את צמאם ולהריק את נפשם העיפה . ויהי בבקשם הנה והנה , ויביטו למרחוק , והנה ארחת סוחרים באה , ויראו אותם , וירוצו לקראתם , ויספרו להם את תלאותיהם , ואת תלאות כל המחנה . ויאמרו להם הסוחרים , אחי ! אל תתיאשו כי לא יסתר נוחם מעיניכם . חזקו ואמצו , כי זה דרך שלישית היום בתוך ארץ ערבה ושוחה יש אלון גדול [Oasen-ebene] רוה ודשן ומוצאי מים . שם תמצאו נופש ומרגוע , שם נפש עיפה תתמלא טוב , ורעבים ישאו עומר . כי לא דרכה שם כף רגל אנשי מאהאדי , ולא השחיתו שם מאומה . ותשמח כל המחנה על השמועה הטובה ותתעלס . וילכו אחרי הסוחרים אנשים רבים לאין מספר מאנשי החיל , הן יהודים , הן עדריסים , מאין דעת כי הוכן רשת לפעמיהם וכי בנפשם הוא . וילכו הלוך ונסוע ויבואו בדרך צר בין שני הרים גבוהים ותלולים . ויהי כאשר ראה מאהאדי , כי באו אויביו במארב אשר ארב להם , ויבנה דיק וישפוך סוללה בתוצאות דרך ההר , לבל ימצאו נתיב ודרך לנוס . ויהיו העדריסים והיהודים לאויביהם בתוך אלה מזה ואלה מזה , עד כי לא היה להם ידים לנוס הנה והנה ; ויסובו מכל עבריהם , וכל תקות פלישה אבדה , ולא נשאר בידם לעשות מאומה , כי אם להתפש חיים ,

או למות ברעב, או לפול במכת זרוע אויב ופציעת יד שונא. — ויבוא הפליט ויבשר במחנה עדרים את כל אשר קרה לאנשי בריתם ואת כל אשר מצאם. ויהי כשמוע חיל עדרים את שמע אחיהם, ותפול עליו אימתה ופחד, וחיל ורעד אחזוהו, כי רפו ידי אנשיו, וצרה ושמה החזיקתם, והמספד גדל מאוד, כי נשבר לבם בקרבם, וכל עצמותיהם רחפו. ויעוררו זעקת שבר, וימררו בבכי, כי נמוגו מפני מאהאדי עד כי לא קמה בהם עוד רוח, ולבבם נמס ויהי למים. —

טו תשועת מחנה עדרים. דברי מאהאדי אל היהודים.

הררי עד יתפוצצו וגבעות עולם תשוחנה, ולב איש חיל לא ירך ורוח אמיץ נפש לא תחת. כי בראות אחד משרי הצבא, כי נגעה החרב עד הנפש, וכל מנוס אבד מנהם, ויאסוף את כל חיל הגבורים, וידבר על לבם, להרהיב בנפשם עוז, ולבוא לעזרת אחיהם, אשר במצור ובמצוק. ויחליפו עיפי החיל עוד הפעם כח, וישימו את נפשם בכפם, ויצאו לישע רעיהם, להושיעם מיד שונאיהם, ולפרוק אותם מצריהם. ויגיעו למקום המערכה לעת ערב, ויבערו אש גדולה, לתת לאחיהם אות, כי באו לעזרתם; ויקרבו אל חיל מאהאדי למלחמה. ויראו בעלי בריתם האסורים בין ההרים, כי שכל תשכל באויביהם חרב מבחוץ, ויאזרו גם הם חיל, ויאדירו את ימינם בכח ויהותתו עלי אויביהם בחמת אף וזרוע עוז. ותהי פני המלחמה אל מחנה מאהאדי פנים ואחור, וינגפו אנשיו לפני שונאיהם, וינוסו ויעזבו את המחנה כאשר היא, את אהליהם, את בהמתם, ואת כל אכלם, וימלטו אל נפשם. —

ויוא מאהאדי, כי נלוו היהודים עם עדרים, וישלח אליהם מלאכים לאמר: „ לבטח שכבתם בממלכתי איש תחת גפנו ותחת תאנתו, ותאכלו את טוב הארץ מאין שטן ופגע רע, ותתנו את מעלליכם למרות חנם עיני כבודי, ולפשוע בי על לא דבר. לכן שלחתיכם ביד פשעכם, ואיסר אתכם בתוכחות עלי עון, להאכילכם פרי דרככם, ולשלם לכם כפועל כפיכם. רק אתם גמלתם לכם רעה, כי כשל יהודה וישראל נפל, יען היה לו לב סורר ומורה, ללכת אורח לא סלולה, ולקשור עלי קשר. — אמרתי, תמותת רשעים רעתם, והחטאים בחושך ידמו, למען ישמעו רעיהם וייראו, ולא יזידון עוד לעשות רע. אמנם לריק השיבותי את ידי עליהם, ולשוא הכיתי את אחיהם, כי לא לקחו מוסר, ולא היטיבו את דרכיהם, רק הוסיפו לחטוא, התהלכו באשמיהם, נתנו עון על עונם, ויצאו מרעה אל רעה, כי לא נכחד ממני, כי

נוספתם על שונאי, ותלחמו בי לפשוע מתחת ידי. לכן הגידו בבית יעקב והשמיעו ביהודה לאמור: אם עזוב יעזובו את מחנה עדרים וישובו לבתיהם, הנה הרימותי ידי אל השמים, כי אז לא אזכור עוד ראשונות, וסר עונם וחטאתם תכופר, ולא יפול משערות ראשם ארצה. אמנם אם ימאנו ויוסיפו למרוד בי, אז אנחם מצרי ואנקמה מאויבי, להתר את ידי, ולשלח את מטה זעמי בגוי חנף ומרע, אשר שקר בברית מלכו להכעיסו בזממות לבבו, ולקנאהו ברוע מעלליו. כי כה יתן אלהים וכה יוסיף, (אם בעוד שבעת ימים לא תסורו למשמעתי) אם לא היהודים אשר עודנם תחת ממשלתי כולם בני תמותה הם, כי לא ארחם מהשחית את בוגדי בגד, ולא אחמול מלראות בשבר פושעים חטאים ובמפלת מורדים ופועלי שקר, למען תת מופת לרבים ולהציגם למשול עמים" — וישמעו היהודים את דברי מאהאדי, ויסער עליהם לבם, וייצר להם מאוד. ויהי העם נדון זה עם זה, ויפסח על שני סעיפים. ויקהילו את ראשיהם, להמתיק סוד ולהתיעץ מה לעשות כיום הזה. ויחלקו גם הם לשנים; חצי האחד יאמר: להפרד מן עדרים ולשוב הביתה, כי נכמרו נחומם עלי אחיהם, ומעיהם המרמרו על בני דתם, אשר עודנם תחת יד מאהאדי, להציל את נפשם ממות ולמלטם משחיתותם. וחצי האחד יחוה דעה, להחזיק בברית עדרים, מאין לדאוג על דברי מאהאדי, באמרם: כי רק למען הרך את לבבם ולהבהילם בשבט אפו, יפצה מאהאדי פה ויחביר מלין, להעביר את חרונו עלי היהודים החונים בארצות אשר עודנן תחת ידו. — וישמע עדרים את שמע דברי מאהאדי, ויאמר אל היהודים: „עם סכל ואין לב, צפן לבכם משכל, ואין לכם חלק בבינה, כי השמן לבכם מדעה, ועיניכם טחו מראות הרשת אשר הכין מאהאדי לפעמיכם ואת מוקשיו אשר טמן לכם. כי רק למען הסב את לבכם אחורנית ולבל תהי ידכם לעזרתי ימלל מאהאדי כאלה, בחשבו: אם שוב תשובו מאחרי, אז לא תקצור ידי לחזוק עלי ולהשיב אותי ואת מחנותי עד דכא. אמנם דעו אחי! כי אם הפק יופקו זממיו, אז גם אתם תנהמו באחריתכם ותספקו על ירך. כי גם עליכם ינופף את ידו להפילכם למשואות ולעשות אתכם כלה ונחרצה. לכן למען תראו ותדעו, כי שלם אנכי עמכם ואין בי עולה ודופי, אעצכם עצה ודבר הלום, וטוב לכם כל הימים. לכו והרגו לשלוחי מאהאדי, והיה כאשר יבושו ויאחרו מלבוא אליו אז אמר יאמר: „אונתה אליהם בדרך רעה וקראם אסון, ולא יעשה מאומה לאחיכם אשר עודנם תחת ידו. אמנם טרם תודע את כל אשר נעשה, אנחנו נחזק במעוזנו לקחת בחזקה גם את הארצות אשר הן עודנן תחת ידו, ואז אפס כל דאגה, ונפשכם כנפש אחיכם בטוב תלין ותתעלם. —

טז אמרי היהודים אל מאהאדי.

אמנם ראשי היהודים לא הקשיבו לרבות שפתי עדרים, ולא אבו לעצתו, באמרם: „למה נכה נפש, ונשפך דם נקי? חלילה לנו לשלוח יד באנשים האלה, ולעשות את הנבלה הגדולה הזאת ומעשה אשר לא עשה." וימתיקו סוד, ויועצו יחד וישובו למאהאדי דבר לאמור: „שמענו אדוננו! ימים אין חקר ישבו אבותינו בארצך, ושנות אין מספר שכנו בתוכה זקנינו. כמוהם כמונו אחזה רגלם באשורי חוקי המדינה, לשמור את דרכיה בכל לב, ולנצור את ארחותיה באמת ובצדקה. איש לדרכו פנינו, גבר במסילתו הלכנו. אלה שמו את פניהם לפעולת שדה ועבודת כרם, ואלה שלחו את ידיהם למלאכה, לעשות כל מעשה חורש וחושב. גם הלחם ילחמון בזרוע עוז וימין רוממה, להשבית ביום קרב כל אויב ומתנקם, ולשפות לעפר מות כל שונאי מלכם וחפצי רעתו. גם אתה גמול גמלתנו חיים וחסד, ותאכילנו את טוב הארץ, להושיבנו בנוה שלום ובמנוחות שאננות, ולהשקנו נהרי נחלי עדניך. — ויכרו לנו שחת מתי בליעל ומפיחי כזב, ויבדאו מלבם מזמות, לעשות לנו תועה, ולרמוס לארץ חיינו. ותשמע בקול אנשי מרמה, אשר הסיתו בך לבלענו חנם. ותטה למו אוזן להאמין בשוא נתעה, ולשפוך עלינו את זעמך. ונבוא ברוב חסדך אל היכלך, ונישא את ידינו אל דביר טירתך לחלות את פניך ולהתחנן אליך; ונפרוש לך כפינו, ונרבה לפניך תפילה ותחינה, להשיב ממנו חמת עברתך, ולכפות את חרון אפך. ונשתפך נפשנו אל חיקך ונעתר בצר רוחנו למשוך לנו חסד, ולכונן כסאך למשפט שומרי בריתך אשר במצור ובמצוק. אמנם אתה, מאין שום לנו חנינה, לא הקשבת אזניך ולא פתחת את עיניך לשמוע אל שועת עשוקיך, ולרעות את צאן ההריגה, כי אם שכחת צעקת ענוים, ותדבר אליהם באפך לשאת את ידך מקרב חיקך, ולאנוף בנו עד כלה; ויהי דברך מות ומוצא שפתיך הרג. ותצא סערת חמתך, להסגיר חיינו לאבדון, ולהגיע את נפשנו לשאול לאין שארית ופליטה. ויתענגו דורשי רעתנו על רוב צרה, לטרוף כאריה את נפשנו, ולרמוס את חיינו לארץ. כי החזק החזיקו את ידיהם לרעה, להביא את צוארנו בחרב, ולהקריב את נפשנו לשחת. וימלאו את ידיהם דם יהודה וישראל, ויהיו להם כמו שהל, ובנמר על דרך אשור, יפגשום כדוב שכול, יקרעו סגור לבם כליש, יאכלום מאין חמלה כלביא, ויבקעום בלי חנינה כפריץ חיות וככפירי יער וערבות. כי מנה מנו אותנו לחרב וכולנו לטבח הכריעו, לבלתי השאיר לנו פליטה והותיר לנו שריד. הה! חלה חרב בביתינו, להרוג בחור עם בתולה, לטבוח זקן עם עול ימים, ולרטוש אם על בנים. — ותשבענה ברעות נפשות אומללי בני ציון, וימי עוני אחזו את עדת יעקב, עד כי נסתר

מעיניהם כל נוחם, וכל תוחלת נכזבה. כי מעטו ושחו מעוצר רעה ומכף מעול וחומץ, אשר, לבלתי תת אותם לרחמים, ישיתו עליהם כפיהם, לשפתם לעפר מות, ולמחות את שמם לעולם דוד; ויעל יעקב מאוד, וכבוד ישראל ענה עד ארץ. — ויראו בני יהודה הנשארים שם במדינה מן המות ומן השבי, את תלאות אחיהם, וייראו לנפשם הרבה מאוד, כי תיגע הרעה גם להם, וכי גם המה גזור יגזרו מיד עושקם. ויהי כאשר כשל כח הסבל, ויום יום חמת מציקם תפרצם פרץ על פני פרץ, ונועץ לב יחדיו, להעלות לנו ארוכת מזור, ולתתנו מחיה מעט במצוקותינו. ותהי בנו יד האלהים, לתת לנו לב אחד, לאזור חיל ולנתק את מוסרותינו. ונחזק את ידינו, להסיר את עול סובלנו ולשבור את מטה שכמנו שבט הנוגש בנו בעברת חמה. ויהיה רוח שפלים, ויתעודד לב נדכאים, ידים רפות חזקו, וברכים כושלות אמצו החליפו כח. ונקום כאיש אחד חברים, ונכות את אתותינו לחרבות ואת מזמרותינו להניתות, ונפעל חץ ונכין כלי מות. — ויעמדו כל העם מקצה עם רומחותיו ועם קשתותיו, ויחזק במגן וצנה, להלחם בעד אשתו וביתו בעד בניו ובנותיו. ויצליח לנו אלהי השמים את דרכנו, וישגב אותנו על צרינו, להכות אותם אחור, ולשומם מרמס כחומר חוצות, — — הן הנה המוצאות אשר באונו, והם המה הדרכים, אשר הלכנו בם זה שמונה שנים. דבר אתה, אם יש עול בכפינו, ואם עשינו תועה? — אם מרדנו עלי מלכנו, ונסוג ממנו אחור, לא במרד ובמעל עשינו זאת: כי אם למען המלט מחרב שונא, ולהציל את נפשותינו ממות; כי לא ינהק פרא עלי דשא ושור לא יגעה על בלילו. — אם שאול תשאל לימים מקדם ותכונן לחקר שנות דור ודור, אז תראה ותדע, כי כמעט לעולם לא פשע אום ולשון במלכו ובגד במושלו, אם לא גמלהו הוא ראשונה רעה וירדה בו בפרך. כי אמנם לא לנצח יטה העם את שכמו לסבול עול עוצר רעה, לא לעולם יתן לאום את גוו למכים, ולא לעד יפרש גוי את לחייו למורטים. גם שה תרקע ברגליה למכאיבה, גם יונה תשלח פיה ברעת הולמה, גם זבוב תנודד בכנפיה בידי מתפשה, ונפשות אנשים עשוקים תשכונה דומה בקרוב עליהן מרעים לאכול את בשרן? — ראה, מה שואלים עם וגוי ממחוקקם כי אם לרעותם בתום לבבו, ומה בקש יבקשו מיד מלכם אם לא להנחותם באמת ובצדקה! נקל הוא למושל לקחת לו אוהבים, ובלי טורח רוזן נפשות עבדיו יצוד. אבל אתה, מאין פנות אלינו, השימות כל עדתנו בשמעך לקול אנשי חנף והולכי רכיל, הנושכים בשניהם וקוראים שלום: מתי און, אשר שפתיהם דולקים ולבם יכין מרמה; יען החפצים הוות העם, גם למלכם רע יגמולו, כי שלום לאום טובת המושל, ופיד גוי איד רוזנו. אמנם אתה לא שמת כל זאת על לבך, ולא זכרת לאחריתך; לכן באוך כל הרעות האלה. כי העם אשר ידוכא במסים סוף לא יתן אף מאומה,

והגוי אשר יכנע בעמל וחמס; לקץ ימים ישבר שבט עולו, יפתח מוסרי צוארו, וישגב מעוני אשר באה בו נפשו ברשעת עושקיו ולוחציו, אשר, מאין זכור עשות חסד ותת חנינה, ישכחו חנות איש עני ואביון, וירדפו למותת את נכאי נפש ונשברי רוח, אשר לבם חלל בקרבם, ונפשם ברעה תתמוגג. הה! רבים מהלובשים בגדי מלכות ועטוים מעילי מושל, יתימרו בכבוד גאונם ויאמרו כי אלהים המה ובני עליון הנמו; — אמנם במעשיהם לבהמות יער ידמו ובעלילותיהם לחיתי ארץ משול ימשלו וישוו. — חוקים ומשפטים יתנו לעמם, והמה ראשונה יעברו תורותם ויפירו מצותם. כי ישחיתו ויתעיבו עלילה וילכו שובב בדרך לבם; כל חפצם רק למלאות את מאוייהם הגלוזים, וכל מגמת פניהם רק להפיק את זממות נפשם הרעה. כי לא ישאו עין אל טוב ואושר עמם, ואל שלומו לא יביטון ולא ידרושון, רק יבטחו ברוב חילם, לפצח את עצמות שוכני מדינתם ולהפשיט מעליהם את עורם, ויעוזו בהוותם לינק חלב לאומיהם, להמיץ את דם עבדיהם, ולהוריד לארץ נצחם, עד כי אפס כל תקוה ויאמרו נואש. כי גם נגידי העם וקציניו יכרעו תחת עול נוגשם ויטו שכמם לסובלו, אם במו זה תהיה לאל ידם לדכא את העם תחת רגליהם, ולרדות בו בפרך כאות נפשם וכחפץ לבבם. כי אז גם הם לא יקראו בצדק ולא ישפטו באמונה, כי אם ימלאו ידיהם חמס, ישאלו לשוחד וידונו בשילום, עד כי תכשל ברחוב אמת ונכוחה לא תוכל לבוא, עד כי ילכון שחוח כל עושי צדק, וכל אוהבי אמת על כפות רגלי אנשי רשע ישתחוו. — כי אם רום ירים העם את ראשו להמלט מפח יוקשים ולהציל את נפשו ממות, אזי עוכריו ומציקיו ירימו בכה קולם ויצעקו „ אך מורדים וקושרי קשר הם." למען האביד מהם כל מנוס, ולהקריב את נפשם לשחת. — זה חלק מדינה אומללה מרעת מנהיגיה, ואבלה מפני עקת שופטיה, אשר יראו לעמם רק קשה ותמרורים וימחצוהו עד כי לא יכול קום. אמנם שא נא עיניך והבט בארחות טעשפין (Teschfin) שארך, וראה מה ארחותיהן וארחות מלכן, עמו כבד יכבדהו בכל מקומות ממשלתו, וכל עבדיו ישבחוהו ויאהבוהו אהבת נפשם. — גדול הגדיל כבוד ארצו, וקרן מדינתו, פרוח הפריח; במשפט הכין את כסאו, ובעוז ויושר סעד את כנו; צדק ותושיה חגרו מתניו, ואמת ואמונה אזרו חלציו; בתום לבבו רעה את עמו, ובתבונת כפיו נחה את עבדיו. בפעליו שמח שריו, במעשה ידיו הבין לב כהניו, ובגבורת עוזו יגיל את גבוריו עליזי גאותו. מעודו לבש צדקה כשריון, חפץ קרבת אלהים, והוכיח במישור לענוי ארצו, הקק חקקי צדק, כל מצותיו ישרים, כל פקודיו נאמנים. ביום רעה יבטח באלהיו, ישען על עושהו, וישליך עליו יהבו, ובטוב לו לא ישכח צור מעוזו, כי אם יתענג על עושהו, ויהודנו מתהלתו. גם נעמו לנפשו דעת ומזימה, יקרב לאדם אשר יפיק תבונה ולאיש מצא בו חכמה.

וישגבהו אלהים על צריו ויצלההו בכל אשר יפנה, כי נתן כובע ישועה בראשו, ותושע לו זרועו, וצדקתו היא תמכתהו, להכות אויביו אחור, להבקיע כשחר את אור עמו, ולהרכיבהו על במתי ארץ; ותהי מדינתו כגן רוה ומחוזותיה כזית רענן, בילאדי [Biladi] עיר מלוכתו, קריה נאמנה מלאה משפט, ומשוש תבל, וכל ארצו שוקטת פוצחת רנה. אבל לא כן היה עמנו; כי אתה שכחת חית עניך, הכבדת עליהם ידך, ותשימם לשמה כרגע. לכן סרנו מאחריך, להסתופף בצל דגל מושל, אשר יגמל אותנו כצדקותנו, וישיב לנו כבור ידנו. אמנם דע לך מלך מאהאדי! כי לא נירא מכל אשר אמרת לעשות, כי אם תפיל ארצה אף אחת משערות ראש אחינו, אשר עודנם תחת ידך, אז גם אנחנו נלך בארח זו הלכת, לפזר לפי שאול עצמות בעלי אמונתך אשר יפלו בידינו, למען קבוע את קובעי נפש אחינו ולנקום שבעתים עלי עלילות צוררינו, אשר התעללו בנו בשטף אף ואכזריות המה.״ —

יז.

מאהאדי ועדרים יערימו ערמה בעבור העיר מעדיאנאה.

אחר הדברים האלה הוסיפו שתי המחנות לערוך מלחמתן בחמת כה ועליליה. ותכבד כלפנים יד מחנה עדרים עלי אנשי חרמה, ותשימם כעפר לדוש. וילך עדרים הלוך וגדול, ויכה כל מקום משגב וכל עיר מבצר, ויבא גם על עיר מעדיאנאה [Medionah] להלחם עליה וללכדה. וישפך עליה סוללה ויקיף עליה מצודה. וירא מאהאדי כי תלקה העיר ותתפש, ויערים למען גנון עליה, ויעמיד על חומותיה סביב יהודים רבים ויקימם למטרת חצי הצרים על העיר, ויאמר: אם יראו היהודים אשר במחנה עדרים את אחיהם על החומה, אזלא ימלאו ידם בקשת, ולא יורו שם חץ, כי יכמרו נחומ׳ על בעלי אמונת׳ מעשות להם רעה, והעיר תנצל מהוות׳; ויהי כאשר חשב מאהאדי כן היה כאשר ראו העברים את אחיהם על החומה, ויסוגו אחור וימאנו לגאל את ידיהם בדם רעיהם, ולהסגיר למות חיי אנשי בריתם אשר במצור ובמצוק. כי ראו את לחץ ישראל ויראו את ענים וידעו בצרות נפשם לחון אותם ולרחמם. וירא עדרים, כי חמרמרו מעי בני יעקב עלי אחיהם, וימאנו ללחם בם, ויעלה עשן באפו, ותקשה עברתו עד למאוד, וידבר על לבם ויאמר: „צפן לבכם משכל! כי לו חכמתם, אז תשכילו ותדעו, כי פרוש פרש לכם מאהאדי רשת, למען הציל את העיר ואת רכושו אשר בה, כי האנשים אשר על החומה אינם בני אמונתכם, כי אם התיהד מתיהדים לבל תאונה רעה לעירם, ולא תקרב בה מחיתה. אמנם היהודים לא שמעו

בקול עדרים, ולא הקשיבו לרכות שפתיו, כי אם יחזקו את ידיהם לטובת עמם, להציל נפשם ממות ולמלטם משחיתותם. וירא עדרים, כי לשוא יחביר מלין, וכי להבל יפצה דברי פיו, ויעש בעקבה, ויצו למתי סודו ועושי רצונו, לבוא פתאום בתוך המחנה ולאמור: כי נשמע למרחוק קול המון רכב רב ושאון חיל גדול וכבד; ויעשו כן. וישמעו אנשי המלחמה את השמועה אשר באה, וישאו חנית וכידון, ויחגרו איש את חרבו, וינטשו מעל העיר עם ניזאר אחד משרי הצבא ללכת לקראת אויביהם. ויהי אך שום שמו היהודים את פעמיהם לדרך, ויצו עדרים על גדודי הצבא הנשארים אתו לקחת את העיר בחזקה. ויסובו עליה קלעים ורובי קשת, ויורו חציהם עלי היהודים העומדים על החומה ויפילו ממנם רב. ויפרצו פרץ רחב בחומת העיר וירימו פעמיהם למשואותיה ויבואו בה בחזקה, וידקרו את כל אשר נמצא שם. ותסוב מחנה ניזאר דרך שני ימים, מאין ראות מדרך רגל שונא ושמוע קול אויב. וישובו היהודים אל מקומם אשר הנו שם בראשונה, ויראו כי נלקחה עיר מעדיאנאה על ידי לוחמי עדרים, וכי הומתו אחיהם, אשר היו שם על החומה ויתחמץ לבבם, ואש עברתם נשקה בעדרים, על כי התעולל עלילות ברשע, והגדיל עליהם עקב. כי אז נפקחו עיניהם, וידעו כי רק למען תפוש את העיר, הרחיקם מעליה וישלחם למרחוק. וידעו את האיש ואת שיחו, כי לא נכון עמם לבו, ואיננו נאמן בבריתם, ויחלו לקצות בעדרים ונפשו בחלה בו.

יח עדרים יענה את סאפייא היהודים יסוגו ממנו אחור.

ויהי היום, וירא עדרים את סאפייא [Safija] אשת אבעאידוללא [Obeidullah] אחד משרי הצבא היושבים ראשונה במלכות, ויחשק בה ותדבק בה נפשו, להיותה אשה יפת תואר ויפת מראה עד מאוד. וידבר על לבה, להפיק את מאוויו הנעים, ולמלאות את זממות לבבו הנלוז. אמנם סאפייא, אשת חיל ויראה אלהים, מאנה שמוע בקולו, לבגוד באישה, ולשכח את בריתה, אשר כרתה עם אלוף נעוריה. ויהי בהציקו לה בדבריו יום יום, והיא לא תטה לו אוזן, וישלח את בעלה למרחוק ויתן בצע כסף לסריסו שומר הנשים, ויטהו אל כל אשר חפץ. ויבא אל חדר משכבה, ויחזק בה לענותה. ויחיל לב סאפייא בקרבה ופלצות תבעתנה, ותשתפך נפשה אל עדרים, ותריד בשיחה, לבל יעשה את הרעה הגדולה הזאת, והמעשה אשר לא יעשה. — ויהי כאשר לא שת עדרים את לבו לדבריה, ותהימה במר נפשה ובצר רוחה,

ותכרע על ברכיה, ותשטח את כפיה, ותבך ותתחנן לו במו פי ותאמר: „מלכי ואדוני! תיקר נא בעיניך נפש אשה נענה, וכבוד עבדך אשר הלך לפניך שנות אין מספר באמת ובצדקה, לבל החטיאני חטאה גדולה כזאת. האח! ראה את עניי ואת צרות לבבי, והצילני ממצוקותי, לבל הביא בי חרפת עולם, ולהפיל עלי כלימת נצח. שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך, לבל חטוא בזרה ופשוע בנכריה ואשת איש. לכן גל מעלי קלון ובוז, וחרפת נבלה אל תשימני, לבל יבלו בכלימה ימי, ולא אבוש לשאול, כי באשמתי גם נפשך תחטא, ובחרפתי גם אתה בושת עולם תשא." — אמנם השמן לב עדרים ואזנו הכבד, מאין פנות אל יללת פאפייא ואל זעקת שברה; ויטמאה בחזקה. וישב אבעאידוללא לביתו, ויספר לו את כל אשר עשה עדרים לאשתו, ואת כל אשר מצאה. וימלא חמה וקצף, ואש עברתו נשקה באפו על נבלת עדרים אשר הרע לעשות. ויהי כאשר יפלא לו לערוך משפטו עם עדרים, ולהוכיח את דרכיו אל פניו. כי מי יכול לדין עם התקיף עליו, ומי יאמר לחוק ממנו מה תעשה? — וימלך עליו לבו, לעזוב את מחנה עדרים, ולתקוע את אהלו בארץ אחרת. אמנם טרם שם לדרך פעמיו, אסף בסתר את ראשי היהודים, וידבר אליהם לאמר: „אחי ורעי! לא אפיר מעליכם חסדי ולא אשקר באמונתי, לפקוח עינים עורות, ולמלט את נפשכם מיד שאול ואבדון. לכן אם לי אתם ולקולי אתם שומעים, האזינו למוצאי שפתי והקשיבו לקול מלי, האמורים באמת ואמונה, ומדוברים בצדק ומשפט ומישרים. זה שלשה שנים חלפו הלכו להם מעת נפף עדרים את ידו להביאכם תחת שבטו. אמנם כאשר לא שמעתם בקולו ולא הטיתם לו אוזן, ויעש בעקבה, וישלח חרש מלאכים אל מאהאדי לאמר: כי זמום זמותם לבגוד ולפשוט בו, בידעו, כי אז חוש תחישו לכם מפלט לחסות תחת כנפיו ולהתחבא בצל ידו למען הנצל מכף מאהאדי. ויהי כאשר חשב עדרים כן היה. ואתם גם אתם, מאין הכר את דרכיו ומאין הבין בנתיבותיו, לא לבד הסתופפתם בצל דיגלו, כי אם תמכתם גם את ידיו ותעזרו לו ללחום את מלחמותיו. אמנם דעו אחי! כי שלוח שלח עדרים. ברגליכם רשת ויטמן לכם פחים וחבלים. כי כל מחשבות לבבו ומזימותיו רק לרכוב על במתי ארץ ולהיות עליון למלכי מוריטאניא. לכן כל עת אשר תהי ידכם לעזרתו ואין בו כח להרע לכם, יחנף אליכם בחלקלקות, דבש וחלב תחת לשונו, ושפתיו תטופנה נופת צופים. אמנם אחרי הכותו את כל אויביו מסביב, אז ישיב ידו גם עליכם לדכא אתכם תחת רגליו ולרמוס לארץ חייכם עד לא תוכלון קום. לכן נדיבי בת ישורון, שמעו שמוע מלתי ואחותי באזניכם וטוב לכם. כי ידעתי את האיש הזה ואת שיחו זאת מזימותיו אשר חמס עליכם יום יום;

תושו אל תתמהמהו. ושובו אל בתיכם ואל אהליכם, ושלחו אל מאהאדי וכפרו את פניו בשפתי דעת ולשון רכה לשאת את עון חטאתכם אשר פעלתם. ספרו אל תיקו, איך הרשיע איש מזימות הלזה להתעולל עלילות ברמיה ולדחות את פעמיכם, בהבאישו את ריחכם בעיני מאהאדי, אשר, מאין דעת, כי הרש עליכם עדרים רעה, האזין לאמרי מתי בליעל, אשר הגו עולה והוציאו — במצות עדרים — מלבם מלין לאמר: כי יש את נפשכם לבגוד במאהאדי ולפשוע מתחת ידו. לכן מהרו אל תבוששו טרם ידביר עדרים תחתיו את כל שונאיו. ותגע הרעה גם לכם לאין תקוה ותוחלת." וישמעו ראשי היהודים את דברי אבעאידוללא ויאנחו על השמועה אשר באה ויספקו את כפיהם, ותרפינה כל ידים ותכה כל רוח וכל לב נמס ויהי למים. ויהי העם נדון זה עם זה; אלה יאמרו בכה ואלה יאמרו בכה, אמנם כולם ראו והתבוננו, כי הלכו כעורים יעצו בושת לביתם בערמת עדרים אשר העלם בחכמתו כדגי הים במכמרתו כצפור שמים וכעוף הרים. אמנם לא רבו הימים ויעזבו לוחמי ישראל את מחנה צוררם וישובו אל בתיהם ואל אהליהם מאין תמוך עוד את ידי עדרים אשר (לא לבד הסב להם צרות אין מספר למען הביאם תחת שבטו כי אם) הגדיל עליהם עקב והסגירם ליגון ואנחה גם אחרי היותם כבר אנשי שלומו ומתי בריתו אשר סור יסורו למשמעתו וישמרו את פקודיו באמת ובצדקה ובישרת לב.

יט תועבות מלכים עשות רשע, ורצון מושלים שפתי צדק.

משבר רוח יללו כל תמימי דרך וכל הולכי נכוחות ונאמני ארץ מר מר יבכיון עלי רוזני מדינה ואלופיה, אשר תחת [אנשטאטט], כי יביטון אל שלום עמם ואל טובו — כחק ומשפט כל מלך ומושל, ינבלו כסא מלכותם, ויעוו את דרכם, ללכת אחרי שרירות לבם הרע ולהסב את פניהם ואת לבם משבטי עדתם כרועים מאבדים המפיצים את צאן ידם ואת עדרי מרעיתם. הה! כל לב ישר דרך ואיש אמונה יחרד ויתר ממקומו בזכרו את משחת דרכי אנשי דמים האלה ואת רוע מעלליהם אשר הרשיעו לעשות יום יום. האח! כל עצמותינו תרהפנה ושאת ופלצות תבעתנו אם שום נשים את עינינו עלי אורחות טיבעריאוס [Tiberius] קאליגולא [Caligula] נערא [Nero] דאמיציאן [Domitian] וגאלליענוס [Gallienus]. בקרבם מרורות פתנים, תחת שפתימו חמת עכשוב ועקרב, ישננו לשונם כמו אפעה ושרף מעופף, קולם כנחש ילך, וכצפעוני יפרישו לכל אשר יקרב להם. מחשבותיהם מחשבות און, מעשיהם מעשה רשע,

ופעלם פועל זמה חמס ומרמה. אין שם לכל מיני הרעות אשר פעלו וויטעללִיאוס [Vitellius] אמאר [Omar I.] קריסטיערן [Christiern II.] ומולייא [Muley] איזמאעל [Ismael] ואין מלה לכנות כל הגדולים וכל התועבות אשר עשו פעדרא האכזר [Pedro der Grausame] ומאהאמעד השני [Mohame II.] תכלית שנאה שנאו כל ישרי לב ובעוצם ידם ישטמו כל צדיק והולך בדרך תמים. ארמנותיהם מערות פריצים, היכליהם מעונות טרף, וככלוב מלא עוף כן טירותיהם מלאות תרמית עול ושקר. — אמנם אם רבות רעות עשו אלה עלה יעלו עוד עליהם אחרים בתהפוכות רע ועקלקלות: והם המה אנשי בליעל וחדלי מדע, כמו גענגיסקהאן [Genghiskhan] וסאפאר [Sapor] אשר חדלו להשכיל להטיב, וישטמו בחמת אף את כל אשר איננו מבני דתם ואמונתם. יען כי רבים מהנזכרים פה ראשונה, כמו קאליגולא ודאמיציאן, לא האריכו ימים עלי כסא ממלכתם, כי אם הורדו לבאר שחת בעברת העם, אשר נקם עלי עלילותם, וישבר את שבט מכיו, וקבע את קובעיו נפש. אמנם אלה האחרונים כמו סאפאר והדומים לו, יקרו ויכובדו עוד במעשה תעתועים האלה בעיני עם הארץ, אשר יאשרם במקהלות, ויהלל בשערים את פועל כפיהם ואת תפארת עוזם. כי עיני העם תטוחנה, מראות צדק ומשפט והבט אל ישר לא תוכלנה. האח! עליך אמאר, ושאר גדולי התבל כאלה, רבים המה ההללים אשר הפלתם ועצומים מלמנות מספר הרוגיכם. קצור תקצור היריעה מהכילם, וכל מגילה וספר כלכל לא יכלכלם. הה! מספר חללי הדת אשר נפלו זה אלפים שנה יעלה יותר מסך ארבעים מילליאן [Million] ומהם למיעוטו יותר משמונה מילליאן יהודים כולם מותי אמונה.

קורא אהוב! הביטה וראה איך שונים דרכי שלמה מדרכי גאנדעמאר [Gondemar] וארחות יאזעף השני, קיסר רומי, מארחות טהאמאס [Thomas.] שלמה בחנכו את הבית, אשר בנה לאדון העולם לשום שמו שם, התחנן לפני רוכב שמי קדם ויתפלל ויאמר: וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא, ובא מארץ רחוקה והתפלל אל הבית הזה, אתה תשמע השמים מכון שבתך, ועשית ככל אשר יקרא אליך. "— גאנדעמאר מלך הגאטהים הרג את אשתו אשר אהב אהבת נפשו בשמעו כי יהודית היא. — יאזעף השני אמר יאמר פעמים רבות: „כאשר לא יאות לשנוא או לתעב אומה ולשון בעבור מנהגיה (געברייכע) כן לא יכשר ויתכן, כי הדת והאמונה תעשינה מסך מבדיל בין גוי לגוי ואום לאום, כי כולנו בני אלהים אחד אנחנו, אל אחד בראנו, ואב אחד לכולנו, ואין לנו להביט אל מחשבות בני האדם ועשתנותיהם כי אם אל מעשיהם ואל פועל כפיהם. לאלה כמו לאלה חלק ונחלה בטוב הארץ, כולם יקוו לחסד מלכם וייחלון אל זרוע ישעו. כולמו בנים מאמינים אם ידעו אלהים ממעל ויאמינו בחיי עולם, אם יאהבו אמת וצדק, אם ידרושון

משפט ומישרים, וישנאו רשע און ומרמה. אמנם כולם הנמו כחש יכחשו לאל מעוזם וינבלו צור ישועתם אם יסוגו אחור משפט וצדקה מרחוק יעמידו, אם תהגה לשונם עולה ושפתותיהם שקר תדברנה." — טהאמאס [Thamas] מלך סאפהים שלח ידיו בשלומיו וישרף באש (בעת שלום) את כל יושבי ערי דאלביגאר זיכאר ונאמיזעם אשר אינם מבעלי דתו נער וזקן טף ונשים מיהודים ונוצרים; וחטאת פיו דבר שפתיו, כי בשמעו את זעקת שבר אשר יעוערו הנשרפים, אמר יאמר ויצחק! נעמו לי ילְלות טופלי שקר ומאמיני שוא [קעטצער] האלה כקול כנור ועוגב, ולא תמלא אזני משמוע את נאקתם ואת המיתם." —

כל הרעות האלה חוברו יחדיו בעדרים, איש מרמה וגבה עינים ורחב לב, אשר, מאין הכלם מכל עלילותיו, ישׂשׂום עוד בעוצם ידו את כל בעלי דת אחרת. כי מעודו רק שקר ותרמית בלבו, וכל מחשבותיו ומצעדיו רק לדעת בני גילו ועושק עבדיו ומיודעיו. — ויהי כאשר שמע עדרים, כי הלכו היהודים מפניו קדורנית, וכי שבו לביתיהם ולאהליהם וישמח ויתעלס על השמועה הזאת, ויתנכל להתעולל על ידה עלילות ברשע ולעשות בה תועה לבני ישראל לימים הבאים. כי כבר הדביר אז תחתיו כל משנאיו, ואין לו עוד צורך אל זרוע עוז יהודה, יען כי קצרה יד מאהאדי ולא היה בו עוד כח ללחום כמקדם עם איש חרמו בחיל גדול ומחנה כבדה, ויכופף עדרים את ידו עלי מאהאדי, ויכהו פעמים ושלוש עד בלתי השאיר לו שריד ופליט, ויקץ וישב לביתו אחר כלות ימים לא כבירים. —

כ עלילות עדרים עלי היהודים.

ויהי אך ישוב ישב עדרים בביתו ימים אחדים, ויקרא לאלופי יהודה וקציניו, וידבר להם בחמת אף ויאמר: „מתי און ובוגדי בגד, בא באתם במעמקי ים הצרות, ושבולת הנהר שטפתכם, כי מצאוכם מצרי שאול, וחבלי מות אפפוכם על ידי זדון לב מאהאדי הרשע. ויהי כאשר הראה אתכם זה הצורר קשה יום יום, ותבואו באש ובמים, ויכמרו עליכם נחומי, ומעי המו לכם, לפתח את מוסרי צואריכם, לחלץ נפשכם ממות, ולהוציאכם לרויה. ואשים נפשי בכפי, ואנופף את ידי, להיות לכם לצור מחסה ומגדל עוז מפני עקת שונא, וללחום נגד מאהאדי. ויהי בראותכם, כי היתה ידי לעזרתכם, ותסורו למשמעתי, ותמכתם את ידי ללכת לקראת אויבי, ללחום את לוחמי, ולהתראה פנים עם מאהאדי. אמנם, לא רבו הימים, וימסך בקרבכם רוח עועים ותבגדו בי, ותהפכו את לבבכם, לשנוא את מלככם ולהתנכל במושלכם, אשר העלה משאול נפשכם ויוציאכם לרויה. ואטיף לכם מלי, לשוב

מדרכיכם הרעים, ולדבק אחרי כמקדם. אמנם אתם הכבדתם אזנכם משמוע, ותתנו כתף סוררת, למרות את דברי, ולהתהלך באשמיכם, לכן קנא קנאתי לכם חמה גדולה, להרשיע אנשי מזימות, ולמחוץ ראש בוגדי בגד, להשיב עליהם את אונם, ולהצמיתם ברעתם אשר הרעו לעשות!" — וישמעו היהודים את דברי עדרים, וישפכו לפניו שיחם ויאמרו: „אדונינו המלך המושל בגבורתו עולם ישכון לנצח עלי כסאו אשר חמד למרום שבתו! הן פשענו אנחנו נדע, וחטאתנו נגדנו תמיד; אמנם גם אתה אדונינו המלך! ידעת, כי שלמים היינו עמך, וכי רק בצל כנפיך חסה חסינו מעת אשר עמדת לימין אחינו האביונים ותהי ידך לעזרתם לצאת בצבאותיהם, ולקרב לשחת נפשות אנשי מאהאדי, אשר טרפו אפם וישטמונו ויהפכו לנו לאכזר. כי בצדקותיך החזקנו, ורק פקודתך שמרה רוחנו עד בוא אלינו אבעאידוללאה ויאמר: כי אתה הסיבות לנו כל הרעות והצרות אשר באונו וכי רק מידך היו לנו כל אלה, כי רק אז סרנו מאחריך, ונסוג ממך אחור. לכן תערב נא לפניך שיחתנו גם עתה, ורק אליך דומיה נפשנו, כי לא עלה על לבנו לעולם רעה, ודבר בליעל לא שתנו לנגד עינינו. ואדוננו המלך, אשר לא הסיר חסדו מאתנו כל הימים, ישב עולם לפני אלהים ולפני שמש ינון שמו." — אמנם עדרים הסיר אזנו משמוע לקולם, וידבר אליהם באפו ויאמר: „בשניכם תנשכו ובשפתותיכם שלום ואמת תקראון; לא ימשכו הימים ואעורר עליכם שוט כמכת מאהאדי, לפקוד עליכם רעתכם ולשלם לכם כפלים כחטאתיכם אשר הזידותם לעשות. אמנם למען תראו ותדעו כי שלם אנכי אתכם ואין רעה לנגד עיני, הנה העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ, כי לא יפול משערת ראשכם ארצה אם תתנו את מעלליכם לסור מאמונתכם השובבה ולהסתפח בנחלת אלהים חיים היא דתי דת מאהאמעד הנאמנה והתמימה. כי אז מטובי ומחמלתי עליכם, אשכח את כל אשר עשיתם ושלום יהיה לכם מסביב וטוב הארץ תאכלו. כי כאשר ששתי לפנים להאביד ולהשמיד אתכם מפני רוע ארחותיכם, כן אשיש אז עליכם להטיב אתכם ולהריק לכם ברכה עד בלי די. אמנם אם תמאנו ומריתם ותעוזו להחזיק בדתכם הנלוזה מאין שום לב לדברי ולבלתי סור מדרכיכם הרעים, אז אחגר שארית חמות, להכרית את שמכם מכל אדמת מויריטאניא, ולעשות אתכם כלה לאין שארית ופליטה. כי לא תחוס עיני עלי גבר, לא אשא פנים לזקן, לא אחמול עלי אשה, לא אחון בחור ובתולה, ועולל ויונק לא ארחם, רק אסיפם יחדיו לאין שארית וזכרון, למען הדעיך נר רשעים והאביד זממות שוכחי אל ומרגיזיו." — ויתכו כמים שאגות היהודים האמללים ולבם חלל בקרבם בשמעם כי יבקש עדרים להדיחם מעל אדני צבאות ללכת לעזוב את ברית אלהי אבותם ולדבוק בדת נכריה. וישיחו בצר רוחם ובמר

נפשם ויאמרו: „אדוננו המלך! קטונו מכל הטוב ומכל החסדים אשר אמרת לעשות עמנו. מחמלתך עלינו תסב את לבבנו להשליך אחרי גוינו את דתנו דת משה ולדבוק באמונתך אמונת מאהאמעד. תשואות חן חן לך. אמנם הלא שמעת אדוננו גם ידעת, כי כל דרך איש ישר בעיניו וכל אורח גבר לפניו ייטב.

יפה הכושי בעיניו מכל הפרסיים והמדיים, ונאות נגד פניהן החנידות והגמנות יושבות הרי חניד וגמין באפריקא הדרומי מכל נשי גערגיען וטשירקאסיען יפות התואר והמראה. כמו כן — כי בזאת, הענינים האלהיים כדברים הטבעיים, וכמעט משפט אחד בזה לשניהם, כאשר יאהב איש את ארץ מכורתו ומולדתו (אם תטרפהו רק לחם חוקו ותמלא את ספק צרכיו לכלכלהו לחם ומים) מכל אדמת נכר, המלאה דגן ותירוש כרמל ויצהר, כן תיקרנה דת נעורים ואמונת עלומים בעיני כל אדם, כי לא תסולנה לו בכתם אופיר וכל שהם יקר וספיר ערוך לא יערכון. יען כל איש ואיש מילדותיו לדרך דת אבותיו יפנה וכל גבר מימי בחורותיו במסילת אמונת הוריו ילך. לכן חדל ממנו אדוננו, לפצור עוד בנו ובאחינו, כי לא לצדקה יחשב להסב לב עבד מאדונו, אשר לא עשה לו רעה, להוליכו ממנו קדורנית; גם לא יתמוך כבוד שר ורוזן למשול בעבדים אשר שקרו באמונתם ויעזבו את ברית אדונם לבגוד בו על לא דבר.

ויאסף עדרים את שרי צבאו ואת אנשי מלחמתו ויאמר להם „מתי סודי ואנשי שלומי! כמוכם כמוני ידעתם את כל אשר עשו לנו היהודים; בעשוק לבם קראו אלינו מקצה הארץ לפלטם מיד מציקיהם ולהושיעם מכף לוחציהם. ואנחנו ברוב רחמינו פנינו להם ונחננם לקול זעקתם. ונפדם מיד שאול וממות לשום שפלים למרום, ולהשגיב ישע להולכי קדר ובני תמותה. אמנם לא רבו הימים, וישכחו את כל הטוב אשר גמלנום, ויבגדו בנו ובאנשי בריתנו. לכן קראתי לגבורי עליזי גאותי לשלם על היק עדת עריצים הלזו כפועל כפיהם וכרוע מעלליהם אשר הרשיעו לעשות, למען השבית גאון זדים, ולהכרית מקרבנו את מתי און והועי רוח, אשר, מלבד כל הדעות האלה, יעיזו בדתם הנלוזה ואמונתם העקשה לבלתי שמוע בקול מבקשי טובותם וחפצי אושר נפשם; לכן מהרו אחי וחושו לנתוש ולאבד את הגוי החוטא הזה ולבער הרע מקרבנו."

בא עדרים ילחם בישראל.

ויפקוד עדרים את צבא מלחמתו ויכין כלי זעמו לחבל כל ארץ עדת יעקב, ולאבד את כל מקומות מוריטאניא, אשר ישבו שם בני ישראל. ויצו לשרי מחנהו ופקודי חילו לבוא פתאום עם

גדודיהם עלי היהודים ולכלותם אחת אחת חיש מהרה טרם יקוצו ויתאספו כולם להלחם בחמת כח תדוע דמה; ויעשו גדודי עדרים כאשר צוה להם מלכם. ויראו בני ישראל כי כלתה אליהם הרעה, ויקהלו גם הם כולם כאיש אחד חברים, וישימו עליהם ראש לצאת בצבאותיהם וללחום את מלחמותיהם. ויהי טרם לכתם לקראת אויביהם וידברו ראשי העם וזקניו אליו לאמר: „אחינו בני ישראל! צרות דבות מצאונו, אמנם מצוקות גדולות מהן תלויות לנו עוד מנגד. כי נטה אויב את ידו עלי יהודה, ויודיד לארץ נצחו להכרית מאין חמלה וחגיגה עולל ויונק זקן עם בתולה. את חיל אחינו יושבי כיכר רעדאם טשענדאל זכינאר נתן למשיסה ואת בתיהם שם לשממה, עד כי היה חבל ים מוירישאניא נות כרות רועים וגדרות צאן, ועריה ציה כמדבר מבלי יושב ועובר. אחינו הצרורים בצרור החיים, מתו חיש מהרה בחרב אויביהם; אמנם אנחנו מה נאמר ומה נדבר ליום צרה ותוכחה אשר באנו. מלאו מתנינו הלחלה, ולבבנו יחיל בקרבנו. האח ישראל! קמו עליך זדים ויבקשו להדיחך בחזקה מעל י״י אלהיך ללכת אחרי ההבל ולעבוד את אלהי נכר. אמנם ההזמיר גוי אלהיו, ועדת יעקב המיר את כבוד אלהים חיים באלילי שוא ומדוחים? חלילה! כי אמנם ישראל לא יכזב באלהיו ויהודה לא ישקר באמונתו. לכן נתחזק ונתאמץ, כי לא יעזוב אלהים את דורשיו ואת המיחלים לחסדו; ישועתו מאתנו לא תמוש וברית שלומו לא ימוט. כי מעודד ענוים י״י ומושיע לישרי לב. שום ישים דמעותינו בנאדו ויהיה לנו למשגב ומנוס ביום צרה. אמנם גם אנחנו לא נשא את בשדנו בשנינו ונטמן את ידינו בצלחת, כי אין אלהים עושה ארובות בשמים להלחם לנו ואנחנו החרש נחריש לבלי עשות מאומה. לכן קומה ישראל! חגור חרבך על ירך גבור, י״י יצא בצבאותינו להרים ידינו עלי צרינו ולהכריתם עד כלה.״

כב.

פקודי י״י ישרים, משפטי אלהים אמת צדקו יחדיו.

צדיק י״י בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו, תום וישר פעלו, ומעלליו אמת וצדק. לכן בני האדם קצרי השכל וצעירי הדעה, אשר עיניהם רק לנוכח יביטו, אל יבהלו ברוחם לשפוט, אם יראו רשעי ארץ, אשר לא השיבו ידם מכל עון, כי יחיו ויגברו חיל ומתעדים כאזרח רענן, ותמימי דרך והולכי צדקות, אשר לא עזבו משפט אלהים אשר לעולם לא שתו דבר בליעל לנגד עינם, ולא השכינו באהלם עולה ידמו בחושך וצלמות מאין ראות בטובה ושמחה כל ימיהם. „שאו סביב

עיניכם" יפארו רבים פיהם ויביטו למו יום יום „ וראו אורחות שוכחי אל ומרגיזיו, אשר רשע אזור מתניהם ועמל ואון חגור חלציהם. כתמר פרח יפרחו וכארז בלבנון ישגו, עלי במתי ארץ ידרכו, ושיאם לשמים יעלה; בתיהם שלום מפחד, נגע לא תקרב באהלם, ועל כל דרכיהם יגה אור; כראם תרום קרנם, כחול ירבו ימים, ועוד בשיבה ינובון בכבוד, מאין רעה במגורם. אמנם, הימינו והשמאילו — יוסיפו אמריהם ויאמרו והביטו דרכי הולכי תמים ופועלי צדק, אשר לא עזבו משפט אלהים חיים, אשר לבם לא נטה לדבר רע, וחכם לא יבין הוות. האח! צרותיהם ירבו עד למאוד ואין קץ למצוקותיהם; כל ימיהם צער ומכאובים ועינם לא תראה טוב. במר רוחם יאכלו לחם צר בבכי ימסכו שקוים ובדמעות שליש ישתו מי תרעלה; נודדים הם ללחם, ומבלי מחסה יחבקו צור; פניהם חמרמרו מני עוני, ועל עפעפיהם צלמות; מרעה אל רעה יצאו, ונפשם תקרב לשחת, אורם חשך באהלם, נרם עליהם ידעך, ועלי נתיבותיהם תשכון ענן וערפל, בעותי רשעים יום יום יערכוים ורוחם בלי חשוך המת עריצים תשתה. כי אנשי בוגדות יכינו לפעמיהם שחת רשתם, ויפרשו מוקשים ליד מעגליהם, עד כי יאבד מהם כל מנוס, ונפשם תתמוגג ברעה, אשר לא ימישו משם צואריהם, עד כי יובלון לקברות וירפדו בחושך יצועם. הה! אין תומך לנפש נענה, אין לעשוק מושך הסד, אין לשדוד עוזר אין לשסוי מציל, ואין לרצוץ מחזיק; יקוו למשפט ואין, לישועה ורחקה ממנם. כי אין מאזין לאמרי פיהם, אין שומע לשועתם, ואין מקשיב לנהמת לבם, אפס לדל תקוה, ושחוק צדיק תמים, יען כי נתנו רשעים במרומים, וצדיקים בשפל ישבו." —

„מדוע צלחה מבטן דרך גענזעריך, אטטילא, ודאגאבערט, אשר אחרי שפכם דם אדם כעפר ולחומם כגללים, ואחרי עשותם כל הרעות והתועבות, בנו כמו רמים כסאם, יעוזו בהוותם, ויבטחו ברוב הילם, להתהלך באשמיהם, וליסר בשבט רשע ומוט ברזל כל יושבי תבל ושוכני ארץ? מדוע שלו, עלזו בכבוד והלכו מחיל אל חיל טאמערלאן ואמוראט אשר צעדו ארץ בזעם ועברה וידושו גוים באף וחמה, אשר רמסו לארץ חיי צדיקים אין מספר, ומלאו פני תבל דם נקיים, עד כי אנו ואבלו קצות הארץ ואפסי תבל משבר רוח ייללו? מדוע תבקע כשחר אור סלעים I, מדוע תופע נהרת חיים עלי דרך גענגהיסקהאן, וראנג-צעב ומדוע תהל נר השלום עלי ראש אלאריך I אשר שתה מנעוריו כמים עולה, וירחץ בכל מקום אשר נודעו עקבותיו את פעמיו בדם אומללים אשר נגזרו מידו על לא חמס בכפם?"

סאקראטעס הלך בתום לבבו ורע לא ידע, קרבת אלהים חפץ יום יום ויתענג על אלהי צבאות חסין יה; און הסיג אחור ועולה מרחוק

העמיד, דעת קדושים הודיע לבני עמו, ופני ארצו מלא מוסר, חכמה והשכל; נחה נחה את בני גילו באורח מישור ויראת י״י, וילמדם דעת את אלהים חיים, ולירא את השם הנכבד והנורא בכל לבבם ובכל מאודם, בהראותו להם את הדר גאונו ואת עזוז נוראותיו. ובהבינם, כי הוא אמר ותהי ארץ וכל צאצאיה, כי הוא צוה ותעמוד תבל ומלואה, כי הוא מלך על כל הארץ ומושל על כל צבא השמים ואין חקר לתבונתו. במקהלות הודיע לבני עמו כי גדל מעל שמים חסדו, ואמונתו עד שחקים, כי עיניו על דרכי איש וכל צעדיו יראה, יען כי דורש הוא לכל לבבות, בכל מקום עפעפיו צופות, וכל יצר מחשבות הוא מבין ואין חושך ואין צלמות להסתר שם בני אדם. מה היתה משכורתו? צר ומצוק קראוהו, ומשברי תלאות אין קץ עברו עלי נפשו, כי פתחו עליו פי רשעים ופי מרמה וירדפו למותת את איש עני ונכה רוח, לכחש לאל ממעל ולפרוש כפיו לאל זר, ויהי כאשר ההזיק בתומתו להתענג על שדי ולשום באלהים מעוזו, לבלתי הטות אשוריו מני אורח אלהים חיים וישקוהו כוס תרעלה וימיתוהו כאחד הנבלים וכני בליעל. — בן סאפראניקוס, האח! נפש כל ישרי לב עליך תזעק, רוח כל אנשי אמונה עליך תילל, ויחד הולכי צדקות עליך מר מר יבכיון ויאמרו היערב בעיני י״י המותה לחסידיו, ואם ינעם לו כי יהרגו עליו כל היום שומרי בריתו ועדותיו? הה! צפן לבבנו משכל ורוחנו בנו ישתומם על המראה הזאת.״

קאפערניקוס, גאלילעאי וגאססענדי הוציאו לאור תעלומות מדע אשר לפנים לא ידען אנוש ונעלמו מעיני כל חי; עינם ראתה כל יקר חכמה ותושיה לרוב הודיעו, כי הביטו לקצות הארץ, ויראו תחת כל השמים. הקרו אומץ שחקים ממעל, ועזוז עינות תהום רבה, התבוננו בעמקי שאול, גבוה ממרחק ידעו, עלי חוג שמים התהלכו, ויבואו עד תכונת תכלית אור עם חושך, ראו דרכי השמש והליכות כוכבי מרום, ויספרו צעדי כל צבא השמים, עד כי היתה למו יחדיו צלמות בקר, ולילה כיום תאיר להם, מה היתה מנת חלקם בעבור הודיעם לבני האדם גבורות תמים דעים ונפלאותיו? שונאי החכמה פתחו את יתרם ויעננום, ויד מורדי אור השכל נגעה בם למותת, כי שמום בבור תחתיות, ויאסרום בזיקים וכבל ברזל, עד כי נקטה נפשם בחיתם ורוחם ברעה תתמוגג. נחשבה לדעת זאת, עמל היא בעינינו ובדי ריק ניעף לבוא עד תכונתה.״

„היינריך הרביעי מלך צרפת לא ידע דרך שקר, ואין עולה במעגלותיו, כי אהוב אהב משפט וצדקה, דן דין עני ואביון, ולא אטם את אזנו מזעקת דל, כי אם נהה כצאן עמו להשביע את נפש נענה ולמלא טוב את רוח דאבה. מעודו נהג את עבדיו באמת ומישרים, וינטלם וינשאם כל ימי חייו, עד כי

הצמיח את ארוכת שלומם, וירכיבם על במתי איירופא, וישימם תהלה ותפארת בארץ. הישולם לו כפועלו וכמעשה ידיו? — קמו עליו זדים, ועריצים בקשו נפשו לשואה; ויהי כאשר קשרו עליו יחדיו קשר, וישיתו לו מוקשים וימיתוהו בצאתו שער עלי קרת. נשמו על זאת קדמונים ואחרונים אחזו שער. " —

„יאזעף השני " — מי ידמה ומי ישוה לו במלכי גערמאניא? — „סעד בחסד כסאו, ולבו היה תמיד נכון עם אל; בצדק דן את עמו, במשפט העמיד את ארצו, ודם עבדיו בעיניו ייקר: ענני החושך הפיץ במדינתו, ויבקיע בתוכה אור החכמה, המדע וההשכל, בחקקו חקקי צדק ובתתו משפטים נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת. — אמנם, ההצליח בידו חפצו אשר אותה נפשו הטובה לעשות? לא כן הוא: כי מתי בליעל, חורשי רע ותהפוכות, חזקו ואמצו לשפוך בוז על פקודיו, ולהפיר את מחשבותיו. כי כאשר נלוו עמהם גם נעוי לב ותועי רוח לעמוד לימינם ולתמוך יד פורעי מוסר, ויתנו יחדיו את מעלליהם למרות עיני כבודו לדבר תועה ולכתוב מרורות ושטנה עלי מצותיו ומעלליו. כי יחד עליו התמלאו, להכניע בעמל ותוגה את לב המלך הצדיק הזה ולבעתהו בצר ומצוקה, עד כי כאב עליו בשרו, ונפשו עליו אבלה. כי כאשר פרצוהו פרץ על פני פרץ וסביב בעתוהו בלהות, ויתהלך קודר במזימות אויביו, ותקרב חיתו לממיתים, ונפשו לעפר שחה. " —

„מדוע נשפך הנם דם לודוויג הששה עשר, מלך, אשר כונן בחסד כסאו, אשר כל ימיו רוחו נאמנה את אל, ויהי לרבים מופת. הה! עודנו באבו נקטף, בחצי ימיו נקרבה נפשו התמימה לשחת, כאחד הנבלים נפל, וגם קבורה לא היתה לו. — זו מנת מושל אשר לא שקר לעולם בברית צדקה, אשר לא עות מימיו משפט, וכל דבריו רק עשות חסד אמת ואמונה. — איה שלומת רשעים ואיפה גמול עושי צדק? ישומו ישרים על זאת, פלאיה ממנם דעת, נשגבה, לא יוכלון לה." —

כן יום יום נשמע מסביב דבת רבים, אשר, מאין הבין מפעלות תמים דעים ואת עזוז נוראותיו יכבידו מלין בלי דעת, וישיתו לשמים פיהם לאמור, לא ייטב אלהים ולא ידע, ולא יביא במשפט מעשי בני אדם ועלילותיהם; כי לולא כן, לא יציצו פועלי און, וצר ומצוקה לא יבעתו צדיקים ואנשי חסד. " — אמנם, לא מחכמה שאלו על זאת, כי לו ישכילו, ישאו דעם למרחוק ויביטו ליום אחרון, יום אשר יאסף בו האדם אל האדמה ואורח לא ישוב יהלך. כי שם ידין י״י את הצדיק ואת הרשע, שם עת פקודת כל חפץ ושלומת כל מפעל, ושם דין וחשבון על כל אשר עשו בני חלוף תחת השמש מספר ימי חייהם; שם נוכח עיני אלהים דרכי איש וכל צעדי מעגלותיו, שם יביא י״י במשפט כל נעלם אם טוב ואם רע, ושם כל פועל אדם ישולם לו

וכאורחת איש ימציאנו! כי כאשר לא יבצר מאלהים כל מזימה והכל יכול ולא קצרה ידו מנטוע חיי עולם בתוך האדם, לכן אפס מקום לאמור: (אם זכרתי ונבהלתי) כי הכין ויסד הבורא יתברך, כי במות הגוף יאבד הכל לאין שארית ופליטה, כי לא ידעו המתים מאומה ועד בלתי שמים לא יקיצו ולא יעירו משנתם וכי לא יהיה דין וחשבון בשאול אשר אנחנו הולכים שמה?

היתכן כי רוכב שמי קדם, אשר יפעל יום יום גדולות אין חקר ונפלאות עד אין מספר, לא יעשה משפט קצר ימים ושבע רוגז? היאומן, כי אל רחום וחנון, אשר חסדו מלאה כל הארץ יסתר פניו משועת נוצרי בריתו ועדותיו, ירחק משאגת תמימי דרך, יחריש בבלע רשע את הצדיק, ולא ידרוש לעולם ענות עני, דין עשוק משפט אביונים? היאסף אלהים את נפשות נקיי כפים וברי לבב עם חטאים ופועלי און, ויכלה כאחת תם ורשע ישר ונלוז דרך? המבין תוכן כל לבות, אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש יסיר אזנו משמוע קול דמי הרוגי מכה? היודע מחשבות כל ברואיו ישובב אנשי מרמה, ימלא שחוק פי רשעים ועושי רמיה, ויאבד לנצח תקות הולכי תמים ופועלי צדק? הרם על כל אלהים, אשר מחסדו עלי האדם, מבחר כל יצוריו, קדמוהו ברכות טוב והוד והדר שוה עליו, ישכח נטע שעשועיו ונצר צבי תפארתו? — לא כן הוא, כי חלילה לאל מרשע ושדי מעול כי אמנם י״י לא ירשיע ואלהים לא יעות משפט. כי מלבד כי ירקב שם רשעים, וכי תקולל חלקתם בארץ והמה דראון לכל בשר, מלבד כי פעמים אין מספר חוטאים בארץ ישולמו ובעודם חיים דרכם בראש נתן להם ולקחו מיד י״י כפלים ככל חטאותיהם: בלעדי כל אלה, אם תצלח עלי אדמות דרך בוגדי בגד, לא נתמה על החפץ, כי רק אחרי רדתם שאולה, אלהים ידין אותם כדרכם וכעלילותם, כי שם שופט כל יושבי תבל יריב את ריב עשוקים ויקבע את קובעיהם נפש, יען כי שם צדקת הצדיק עליו תהיה, ורשעת רשעים עליהם תכבד, כי כל ארחות י״י חסד ואמת וישרים המה יהדיו צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם. —

קורא אהוב! אם יעלה על לבבך לאמור: כי הארכתי לשוני ללא צורך והחברתי מלין לבלי חוק, שא נא הפעם! כי רבים המה עתה המתחכמים והמתפלספים, אשר אחרי כי תעו מדרך המוסר וההשכל ילכו שובב בדרך לבב הרע, וישימו שורש פורה ראש ולענה גם בלב זולתם לתפשם בשחיתותם ולהפילם במכמרתם, לשקר באמונת השארת הנפש וחיי נצח ולכחש לאל ממעל לאמר: „לא הוא“. בני! מנע רגליך מנתיבתם, ושמור את נפשך מלכד, פן תנקש אחריהם. כי ראשית חכמה יראת י״י ותחלת בינה פחד שדי. כי האדם רק לעינים

יראה, ועפעפי בן אנוש, קרוץ מחומר ולהבל דמה, טחו מהביט לאחרית דבר ותכליתו. לכן כאשר פלאיה ממנו דעת למה גבר סעלים I הרשע עלי אביו באימצעט; כן נשתומם בראותו כי חזקה יד עדרים הרשע עלי היהודים, אשר צדק מלאה ימינם ואין עול בדרכיהם.

כג מלחמת העדריסים והיהודים. מצוקות ישראל.

ויהי בראות ראשי הצבא, כי חזקה עליהם המלחמה מפנים ומאחור — כאשר אמרנו כבר במאמר כ"א — ויאספו את חיל הגבורים, ויערכו מלחמה לקראת עדרים. וינוסו העדריסים, וינגפו פעמים ושלש לפני היהודים אשר הרגו מאויביהם יותר משמונה אלף איש. אמנם לא רבו הימים, ויוסיפו העדריסים ויקבצו המון חילים רבים, ויקחו פילים — שנהבים, (עלעפאנטען) וישימו עליהם אנשי חיל להלחם בם בישראל. וירוצו הפילים בחמת כח לקראת לוחמי יעקב, וידכאו תחת רגליהם את כל הקמים נגדם. ויחרד לב היהודים בקרבם, ולא קמה בהם עוד רוח, כי משאון הפילים נרדם רכב וסוס עד כי השתוללו כל אבירי לב ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם להלחם לקראת אויביהם. כי בני יהודה, נושקי רומי קשת. הפכו ביום קרב, ויסוגו אחור; ויכריעו העדריסים את גבורי ישראל, ויכו בהם מכה רבה מאוד. ותלך יד עדרים הלוך וגדול, ויקח את כל ככר הנהר סאטער. וילכד את עלקעדאן ואת בנותיה ואת טאהיר ואת בנותיה, ואת כל הערים אשר מסביב. ויצו, כי כל בני ישראל למאיש ועד אשה ימירו את דתם דת ישראל באמונת מאהאמעד, ולהמית מהם כל אשר יחזיק בתורת משה ובפקודיה. ותהי עת צרה לכל אשר יקרא בשם יעקב ויום מצוקה לכל אשר בשם ישראל יכונה. — ויראו היהודים, כי כלתה אליהם הרעה, וישלחו מלאכים אל עדרים להשלים עמהם; אמנם עדרים לא הקשיב לדברי פיהם, ולא הטה לאמריהם אזן, כי אם השיב אותם דבר לאמור: לא אשיב חרבי אל נדנה עד אשר הכרתי את בני אמונתכם עד כלה. לכן אמרו לשולחיכם, אם יאזינו למצותי ויישירו דרכם להסתופף בצל דת מאהאמעד, אז בשלום יחדיו ישכונו, ולא יפול משערת ראשם ארצה, כי אז ימחו כעב כל פשעיהם וכענן כל חטאותיהם, וסר עונם ורעתם תכופר. אמנם אם ימאנו וימרו, חרב יאוכלו לאין שארית ופליטה, כי ארמם לארץ חייהם ואפזר עצמידהם לפי שאול מאין נתון להם חנינה. ותצא נפש היהודים בשמעם את דברי שלוחיהם ורוחם לעפר שחה מרוב עוני וצרה אשר מצאום. אמנם כולם פה אחד וכאיש אחד חברים ענו ואמרו לבחור מחנק נפשם ולמות מות ישרים מלסור מאחרי ײ צבאות. ויצעקו מכל חוגר חגורה ומעלה לערוך עוד הפעם מלחמתם נגד

עדריס. ויהי כי חסרו להם פילים, ויערימו ערמה ויקחו פרים רבים — שטירע — ויתנו עליהם לוחות, ועלי הלוחות שמו קש, וזפת ועצים יבשים, ויזורו עליהם גפרית, וימיטו עליהם גחלים ויציתו בהם אש ויעבירו את הפרים נגד אויביהם בהתראות עמם פנים. ויראו הפילים את להבות האש וייראו ממנם ויברחו קדורנית, ויפילו מעליהם רוכביהם וירטשום ברגליהם. ויחזק ישראל עלי העדריסים ותעז ידו על שונאיהם, וישלימו אלה את אלה. ויושם לחוק לתת מדי שנה בשנה סך עצום לגנזי עדריס, ועשרים וארבע בתולות עבריות לבית הנשים אשר לו; ותחי רוח ישראל מעט.

אמנם אף כי הניח עדריס מנוחה קלה לעיפי ישראל, בכל זאת מצאום מאין הפוגות מצרי שאול, ונחלי מות בלי חשוך אפפום. כי גדודי יושבי סלע כזרם מים כבירים יום יום מראש הרים ישטופו ויארבו במסתר כאריה בסכה לחטוף להם מבני ישראל אנשים ונשים למכרם לעבדים ולשפחות לרדות בם בפרך. ויהי כי שבו מבני ישראל יום יום שבי רב, ויתנו להם היהודים מדי חודש בחדשו כסף וזהב, לפדות את אחיהם מיד שוביהם. ותגע רעה לישראל, כי אזל הזהב מכליהם וכל כסף כמעט תם ואפס. ויאמרו רבים מהיהודים לבל פדות עוד את אנשי אמונתם אשר יפלו ביד צר, באמרם: אם ראה יראו החומסים האלה, כי נגאל את אחינו מידם בכסף רב ונתן בעדם כופר נפש, אז יחזקו עוד ויוסיפו לשבות ממנו שבי למען עשות עושר. אבל אם לא נפדם עוד מידם, לא ישלחו עוד את ידיהם לתפשם. — אמנם אחרים יחוו דעה ויאמרו: אם לא נגאל את אחינו מידם, אזי המת ימיתו אותם או ימכרם לאחרים, ואיה איפה תקותימו? וכי ייקר בעינינו פדיון נפש אחינו הצרורים בצרור העוני, לראות ברעות אשר תמצאנם בצרה ובשביה? — ויאותו לדברים האלה, ויפדום כבראשונה. —

כך רמית יהודים רבים. שנים מהם יביאו את דבתם רעה אל דשעווהער פקיד מחוז סאפין.

עמודי שמים ירופפו ומצוקי ארץ יתפלצון ועושי רמיה לא יכלו ואוהבי חמס לא יתמו. כי אנשי בצע ומתי שוא מהיהודים הערימו ערמה ויתיעצו יחדיו עם מודעיהם אשר להם בין העדריסים, לשום בסד רגליהם ולהביאם אסורים בזיקים, ולמכרם כעבדים וכשבוים. אמנם אחרי אשר פדו אותם אחיהם יחלקו את הכסף אשר נתן בעדם, ויחצוהו ביניהם ובי האנשים ההם. ככה יעשו פעמים רבות, אמנם לא ארכו הימים ויודע הדבר הבליעל הזה. אז המתיקו יחדיו סוד ויעמידו לחק לא יופר, כי כל אשה

או איש אשר יגאל, יעבוד לאדונו עוד שלש שנים שלמות, ואך אחרי כי יכלו הימים האלה ושנות זה המספר יאתיו יצאו לדרור וישובו לביתם ולאהלם.

בימים ההם היו בעיר שעפשאווא שני אנשים יהודים מתי בליעל וחורשי מחשבות און, אשר הפיחו כזב בשפת שקר ולשון רמיה לדבר תועה על ישראל ולהביא את דבתם רעה אל דשעוזהער פקיד מחוז סאפין ויעללו יום יום עלילות ברשע בדברים אשר אין להם שחר ולא עלו על לב יהודי מעולם. ויהי היום, וירימו ראשי היהודים אשר שם מתנות כסף וזהב לפדיון שבוים מאת עשירי העם ונדיביו. אמנם אל פתח בית שני האנשים הרשעים האלה לא קרבו, באמרם: לא תהיה לחטאים האלה חלק ונחלה בצדקת ישראל וחסדיו, כי מארת י״י בבית רשע ומתת מרעים תועבה. וישמעו זאת האנשים האלה, ויעז אפם ואש עברתם נשקה בבני אמונתם. וילכו אל דשעוזהער ויאמרו אליו: קובצים היהודים כסף וזהב לשלחהו אל אויבי מלכנו לבוא לעזרתם ולהלחם בו. ויכתוב דשעוזהער את דברי שני היהודים האלה אל עדרים ויתן אותותיו אותות, כי כנים דבריהם, וכי מצא את לבבם נאמן לפניו. וישלח עדרים את יאהיאה שר צבאו לקראת היהודים. ויהי כי נגף יאהיאה לפניכם, ויצא עדרים בצבאותיו עם המון חילים רבים, ויהי מעשה ידיו רצח וטבח כל פקודיו, כי הרג ביום אפו כל מחמדי עין אשר בישראל ואין נבלה ותועבה אשר לא עשה בם — —

אמנם לא אשא את שמות כולם על שפתי, כי כל לבב אנוש ימס וכל עין תרד מים בקראו את מעשיו ואת מעשה האנשים אשר סרו למשמעתו, הה בת ציון השדודה! כלפנים כעתה —

כה תועבות עדרים ומותו.

ויהי אחר הדברים האלה, ויסופר לעדרים, כי יש בעיר בערשאיא יהודית [יודיננען] רבות יפות התואר והמראה עד מאוד. וישלח עדרים לראשי היהודים אשר שם, להביא מהן עשר לביתו, ויאנחו היהודים על השמועה אשר באה, ולבם חלל בקרבם. אמנם אחרי אשר נועצו יחד אמרו: טוב הרפת אחת הבתולות ממות כל העדה. ויאספו את כל הבתולות היפות אשר בעיר הזאת, ויפילו ביניהן גורל. — ויהי כאשר נלכדו מהן עשר בגורל, ותהימנה הבתולות האלה, ותרדנה בשיחן, ותשתפכנה נפשן אל חיק אביהן ואמיהן ותובלנה כשה לטבח אל היכל עדרים, ויתנו את גוון למציקן למען הציל את כל העדה ממות. ויהי אחרי אשר טמא עדרים את כולן וישלחן לביתיהן ויאמר: נשים חפצתי ולא בתולות. ויקבצו היהודים האמללים את כל הנשים היפות והצעירות לימים אשר בעירן, וירו ביניהן

גורל כבראשונה, ותובלנה לטירת עדרים בבכי תמרורים. ויטמא גם אותן וישלחן לבתיהן. ויהי כאשר שבו הנשים האלה מעדרים, ויהי העם נדון זה עם זה אם תבואנה לבית בעליהן, או לא. אלה יחוו דעה, כי תשובנה שמה, באמרם: הלא רק במצות עדרים הרשע ובפקודתו באו ביתו, לכן אנוסות הנה, כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה; ואלה יביעו אומר, כי לא יקרבו אישיהן עוד אליהן, יען כי עדרים צוה רק להביא לו עשר נשים, אמנם לא נקב בשם, מי ומי אשר תבואנה אליו, לכן אין להן דין אנוסות, ובעליהן לא ידעון עוד כחוק לישראל ומשפט לעדת יעקב". ויהי כראות האנשים אשר דברו טוב על הענויות האלה, כי לא יאותו להם רעיהם ולא יטו למו אוזן, ויפערו עליהם בפיהם, ויוסיפו מלין ויאמרו: "למה נדכא את האמללות האלה על לא חמס בכפן? למה נשפוך בוז על עשוקות, אשר שמו נפשן בכפן לגאלנו בחרפתן ולהצילנו בבשתן? האם במרד ובמעל עשו זאת כי נבקש להן עון ונדרוש להן חטאת? האח! גם בשרן עליהן יכאב ונפשן עליהן תאבל; פניהן חמרמרו מני בכי, ועלי עפעפיהן צלמות, ולא תשאינה ראשן, שבע קלון ועוני על כי הופשט מעליהן כבודן והוסרה עטרת ראשן. ואנחנו נפיר יראה ונחמוס עליהן מזימות להוסיף עון על פשע ולתת בהן דופי? הזאת חשבתם למשפט? חלילה לנו מרשע ואון פלילי כזה! לא כן הוא עמנו, לחרוש מחשבות און, ולדבר רע על נפשן. הה! רבת שבעה להן רוחן בוז עושקן וצרות מכאיבן בזכרן את ערותן ואנחנו נשית עליהן עוד חטאת, ונעטה עליהן בושה כזאת, לדבר עליהן תועה? אל נא אחי, כי נהפוך הוא: נחומים נשלם להן, למחות את חרפתן, להללן בתוך רבים, ולרוממן בקהל עם, על כי הצילונו ממצוקותינו, ותוציאנה למרחב רגלינו."

אמנם לריק כלו אלה האנשים את אמרי פיהם ולהבל שחתו את דבריהם הנעימים, הנאמרים באמת וצדק, כי לא נתן להנשים האלה לשוב הביתה ולבוא אל בעליהן.

חורש עלילה מהרה יקרנה, ומבקש תואנה בנקל ימצאנה. כי כאשר שמע עדרים, כי לא נתן להנשים האלה לשוב אל בעליהן, וישלח לראשי היהודים אשר בעיר בעדשאיא ויאמר להם: עם מרי וילדי פשע הן ידעתי את מעשיכם ואת רוע מזימותיכם אשר שמתם לנגד עיניכם זדים ארורים! את אשר כבדתי לקרב תתעבו לרחק? לא ימשכו הימים ואשלם לכם ככל אשר הזידותם לעשות. ויקבץ עדרים את חילי גדודיו ויצא בצבאותיו לקראת ישראל. וישא את ידו להשמיד את עדת יעקב ולהכרית מארץ כל זכר יהודה כי לא נתן אותם לרחמים ולא השיב את חמתו מלהשחיתם עד כי כמעט תם ישראל מכל אדמת מוריטאניא ואחד ממנו לא נותר, כי כל אשר נמצא ממנם, אם לא

המיר את דתו, נדקר, וכל אשר נספה נפל בחרב. ויחרים את כל מקומות מושבותם וישימם תל עולם, ולא היה מבצר אשר שגב ממנו רק עלעזדי לבדו, ויהי בראותו כי לא יכול להעיר הזאת, כי לא בחרבו יקחנה, וגם מחי קבלו (באללליסטען, מויערברעכער) לריק בחומותיה יתן, ויבוש לסור ממנה מבלי קחת אותה, וישלח אל יושבי העיר הזאת ויאמר: „לא יאונה לצדיק כל און והולך תמים לא יכשל, כי תומת ישרים תנחם וצדקת נאמנים תישר דרכם. מרחם הלכתי בתום לבבי ומבטן אמי לא שתי דבר בליעל לנגד עיני. הן היום הוגד לי, כי מחלצי מאהאמעד הנביא יצאתם. לכן השקפתי עליכם ממרום כסאי, וממכון שבטי אליכם הביטותי, לגאול ממות חייכם ולמלטכם משחיתותיכם לבלתי עשות לכם רעה ולשמור את העיר מרעתה.״ וילך עדרים וישב לביתו. ויהי אך ישוב ישב שם ימים אחדים, וימת פתאום בסם המות (4553 שנה למנינגו, 793 למנין הנוצרים, 177 למנין הישמעאלים). אשר שם לו במאכלו סאלאימאן בען דשעריר [Soleiman ben Dscherir] במצות האדון אל ראשי [Harun al Raschid] מלך הסאראצענים, ותחי רוח יעקב ועדת ישראל כי במות רשעים יעלצו גוים ובאבוד אכזרי תשמח ארץ ותרונן.

נשלם ספר תולדות ישרון מאת ר׳ מאיר פּישער.

היהודים בעיר סאלאנאק.

(שאלוניקי).

העיר העתיקה הזאת מושכת עליה בימינו אלה את עיני העמים, כי לפי הנראה, מעותדת היא להיות עיר מרכולת רבתי בתבל. העיר הזאת עומדת במקום נהדר מאד במקצוע הפנימי של לשון ים סעלאניק, ומאחריה אדמה פוריה ומבורכת בכל טוב, ונהר וואַרדער ישטוף דרך שם. חיש אחרי הוסדה בימים מקדם ע"י קאססאנדער, גיסו של אלכסנדר מוקדן, אשר קרא לה על שם אשתו: טהעסאלאניקא, עלתה העיר כפורחת בהצלחה וגדולה; וימים רבים היה בה סחר גוים רבים, ועתה נמצאים בה לערך שבעים אלף יושבים, ובכל העירות העומדות על חופי הים בדרומית מזרחית איראפא, כן שונים הם יושביה, עם מאוסף מגוים רבים. לפי דברי החכם פאלמערייער, יתכן יותר להחשבה לעיר-ישראל, כי מספר בני ישראל היושבים בה יותר גדול מכל בני העמים הנותרים אשר ישכנו בקרבה. בשנת 1850 היה מספר ב"י שם: ששה ושלשים אלף נפש. — גם המסחר בכלל הוא בידי היהודים שמה, המפיחים רוח חיים חדש באף בני הקדם העצלים האוהבים הבטלה, והיהודים בארצות הקדם המה: ה מ ה ל כ י ם ב י ן ה ע ו מ ד י ם.

כמעט כל העבדים העושים מלאכה בבתי היושבים, גם נושאי-סבל, מבני היהודים המה; ובכל דבר מלאכה ועבודה לא יוכלו הבולגארים והגריכען שמה לעמוד בפני היהודים החרוצים והזריזים בכל דבר. היהודים שמה נבדלים מיתר יושבי העיר ע"י החריטים האדומים אשר יצנופו בהם את ראשיהם וע"י חלקי עורות בעת"י התפורים על מעיליהם ממול העורף, בפניהם נכרו אותות העמל והתלאות למרבה, וכל יפלא זאת בעם בישראל, אשר זה כמה שנות מאות התחרו שמה הנוצרים והמחמודים יחד לצרור אותם ולרדפם בכל מיני אכזריות שבעולם עד היום הזה. אמנה בימים האלה החלו היהודים יושבי סאלאניק לשאוף רוח מרוב העבודה אשר עובד בהם זה כמה. אף אם עוד גרים המה בחלק מיוחד [גהעטא], אבל רוח הזמן החדש הראה פעולתו גם בתוגרמה, והגהעטא לא עוד לקוץ מכאיב וסלון ממאיר יחשב ליושביו כבימים הקדמונים; גם על יד הים המקדוני פלסו בני אברהם למו נתיב, וישברו את קירות הברזל אשר גדרו בעדם בעתותי החושך והבערות. — הישיבה הגדולה והמפוארה אשר היתה בה בשנים

קדמוניות, ואשר יותר מ"ב מאות מורים ישבו בה להורות וללמד להמון מקשיבים לקח מפיהם בלמודי התלמוד, כבר אפס זכרה בימים האלה, ובכל זאת לא נתבטל עוד למוד התורה בתוכה. לקיום המין דואגים היהודים שמה מאד, וכל עלם בהגיע עתו, עת-דודים, ולא מהר לבא במסורת הנשואין, אז יקרא לפני ראשי העדה ומוריה, והתרו בו להביא צוארו בעול ראה-חיים, למען לא יעבור על בל תאחר. — מעולם אינם משימים לבם בעת הנשואים: איככה יוכלו להמציא טרף לב"ב, באמרם: מאן דיהיב חיי יהיב מזוני! איש כי תמות עליו אשתו, והוא לא הגיע עוד לימים אשר אין בהם חפץ, אז יכריחוהו ראשי העדה לקחת לו אשה חדשה, ורק הילדות, הזקנה והמיתה, חופשה יתנו אל היהודי שמה מלקיחת אשה. העניים מפרנסים שמה את בניהם רק עד השנה העשירית לימי חייהם, ואח"כ ישלחום מביתם לדאוג לנפשם. הן אמנם דבר זה יחרד את שכל היהודים שמה מיני נעוריהם, אבל לרגליו צלמות ולא-סדרים בעניני חייהם מורא מאד.

היהודים בסאלאניקי חיים באהבה ואחוה יחד, ואיש את אחיהו יעזור לעמוד מול יתר יושבי העיר החפצים לפעמים להרע לו — נוצרי או תוגרמי אשר יגרש את עבדו העברי על לא דבר, אז לא ישיג עוד עבד אחר מבני ישראל, כל זמן שלא ירצה ויפייס את הראשון. — מספר המושלמנים בעיר הוא לערך חמשה ועשרים אלף נפש והם עומדים במדרגה הראשונה בעושר כבוד וגדולה. גריכען לא ימצאו בעיר יותר משלשת אלפים נפש; טרם מרידת היונים האחרונה, היו גריכע בעיר לערך עשרת אלפים. — להמחמודנים יש 37 בתי תפלות. רבים היו מקדם בתי תפלות לנוצרים, ובכלל חיים שמה בעלי הדתות השונות באהבה ואחוה ולא ירעו איש לאחיו.

נצח ישראל.

הוספה להיהודי הנצחי מחברת שניה.

קבר דוד המלך.

בשנים קדמוניות הלך פחת ירושלים לבקר את קבר דוד המלך ע"ה על הר ציון. ויהי בבואו שם וישח על פי המערה להתבונן מה בתוכה, נפל חניתו אל תוך המערה והנצב אשר להחנית היה מעלף ספירים ומשבץ באבני אש יקרי ערך. ויצו הפחה להוריד את אחד הישמעאלים בחבל אל המערה להעלות לו את חניתו. ואחרי רגעים מעטים העל הישמעאלי והנה הוא מת. ויצו הפחה להוריד שם איש אחר, אך גם אותו העלו מת, וכן גם את השלישי וגם את הרביעי. אז נשבע הפחה באפו כי לא ישקוט עד אשר יושב חניתו אליו אף אם ימותו כל יושבי ירושלים עד אחד. ויגש אליו הקאדי ויאמר: „אל תשחת נא אדון, את עמך מאמיני דת מחמד! אך צו את הרב אשר ליהודים (חכם באשי) להוריד את אחד מבני עדתו אל הקבר ולהעלות לך את חניתך, ואם מאן ימאן הרב, אז תאמר להרוג את כל היהודים. ואני יודע כי היהודים מוצאים חן בעיני דוד הנביא (כן יכנו הישמעאלים את דוד המלך) ונכבדים יותר ממנו, ולא ישחית אותם ברדתם אל קברו —." וייטב הדבר בעיני הפחה, ויקרא אל הרב הראשון לציון ויצוהו בחזקת היד להוריד איש יהודי אל קבר דוד המלך ולהעלות לו משם את חניתו, ואם אין, כי אז יהרוג את כל היהודים היושבים בירושלים. הרב נבהל משמוע את מצות הפחה, ויתחנן אליו לתת לו ארוכה שלשה ימים, והפחה נעתר אליו לדבר הזה. ובשובו לביתו הקהיל אליו את כל הקהל ויספר להם את אשר דבר אליו הפחה, ויגזור צום שלשת ימים ובכל יום ויום הלך הוא וקהל גדול עמו אל קבר רחל לספר לה את צרתם. ככה עשו שלשה ימים, ויצומו, ויתפללו ויבכו מנהמת לבם. ביום הרביעי דבר הרב אל קהל עדתו ויאמר: „אין מפלט לנו כי אם במות אחד מאתנו בעד כלנו ברדתו אל קברי המלכים. מי מכם יחפץ זאת?" כלם החרישו ולא ענו דבר

והרב הוסיף לדבר : „אם כן לכו ונפילה גורלות ! ״ „כדבריך כן יהיה״, ענו כל היהודים פה אחד . ויפילו גורלות לפני כותל המערבי ויפול הגורל על אחד מהשמשים אשר בבתי התפלות , והוא היה איש צדיק וחסיד . „יהי מותי כפר נפש כל עם ישראל ! ״ קרא השמש בתם בלבו , וילך ויטבול במים קרים ויתודה וישפוך לפני ה׳ שיחו ויתעתד למות . אחרי כן ברך את בניו ובני ביתו ואת כל קהל ירושלים הבוכים בכי גדול , ויעל על הר ציון לרדת אל קברי המלכים , והפחה חכה שם על יד קבר דוד עם אנשי חיל מזינים , וכרגע הורד השמש בחבלים אל תוך מערת קבר דוד . דומית מות סביב סביב , כל היהודים נצבים נעצבים וחרדים , הפחה הטה אזנו אל פתח המערה — והנה אחרי רגעים מעטים נשמע קול קורא מהקבר : „העלו ! העלו נא אותי ! ״ ואנשי חיל הפחה משכו אותו בחבלים , ומעט מעט נראתה להבת החנית , אחרי כן הנצב המשובץ באבני אש ואחוז ביד אדם , אכן כן נראה ראש השמש ופניו כפני מת , ואחרי כן נראתה כל גויתו , ובעלותו על הר ציון מהר ויגש את החנית אל הפחה העומד משתאה ומחריש . וכל קהל היהודים צהלו ושמחו , ובכל מושבותיהם נשמע קול מצלתים ותפים , קול רנה וישועה , ויעשו משתה ויום טוב , וישלחו להשמש החסיד ההוא מנות ומתנות ומגדנות בכלי כסף וזהב , וכלם התאמצו לשמוע מפיו את אשר ראה בקברי המלכים , אך הוא לא הגיד להם מאומה , ורק להרב הראשון לציון ספר כי ברדתו אל חשכת המערה , הופיע אליו איש זקן אשר גוו מזהיר כזוהר הרקיע , ומבלי דבר דבר נתן לו את החנית . ומהיום ההוא והלאה כבד הפחה את היהודים בגלל חסדי דוד הנאמנים להם .

[הגדות ארץ ישראל (פאלעסטינישע לעגענדען) מאת החכם הגדול ד״ר ל. א. פראנקל , נעתקו לשפת קדש מאת ידידי החכם המליץ מוה׳ קלמן שולמאן בספרו חבצלת השרון] .

שושנת יריחו.

יריחו היא היתה מאז עיר גדולה בארץ יהודה. יושבת במישור, צפונית מזרחית מירושלם, ולמערב הירדן. מהוללה ומפוארה בגנותיה מעצי באלזאם, הנקרא באלזאם יריחו. ופרדסים ועצי תמר, ושדה שושנים. ויתר מאד בימי המלך שלמה. מסחרה ורכולתה היה עם הבאלזאם, ובשמים. היא היתה מפתח פלשת. ואחרי אשר לכדוה יהושע וישראל ושרפוה באש, עוד נבנתה מחדש. כעת עומד על מקומה כפר הנקרא ריהא״ץ. גנותיה ופרדסיה הנעימים נשחתו מאין זכר למו, ולא נשאר בה רק עצי באלזאם מספר לא כביר. ובגנות השרים אשר באירופא ימצא פרח נעים רענן וטוב ריח ויכונה בשם שושן יריחו: שושנת יריחו, אשר החוקר בטבעי העשבים האדון לינע, כינה אותה בלאטיין אנאסטאסטיקא. פירוש פרח העומד בתחיה. גבהה משלשה עד ששה מדות. פרחיה עקומות. וכאשר תגיע למשך שנה, ופירותיה יגדילו, אז יפלו העלים ממנה והיא תעגל את עצמה ככדור צמק. ועל סעיף קצר אשר יסתעף ממנה יתלו עוד המון ציצים מלאים זרעונים. והיא בטבעה מושכת ליחות האויר מאד בתוכה. (לכן האדון לינע. שם אותה תמיד בחדרו למשוך את ליחות האויר תחת כלי היגראמעטער) ארץ מולדתה היא מצולות החול בערב ופלשת. מקום לא יצלח לשאר צמחים בלעדה, בגלל חורב וחום להט השמש המבריק בגבורתו על ראשם, והנה בהגיע חדש טבת אשר יתקומם רוח סועה וסער במדבר יעקרו הפרח הכדור הצמק ממקומו, וירדפוהו עד כמה פרסאות. וכאשר ישכך חמת הסופה וישתוק מזעמו, אז ישקוט הפרח במנוחה ויחדש ימיו כקדם. והליחות אשר ימשך מהאויר לתוכו יך עורקי שרשיו בחול מנוחות ומיץ חדש יזל בגזעו. יפרח יציץ ציץ, יתעטף בעלים ירקרקים, וזרעוני צמחה אשר הפילה בדרך מרוצתה, יכו שורש ויצמחו צמחים חדשים במדבר. ההשתנות הזאת, (מעטאמארפאזע) תעשה מדי שנה בשנה. האם כבר מתה הנאסטאסטיקא הזקנה והנובלת? לא! לא! הסופה והסער יקלעו אותה לשפת הירדן ושם יפרח ועל פני ככר הירדן תחדש ימי עלומיה. העוברים ארחות ימים ומדברות להקור טבעי הצמחים. ויתר נפלאות הארץ הקדושה משנות עולמים, הובילו זה מכמה מאות שנים הפרח הלז מפלשת לאירופא. קורות הימים מספרים אשר צמח כזאת הצמח זה שבע מאות שנה, חדשה פרחיה במים ושבה לקדמותיה ותעש בדים ופארות. — והנה אם נתבונן, כי בתולת

ישראל גפן בוקק, נדמתה להפרח הלז, שושן יריחו. האויבים גרשו אותם מאדמת י״י מטעם אדמת הקדוש, ורדפו אותם ארחות ימים מדברות בסערת חמה בירכתי צפון וים וקדם ותימן. אמנם בכל מקום אשר נשאתם הסער עוד שמה הכו שורש ויעשו ציצים ופרי, כי בטחונם על יוצרם צור ישראל ולא יעזוב חסדו מהם, עד עולם סלה. והם הגאסטאאסטיקא שושנת יריחו בין העמים. וכן סעיף מחולק לשלשה ראשים ובראשם שלשה פרחים דומה לחבצלת נראה עוד היום על כמה מטבעות אשר עשה שמעון חשמנאי. וגם הנביאים דמו את ישראל בחדותם לצמחי השדה. אהיה כטל גו׳ יפרח כשושנה יפרח כגפן גו׳ כזית הודו וריח לו כלבנון.

(הלבנון שנה ראשונה גליון 5)

תוכן הענינים.

3

DER EWIGE JUDE.

Beiträge zur Geschichte

des

JUDENTHUMS.

Zur Belehrung Gründung und Erbauung

IN ISRAEL.

Redigirt und Herausgegeben

von

JOSEPH KOHN

Redakteur des **Hamwasser & Hanescher.**

Jarhgang I — Heft III

LEMBERG 1866.

Druck des J. M. Stand.

Selbstverlag des Redacteurs.

היהודי הנצחי

זה ספר קורות שבטי ישראל בכל מקומות פזוריהם, אשר עברו עליהם בעתים שונים ובארצות שונות, אם לשבט ואם לחסד.

ונלוה אליו

נצח ישראל

כולל הגדות (לעגענדען) מקורות אנשי שם ומופת בישראל, ומאשר קרה לארצנו הקדושה תובב״א. להראות לעיני העמים והשרים כי עם חכם ונבון הוא העם בחר לו יה לסגולתו, ויקר תפארת הארץ אשר עיני י״י אלהינו בה מראשית השנה ועד אחרית שנה. נאספו לאגודה אחת

מאת

יוסף כהן צדק.

שנה ראשונה שנת תרכ״ו לפ״ק מחברת שלישית.

לעמבערג.

הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל?
אִם יְלִיד בַּיִת הוּא?
מַדּוּעַ הָיָה לָבַז?
(ירמי׳ ב׳ י״ד).

חוט המשלש.

וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק

(קהלת ד׳ י״ב) .

הא לכם בית ישראל! את המחברת השלישית ממכתב עתי „היהודי הנצחי״ עם לוית חן „נצח ישראל״ שלישית היא למנות מחברות השנה הראשונה למועד צאת היהודי הנצחי במחנה העברים להודיע את הטוב והרע אשר קבל היהודי הנצחי בדורות ראשונים. ולה שֵׁם בשלשה מטיבי צעד האלה, כי שתים הראשונות רק להתלמד עבידי, להראות דוגמא אל כבוד אהובי דבני וחכמי דורנו יחיו לדעה על מה אדני היהודי הנצחי עם נצח ישראל, יטבעו. „יען הרעיון הזה חדש הוא תחת השמש ולא קדמני בו איש, נלחצתי לשלח ראשונה דוגמאות במחנה הסופרים, לדעת מה העבודה — עבודת הקדש — אשר העמסתי על שכמי גם הפעם, ומה ביכלתם לעזרני להוסיף עליה כפעם בפעם. — וכאשר מראש מלתי אמורה במאמר „סופרי רוממו ימין רוממה״ אשר בראש המחברת הראשונה, עתי איננה עתה אתי, בהיותי מעריך עוד שלשה מכתבי עתים אשר שם האחד „המבשר״ ושם השני „הנשר״ והשלישי הכי נכבד, כשמו כן הוא „אוצר חכמה״ ועוד עבודה אחת — „עבודת הקדש״ עֻנּוּ-לָהּ — עתה על שכמי, הוא סדור והדפסת הספר „נוה תהלה״ (מונטיפיורי-אלבום) לכבוד נשיא אלהים בתוכנו המשה אֶחִינוּ ממימי הזדונים, המלאך הגואל אֶחִיו מכל רע ובצרתם לו צר, והנני אחד במלאכתי אין מתחזק עמי על אלה, ולא נתנני זמני לְחַבֵּר מחברת אחת בעשי, לשלחה לדוגמא במחנה העברים; על כן אספתי בשתי המחברות הראשונות, דברים עתיקים ונאמנים מפי סופרים ומפי ספרים, והיו לאחדים בידי, ושלחתי אותנה בין קהל גדולי סופרי עמנו לדוגמא. ובראותם כי טובה עצתי, וכי רב טוב צפון לאוהבי קורות ישרון בקראם דברי היהודי הנצחי ונצח ישראל, החלו לתמוך בימיני, ורבים מהם הבטיחוני לשלוח אלי כאלה כפעם בפעם ברצות י״י.

ועתה אליכם אישים אקרא, אליכם גדולי סופרי עמנו בשפת קדשנו! הנה שדה לא עֻבַד בה בשפתנו הקדושה הנני נותן לפניכם היום, אנא עבדוה באמת, ותוציא לכם פרי נחמד למראה ותאוה לעינים. זאת עשו: חפשו קורות אבותנו כמטמונים, והלא אותנה כהיום תמצאו בשפות המתהלכות בארץ — אשר חברו יחדיו סופרי עמנו הגאמנים — והריקו אותנה אל כלי קדש היא שפתנו הקדושה, על טהרת לשון עֵבֶר, ושלחו אותנה אלי, ובשמחה אוציא דבריכם לאור עולם.

אם את הדבר הזה תעשו, תשאו ברכה מאת אלהים ואדם, לדעת כי ישראל נושע בכל דור ודור. מן המיצר יחלצהו האל הגדול אשר בשמו נקרא „אהיה אשר אהיה" ומה נחוצים המה דברים כאלה לחדש כנשר נעוריהם בדור פסו אמונים מן הארץ. ורבים אומרים „אין בין העוה"ז ובין ימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד" - יֵדַע ישראל כי אלהי אבותנו בעזרנו בכל דור, האל ההיה הוא האל ההוה והוא האל אשר יהיה. ומי שענה לאבותנו בדורות ראשונים; הוא יעננו בכל קראינו אליו. — ומה הוכח יוכיח גבר דרכו נסתרה, בראותו תשועת אבותיו כהרף עין! זה הדבר יחזק ויאמץ את לבבו לבטוח בי"י בכל עת. והחוט המשלש הוא חוט התקוה התוחלת והבטחון לא במהרה ינתק.

יוסף כהן צדק.

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת ·

לכבוד הרבעים מטיבי לעד ה״ה כתבי-עת יקרי ערך הנודעים לשם בעולם ההשכלה: המבשר הנשר אוצר חכמה והיהודי הנצחי, בעת החל לאור המבשר שנה ששית, והיסודי הכללי שנה ראשונה,

קוּם יוֹסֵף וּשְׁמַע! הַאֲזִינָה שִׁירָתִי!
הֵן לִתְקוּפַת הַמְּבַשֵּׂר אַקְרִיב לְךָ בִּרְכָתִי,
כִּי זֶה חָמֵשׁ שָׁנִים, הוֹלֵךְ יָקָר כַּיָּרֵחַ;
וְאִם קָמוּ שׂוֹטְנִים, לְהָבִיא עָלָיו כִּלָּיוֹן
וּבְסֵפֶל אַדִּירִים, הִרְווּהוּ דֵּי בִּזָּיוֹן
עוֹד עֲטָנָיו מָלְאוּ עֲלָמִים וְכַכְּפִיר בּוֹטֵחַ! ·

חָמֵשׁ שָׁנִים הֶעֱלִיתָה נֵר הַמְּלִיצָה
וּלְנוֹגַהּ בְּרַק הֵצִיָּה סָבִיב לְךָ הֲפִיצָה
הוֹרֵתָ לְעַמְּךָ אֵיךְ תּוֹרָה וְחָכְמָה יִשָּׁקוּ;
חָמֵשׁ שָׁנִים אַחַר כָּל נוֹעַם דָּרָשְׁתָּ
וַתַּעַט אוֹר כַּשַּׂלְמָה, צֶדֶק כַּשִּׁרְיוֹן לָבָשְׁתָּ
גַּם מוּסָר גַּם מֵישָׁרִים, יַחַד בְּךָ דָּבָקוּ!

לַפִּיד אֵשׁ־דָּת נֵר לְהַמְּבַשֵּׂר שַׁוִּיתָ
אֵת אֶבֶן הַתּוּשִׁיָּה לַפִּנָּה לוֹ יָרִיתָ
גַּם הֲ לִ י כ וֹ תָ י ו בַּקֹּדֶשׁ, מָלְאוּ אֵמוּן וָדָעַת;
זֹאת רָאוּ אוֹיְבֶיךָ; הוֹד פָּעָלְךָ חָזוּ
וַיְנַאֲצוּ יִשְׁרַת חֶפְצְךָ, שֵׁם הַ מְּ בַ שֵּׂ ר בָּזוּ
הָמוּ חָרְקוּ שֵׁן, כָּעֲסוּ גַּם כָּעַס.

אַךְ הַ מְּ בַ שֵּׂ ר שָׂחַק לָמוֹ, לָעַג לְכָל הֲמוֹנָם
לֹא יָרֵא זַעַף אַבִּירִים, לֹא חַת מִשְׁאוֹנָם
וַיִּתְאַזֵּר חֵמוֹת לְהַכְחִידֵם בִּן לָיִל;
לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת צַחוֹת מֵאֵל לוֹ נִתָּנָה
גַּם חֶבֶל הַחָכְמָה לוֹ נָפַל לְמָנָה
בְּאֵלֶּה יָעוֹז, וִימִינוֹ עוֹשָׂה חָיִל!

יֵחַתּוּ מְרִיבֵי יְשֻׁרוּן, יֵבוֹשׁוּ מִגְּבוּרָתָם
לְהַכּוֹת נְדִיבִים עַל יוֹשֶׁר, עוֹד בְּשֵׁבֶט עֶבְרָתָם
כִּי לֹא כִּימֵי קֶדֶם יָמֵינוּ אֵלֶּה הֵמָּה;
הֵן קֶשֶׁת נְחוּשָׁה לְ הַ מְּ בַ שֵּׂ ר, וְיָדָיו לוֹ רָב
לְהַחֲרִיד מ וֹ רְ דֵ י א וֹ ר בְּיוֹם מִלְחָמָה וּקְרָב
וְעַל לְשׁוֹנוֹ תּוֹרַת חֶסֶד, לְהַשְׁקִיט סַעֲרַת חֵמָה!

בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם בְּשֶׁצֶף זַעַם וָקֶרֶץ
אָז אֶל חִכּוֹ שׁוֹפָר לְעוֹרֵר כָּל רִגְעֵי אָרֶץ
כִּי יֵצְאוּ לְיֵשַׁע עַמָּם, וּלְהָחִישׁ עֵזֶר לָמוֹ ;
גַּם עֵת יֹאבוּ צוֹרְרֵי אֵל לְהַעֲבִיר הוֹד יְהוּדָה
אָז יָקוּם כַּלָּבִיא, לְהַצִּיל נֵס הַתְּעוּדָה
וּבְעוּז־יָהּ נִלְחַם לְהַכְנִיעַ זְדוֹן לִבָּמוֹ .

הוּא לִמֵּד דַּעַת לְבַשֵּׂר מֵישָׁרִים
מֵחָכְמַת הַמְּדִינָה חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים
מִכָּל פֶּלֶא כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַחֶרֶס ;
מִקְּרוֹת שְׁנוֹת עוֹלָם, וְחֵקֶר יָמִים הָהֵם
מִמִּפְלְאוֹת הַטֶּבַע, מִתּוֹלְדוֹת אַנְשֵׁי שֵׁם
בִּשְׂפַת עֵבֶר צַחָה כְּמוֹ בְּלָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת .

רַבּוֹת פֹּעַל עָשָׂה לְקָרֵב הַלְּבָבוֹת
לֵב בַּעַל עַל אִשָּׁה, לֵב בָּנִים עַל אָבוֹת
כִּי יָעוּף קַל כַּנֶּשֶׁר לְכָל קַצְוֵי אֲדָמָה ;
כַּמָּה נָשִׁים נוּגוֹת יָגְעוּ בְּדֵי הָבֶל
לִמְצֹא בַּעְלֵיהֶן וּלְהוֹצִיא רַגְלָן מִכֶּבֶל
קָם הוּא וַיּוֹשִׁיעֵן, וְכָל סוֹעֲרָה נִחָמָה .

בִּכְנָפָיו צָרַר מַרְפֵּא, מָזוֹר וּצְרִי נְחוּמִים
לְנִדְחֵי־עַמּוֹ הַמֻּכִּים בֵּין הֲרָרֵי קְדוּמִים
מִתִּגְרַת יַד אַכְזָרִים, שׁוֹאֲפֵי הוֹן וָרֶצַח
כִּמְעַט שָׁם נָמַקּוּ תַּחַת שֵׁבֶט הָרֶשַׁע
לוּלֵא אוֹר הַמְבַשֵּׂר הִבְרִיק לָמוֹ יֶשַׁע
וַיַּגִּיהַּ שְׁבִיב אֵשָׁם לְבַל יִכְבֶּה נֶצַח.

הוּא הֵקִים לְתַלְפִּיּוֹת, יָסַד כְּמוֹ רָמִים
הֵיכַל עוֹז לַנְּבוֹנִים. בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים
לַחְשׂוֹף שְׂפוּנֵי תוֹרָה, אוֹצְרוֹת חָכְמָה לְגַלּוֹת;
הוּא הֵצִית זִיקֵי חֶמְדָּה, בְּלֵב דּוֹרְשֵׁי תוּשִׁיָּה
לְדַלּוֹת פְּנִינֵי בִּין מֵעִמְקֵי הַנְּשִׁיָּה
לְבַל יִהְיוּ לְבָרוּת לְמַלְתְּעוֹת דַּעַת הַמְּכַלּוֹת.

מִיּוֹם חָלַף נַפְתָּלִי, נַפְשׁוֹ לַמְּרוֹמִים שָׁבָה,
בָּאָה שֶׁמֶשׁ שָׁלוֹם. נֵר הַמְּאַסְּפִים כָּבָה
אַף נֹגַהּ הַצְּפִירָה חָשַׁךְ בַּצָּהֳרָיִם;
פִּרְחֵי צָפוֹן נָפוֹצוּ, בִּסְעָרָה נָעוּ נָדוּ
בִּכּוּרֵי עִתִּים נָבוֹלוּ, סָפוּ תַּמּוּ אָבָדוּ
וּבְאֹפֶל כָּסוּ, גַּם צִיּוֹן גַּם יְרוּשָׁלָיִם!

עַד שֶׁקָּם בְּנוֹ־אַהֲרֹן ! קָם מְבַשֵּׂר שָׂשׂוֹן
וַיָּרֶם נֵס שְׂפַת קֹדֶשׁ, לְדִגְלָהּ הָיָה חָסוֹן
הוּא כֹּהֵן בְּהֵיכַל מְלִיצָה וּלְנִשָּׂאָה יָגַע !
אָמַר : „יְהִי אוֹר״, וַעֲרָפֶלֵי כֶּסֶל עֲבָרוּ
קְרוֹת יְהוּדִי הַנִּצְחִי, יָדָיו בְּחָכְמָה אֲצָרוּ
וַעֲלֵי כַּנְפֵי נֶשֶׁר לְמֶרְחוֹק יִשָּׂא רֵעַ !

כָּל פֶּגַע לֹא עֲצָרָהוּ, לֹא שָׂם לֵב לַצָּרָה
וְאַךְ לַעֲשׂוֹת טוֹב בְּעַמּוֹ, לְהַשִּׂיג הַמַּטָּרָה,
לֹא נָח לֹא שָׁקַט, לֹא נָתַן לְעֵינָיו תְּנוּמָה ;
בְּכֹחוֹ רֶגַע לַיִל, עַנְנֵי יָגוֹן הִבְקִיעַ
בְּרוּחוֹ הֵפִיץ תְּבוּנָה, תּוּשִׁיָּה לָרוֹב הוֹדִיעַ
וּבְעָמָל אֵין קֵץ, הוֹצִיא לָאוֹר תַּעֲלוּמָה !

לָכֵן נְבָרֵךְ שִׁמְךָ אִישׁ יָקָר מְאוֹד נַעֲלָה !
יָרֵם עֶלְיוֹן קַרְנְךָ עַל גַּפֵּי־מְרוֹם הַמַּעֲלָה !
הִתְעַנֵּג עַל רוֹב שָׁלוֹם, וְעַל דְּבַר צֶדֶק שֵׁב שַׁאֲנָן
יְאַזֶּרְךָ הָאֵל לְמַלֵּט נַפְשְׁךָ מִדֶּחִי
וְעוֹד שָׁנִים אֵין מִסְפָּר יְחִי הַמְבַשֵּׂר יְחִי !
פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ כַּזַּיִת רַעֲנָן !

גַּם בִּנְךָ דָּ וִ ד הַמְּהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת *)
אַף דּ וֹ ד־חָכְמָה זֶה יִשְׂבַּע אוֹשֶׁר וּשְׂמָחוֹת
וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ עַד שׁוּבוֹ הָאֹהֱלָה !
וּכְמוֹ חָ מֵ שׁ שָׁ נִ ים רְצוֹנְכֶם בְּיֶדְכֶם הִצְלִיחַ
לְמַטַּעַת גֶּפֶן תּוֹרָה, אוֹר מַדָּע לְהַזְרִיחַ
הִשְׂכִּילוּ גַם בַּשִּׁשִּׁית, גַּם כָּל יְמֵיכֶם סֶלָה ׃

משה ישכר לאנדא מלבוב.

---

*) הוא כונת ידידי הבחור הנחמד והנעלה התורני המשכיל המליץ כליל כחמד מגזע גדולי ישראל כמר דוד כהן צדק יצ״ו. העומד לימין אביו הרב המעריך לעזרהו בעבודתו עבודת התורה והחכמה. הכותב ׃

מגלת פורים מצרים.

בע"ה פה ק"ק ברייטאן יום ד' ד"ח שבט התרכ"ו לברי"ע.

לכבוד הרב המאוה"ג המליץ המפורסם מוה' יוסף כהן צדק נ"י שלום וברכה.

זה ימים אחדים שמתי עיני על ספר הנקרא „יודישעס פאלקס־בלאטט" מהרב החכם ד"ר פהיליפזאהן, וראיתי שם סיפור „פורים מצרים" כפי אשר נדפס בחלק התשיעי מספר קורות היהודים להחכם ד"ר גרעטץ. והכותב מביא שם דעות הנזכרות בספרי קורא הדורות ושבט יהודה וכו', בדבר הספק אם נעשה פורים מצרים ביום כ"ז או ביום כ"ח להדש אדר, ולא גלה דעתו עם מי להסכים; לכן אמרתי אני אל לבי אלכה נא ואביאה המגלה הזאת כפי אשר שמעתי אותה מפי החזן עת היותי בבהכ"נ במצרים, לפני כל הקוראים את ספר „היהודי הנצחי" ובזה יבין כל איש ואיש הדבר לאשורו, ויסור כל ספק מלב הקורא.

במגלה הזאת לא נזכר שם אחמד באשא, מפני יראת העלילה, כי אמרו אחינו שבמצרים אולי יקום אחד משרי העיר אשר שמו כשם הצורר ויאמר שהיהודים חרפו וגדפו את שמו בבהכ"נ. ובמקום „אחמד באשא" כתבו „השטן הידוע" כי לחזק לבו והמלחמות הגדולות אשר להם בשם השלטן סלימאן נודע גם בין אנשי מצרים בשם „שטן". וזה דרכם לכנות כל איש אשר יעשה דבר גדול שהוא לפי דעתם שלא כדרך הטבע בשם „שטן". ומזה הטעם גם שם אברהם די קאסטרו היהודי אשר עמד על משמרת עשיית מטבעות בשם השלטן והציל את אחינו, לא נזכר, לבלתי יבא איש אחד מקרובי אחמד לנקום את נקמתו בבניו או בני בניו. אכן בהעתקה העדבית שיש תחת ידי, נזכרו השמות האלה, וגם פרטים אחרים שחשו מלפרסם.

ואלה דברי המגלה אשר העתקתי במצרים:

ויהי בימי המלך שלמה במלכות תוגרמה באדץ המזרח וארץ יון ובמדינות רבות, בימים ההם כשבת המלך שלמה על כסא מלכותו אשר בקאסטאנטינא העיר הגדולה, ויתבונן בכל מדינות מלכותו ושלח לכל מדינה ומדינה שר אחר לשפוט עמה בצדק ובמשפט. אחר הדברים

האלה גדל המלך שלמה שר אחד משריו, ושמו „השטן הידוע" וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו. וישלח אותו השר אל ארץ מצרים, ויצו אותו לאמר: מצרים תהיה לך ובה תשב ועל פיך ישק כל עמי, רק הכסא אגדל ממך. חזק ואמץ לשפוט בצדק ולהרחיק הבצע, והמטבע תשים על שמי. ויבא השטן הידוע אל ארץ מצרים, ויעל הפסגה וישב בה. והתחיל לעשוק ולבצוע, ויעש הרע בעיני י״י. וירב בימיו החמס. ויטש השטן הידוע את דבר המלך שלמה, ויקבוץ הון רב ולא שבעה נפשו ועיניו. כי רחב-נפש היה עד מאד. ויתן בלבו למרד על המלך. ויאסף הון רב מכל אנשי מצרים. ויתלקטו אליו אנשים רקים ופוחזים, ויספרם וימצאם כשני אלפים איש. ויכרות ברית עמם ועשה להם הנחות, ויחלק להם מעות כל אחד כפי ערכו. וישלח זאת המתנה בקצינים אשר היו בפסגה. וגם מחיל שלמה הרג כשלשים איש. ויקח את כל החיל אשר באו אליו, וישם אהלו על שפת היאר. ויהי כאשר ראו חיל המלך שלמה הנשאר, כי נהרגו הקצינים אשר היו בפסגה, וכי השטן הידוע מרד במלך שלמה, ויתקבצו כל החיל ועלו אל הפסגה ויסגרו דלתותיה עליהם. וישבו שמונה ימים בתוכה. ויהי כאשר ראה השטן הידוע כי חיל המלך שלמה לא שמעו בקולו, וכי עלו לפסגה ומרדו בו, ויתיעץ השטן הידוע עם יועציו. ויאמר להם: מה נעשה? ויאמרו אליו: אם תשמע עצתינו ותעשינה, אז תוכל להיות מלך, ועתה לך והלחם עם חיל המלך שלמה ותקח הפסגה ותשב בה, אז תקום הממלכה בידך. ויהי כשמוע השטן הידוע את הדבר הזה, ותיטב בעיניו עצתם, וילקט מהעבדים אלף עם החיל אשר היו עמו ויאספו עליהם כשני האלפים מעם הארץ, ויעל הוא וכל חילו אחורי הפסגה אל ראש ההר, ויתקן שם כלי משחית והיו נלחמים עמו שלשה ימים, ולא יכלו לבוא אל הפסגה. ויהי ביום הרביעי, וישלך עליהם את כלי המשחית ויבא על כותל אחד מן החומה ויפילוה לארץ, ותפול החומה על חמש מאות איש מחיל השטן הידוע. ויעלו אל הפסגה, ויהרגו מחיל המלך שלמה תשעים נפש. והנשארים ברחו ונמלטו. ולא נתן י״י בלב השטן הידוע לרדוף אחריהם עוד.

ביום ההוא בעת עלות השטן הידוע וכל חילו אל הפסגה, וישימו אותו כל חילו מלך עליהם. ויקראו ברחוב מצרים וכל עירה: כי נעשה השטן הידוע מלך במצרים. ויה בהעשותו מלך, וישם מס על האנשים אשר במצרים. כי בקש לקחת את ממונם. ויבואו חיל השטן הידוע ויאמרו אליו „אדונינו המלך: אתה ידעת מה עשו עבדיך לך, והמלכנוך „למלך עלינו במצרים; ועתה אם מצאו עבדיך חן בעיניך, ואם על „המלך טוב, תנתן דת להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער „ועד זקן טף ונשים, ושללם לבוז ולהנקם מהם כי אויבינו וצרינו הם!"

ויאמר להם השטן הידוע „היהודים נתונים לכם ועשו להם כטוב בעיניכם!" — ויהי כאשר שמעו היהודים את הדבר הזה, ויעשו אבל כבד מאד, ויזעקו זעקה גדולה ומרה, ויקראו צום ובכי ויעלו עפר על ראשם, ויחגרו שקים מקטנם ועד גדולם ותאבל הארץ אמלל כל יושבי בה. ויהיו בכל יום ויום צמים וצועקים עד שעלתה שועתם השמים. הרצים יצאו דחופים בדבר השטן הידוע, והדת נתנה בחצר היהודים וכל היהודים נבוכו. ויהי כשמוע חיל השטן הידוע את דברו, ויאספו מעם הארץ אלפים איש ויבואו על העיר בטח, ויקחו את כל אשר להם וישללו בהם שלל רב. והיה כל מי שמצא יהודי מבקש להרגו, והרגו חמשה יהודים. והיהודים היו בורחים ואצים למלט את נפשותם כי אמרו כלנו מתים. ותהי צעקה גדולה במצרים, כי אין בית אשר אין שם צעקה, ומת יהודי אחד מרב הפחד.

איש יהודי היה בפסגת הבירה, והאל שלחו עזר ומושיע ותומך ביד ימיני. ויהי בהיות היהודים צועקים ויגד הדבר לשר משרי השטן הידוע, ויעמוד לפניו כי הוא משנה לו, ויאמר לו „אדוני המלך! אם „נא מצאתי חן בעיני המלך, ואם על המלך טוב הניח ליהודים, כי „מה פשעם ומה חטאתם כי תמסר אותם ביד מבקשי רעתם? אם על „המלך הטוב, ינתן כספם וזהבם אל גנזי המלך. אנכי אערבנו מידי תבקשנו!" ויאמר השטן הידוע אל המשנה „לך עשה כאשר תהפוץ, והעם לעשות בו כטוב בעיניך, כי מצאת חן בעיני" — ויבא המשנה ויכרז בחצר היהודים „כה אמר המלך: אל יפשוט איש ידו ביהודים!" ויאמר המשנה ליהודים „שלום לכם אל תיראו, כי המלך צוה עליכם" ויהי כאשר שלל חיל השטן הידוע את היהודים, ויקחו את כל השלל ויניחו אותו בבית אחד מהשרים.

אחר הדברים האלה, בקש השטן הידוע מהיהודים מאה וחמשים אלף פרחים זהב גדולים, ואמר להם „אם לא תביאום במהרה, אמיתכם בהרב" וכשמוע היהודים את הדבר הרע הזה, ויתאבלו ולא יכלו לענות אותו כי נבהלו מפניו. ויהי כאשר ראו בני ישראל כי יד י"י נגעה בם, ויזרקו עפר על ראשם ויתקעו בשופר ויקראו עצרה, וישובו איש מדרכו הרעה, ויזעקו אל י"י בקול גדול ובבכיה. ובהיותם בוכים ומתחננים לפני צורם ויעלו מהם אנשים ויפלו לפני השטן הידוע. ולא שמע אליהם, ויאמר „תנו לי כסף וזהב בלא מספר" ויקח השטן הידוע מהיהודים אשר במצרים ממון רב, והיו נתפסים ביד אויביהם להכותם מכה רבה ועצומה. וכאשר נתרבה עליהם הצרה והגזרה, ויהבאו מקצת היהודים ותנתן דת לכל אנשי מצרים: כי כל היהודי אשר יברח, יתלוהו על פתח ביתו. ובכל יום ויום הנוגשים פושטים את ידם על היהודים ליסרם ולהכותם מכה רבה ועצומה. ויבואו אנשים מחיל השטן

הידוע ויתפשו היהודים לקחת מהם כספם וזהבם וכל אשר להם. ויזעק אל יי׳ בצר להם וממצוקותיהם יושיעם ויתהננו אל יי׳ בקול גדול, ולא היה בית מצרים אשר אין בכי ואנחה.

בשבעה עשר לחדש אדר בקש השטן הידוע לאבד את כל היהודים אשר במצרים מנער ועד זקן טף ונשים ושללם לבוז. ובשמונה עשר לחדש אדר נקבצו היהודים לעמוד על נפשם בתחנונים בזעקה גדולה, בצום ובכי ושק ואפר יצע להם, ותעל שועת בני ישראל אל יי׳ וישמע את נאקתם ויזכור להם בריתו. וירא אלהים את מעשיהם, ואת שקם ואת תעניתם, ולא בזה עניתם, ושלח ישעם פתאום ויושיעם מיד אויביהם ומבקשי רעתם.

בלילה ההוא עלתה שועתנו לפני האלהים ונכתבו תפלותנו בספר הזכרונות ויהיו נקראים לפני המלך. ויאמר ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת זעקתם שמעתי מפני נוגשיו, כי ידעתי את מכאוביו. ביום ההוא נתיעצו השרים הנשארים משרי המלך שלמה אשר היו מדברים עם השטן הידוע בלב ולב, ויועדו לתפשו. וישבעו איש לאחיו ויקחו עמם מחיל המלך שלמה שלשים איש, ויעלו הפסגה ולא מצאו השטן הידוע כי היה בבית המרחץ. ויגד להם לאמר הנה הוא במרחץ, וילכו אליו כדי לתפשו, וישמע ויברח מפניהם. וירדפו אחריו חיל המלך שלמה, ולא מצאוהו. ויהי כראות המלך שלמה כי השטן הידוע ברח, ויעלו אל הפסגה וישבו בה. וימהרו ויקראו בכל רחובות מצרים שלום והשקט יהיה לכם ואל תפחדו. ויאמרו יחי אדונינו המלך שלמה לעולם. ותהי שמחה גדולה עד מאד ומצרים צהלה נשמחה. ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. ובתשעה עשר לחדש אדר נתועדו שרי המלך שלמה לרדוף אחר השטן הידוע. ויהקבצו חיל גדול וילבישום כלי זין ויקחום עמם. ויחלקום שרי המלך שלמה לשלשה חלקים וירדפו אחרי השטן הידוע. ויעוסו מחיל השטן הידוע ויתחבאו בשדה הקנים. ויגד לחיל המלך שלמה כי אנשים ברחו והם נחבאים בשדה הקנים. וישליכו עליהם אש וישרפו אותם ואת שדה הקנים. ויבואו חיל המלך שלמה ויראו אותם שרופים באש. ויגד לחיל השטן הידוע כי חיל המלך שלמה רדף אחריהם, וימס לבם בקרבם. ויעזבו את סוסיהם ואת חרבותם וילכו. ויברחו אנשים רבים וישליכו עצמם אל תוך היאר, וילכו וישבעו. ויבואו עליהם חיל המלך שלמה ויראו אותם מתים על שפת היאר. וינס השטן הידוע וכל חילו אל עיר מערי מצרים, ויכרתו להם ברית, ויאכילום וישקום. וירדפו חיל המלך השטן הידוע וישיגו אותם יוצאים מן העיר ויחרבו את העיר

וישללו אותה. וישרפו מקצתה באש. והיהודים אשר היו בעיר שללו אותם, ולא הרגו מהם איש.

ביום שבעה ועשרים לחדש אדר רדפו חיל המלך שלמה אחרי חיל המלך השטן הידוע וישיגו אותו, ויתפשוהו ויחתכו ראשו. ויביאו חיל המלך שלמה את ראש השטן הידוע תלוי על הרמח. ויתלו אותו על שער החוילה לעיני כל העם. ויהי בעת בא חיל המלך שלמה למצרים ועמם ראש השטן הידוע, וישמחו אנשי מצרים שמחה גדולה. וכראות היהודים את ישועת י״י ואת הנסים אשר נעשו להם בימי המן האגגי, אשר בקש להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ושללם לבוז; וכאשר יעץ העמלקי כן יעץ השטן הידוע לעשות, והאל הפר עצתם וקלקל מחשבתם והשיב עמלם בראשם. על כן נקהלו היהודים והסכימו להתענות ביום שבעה ועשרים לחדש אדר. ולעשות יום שמנה ועשרים בו, משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו. ומתנות לאביונים. על אשר עשה י״י עמהם נסים ונפלאות והושיעם מיד שונאיהם ומבקשי רעתם. על כן קימו וקבלו היהודים היושבים במצרים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם להתענות בשבעה ועשרים יום לחדש אדר ולקרוא המגלה הזאת בשמנה ועשרים יום בו ולעשות אותו יום משתה ושמחה, על כן קראו לימים האלה **נסים** על שעשה האל עמהם נסים ונפלאות והושיעם מיד אויביהם. כן יאבדו כל אויביך י״י ושונאי סגולתך כמו המן האגגי והשטן הידוע. אשר בקשו להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ושללם לבוז והאל ברחמיו הפר עצתם וקלקל מחשבתם ותלו אותם.

ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ותשקוט הארץ. ונזכור נפלאותיו והסדיו אשר הוא עושה עמנו בכל יום ובכל שעה ובכל זמן. הושיענו י״י אלהינו וקבצנו מהרה מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך ואנחנו עמך וצאן מרעיתך נודה לך לעולם, לדור ודור נספר תהלתך.

* * *

פירוש המלה „פסגה״ הוא המבצר בעיר קאהירא, העומד מול ראש ההר הנקרא **גֶבֶּל מֻקַטַּם**. באותו המבצר נהרגו שלש מאות והמשים איש מאנשי **מַמְלוּךְ** (המת ילידי הרי קוקאז אשר נפלו בידי אהדים והיו להם לעבדים ואח״כ התנשאו על בעליהם והמליך את עצמם למשול בארץ) בימי מחמד עלי באשא. ושם הוא הבאר הידוע הנקרא „עין יוסף״ אשר יאמרו עליו המון העם כי הוא הבאר

שחפר יוסף הצדיק, ובאמת לא כן הדבר, כי אם חפרו הבאר הזה וגם חצבו החדרים הגדולים מתוך ההר אשר יאמרו עליהם המון העם שהיו בתי מסכנות לפרעה בפקודת השלטן יוסף צאלח אל דין.

„שער הקנים" הוא שדה שבלי החטים הנקראים בלשון ערב דְרַא, ובלשון אשכנז „מַאִיז" או „טירקישער וייטצען"

„שער החוילה" הוא השער הנקרא בלשון ערבי „בַּאב זְוַילָה" או „בַּאב מְתַוַלִּי" והוא בחלק דרום העיר שהיתה מלפנים העיר הישנה, ואמרו חסידי אמונת מחמד שהוא מקום משכן נשמת הוַלִי או הַקְטֻב (פירוש המלה „וַלִי" ידיד השם. פירוש המלה קְטֻב הוא איש אחד אשר הורם מתוך העדה מרב הכמהו יראתו יראת קונו ותורתו) אנשי המסלמין מהללים ומשבחים את יקרת השער הזה עד למאד. וכל מי שיעבור השער הזה קורא הפרק הראשון של ספר תורת אמונתם הנקרא פַּתְחָה. גם מאמינים שמקום השער הזה מסוגל לרפואות רבות. כן מי שחש בראשו יבא לשער זְוַילָה, ויכה מסמר אחד בתוך הדלת, כל מי שהסיר שן מתוך לחיו מחמת הליו, יבא ויטמינהו באחד מסדקי הדלת.

לפי דברי העתקות הרבות שיש תחת ידי, בא אחמד באשא למצרים ביום החמישי ד' שבט שנת חמשת אלפים מאתים ושמנים וארבע לברי"ע. והיא שנת 1524 למספרם. ומדברי המגלה הנ"ל למדנו שבשבעה עשר לחדש אדר בקש הצורר לאבד את כל היהודים, בליל שמנה עשרה לחדש עלתה שועתם לפני אלהים. ולמחרתו ביום שמנה עשר לחדש ברח מתוך העיר. בתשעה עשר לחדש רדפו אחריו ובשבעה ועשרים לחדש השיגו אותו. והסירו את ראשו מעליו. בו ביום התענו אחינו יושבי מצרים. ולמחרתו בשמנה ועשרים בו, קראו את המגלה.

וי"י ברב רחמיו יסתירנו תחת צל כנפיו, יקבץ נדחינו, וימהר לגאלנו, כעתירת מוקירו הנאמן

אליעזר בהרב המנוח מו"ה מרדכי הלוי זצ"ל

המכונה **Dr. L. Loewe.**

גזרת שנת ת״ח.

ר׳ נתן נעטטא אשר הי׳ בעת גזרת ת״ח שהיתה במדינת פולין, ספר התלאות הרבות אשר מצאו אז את יושביה

היהודים משנת 1648 למספרם עד שנת 1653. ודבריו נעתקו ללשון צרפת מתוקנים היטב על ידי הכותב דברי הימים למדינת פולין החכם הנוצרי לעלעוועל, ונעתקו אחרי כן ללשון אשכנז ע״י הנוסע ר׳ בנימין השני בעזר החכם דר׳ קייזערלינג, והעתקתים ללשוננו הקדושה לתועלת יודעיה פה ק״ק טרעביטש

חיים יוסף פאללאק

חו״פק הנ״ל.

מקור וסבת התלאות והצרות האלה היתה משטמת ושנאת הדת אשר מני קדם בין כת הנוצרים הקאטוליקען ובין בעלי אמונת היונים (גריכיש קאטאליש) שם, כי בסוף המאה החמשה עשר למספרם הרים המלך זיגמונד כנסית הקאטוליקען על מרום כסאה בפולין, ובני אמונת היונים בארצות הנספחות לה נכנעו תחת ידם ועל כן כאשר מת אחרי כן המלך וואלאדיסלאוו, החלו מלחמות עצומות בין שתי כתות אמונה נוצרית אלה. וכאשר הכו הקאזאקען כמה פעמים עד כי אזלת ידם, קם הנגיד שלהם העטמאן כאמיל או חמיעלניצקי ויכרת ברית עם עם הטאטארען שכניהם, ותגבר יד שניהם יחדיו על הפולין בשדה המערכה אצל עיר קאראן, אז החלו לרדוף ולהכות את הקאטוליקען וגם את היהודים היושבים בקרבם עד חרמה. תלאה כל לשון לספר גודל הצרות אשר עברו אז על בני עמנו, והענוים הקשים אשר ענו אותם כאשר נפלו ביד העריצים האלה והמיתות באכזריות חמה עד להפליא. וארבע קהלות ישראל במספר שלשת אלפים נפשות נפלו ברצון

אל התרתרים למען המלט מיד אויביהם הקאזאקען הרעים להם עוד יותר, ובאשר באו אל מחניהם, שר החזן אשר בראש היהודים את תחנת „אל מלא רחמים" ויקבלום התרתרים בשלום ולא הרעו להם כי אם הוליכום שבי אל עיר קונסטנטינאפאל, וכן עשו גם יהודים אחרים במספר עשרים אלף נפשות, וכלם נפדו אחרי כן מיד אחיהם, יושבי עיר קונסטנטינאפאל. כי נתנו במחירם כסף רב לשוביהם ככל אשר שאלו מהם. גם האכילו והשקו את השבוים האלה והרבו להטיב עמהם גם אחרי פדיונם, וכמוהם עשו גם כל שאר היהודים אשר בארצות הטירקייא וביחוד יזכר שם עיר סאלאניקי לטוב. אשר פדתה הרבה שבוים. ובערי היהודים וויניציא, רומא, וליוואַרני, התנדבו כמה אלפים ורבבות דינרי זהב (גאלדשטיקקע) אשר שלחו לקונסטנטינאפאל לפדיון אחיהם השבוים האלה, זכרה להם אלהי לטובה, וישלם לה כל תגמולם הטוב אשר גמלו לבית ישראל, וישמרם מכל צרה וצוקה עד כי יבא גואל צדק להשיב כל שבות עמו ישראל.

בקרב הימים האלה היו עוד צרות אחרות ליהודים במדינת פולין כי ההגמון קאזימיר מגנעזען אשר מלא תחלה מקום המלך, ואח"כ נבחר למלך, הקים את וולאדיסלאוו דאמיניק נגיד צאסלאוו לשר הצבא והוא הביא רעה גדולה על ישראל ועל כל ארץ פולין בכלל, יען כי מרוך לבו לא קמה רוח גבורה בקרבו, ונתקיים בהם מה שאחז"ל (ב"ק נ"ב) „כד רגיז רעיא על ענא עביד לנגדא סמותא" ושאר השרים עם חוליהם נסעו לאטם בכבדות בצאתם למלחמה, והרבה יהודים נסו מפחד האויבים לעיר הקטנה ניעמירוב במחוז פאדאליען למלט על נפשם. ומלבד אלה גרו הרבה יהודים קצינים ולומדי תורה בעיר ההיא וכאשר שלה כאמיל מחילו שר צבא אחד דשש מאות איש אתו, ברחו היהודים מפניהם אל המבצר אשר הוא שם. אבל הקאזאקען התנכלו לחשוב תחבולה ויקחו להם דגל מחנה הפולנים והתעו את היהודים אשר חשבו כי שלמים הם אתם, וכאשר פתחו להם שערי המבצר הרגו אותם גם יחד, כי גם הרבים מהיהודים אשר ידעו לשחות במים ויקפצו אל הנהר שם. קפצו קאזאקען אחריהם ויהרגום בנהר ברמחים ומגלות (זענזען) אשר בידיהם, עד כי נהפכו המים לדם מרוב ההרוגים שמה. והרבה נשים ובתולות טבעו ברצונם בתוך יאור אחד לבלתי נפול ביד העריצים האלה, ובתולה אחת יפת תואר ממשפחה יקרה ועשירה, אשר חפץ קאזאק אחד להכריחה כי תהיה לו לאשה, הערימה לאמר לו במרמה תחלה כי היא מרוצה לזאת, ואח"כ ספרה לו כמסיחה לפי תומה כי יש לה סגלה מיוחדת הידועה רק לה אשר תוכל להצילה מכל

מכת חרב וקנה שריפה „ואם לא תאמין לדברי" אמרה לו „תוכל לירות בי חץ פתאום, ובכל זאת אשאר בחיים" ויעש כן הקאזאק. ותפול מתה ארצה — ככה הרפה היקרה הזאת את נפשה למות לכבוד י"י ודתנו האמיתית. — ובתולה אחדת נמלטה ע"י תחבולה אחרת מיד הרשע אשר חשקה נפשו בה לקחתה, באמרה כי היא מרוצה להקשר עמו בעבותות האהבה ולבוא במסורת ברית הנשואין עמו כמשפטם בבית התפלה אשר מעבר לנהר הידוע להם. ויהי כאשר הוליכוה שמה בתפים ובמחולות, הפילה עצמה בהיותה על הגשר אל הנהר ותטבע כאבן במצולה ותמת. ועוד רבות נשי חיל ובתולות עשו מעשים הדומים לאלה, אבל מפני כי אין להם מספר לא יזכירם הסופר הנ"ל לאחדים.

ומספר ההרוגים והנטבעים בעיר נימערוב היה ששה אלפים ורובם הומתו בעינוים קשים ובאכזריות חמה, ויום איד זה היה בעשרים לחדש סיון, אשר על כן קבעוהו בפולין ליום צום כללי ואמירת סליחות ותחנונים. הרב מוה' יחיאל מיכל זצ"ל, הזהיר את אנשי העיר ההיא בשבת קדש לפני בוא יום צרה זה, כי יתחזקו ויתאמצו באמונתם ודתם ויקדשו את השם ברבים והוא בעצמו עם אמו נהרגו סמוך לבית הקברות ברצותו ללכת שמה למצוא שם קבר. והיהודים אשר בכל זאת מצאו מקום להמלט מחרב אויביהם בעיר נימערוב ברחו לעיר טולטשין אשר במבצר שם היו כשש מאות חורים וסגנים (אדעליכע) פולנים. והתחברו עמהם שני אלפים יהודים ויכרתו ברית יחד באלה ובשבועה להלחם יחד עם הקאזאקען הצרים עליהם, אבל זמן מה אחרי כן היתה רוח אחרת את הפולנים והפרו בריתם זאת את היהודים והשלימו את שונאיהם בתנאי שימסרו את היהודים בידיהם, ויהי כראות היהודים את הנבלה הזאת רצו לקחת נקם מהפולנים מפירי ברית אחים אלה, אבל הרב ר' אהרן שהיה אז ראש ישיבה בטולטשין מנע אותם מעשות זאת, באמרו להם כי לטובת שאר אחיהם היושבים בגולה בארץ פולין לא יבאישו את ריחם בעיני הפולנים כי אם יקבלו עליהם גזרת השמים באהבה. כי כן הוא משפט יראי י"י האמתיים לכבוש גם את רוח נקמתם מאויביהם מדאגה בדבר שאם לא יעשו כן יסבבו דעות רבות וצרות לשאר אחיהם.

ויהי כאשר הותנה כן היה, כי נמסרו כל היהודים ביד הקאזאקען ויקחו את כל הונם ורכושם ואותם אספו אל גן אחד גדול, ושם בא להם כומר יוני (איין פאפע) ויצב לעיניהם דגל אחד, ויאמר להם כי אם ירצו להמיר דתם ישארו בחיים, וישכנו בטח תחת דגלם זה. ולא ענהו איש מהם דבר, אף שקרא זאת באזניהם בקול גדול כמה פעמים

אז קמו עליהם שונאיהם ויפגעו בהם ויהרגו אלף וחמש מאות איש. אפס גם על הפולנים עבר כוס חמת י״י אשר דם עבדיו יקום. כי גם הקאזאקען הפרו הברית אשר כרתו אתם, באמרם להם בלעג והתול: הלא גם אתם שרי וחורי פולין עברתם על השבועה אשר נשבעתם ליהודים, כאשר עשיתם כן נעשה לכם. ויכבשו את המבצר ויהרגו את כל הנמצא שם לפי חרב בעינוים קשים, ואת השר המצביא טשעטווערטינסקי, אחרי אשר ענו את אשתו ובתו לעיניו, מסרו לאחד מעבדיו אשר התיז את ראשו במגרה. וכשמוע שאר שרי פולין את זאת, הצדיקו עליהם את הדין, ומאז והלאה שמרו את ראש היהודים אשר ישבו בקרבם ולא מסרום עוד ביד הקאזאקען, ואף שנשבעו להם כי רק על היהודים חרה אפם, ומהם לבד ירצו לקחת נקם לא האמינו להם עוד. ומאת י״י היתה זאת נסבה כי אלו האמינו לדבריהם לא היתה אז חלילה לישראל פליטה עוד.

ויען כי קצרה היריעה מהכיל, לא אקבץ הפעם כל פרטי הקורות חרעות האלה, ואומר בקצרה כי הקנאה והעדר האחדות בין חורי ושרי פולין לבד, הסבו כי גברה יד הקאזאקען והתרתרים עליהם, ויגזלו את הון היהודים ואותם הרגו לפי חרב.

בעיר פילאווצי נהרגו עשרת אלפים יהודים, ושלש מאות מהם נכנסו לבית הכנסת מלובשים בתכריכים וטליתות שלהם, ויתפללו שם עד אשר הרגום אויביהם שם כלם גם יחד.

גם במדינת ליטא סבלו אז רעות רבות, ואלפים ורבבות יהודים נהרגו שמה. כי שרי צבאות פולין בעצמם לא נאמנה רוחם איש את רעהו, ואם גם נצחו לפעמים בשדה המערכה ברחו אח״כ ופנו כל איש לבצעו אשר על כן נלכדו הרבה מבצרים מהצרים עליהם, וההרים גהיהודים אשר נמלטו שמה, נהרגו כלם.

בעיר דובנא רבתי (גראסדובנא) לא נתן הרשיום ליהודים להמלט אל המבצר ונהרגו אחת עשרה מאות נפשות מהם לפני המבצר, ומרוב החללים אשר לא נתנו אז לקבורה כראוי, נתעפש ונפסד האויר, ויהי גם דבר והלאים רעים וממיתים בארץ. ובק״ק בראדי מתו אז יותר מאלף נפשות.

והרג היהודים היותר גדול ורב במספר, היה בעיד נאראל. כי שם נהרגו מהם שנים עשר אלף. ולספר מעשי התועבות והאכזריות אשר נעשו בהריגתם שם ובשאר ערים תסמר שערת כל איש אשר רוח אהבת בני אדם נוססה בקרבו. ורק אחד מהם נספר, והוא: כי בק״ק קרעמיניץ לקח קאזאק אחד סכין השחיטה מיד השוחט העברי שם,

וישחט בה כמה מאות מילדי ישראל, ובכל פעם ופעם שאל את רעהו האכזר כמוהו לאמר „הכשר זה אם טריפה?" ויענהו „טריפה!" וישליכהו אל הכלבים. ובסוף אמר אל האחרון „בשר!" ויוציאו את הריאה מגוית הילד המת הזה ויבדקוה, וישאו אותו במטה בתוך העיר ויקראו לפניו דרך שחוק והתול „מי זה האיש החפץ לקחת טלה זה?" —

אחרי כן בא כאמיל לצור על עיר לובלין אחת מערי וקהלות ישראל הגדולות בפולין, ובהיות אז שרי המדינות נקבצים בעיר קראקא לבחור להם מלך, שלח כאמיל להגיד להם כי אם יבחרו את קאזימיר למלך לא יוסיף עוד להלחם עמהם כי אם ישוב לביתו. ויאותו לו השרים ויבחרו את קאזימיר למלך, וכאמיל שב לביתו בהיותו כבר קרוב לעיר לובלין כארבע פרסאות. אפס כאשר שבו אח"כ גם קצת יהודים וחורים אשר נסו בתחלה לעיר אסטראג הרגום היושבים בה בהתחברם יחד עם הקאזאקען, אז החלה המלחמה שנית. ושר צבא הפולנים פירלעאי נפל בקרב, ועוד מעט ונשבה גם המלך קאזימיר. וסוף מלחמתם זאת בשנת 1649 למספרם היא שנת ת"ט למניננו נעשה השלום אשר בו היתה יד הפולנים על התחתונה. אבל כאשר שבו התרתרים לגבולם, נפלו אח"כ על אנשי בריתם המורדים, וכל הערים אשר הרגו שם את השרים והיהודים החריבו ושרפום באש, ויושביהן הרגו לפי חרב.

ככה השיב י"י את גמולם הרע ודם היהודים הנקיים אשר שפכו, בראשם. ואף כי שקטה הארץ אח"כ עד אביב שנת 1651 למספרם, בכל זאת היה אז רעב וחוסר-כל וחלאים רעים בארץ, והיהודים היו נגשים ונענים מרוב המסים אשר הושמו עליהם, יען לא האמינו להם כי אזלת ידם והם רק עניים ודלים. וכאשר הרשה אז המלך ליהודים אשר המירו את דתם בשעת הגזרה, לשוב אל אמונתם ודתם כבראשונה, עשו זאת בשמחה ובנפש חפצה.

בשנת 1651 מרדו הקאזאקען פעם שנית, והחלו לרדוף ולהרוג את היהודים, אבל בפעם הזאת הוכו הם והתרתרים אשר עמהם עד חרמה, ומלך התרתרים חרה אפו בכאמיל ויוליכהו אתו שבי, אפס זמן מה אח"כ השלימו יחד וילחמו עוד פעם שלישית עם מלך פולין.

פה כלה המחבר הנ"ל את דבריו בענין המלחמות, וספר רק מהתלאות אשר עברו אז על היהודים כי הלכו הלוך וחסור בהונם ורכושם וגם הדבר והרעב נגעו בהם לרעה, ובכאמיל שונאם נתקיים מאמר חז"ל „כל המיצר לישראל נעשה ראש" כי הוקם על לנגיד רוססען וקאזאקען עד אשר מת בשנת 1657 למספרם. וקללת עמים חלה על ראשו, כי מאתו נסיבו להם רעות רבות וצרות כל עוד נתן חתיתו עלי ארץ.

משפט גרוש פורטוגאל.

נעתק מספר סדר אליהו לר׳ אליהו קפשלי.

ככל שוחרי חכמת ישרון גם אותי חיל ורעדה אחזתני ונמס לבבי בשמעי את השמועה הנוראה כי לקח אלהים את החכם הגדול שד״ל ואיננו. ועוד היום עיני יזלו דמעות על האבדה הגדולה הזאת, וראוי שכל נבוני ישראל יבכו את השרפה אשר שרף י״י, כי מלבד חכמתו וידיעתו הרבה, היה האיש המצויין הנ״ל בעל מדות טובות וכמעט יחיד בדורו לתמוך יד כל דורשי חכמה ומדע בלי רפיון ולהשתדל כפי יכלתו לכל מבקשי טובתו ועצתו להרים קרן חכמת ישראל, ולא נח ולא שקט ושם לילות כימים להחזיק ידיהם הן ברוחב בינתו הן בהעתקות יקרות מכתבי יד הרבים אשר היו באוצרו. גם עמי הצעיר כרת ברית, ואחרי אשר הוצאתי לאור את ספר שבט יהודה שלח לי העתק הדברים הנוגעים לגירוש ספרד והכתובים בספר דברי הימים למלכות תוגרמה אשר חיבר ר׳ אליהו בר אלקנה קפשלי בעיר קנדיאה בשנת רפ״ג לפ״ק מן פרק ע׳ עד פ׳ ע״ד ואשר הוצאתי לאור כעין הוספה בסוף הערותי לתרגומי של ספר עמק הבכה. גם שלח לי החכם המנוח הנ״ל ברוב הסדו הערות יקרות לספר עמק הבכה עצמו אשר ספחתים בהערותי לתרגומי הנ״ל, ועוד היתה ידו נטויה להעתיק לי מן ספר של ר׳ אליהו קפשלי דברים הנוגעים לקורות אחינו בני ישראל במלכות פורטוגאל אחר גירוש ספרד ועל אשר הדברים האלה לא נדפסו עוד, ויקרים המה בעיני, אמרתי לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל. ואתה ידידי היקר תעשה חסד עם החיים ועם המתים, עם החיים הלא המה חכמי זמננו, ועם המתים ה״ה המחבר והחכם שד״ל ז״ל אשר העתיקם לי, לפרסמם על ידי אוצר חכמתך או ע״י היהודי הנצחי. כחפץ מוקירך ומכבדך כערכך הרב

מאיר וויענער.

והא לך ההעתק:

ואלה מסעי בני ישראל קהלות ספרד אשר באו
למלכות פורטוגאל המגואל, דרך יבשה, וכתבה
קסתם קסת נקושה.

פרק ע"ה. ויסעו מרעמסס ויחנו בצוקות, וצנומות דקות וברוב מכות, ורעות ואנקות, בוקות ומבוקות ומבולקות, ויסעו עם רב ועצום ויבואו בפורטוגאל, ויהי כשמוע רי דון יואן מלך פורטוגאל הגרוש אשר עשה ר' דון פיראנדי וכי הניח את בני ישראל ויסעו מארצו בנכסיהם ובממונם, ויען ויאמר לשריו: מלך ספרד מלך טפש היה והניח היהודים בדתם ובעושרם, והוא יהזירם בנפם ויקח כל נכסיהם. ויהי כאשר פתר להם כן היה, כי הרע לעשות הרע בעיני ה' להכעיסו, להעביר היהודים על דתם ועל אמונתם ולקחת את בניהם ואת נכסיהם ואת יקר תפארת גדולתם, מי האמין לשמועתם.

ויהי טרם בא עם ה' במלכות פורטוגאל שלח המלך דון יואן נוגשים אצים מלאכי משחית להשחית את בני ישראל ולהוריד עדים מעליהם, ויהי הם מריקים שקיהם, והנה מלאכי גוים נצבים לפניהם, וימששו באהליהם, ולשלול שלל ולבוז בז כספיהם וזהביהם. ויקראו מלא אחריהם. ועוד הפקיד המלך פקידים ונגידים על כל העובר על הפקודים, לבל יניחו אדם ליכנס במלכות עד יתן לאוצר המלך ברכה בקע זהב לגלגולת, מאיש ועד אשה, לא תשאר פרסה, זה יתנו כל העובר על הפקודים, העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט, ויהי חק בישראל, כעין קרבן חטאת קבועה. ועוד צוה שכל איש שיהיו לו בגדים יפרע מה מכל עשרה, שלשה במדה ברורה, וישימהו חק לישראל מהיום ההוא והלאה על אודות הסחורה, לא יוכל און ועצרה. ויעשו כן בני ישראל יתנו ככל אשר שת עליהם, ורבים מהדלים והאביונים אשר לא השיגה ידם די צא לא יצאו ידי חובתם וגנבו את לב המלך, ולא גנבו אלא ואת לבם, כי חפש המלך אחריהם, בגדול החל ובקטן כלה, וכל דבר לא יכחד מן המלך, ויקחם לעבדים ולשפחות, ויהיו כט"ו אלף איש ואשה, ויפדו מהם קהלות פורטוגאל בעשרת אלפים.

ואחר כן צוה לקחת מן הבאים בנים קטנים חמשה אלף מבני עשר עד בני ט"ו ולהוליכם באי אחד שמצאו עבדיו בים הגדול, והיה מושב האי רע והארץ משכלת, והיו שם תנינים ונחש שרף ועקרב וצמאון

אשר אין מים, ולא היה אדם יכול לדור שם, לכן צוה לקחת הבנים ולהניחם שם להתגדל, באופן שיתגדלו באויר הארץ. וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו איש על בנו ועל עוללו, ורבים נשתמדו מזאת הגזרה, כי לא יכלו לעמוד בגזרה מרה וסוררה ושערה (נ״ל ושערורה) כזו. ואשר לא נשתמדו עזבו את בניהם ואת מקניהם בצרה, ויקחום ויעבירום את הנהל ויעברו את מעבר יבק, ונבקה רוח היהודים בקרבם וכל עצתם נתבלע, וימותו רבים מפני המצוקה, והגזרה העשוקה. ויוליכו שם הנערים ויעמדו שם וילחמו עם שרפים עפים ומעופפים, ויכלו בם רבים כי שלח אתם אומנים, והיו מציתית אש ביער ומשליכים על התנינים באבני בלסטראות ושקופיטי (Buchsen schioppetti) ושאר כלי משחית וגם התנינים כלו מהם רבים, ויכלו בהבל ימיהם ושנותם בבהלה, ותואר פניהם ומראיתם נבהלה ונתקלקלה ונתדלדלה, לא תואר להם ולא הדר ונראם, ולא מראה ונחמדם. ולא די להם מראית פניהם שנשתנית, אלא אפילו שעריהם וגבות עיניהם וזקניהם ועפעפיהם נשרו מרוע המקום, כי היה רוש ולענה, וישכנו שם בנות יענה, וינשוף ועורב ישכנו שם, כל רואיהם לא הכירום, אליהם ישגיחו, אליהם יתבוננו, האלה הבריות הם בני אדם אם אין, וייראו מגשת עליהם.

ויצו המרשיע לבל יהיה אדם רשאי לקחת מהיהודים באנייתו להוציאם מן הארץ זולתי אניות המלך כדי שישתכר בהם המלך ואנשיו, וקבע השכר לכל נפש האדם שני פרחים. ויצאו רבים ויבאו בפיס העיר הגדולה ובשאר ארץ המערב כאשר נכתוב עוד, אז צוה הבליעל שעד ששה חדשים יעמוד כל מי שרוצה, ויפרע פרח אחד לגלגולת, והיו רבים אשר רצו לעמוד עוד, ובהגיע תור הנערה התחננו למלך להשית עליהם בכל אשר ירצה ויאריך להם הזמן. אז צוה המלך ויעבירו קול במהגה וגם במכתב לאמר, וזה פתשגן הכתב: כל איש ואשה מעדת הגרושים אשר באו לגור בארץ דון יואן רי די פורטוגאל, אף כי המלך נתן להם זמן מוגבל לעמוד במלכותו עד ששה חדשים וכבר השלימו, מהיום והלאה כל אשר נדבו לבו לעמוד יעמוד ככל חפצו, ויתן למלך את כל ראש וראש שמנה פרחים, וישבו לארץ מרווחים, וכל אשר ימרה פי המלך ולא יתנם, ישאר עבד למלך ועבדו לעולם.

פרק ע״ו. ויהי כשמוע היהודים את דבר המלך, העשירים קבלוהו לפתח תקוה ושמחה, והעניים קבלוהו ליגון ואנחה, וישמחו העשירים, ויצווחו העניים, הללו בוכים והללו משוררים, עת לבכות ועת לשחוק נתקיים אז בימים הקודרים, רבים בוכים בקול גדול ומספד מעוררים, ורבים בשמחה ובתרועה להרים. ויהיו כל העשירים והשועים נותנים המס הנ״ל וכל חכמי חרשים נאותו במס הזה לתתו ובני ישראל

יצאו המושים, קוו לעשות ענבים ויעשו באושים. והעניים אשר לא השיגה ידם די המס הנ"ל לא נטו שכמם לסבול וישכירו אניות ללכת לארץ ישמעאל, ויהי מספרם מאה ועשרים אניות, ויבאו בהן נפשות כששים אלף. ויסעו האניות הנ"ל מפורטוגאל בחדש אייר שנת הרנ"ג ותלכן האניות אנה ואנה מפה לפה, אל מקום אשר יהיה שמה הרוח ללכת לא הלכו, רק כפי רוח בעליהן שם פנו, כי כן צוה להם המלך לצער את היהודים, וימותו רובם ברעב ובצמא, ויהי לזעוה בכל ממלכות הארץ. ויהי מקץ שלשה חדשים ויזעקו בני ישראל אל רבי ההובלים „עד מתי לא תרחמונו, שאונו והשליכונו אל אחד ממקומות ישמעאל, ולמה תניאון את לב בני ישראל?" ויעשו גם המה בערמה, וינחום אל חוף ים ארזיליא (Arzilla) אשר תחת ממשלת פורטוגאל, ושם היה ממונה אחד הנקרא קונדי די זורבה שר צבא מלחמה, אלוף שמה, כי שם שמות בעדת אל התמימה, עד שהעביר רובם על דת ישראל השלמה, עושה עש כסיל וכימה. ויגיעו האניות בחדש אב בארזיליא הנ"ל, וירדו שנים שלשה יהודים וישאלו את פיו אם רצונו לגור בארץ, וימאן כי כן צוה לו המלך ויאמר לא אוכל אנכי לבדי שאת אתכם, עתה ילחכו הקהל את כל סביבותי כלחוך השור את ירק השדה ואת כל תבואתי תשרשו. בזאת אאות לכם להחזיקכם הנה על פני השדה עד בואכם אל פיס, אך בתנאי שתתנו לי בכל שבוע שלש מאות פרחים, ויאותו אליו לדבר הזה.

ויצאו מהאניות וינטשו בעמק, ולא נשא אותם הארץ, והרעב כבד בארץ, עד שהיה נמכר ככר לחם אחד משקלו ב' אונוקיאות במרציל אחד [אמר שד"ל, הוא חצי לישרא ויניציאנית, והוא רביע לישרא צרפתית הנקראת פראנק וגם הדבר היה בם להומם ולאבדם, וימותו רבים בנפש משתוקקת ומתאוה, למקום ההוא קרא קברות התאוה. ויתחננו בני ישראל אל השר הנ"ל לשלוח שלוחים למלך פיס לשלוח בהמות פרדים וגמלים לשאת אותם, ועמהם אורחת ישמעאלים לנהותם הדרך עד בואם אל פיס, ויתנו אל השר הנ"ל כלי כסף וכלי זהב ובגדים למשכון בעד ההוצאה שיעשה מלך פיס, וישלח המלך אלף פרדים ופרדות, ויטענו עליהם אנשים ונשים וילדים וילדות וישא העם את בגדיהם החמודות, וינהלום עם רב, משא בערב. ויהי בדרך והנה אורחת ישמעאלים באה, כשדים שמו שלשה ראשים, ויפשטו על היהודים ויכום ואת הנערים הכו לפי חרב, ואת לבושיהם ונכסיהם שללו מבקר עד ערב, וישאירום ערומים כיום הולדם, כי חטפו וגזלו הנגם

ומאודם, וירד הדרם והמונם וכבודם, ערום ילינו מבלי לבוש אין כסות בקרה, מקרה הנורא, ויתנו במרה. וילכו שועי ישראל אנשים ונשים חשופי שת כי שת להם אלהים זה רע אחר תחת הבל כי הרגם קין, ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבוששו, ויתפרו הישראלים עלי ספרי קדש לכסות בשר ערוה ויתלבשו, עמודי שמים ירופפו ויתגעשו.

משא בערב ביער, בערב תלינו ארחות דדנים, ויארבו ליהודים בשדות ובדרכים, ויחטפו מהם רבים ויבקעו מהם רבים לראות ולחפש על זהב וכסף אשר במעיהם, כי היהודים האמללים בראותם כי ימין ושמאל יפרצו פרץ על פני פרץ, ירוצו עליהם כגבודים, כדובים וכאריות וכנמרים, וישללו להם מכלי האגנות ועד כל כלי הנבלים, ויבלום כנבלים ונבלו העלים, וישארו משוללים, כל איש אשר נמצא אתו אצעדה וצמיד היו בולעים אותו בגרונם, כי אמרו לבסוף יוציאוהו דרך נקבים, מן שמים נלחמו עליהם הכוכבים, וכאשר היו באים היהודים ממקום למקום, יתד היה להם על אזניהם, ושבו לחפש את צאתם מהכסף והזהב שבלעו, להשיבו אליהם. ויראו אותם הערביים ותקח אזנם שמץ מן בליעת הזהבים והכספים, ושמו שכין בלועם לחפוש בחפוש ובבדיקה, לאור החמה והאבוקה, הכספים והמדהבות. והיו מפשפשים בבני מעים והקבות אחד זכרים ואחד נקבות, המעונגות והגאוות, והרותיהם יבקעו, וירא העם וינועו.

בימים ההם נמצאה אשה זקנה וקדושה, ולפניה בקעו את שתי בנותיה, ואת עורן מעליהן הפשיטו ויחפשו אותן, בגדולה החלו ובקטנה כלו, כלו בדמעות מעיהן (עיניהן ?) חמרמרו מעיהן, ויחפשו בקרביהן, ותמותן גם שתיהן, ותשאר האשה משתי בנותיה ומאישה, ותבחר מות מחיים, ותקח בידה מרא וחצינא והצנא נערה, על דבר הנערה. וחפרה סברה בחוצן, אך לשאול ירדה אל בית תחתיו, ובאשר שכבה שם נפלה שדודה, תשב נפשה נאנחה וגלמודה, לחם לא אכלה ומים לא שתתה, ותמת ברעב, טובים היו חללי הרב מחללי רעה כזאת מרעב, וכאלה המעשים הפרוצים והשמוצים קרו בימים ההם ומי בעל דברים יגש אליהם, אך כלל העולה כל משפטי י״י הרעים דבקו בעם י״י הגדושים, דבר הרב והרעב וחיה רעה, כי האריות חטפו מהם כמה וכמה ואין מידם מציל, ושני החלקים ספו תמו נכרתו והאחד נשאר דיבאו בפים באפס תקוה, ותקותם מפח נפש.

פר״ה ע״ז. ויהי כבואם העירה הערו למות נפשם מפני הרעב, ולחם אין בכל הארץ, ובאו היהודים מרוב צער הדרך והרעה והרעב כדובים וכארבה, והיו נכנסים בבתים ובחצרות ובגבולי הישמעאלים, ואע״פ שאין יהודי יכול ליכנס בבתי תפלתם, הם מרוביהם (היל״ל מרבוים)

ומצערם נתמרמרו והערו למות נפשם, והיו נכנסים אשר לא כדת, וטנפום בצאתם ובמימי רגליהם. וירע הדבר בעיני הישמעאלים, ויגידו למלך פיס ויאמרו לו, על הראשונים אנו מצטערין ואתה באת להוסיף עליהן, ויחלל את דת מחמד ליכנס בבתיו ובחומותיו וטנפום לא נהיתה ולא נראתה כזאת. אז צוה המלך והעבירו קול בכל העיר לאמר מטעם המלך וגדוליו לאמר שכל היהודים הבאים בפעם הזאת האחרונה ילכו להם עד שני ימים, ואם אין כל הנמצא ידקר וכל הנצפן יפול בחרב. וישמעו היהודים וירעדו ויאמרו אם אמרנו נשב בעיר והרעה בעיר ואם אמרנו נצא השדה שוד ושבר תהיה מסלתנו, אנה אנחנו עולים, ורעה עוד זאת מכל הרעה הבאה עלינו מתחלת הגרוש ועד עתה. ויצעקו בני ישראל אל י״י, ביום ההוא נשתמדו יותר משני אלפים יהודים מן הבקר ועד הצהרים, ולא יכלו שאת לצאת מן העיר כאשר שת עליהם המלך. ויהי כעלות המנחה והמלך על היכל מלכותא די בפיס מהלך הוה, וישמע את קול הצעקה אשר היו בוכים וסופדים היהודים בצאתם מן העיר לקיים את גזרת המלך ככל אשר שת עליהם, ויאמר מדוע קול הקריה הומה, ויחמול המלך עליהם, כי ראה המון רב לאין מספר בוכים ונאנחים, וקול ההומיה הולך עד למרחוק, ויאמר המלך בלבו לשוב לאסוף את היהודים אל העיר. עוד מלתא בפום מלכא קל מן שמיא נפל, לך אמרין מלבא תוב מן בישתא דמללת למעבד לעמא דישראל, תוב מתקוף

רוגזך ותתוב מן בישתא דמללת למעבד, תוב כנוש יתהון בבית מלכותך בתקוף חסנך וליקר הדרך. בה שעתא יהב י״י בלביה דמלכא ואמר למכנש להון, בדשפיר בארעא ייתבון, ואם יתזה (היל״ל ואין יחזי) ואית בהון גוברין דחילא, וימנינון רבני גיתי על דיליה. ותעבור הרנה במחנה קול רנה וישועה באהלי צדיקים, מי האיש אשר יחפוץ לשבת בארץ פיס מן הגרושים, ישב בטוב בעיניו. ויאמן העם כי חמל י״י על עמו ויקדו וישתחוו. ויעש עוד המלך ליהודים צדקות רבות ובכל יום ויום היה נותן להם משלו פרחים מאה לפרנס את העניים שהיו מתים בשוקים ובחוצות ברעב. ולהיות שלא יכלה הארץ להכיל אותם, צוה לעבדיו לכרות כל הגנות והפרדסים שהיו תוך עיר פיס שבה היו דרים היהודים, כי מדינת פיס יש בה שלש עיירות זו לפנים מזו, הראשונה בה דרים הגוים, והשניה בה דרים היהודים, והשלישית בה דר המלך עם עבדיו ושוטריו ושופטיו. ולהיות שהיהודים שהיו בפיס היו מועטים

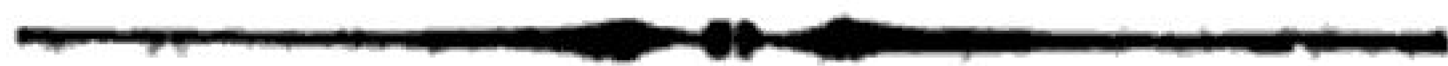
והעיר גדולה, נטעו בה גנים ופרדסים, ועשו בהם עץ כל פרי. וכאשר ראה המלך כי צר להם המקום ואין ישיבה בעזרה, עזרם ויצו את היהודים להדיח גרזן על העצים ועל האילנות וכן עשו, והיה שוויים יותר משלשים אלף פרחים, וכלם תמו ובערו עליהם (הי"ל אותם) בקרדומים ובאתים כאשר יבער הגלל עד תומו. ואחרי כן צוה המלך ויקחו עבדיו לוחות וקורות וקרשים ויבן בעמק ההוא בתים קטנים ועליות קיר קטנות ככף איש, ושם נחו ועמדו היהודים ומצאו מרגוע לנפשותם, ויקראו לעמק ההוא עמק ברכה כי שם ברכו את י"י, וישראל מזכירין את המלך הזה לטובה, עודנו בעפרת אבי העזרי.

פרק ע"ח. וכשמוע היהודים הנשארים בארזיליא כי מצאו מנוחה והרוחה אחיהם היהודים ההלכו בפים, חשבו מחשבה ללכת גם הם כי חזק פרעה בארזיליא, ויצעקו אל המושל לאמר הבה לנו לחם ולמה נמות נגדך, ויען המושל ויאמר מאין אושיעכם המן הגורן או מן היקב. וקוו לעשות ענבים ויעשו באושים, בושו והכלמו וחפו ראשם, על כן אמרו איש לחברו באו ונלך בפים כי אפס לחם. ויסעו רבים כחול הים הרבה מאד, ובהיותם תוך הספינות והיו נכונים ליום השלישי לנסוע לדרכם שלח השר הצורר הנ"ל מלאכי משחית להשחית ולהחרים רבים, לדבר על לבם, ולנסוך רוח עועים בקרבם להשתמד, ולא שמעו ולא האזינו ולא שתו על לבם. ואחר כן גזר שעד שני ימים יסעו היהודים ואם אין, כל הנמצא ידקר. וירע בעיני עם י"י אשר עשה. ואחר כן גזר שעד שני ימים יסעו הספינות וילכו לדרכם, וכראות המלך הצורר כי לא חשו גם על זה, ואל מקום אשר אמרו לנסוע שמו פניהם ועודם מחזיקים בתומתם ותורתם ואמונתם, ויאמר א"כ זאת עשו וחיו, לכו לדרככם, רק בניכם ובנותיכם יוצגו, הבנים בני והבנות בנותי וכל אשר אתם רואים לי הוא, ואתם סעו פנו לדרככם, ההרה המלטו פן תספו. ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא איש על בנו ועל בתו אשר ספחו ורבו אויבם כלם. אז נשתמדו רבים, כי לא יכלו שאת הגזרה הגזורה הזאת, ויכמרו רחמיהם על בניהם כרחם אב על בנים ורבים אמרו נאהב את י"י בכל לבבנו ובכל נפשנו ובכל מאדנו, ויאמרו מה לנו ולבנינו, טוב עמוד את אלהינו, טוב לנו לאהוב את נפשנו, וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו. וכראות המן כי לא נעשתה עצתו וימלא חמה ומהומה עצומה ותבער בו חמתו, כי לא נעשית מזמתו, ויצו ויקחו את בניהם עד בני י"ח שנים, ונקלה עוד זאת בעיניו ולקח גם את כל ממונם והונם. ויתן להם ספינות לנסוע ויצו את הספנים בסתר לאמר

לאט לי ליהודים ולא תוליכום אל היבשה רק אחרי עבור זמן רב וימים ושלא יחוסו על זקן ועל בתולה בחור עם מלא ימים , ויאכילום משקים מתוקים כדבש לשלשל מעיהם, להוציא דרך נקביהם, זהב ואבן יקרה הנצורות והשמורות בתוך קרביהם, תהי טירתם נשמה באהליהם. ויבאו היהודים הקדושים וגדולי הכמות ורבי האיכות , היושבים ראשונה במלכות ויכנסו תוך האניות, וכי הסכימו למות על קדושת שמו יתעלה. ותלכנה האניות מכה לכה , והעברים עוברים את הים הולכים הלוך ובכה, ורבים מהם כלו בעשן כלו , נשחת תארם , צפד עורם , אבד פארם , כי המלך גרם , ארם מקדם ופלשתים מאחור ויאכלו את ישראל בכל פה , ואין מרפא, נפלו גבוריהם, נלכדו רוזניהם , נשחתו חכמיהם, נאבדו שועיהם ועיניהם תמקנה בחוריהם, דבק לשונם אל הכם. עוללים שאלו לחם פורש אין להם. בעת ההיא התחננו היהודים למפנים להשליכם באיזה מקום שיחפוצו , רק שיזכו ליקבר ביבשה לבל תהיה נבלתם כסוחה מושלכת בים לדגים לירושה , ותהי מכתם אנושה ופאתם גדושה, להם לבדם הגדולה והגבורה והקדושה. אז נתנו קולם בבכי ושם נקרא שבר על שבר , השמחים אלי גיל ישישו כי ימצאו קברי ורבי החובלים המחבלים כרם י"י צבאות , ויתנכלו אותם להמיתם כי מצות המלך היא ולארזיליא שמו מגמתם, ויענו אותם , לכלותם ולבער את שמותם , וישיבום לאחוריהם, אל מקום אשר נסעו משם המון שונאיהם. וישאו בני ישראל את עיניהם, ויראו והנה בארזיליא מוליכים אותם , ויצעקו צעקה גדולה ומרה, על כן קרא שמה מרה. אז צוה המרשיע לשמדם ולהעבירם על דתם ואמונתם , הן ירצו הן לא ירצו, על כרחם שלא בטובתם , ורבים מהם המית הבליעל הנבזה , המן הרע הזה. בימים ההם נמצאת אשה גדולה בין היהודים ולה חמשה בנים , ותרא האשה כי הביאו בה המים הזידונים, ותתאכזר על בניה ושחתה רחמיה ושפכה שיחה לפני י"י לבלתי תת מבניה ומבנותיה נתונים לעם אחר ועיניה רואות וכלות ואין לאל ידיה. ויהי היום והנוגשה בא לקחת את ילדיה להעבירם על דתם , ויקרא לשונמית הזאת ותעמוד לפניו. ויאמר אליה , המלך שלחני אליך לתת לו את בניך ואת בנותיך להחזירם לדתו כאשר נגזר. אז ענתה האשה הקדושה הפרושה מן יתר הנשים אשר כגילה ותאמר אל עבד המלך מדוע חרדת לקראתי את כל החרדה הזאת, אנכי האשה הנצבת עמך בזה למען אעשה לבני את גזרת המלך כי כן חפצתי, וזו היא עבודתנו וכך נאה לנו וכהנה רבות עמה , ותגנוב את לב עבד המלך ותאמר לו שאלה אחת אנכי שואלת מעמך , אל תשיב את פני , הניחני תוך ביתי עוד מעט וסגרתי הדלת אחרי , כי יש לי מטמונות חותם תוך חותם תחת הקרקע ורצוני ללקחם עמדי עד בואי אליך, לכן אם מצאתי חן בעיניך הרפה ממני ואקח עמדי זהבי וכספי ותענוגות בני אדם. וישמע

עבד המלך וישמח שם לרוב, ויען אליה לאמר ברוכה את לי״י אשר נטית שכמך לסבול גזרת המלך, כי תביאי אליו בניך ובנותיך בלב שלם ובנפש חפצה. והוא לא ידע כי גנבה את לבו ויניחנה ותסגר הדלת בעדה ונעלה. בעת ההיא נשאה עיניה לרום השמים ומלין לצד עלאה תמלל, והאשה מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע, ותקח את בניה ואת בנותיה ותושיבם אצלה מימינה ומשמאלה, וימין ושמאל תפרוץ וזרעה גוים יירש ונחלתה לעולם תהיה וישועתה כלפיד יבער. היא מדברת עם בניה ותגנוב את לבבם, ידה ליתד תשלח וימינה להלמות עמלים והלמה בניה מחקה ראשם ומחצה וחלפה רקתם, בין רגליה כרעו נפלו שכבו, בין רגליה כרעו נפלו, באשר כרעו שם נפלו שדודים. בעד החלון נשקפה ותיבב אם הבנים ושמחה בעד האשנב, ותקרא את עבד המלך מדוע בושש רכבך לבוא לקחת בני, מדוע אחרו פעמי מרכבותיך לחשוף בנותי, בא בא איש הדמים ואיש הבליעל וקח לך כאשר תאוה נפשך. והיא החישה ותקח את החרב ותפול עליה והיתה נפשה צרורה בצרור החיים את י״י אלהיה. וכאלה המעשים עשו אנשי הגרוש רבים מאד וזכו בעולמן בתעצומן גרומן וקדשו שם שמים במריץ, נפשם בטוב תלין וזרעם יירש ארץ.

עד הנה משפט גרוש פארטוגאל.

היהודים בבראזיליען.

שמחה לאיש יהודי חובב עמו בכל לבבו ובכל נפשו, בשמעו את שלום אחיו הרחוקים ממנו. והן זאת היא תעודת המכתב העתי היקר הלזה הנקרא בשם הנאוה לו „היהודי הנצחי" לְקָרֵב רחוקים בזרוע והיה כל בית ישראל אחד. למען הדבר הגדול הזה שם לו כבוד אבא מארי הרב וכו' הי"ו למטרה לחפש קורות אחינו הקרובים והרחוקים כחופש מטמונים. — גם בארץ בראזיליען יש לנו אחים, ועד היום הזה תשכון ערפל על העת אשר ירדו שמה לגור, ואנחנו לא נדע מאין באו ומה עבר עליהם מיום אז עד היום הזה; ובראותי כי במ"ע „The Gleaner" הובאו דברים אחדים אודותם, את אשר קרם בהיותם תחת יד פארטוגאל ואף גם בהיותם תחת יד האללאנד נועצתי להעתיק דבריו לשפתנו הקדושה, ואם אמנם מעטים המה, גדולה תועלתם לאוהבי קורות אבותיהם ואחיהם. והלא כה דבריו:

היהודים הראשונים אשר עזבו אירופא וילכו ארצה בראזיליען, לא בנפש חפצה עשו את זאת, כי אם הגלו שמה עם הגולה אשר הגלתה פארטוגאל; על אשר מאנו לעזוב את דת אבותם, נאלצו לעזוב ארץ חבלתם אמם. — בימים ההם היתה ארץ בראזיליען ארץ מקלט, אשר ינוס שמה כל מוחרם בארצו. גם ממשלת פארטוגאל שלחה שמה את כל פועלי און הנמצאים בכל מקומות ממשלתה לרצות עונם, ובתוכם גם העברים אשר מאנו להמיר את דתם. ואף גם בהיותם בבראזיליא, נטל עליהם לעבוד עבודת ממשלת פארטוגאל, ומעשיהם היה לטעת שם עצים ואלונים, ולצוד ציד העופות המגידים לאדם מה שחו (Papageien) ולשלחם פארטוגאלה. אל המקום ההוא נהרו גם אנוסים רבים, אשר לעיני השמש עבדו את הדת החדשה, ובסתר עבדו אלהי אבותם ותורותיו נצרו. ובבואם להארץ החדשה ההיא, הסירו את המסוה מעליהם (היא מסוה דת החדשה אשר שמה הממשלה על פניהם בחזקת היד) וביד רמה שבו בכל לב אל תורת אלהי השמים והארץ, אין מכלים דבר. ברבות הימים באו שמה גם עברים מארץ צרפת לגור, אשר ברחו אליהם מפחד חמת המציק אשר כנן עליהם אז בארצם לצוד נפשותם להמיר דתם. וכאשר גברה יד הקאטוליקים על הפראטעסטאנטען, עזבו גם פראטעס-טאנטען רבים את ארץ מולדתם, וילכו ארצה בראזיליען.

ויהי בשנת חמשת אלפים ושלש מאות וארבעה ושמונים מיום

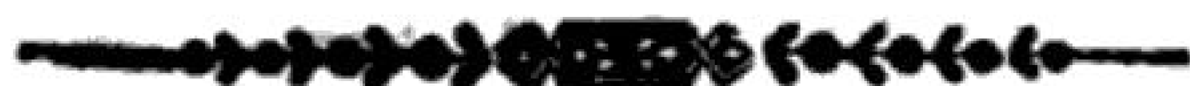
ברוא י״י אלהים ארץ ושמים, היא שנת 1624 למספרם, יצאו צבאות י״י אשר בבראזיליען על צבאותם מיד אדונים קשה. כי בשנה ההיא גברה יד האללאנד על פארטוגאל, ובראזיליא באדיר נפלה. אז החלה הבת יהודה לשאוף רוח צח ונעים ובמקהלים ברכה י״י על צאתם מעבדות לחירות. כי הממשלה החדשה החלה להיטיב גם לשבטי יה, תחת היותם שנואים ובזוים בעיני ממשלת פארטוגאל. ואדמת הארץ ההיא טובה מאד, הטבע חננה אותה כל טוב, ובבוא היהודים אליה לעבדה ולשמרה, פתחה האדמה את אוצרה הטוב לתת לחם לזורע וכסף לעובד. ויהי כראות העברים אשר בארץ האללאנד כי ארץ חמדה טובה ורחבה, דשנה ורעננה נפלה ביד ממשלתם לחבל, החלו משפחות רבות מהם להעתיק אהלם לשבת בבראזיליען. בערכך שש מאות נפשות, ובראשם שני רבנים אשר שם האחד רבי רפאל עקודה ושם השני רבי יצחק אבוהוב ירדו מאמשטרדם לגור בבראזיליען. אשרם ועשרם פרח כתמר, ובישר עשו אושר ועושה, עד אשר היה לאל ידם לשקול אל גנזי שר המדינה (מאריטץ פאן נאססוי שמו) ששה טאננען זהב, לבנות לו היכל בנוי לתלפיות.

אהה! עשרם היה כטל משכים, והצלחתם ענן בוקר! כעוף עפו ימי הטובה וכצל נסו ימי ההצלחה! כי בצאת שר המדינה פרינץ פ. נאססוי מבראזיליען, יצא ממנה כל הדרה, פנה הודה ופנה זיוה, שרי המדינה אשר הושבו תחתיו, הרעו ליהודים מאד, סכסכו ריב ומדון בין ההאללאנדים ובין היהודים. וחמת העם רבה היתה על העברים, ובסתר קשרו עליהם קשר להרע להם, ובחמלת י״י על עמו נגלה עון הקושרים קשר — ובכל זאת לא היה שלום לבני ישראל, וכפעם בפעם ריב ומדון נשאו שכניהם עמהם. ובכל אלה היו טובים הימים ההם לבני ישרון, מהימים אשר היו תחת יד פארטוגאל אשר עבדה בם בפרך ורשתה היתה פרושה ללכדם להמיר דתם. ועל שפתם היה נצור לאמר: טובו עוללות האללאנד מבציר פארטוגאל.

שלשים שנה היתה בראזיליען תחת יד האללאנד, ותתאזר פארטוגאל כח ללחום בהאללאנד ובשנת חמשת אלפים וארבע מאות וארבע עשר היא שנת 1854 שבה בראזיליען שנית אל פארטוגאל. בימי המלחמה לחמו גם היהודים להושיע את האללאנד, למען לא ישובו אל כור הברזל. וכאשר גברה יד פארטוגאל פקדה עליהם את עונם, ורבים מהם ברחו למען לא יבולע להם. וישפוך שר המדינה כמים עברתו על שארית יעקב הנשארה בבראזיליען, ויכבד אכפו עליהם, אחר כן צוה עליהם כי כ ל ה ג ר ש י ג ר ש ו, והאכזר ההוא לא נתן להם מועד להתמהמה כי אם עד מכרם בתיהם ונחלותיהם

לזרים. ועל מלחי שש עשרה אניות צוה להובילם בלוית אנשי מלחמה אמשטרדמה. לחנם בקשוהו, לשוא בכו והתחננו לו, אטמה אזנו כי אכזרי היה. פקודתו שמרה רוחם, וימכרו את בתיהם בחצי שָׁוְיָם וישובו אמשטרדמה — וברבות הימים באו עברים שנית ארצה בראזיליען לאט לאט נהרו שמה ובחמלת ה׳ עליהם ישבו שאנן מפחד ומגור מסביב. ברוך משנה העתים ומחליף את הזמנים!—

דוד כהן צדק.

נצח ישראל.

הוספה להיהודי הנצחי מחברת שלישית.

קבר מרדכי ואסתר.

„ודבר בעתו מה טוב" אמר החכם מכל אדם, ורבי שמעון אמר כי גם הקורא פסוק בזמנו מביא טוב לעולם. ומודעת זאת כי חובת כל מעריך מכתב עתי, למהר לְבַשֵׂר כל דבר חדש כי יולד, בעתו. בשורה הבאה לידו, מהר ימהרנה לקוראיו ולא יחמיצנה; ואם אמנם מכתב עתי הלזה, שונה היא במינו מכל מה"ע אשר תחת השמש — והוא החלוץ העובר לפני ספרי הגדול „דברי הימים לבני ישראל בגלות החל הזה מימי עזרא הסופר עד היום הזה" אלף שנים כיום אתמול עברו ועוד הדברים הכתובים בזה כחדשים המה, ואלף שנים יעברו ועוד שיבה לא תזרוק בם ובעיני הקורא המבין יהיו כפרטגומא חדשה, על כן קראתי שמו „היהודי הנצחי" בלוית חן „נצח ישראל" בכל זאת בצאת המחברת השלישית הלזאת לאור עולם בראשית יחח שנים עשר הוא חדש אדר „דבר בעתו" אקרא אל „מגלת פורים מצרים" הנדפסה בזה ראשונה אשר שלחה אלי ידידי הנכבד הרב החכם הגדול מו"ה אליעזר הלוי המכונה בשם הכבוד דאקטר לעווע ני'. ותהי נזכרה לטובה — ואם לא נקראה בצבור — מאת כל קוראי היהודי הנצחי, בירח שנעשו בו נסים לאבותנו בפרס ולאחינו בארץ מצרים. ועל הטוב יזכר שֵׁם אליעזר הדולה ומשקה מחכמתו, על דלותו פנינה יקרה בזאת מתהום הנשיה. — וככה אחשוב לדבר בעתו להעתיק בירח אדר את דברי מ"ע "Jsraelit" אשר העתיק (זה כמשלש שנים) ממ"ע "Jew. Chron" על דבר קבר מרדכי ואסתר. ואם אמנם ארבעה מ"ע יוצאים ת"ל לאור עולם מתחת ידי, אמרתי זכר מרדכי היהודי נאוה להזכר רק בהיהודי הנצחי. — והלא כה דבריו:

עוד ידע איש את קבורת אסתר ומרדכי בעיר האמאדאן בירת פרס. בעיר העתיקה ההיא, לרגלי ההר הגדול הנקרא „אלוועננד" (Álwend) או „עלוואנד" (Elwund) בפרשת דרכים לבוא באגדאדה ולים הכספי, בדרך ההולך לבוא לערי טאבריץ וארדעבעעל, קברו אסתר המלכה ומרדכי היהודי! —

אצל הקברות היקרות האלו, עומדות חרבות עתיקות ונושנות שארית בירת פרס ומדי. בעיר ההיא ימצאון בערכך תשע אלפים בתים נמוכי הקומה, הנבנים בחמר. מספר יושביה בערכך ארבעים אלף נפשות ובתוכם שש מאות נפש יהודה, וכמספר העברים כן מספר משפחות ארם (ארמענען). — לפי דברי הנוסע רבי בנימין מטלטולא (Tudela) בספרו „מסעות בנימין" היו בה בימיו כארבע אלף נפשות יהודה. ובימים האחרונים יצא שם העיר ההיא בארצות, על דבר בתי עבודת העורות (לעדערמאנופאקטור), ואולם זה גורל הפרסים אשר לא יחקרו לחקר ראשונים, קדמוניות לא יתבוננו ונחל הזמן יגרוף כל הנעשה שם בדורות אבותם. —

קבר מרדכי ואסתר הוא באם העיר (אים מיטטעלפונקט דער שטאדט) ואצלו בית תפלה מקדש מעט לאלהי יעקב, והבית ההוא קדוש הוא בעיני כל יושבי הקריה ההיא, יכבדוהו ויקדשוהו. ואלה הדברים אשר נחרתו בצפורן שמיר על הבית הקדוש ההוא: „ביום „החמישי בשבת, הוא החמשה עשר לחדש אדר שנת ארבעה אלפים „ארבע מאות ושמונים וארבע ליצירה, נבנה ההיכל הקדוש הזה במקום „קבורת מרדכי ואסתר. אשר בנוהו שני נדיבי עם אלהי אברהם שני „האחים אליהו ושמואל בני המנוח ישמעאל מקאחאן (Jsmael von Kochan„)

והנוסע פערריער (Ferrier) יספר בספר מסעותיו „אלף ומאה „וחמשים שנה עברו מיום נבנה הציון הלז הציונים האלו עשוים מעץ „קשה אשר שן העת לא תאכלנו.

וגם הכתב הנכתב על הציונים מראשותי מרדכי ואסתר, לא נמחה מרוב ימים, וכהלין כתביה למקרא. והאדון יאהן מאלקאלם (John Malkolm) כתב בספרו את הדברים האלה „בדורות ראשונים „היה איש יהודי אחד מהיכל המלך אשר בשושן, ושמו מרדכי בן „יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני; האיש מרדכי הזה היה משנה „למלך אחשורוש, וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו דרש טוב לעמו „ודבר שלום לכל זרעו" („דען מרדכי דער יודע וואר דער צווייטע „אונטער דעם קעניג אחשורוש, איין אונטער דען יודען זעהר „אויסגעצייכנעטער מאנן, וועלכער דער העכסטען אכטונג בייא זיינעם

„איינענען פאלקע גענאס . ענגסטליך בעזארגט וואר פיר איהרע „וואהלפאהרט אונד דען פריעדען פאן ג א נ ץ א ז י ע ן צו בעפערדערן „זוכטע") .

זכר מושיעי ישראל לברכה עד בלתי שמים , עד אחרון על עפר יקום יהי שמם מבורך .

יוסף כהן צדק.

היהודי.

(נאך קעמפף)

היהודי, היהודי, מה נפלא,
ומרומם על כל תהלה,
אל תתנו בו תפלה,
הבו לו יקר וגדולה!

מעם דל וקטן מוצאהו,
נגד לאמים נחשב כאין,
ובטרם תבקשנו תמצאהו,
בכל המקום תשא עין.

מזרחה כי תבא,
ואם תלך ימה;
שם איתן מושבו,
ואתך יהיה שמה.

תימנה אתה פונה,
או תסע צפונה;
שמה הוא חונה,
ושם רגליו תשכונה.

בצעדך בישימון ותלאבה,
שם שת לו מסלה;
ועמך יכונן נתיבה,
בעברך עמקי מצולה.

גבהי שמים תרקיע,
גם שם שם קנהו;
תחתיות ארץ תציע,
אף שם הנה הנהו!

בָּא בְּעֹפֶל וּמִבְּצָרִים ,
שָׁם יוֹבִיל אֲשֻׁרֵהוּ ;
הִטְמִין בְּאֹפֶל וּמִסְתָּרִים ,
הֲלֹא עֵינְךָ תְשׁוּרֵהוּ .

לְמַכֵּהוּ יִתֵּן לֶחִי ,
וְגַם דָּמוֹ הִנֵּה נִמְצָה ;—
יַחֲזִיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יֶחִי ,
צוּר עֻזּוֹ בָּאֵל יִמְצָא .—

דָּמִיתָ : אָבַד לָנֶצַח ,
נָפַל , לֹא יָקוּם יִתְעוֹדֵד !"
לְגָבְהָהּ יָשׁוּב יָרֶם מֵצַח ,
אַךְ נִבְהַל מִפְּנֵי שׁוֹדֵד .

אוֹיֵב יִתְפָּאֵר עַל מַפַּלְתּוֹ ,
כְּפַעַם בְּפַעַם עָלָיו יִשְׂתָּעֵר ;
אַךְ לֹא עָבְרָה תוֹחַלְתּוֹ ,
יַעֲבֹר זַעַם מֵעָפָר יִתְנָעֵר .

כְּבוֹדוֹ בְּקָלוֹן יָמִירוּ ,
וּבְקֶרֶב לִבּוֹ כָבוֹד אוֹמֵר ;
מִשְׁפָּטוֹ מֶנְהוּ יָסִירוּ ;
וְהוּא דְּבַר־הַמִּשְׁפָּט שׁוֹמֵר .

בְּרַעַשׁ לֹא יִתֵּן קוֹל ,
לֹא בְּכֹחַ אַךְ בָּרוּחַ —
בְּהַשְׁקֵט יִשָּׂא יִסְבּוֹל עוֹל ,
יָדוֹם—וְלִבּוֹ נָכוֹן בָּטוּחַ .

בַּעֲנָוַת־חֵן וְנַחַת יְדַבֵּר ,
תֹּם וְיוֹשֶׁר אֱמוּנַת־עִתּוֹ ,
בְּהֵמָּה חֲיָלִים יִגַּבֵּר ,
וּכְצִנָּה וְסוֹחֵרָה אֲמִתּוֹ .

אֵל עַל עֵינָיו צוֹפִיּוֹת ,
שָׁם אָבִיהוּ עֶזְרָה בַצָּרָה ,
וְשָׁם דֶּרֶךְ יַנְחֵהוּ קוֹמְמִיּוּת ,
עַל אָרְחוֹתָיו תוֹפִיעַ נְהָרָה

אֱמוּנַת־עַד בּוֹ נְטוּעָה ,
וְיָפִחַ לַקֵּץ וְלֹא יְשַׁקֵּר —
יָבֹא יוֹם יַשְׁרֵשׁ יְשׁוּעָה ,
יַצְמִיחַ צֶדֶק וְרֶשַׁע יַעֲקֵר

לֹא יָפוּן יִשָּׂא אֵימָה ,
תִּקְוָתוֹ כַּל תֵּשָׁאֵר מָעַל ,
גּוֹאֲלוֹ חַי , מַשְׂכֻּרְתּוֹ שְׁלֵמָה ,
יָרוּם וְנִשָּׂא וְגָבַהּ וְיַעַל ;

מרדכי ווייסמאן חיות .

דיוגנוס היהודי.

ביום השנים ועשרים לירח דעצעמבר 1836, ראו אנשים אחדים בפאריז את איש אחד (אשר שנת החמשים לימי חייו עברה עליו), נושא שני בדים על שכמו למלאם מים להשקיט צמאונו. האמנם אין חדש בפאריז בלכת איש אל בארות מימי סיינע לשאוב מים לצמאו; בכל זאת אליו התבוננו ונפש רבים נכספה לדעת מי הוא ומה מעשהו, אחרי ראם אותו שנים רבות הולך מדי יום ביומו לשאוב מים בכדיו. כל יושבי הרחוב ההיא הכירוהו ואת שמו לא ידעו. החכמים קראוהו „דיוגנוס האונגארי" וההמון קרא לו „פרא אדם מבית הנשק" כי בבית הנשק העתיק יומין ישב ימים רבים. וביום הנזכר למעלה, אחרי מלא דיוגנוס ההוא את כדיו מים, נשען על קרש־ספינה אשר עמדה לחוף המים, ותצף הספינה הלאה, ויפול דיוגנוס המימה — וישבע.

שמו היה דוד מאנדעל. ורבות בשנים רואיו אליו התבוננו והביטו אחריו לבוא עד חקרו, ואולי היה הדבר הזה למורת רוחו, כי הואיל להיות הצנע לכת. ואיש אחד מענגלאנד הודיע בשנת 1857 באחד ממכתבי העתים אשר בארצו על אדות דיוגנוס ההוא, כדברים האלה:

„פראנץ פאן טעססעדיק, אחרי רוב עמל ויגיעה מצא את הנזיר המתבודד בעיר פאריז, בבית הנשק מצאהו, כי שם חדרו בעלית קיר קטנה ככף איש אשר תחת שלבי המרתף. לא הדר ללבושו, וכל רואיו לא הבינו כי מתחת לבגדיו הצואים תשכון נפש יקרה. ויהי בדבר טעססעדיק עמו, לא יכול להוציא מפיו כי אם מה שמו: דוד מאנדעל, וכי שנתים ימים ישב בפרעסבורג, ושתי שנים בברלין, ושם למד בבתי הספר. לפי דבריו לא זכר עוד אף שם עיר מולדתו ואף לא את שם משפחת בית אבותיו; ורק בבואו פאריזה קראו לו יושבי המקום: מאנדעל. ארץ מולדתו ומכורתו עזב, למען יראה את הארץ הגדולה והרחבה. שפות צרפתית, אשכנזית ורומית, היו נצורות על דל שפתיו. לשון אונגארית לא ידע לדבר, ואולם הבין את המדברים בה. ולשונות פרס וערב, אמר כי נצורות על לשונו כשפת אשכנז. וכי גם בשאר לשונות בני קדם, יהגה ויקרא. גם שפת רוסיא הבין לאשורה, לדבר ולכתוב בה. חכמת התכונה

היתה אהובתו וכל בה חיי רוחו , וכל היום יחשוב חשבונות ההנדסה . באביב חלדו היה מעשהו ללמד נערים שפת ערבי , ומשכורתו היתה מאוצר המלך , וכאשר עשה לו חיל עד היו לו מאתים פראנק לשנה , ״אה מנוחה כי טוב ויסתפק במעוט, כי מאה פראנק די והותר לו לשנה״ לפי דברי טעססעדיק היה האיש ההוא יהודי מפרעסבורג .

ואלה אשר אליו התבוננו וקרבתו חפצו , יודיעו אדותו כדברים האלה : מאנדעל או מאנדעללי היה הראשון בין יודעי לשונות רבות בדורנו ; הרבה לשונות החיות והרבה שפות בני הקדם, היו נצורות על שפתיו , ועוד לזאת היה רופא נאמן , יודע דת ודין , חכם בחכמת אלהות וכו׳ . בחכמת המחקר הלך בדרכי פלאטא , ספריו היו רגילים על לשונו , ואף בעת לא היו לעיניו, שנה אותם כאלו היו לפניו . ובהליכות ימי חייו , הלך בדרכי דיוגנוס היוני . בגדיו לא היו כי אם מעיל החיל (זאלדאטענקיטטעל) מכנסים , וזוג נעלים בלות ומטולאות . מאכלו היה לחם נקודים , עשבים ואף שרשי עשב ; ומאכלים מבושלים לא באו אל פיו כל ימי שבתו בפאריז , ואף גם לא הצית אש בתנור להחם לו . כלי חדרו לא היו כי אם ספסל שלחן ותיבה קטנה , ובה סגר את ספריו המעטים וכתביו הרבים ; וגם מטה ובה שק קש , קסת הסופר , הרס אשר בה יצק לו שמן למאור , שני כדי מים , וגליון (שרייבטאפעל) ועליו חשב השבונותיו , כתב ומחק , למען לא יהיה נלחץ לקנות לו נייר . מדי שבוע בשבוע למד שעה אחת שפת יונית , ומשכורתו היתה שני פראנק וחצי , ובזה היה לו די והותר . בבואו בין אנשים היתה רוחו נוחה מהם , ובאהבה דבר עמהם ; ובכל זאת גאות לבש , גאוה אשר לא פלל איש כי ילבישנה איש בגדיו בלות ומטולאות .

״והאיש מאנדעללי לא נתן מאומה מספריו להדפים ; וספריו אשר השאיר אחריו בכתובים , המה קשי-ההבנה כי הטמין דבריו ברמזים שם רמז ואין מספר . על חיי איש כמוהו ישתומם כל גבר . חסרונותיו היו מעטות , ומעלותיו רבות, ולמורת רוחנו בודד היה בדורו בדרכיו .— שם משפחתו היה מ א נ ד ע ל , ויען רבים המה בפרעסבורג הנקראים בשם ההוא שנה אביו את שם משפחתו שם חדש : ד ו ק ע ס .— והאיש ההוא היה נזיר ומתבודד בכל דרכיו ומעבדיו , ולהתבודד גם בשמו משם אביו קרא את שמו שנית מאנדעללי או מאנדעל״ .

ועוד יש המודיעים על דבר קורות ימי חייו : דוד מאנדעל היה יליד פרעסבורג , ממשפחה עשירה . אביו היה ישר הולך וירא שמים , בקי בתלמוד בבלי . וככל בניו הגדולים נתן גם את דוד בנו הקטן

ללמוד את התלמוד. ויהי הנער שוקד על למודו ולא פסיק פומיה מגירסא. וכראות אביו את חכמת בנו הצעיר כי רבה היא, שלחהו (בהיותו עלם בן שנים עשרה שנה) לראקקענדארף הקרובה אל פרעססבורג, לקחת לקח טוב בתלמוד ופוסקים מפי הרב ההיה שם בימים ההם. והטבע חננה את דוד בשלש מנותיה: שכל, תפיסה, וזכרון, ולא היה דבר הקשה לפניו. ושלש אלה עמדו לו כל ימי חייו.

ואולם רק שנה אחת היה בראקקענדארף, ולמשאלות אבותיו שב פרעססבורגה. וגם שם לא ארכו ימי שבתו, כי גדלה מאד תשוקתו לשמוע בלמודים שונים וללמוד שפות וחכמות שונות, ויעזוב אבותיו וילך לו ואת פיהם לא שאל. משם בא לעיר טריעש אשר במעהרען. — מדברי אחד ממכתביו אשר כתב על טהרת לשון הקודש להתפאר, בשנת 1798, נראה כי גם אז הכיר בנפשו כי לגדולות נוצר. ובו הודיע להוריו כי הנהו נוסע לעיר פראג להשלים למודיו בתורה — כי גם בימים ההם היתה העיר הגדולה ההיא מקור התורה וההכמה — ויעש כן, ובשנת 1799 היה בפראג. מאחד ממכתביו אשר כתב אז מפראג, המלא פלפולים וחריפות ובקיאות בתלמוד, נראה כי גם בימים ההם צמאה נפשו ללמוד מדעים שונים. ההכמה היתה חיי רוחו, למענה השליך את המדת התבל אחרי גוו, ולמענה שכח גם את גוו. במכתב ההוא היהה אגרת לוטה לאביו, לבקש עזר ממנו. ואלה הדברים הכתובים בה „לא למען אסוף כסף עזבתי את ביתך אבי, כי אם להשקיט צמאון נפשי. יהי שם י״י מבורך כי לבי ראה הרבה חכמה; ואם עוד נפשי לא תדע שבעה, הלא עודני צעיר לימים ועוד יומי גדול״. — גם בפראג לא ישב ימים רבים, בשנת 1800 בא לעיר טירשטוצעל אשר בתימן-פרייסען, ושם מצא איש מארץ מולדתו. באחד ממכתביו אשר כתב משם, הודיע כי גדלה תשוקתו לעבור ארצות רחוקות, אף כי לא ידע עוד מה יהיה מעשהו שמה. — ובאחד ממכתביו אשר כתב להוריו, להשקיט רוחם על דבר מסעיו, ולבקש מהם תשועת כסף מעט, אמר „בכל מעשי, טעמי ונמוקי עמי— „מדרכי לא אט — ורק הסרון אחד אמצא בי, ואותו הכרתי בי בעודי „באביב הלדי. והוא אהבת הכבוד והתהלה. עוד בהיותי נער קנא „קנאתי קנאה גדולה בהברי. וצמאה נפשי לנהול תהלה שבעתים מכל „בני גילי״— משם נסע ברלינה, למצוא תעודתו. משם כתב לאחד מאחיו „עתה יש לך עת מצוא לדבר אלי, ואם לא עכשיו לא תוכל „להלאותני בדברים;— כי כאשר אמצא תעודתי, חלילה לך מתפריע

„עבודתי ופעולתי ; ואם תהי להפך , לא תוכל לדבר עמדי ; כי על
„כנפי נשרים אדאה לארץ רחוקה , ולא תראה עוד אחיך לנצח. יותר
„מזה לא אוכל לכתוב לך עוד״ . והעת אשר היתה יקרה בעיניו מכל ,
יקרה גם אז בעיניו , והלא כה סוף דבריו במכתבו ההוא „הנני נוטה
„כנהר שלום לכלכם אהובי ומיודעי ; באמת אגידה כי חפצתי לדרוש
„בשלום איש ואיש מכם בפרט ; ואולם העת יקרה מכל !״—

מכל אשר עבר על דיוגנוס זמננו בימי היותו בברלין, אין אתנו יודע כי אם מעט מזעיר, והוא: כי בשנת 1803 כתב מכתב לאביו המלא אהבת בן להוריו, וינחמהו על מצבו הרע, והודיעהו כי נפשו ירעה לו בשמעו כי צרה ויגון מצאו את בית אבותיו. וכפעם בפעם הריץ אגרות אל אביו, להודיעהו כי יתחרט על אשר הלך מארצו וממולדתו. וממכתב אחד אשר כתב בשנת 1804 מברלין, אין להציל כי אם : כי עזה כמות היתה גם אז תשוקתו לחכמה, ואף בעת נפלו למשכב, וכל אשר אתו עזבוהו, עוד לא הניח את הספר מידו. ובלי תפונה למד שם הרבה חכמה ודעת, ושובב לא הלך רגע.

ואיש אחד מארצו ההיה בימים ההם בברלין, יספר : כי גם בעת ההיא למד דיוגנוס זמננו לשונות שונות חדשות גם ישנות, וכל הליכותיו היו הליכות הנזירים והפרושים מכל מותרות, ופעם אחד ראהו מגולח שער ראשו ואף על גבות עיניו העביר תער. במעוט הסתפק ולא חפץ בגדולות, לחם צר אכל ומים במשורה שתה. פעם אחד מצא תחת מטתו תל תפוחי אדמה בחדרו הקטן המלא ספרים, ורק התפוחים האלה היו לחם חקו. — בשנת 1805 היה באפפענבאך, שם קוה להיות משק בית בבית אחד השועים. ומה מאד רע היה בעיניו המעשה — כאשר כתב הוא בעצמו — באשר לא נמלא חפצו זה ונאלץ להפרד מהספרים הרבים האהובים בעיניו מאד מאד. וילך אל העיר הגדולה המלאה חכמים וסופרים, היא פאריז, ויחי שם חיי נזירים ופרושים עד יומו האחרון.

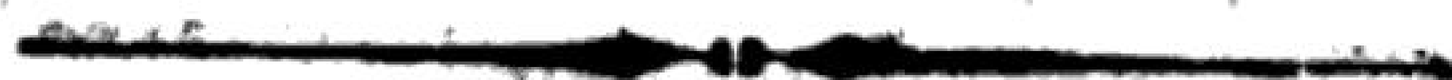
מיום אז והלאה עצר בעשו מכתוב מכתבים אל אבותיו, עד אשר חשבוהו במתים. — וזה שלשים שנה בא חכם עברי מאונגארן פאריזה, וכאשר נודע להאורח מפי אשת שלעגעל — למטה בית אביה מענדעלס-זאהן — כי חכם אחד מארצו נמצא בעיר בירת צרפת, המבקר אותה בביתה, ויבקשהו וימצאהו. ומי הוא זה האיש הנמצא ? דוד מאנדעל ! הוא הגבר אשר גם אז עמד על מרומי הרי התבונה. — ויאמר דוד אל האיש „בבואך פרעסבורגה, תדרוש בשלום בית אבי״ זולת זה לא הוציא מלים מפיהו. גן נעול היה לבו מעודו ומעין חתום היה עד יומו האחרון. מעצמו למד לעצמו ואתו מתה חכמתו. — והחכם המפואר מו׳ יהודא ליב דוקעס, היושב זה רבות בשנים בלונדן, הוא שארו הקרוב אליו ממשפחתו.

אלה הדברים אשר העתקתי ממ״ע „Wiener Mittheilungen״
שנה שתים עשר . יוסף כהן צדק.

תוכן הענינים.

היהודי הנצחי:

נצח ישראל:

היהודי הנצחי

זה ספר קורות שבטי ישראל בכל מקומות פזוריהם, אשר עברו עליהם בעתים שונים ובארצות שונות, אם לשבט ואם לחסד.

ונלוה אליו

נצח ישראל

כולל הגדות (לעגענדען) מקורות אנשי שם ומופת בישראל, ומאשר קרה לארצנו הקדושה תובב״א. להראות לעיני העמים השרים כי עם חכם ונבון הוא העם בחר לו יה לסגולתו, ויקר תפארת הארץ אשר עיני י״י אלהינו בה מראשית השנה ועד אחרית שנה. נאספו לאגודה אחת

מאת

יוסף כהן צדק.

שנה ראשונה. — מחברת רביעית.

לעמבערג שנת תרכ״ו לפ״ק

הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל ?
אִם יְלִיד בַּיִת הוּא ?
מַדּוּעַ הָיָה לָבַז ?

(ירמי׳ ב׳ י״ד) .

אל היהודי הנצחי.

בצאת מחברת הרביעית לאור עולם לששון כל אוהב דעת ותושיה.

אֲהוּבִי! כִּי יִשְׁאָלְךָ אִישׁ לֵאמֹר: מַה שְּׁמֶךָ
וְאָמַרְתָּ: „יְהוּדִי הַנִּצְחִי" שֵׁם עַבְדֶּךָ;
יְהוּדִי הַנִּצְחִי אֲנִי, וּבִשְׂפַת קֹדֶשׁ אַבִּיעַ,
בַּשָּׂפָה, בָּהּ דִּבֶּר אֵל אָז מִפָּארָן הוֹפִיעַ —

כִּי יִפְגָּשְׁךָ אִישׁ נִפְתָּל, מִתְהַלֵּךְ בְּצֶלֶם,
וּבְרַהַב רוּחוֹ יִשְׁאַל: בֶּן־מִי זֶה־הָעֶלֶם? —
וְאָמַרְתָּ: לָמָּה זֶה אֲדוֹנִי בְּנַפְשִׁי תִתְנַקֵּשׁ?
לֹא אוֹתְךָ, אוּלָם אֶת אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ.

כִּי יִפְגָּשְׁךָ אִישׁ נָבוֹן, שָׁמַע לְשׁוֹנְךָ,
וּשְׁאֵלְךָ: לְמִי אַתָּה? וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ?
וְאָמַרְתָּ: לְכֹהֵן צֶדֶק אֲשֶׁר שָׁם בְּצִקְלוֹנִי
הַמִּנְחָה הַזֹּאת לְשַׁחֵר בָּהּ פְּנֵי אֲדוֹנִי.

כִּי יִתְגּוֹדְדוּ נְעָרִים פּוֹחֲזִים סְבִיבוֹתֶיךָ,
וּבְזָדוֹן לִבָּם בְּשָׂפָה יַפְטִירוּ עָלֶיךָ —
וְאָמַרְתָּ: מַה לִּי וָלָכֶם, סוֹרְרִים וּמוֹרִים?
הֲלֹא אֵין עִמָּדִי תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַחֲמוֹרִים!

כִּי יְפַגְּשׁוּךָ אַנְשֵׁי חֵן, טוֹבִים וִישָׁרִים,
אֲשֶׁר לְבוֹתָם עוֹד לֹא הָרְעֲלוּ בַּמַּיִם הַמָּרִים -
וְקָרָאתָ לָהֶם לְשָׁלוֹם בְּהוֹד נוֹפֶת לְשׁוֹנֶךָ,
הֵמָּה יִשְׁמְעוּ לְקוֹלֶךָ — יִשְׂאוּ מִדַּבְּרוֹתֶיךָ.

ראאב, בירח האיתנים תרכ"ו לפ"ק.

משה עהרענטהייל.

מקרה היהודים בעיר יארק בענגלאנד.

ספור החכם האנגלי דע איזראעלי מהרג ואבדן היהודים בעיר יארק אשר היה בשנת 1189 למספרם. שהיא שנת ד' אלפים תתקמ"ט ליצירה, לפני גלות היהודים מארץ ענגלאנד לגמירות בשנת ק' לאלף הששי. והעתקתיו ללשוננו הקדושה למען קוראי מ"ע „היהודי הנצחי" היקר

חיים יוסף פאללאק קופ"ק טרעניטש.

ויהי כאשר ישב ריכארד הראשון על כסא מלכותו אשר — בעבור תוקף ואומץ רוחו תארוהו בשם „לב-אריה" (ריכארד לעוועהערץ) — הובילו היהודים יושבי ענגלאנד שי ומנחה לו, למען השיג גם ממנו כמו מהמלכים אשר מלכו לפניו את הרשיום לחסות תחת שבטו, ויקבצו אז הרבה מהם מכל הערים הרחוקות אל העיר וועסטמינסטער (אשר היא חלק מהעיר הגדולה לונדן כנודע). כראות זאת שרי המלוכה והמון העם חשבו באולתם כי באו היהודים שמה לקסם קסם למלך, ועל כן נתנה הדת כי לא יראה איש יהודי בבית תפלתם בעת אשר ינתן כתר מלכות בראשו שם. אפס איזה עברים חפצי חדשות (נייאגיעריגע) בחשבם כי יוכלו להתנכר בתוך הבאים, באו בכל זאת בהחבא אל האבטינא. אך מדי בואם הכירום הנוצרים בקולם או במראה פניהם, וינוסו קצה מהם החוצה בחפזון ותמהון לב לכל רוח, וקצה מהם נתפשו והוכו ונפצעו עד כמעט לא נשאר בם עוד רוח חיים. אז נפרץ לפתע פתאום קול השמועה הרעה ברחובות קריה כי לכבוד יום הכתרת המלך יהיו כל היהודים הנמצאים שם, נשחטים ונחנקים. וימהרו המון העם החפצים אבדן העברים כמו לראות בכבוד המלך, ויפלו עליהם ויהרגום ואת בתיהם שרפו באש ושללם ורכושם בזזו.

איש יהודי אחד מיארק, ושמו בענעדיקט ההיה אז בלונדן, המיר דתו למען תהי לו נפשו לשלל, וכאשר שב לעירו עם יאוועניס רעהו ההיה העשיר היותר גדול מכל אחיו היהודים ביארק, מת בפצעיו

אשר הוכה בלונדן לפני המירו דתו, ורעהו יאוועגום ועבדו ספרו לפי תמם את כל התלאה אשר מצאה את אחיהם היהודים בלונדן באזני כל יושבי עיר יארק. ותחת כי הספור הנורא הזה היה ראוי לעורר חמלת ורחמי שומעיו, על האומללים האלה, העיר עוד חמת ורשעת המון הנוצרים שם, ויקומו גם הם על היהודים להשמידם ולאבדם כאשר עשו להם אחיהם האכזרים יושבי לונדן ויחלו לצור על בית בענעדיקט, אשר בעבור היותו גדול ורחב ידים נאספו שמה כל קרוביו ומיודעיו להמלט על נפשם, אך לשוא היתה תוחלתם כי בזמן מעט נתצו אויביהם את חומותיו, עד שכלם יחד מצאו שם קבריהם תחת ערמות עפר ורסיסי הבית אשר נפלו עליהם. חיל ורעדה אחזו אז שאר כל היהודים וימהרו לבוא אל יאוועגום אשר הוליכום אל ארמון שר העיר למען מצוא שם מחסה ומפלט לנפשם ורכושם. והנשארים בעיר הרגו שונאיהם כלם מלבד קצת רכי לבב, אשר למלט את נפשם המירו את דתם, ואת בתי היהודים נתצו, אבל הארמון אשר היה חזק ובצור היה יכול להיות מגן ומחסה להנמלטים שמה, אך לפתע פתאום נפלו על היהודים אימתה ופחד כי השר אשר היה יוצא ובא בשער הארמון הזה יסגירם וימסור אותם ביד אויביהם. אשר על כן נועצו יחדיו לסגור שערי הארמון לבלתי תת עוד גם לשר לבוא שמה. אז חרה אפו ויבא את דברו במשפט לפני השעריף שופט העיר והמדינה. ויתחברו אליו גם הרבה אנשים פוחזים ורקים, אשר למען יהיו נקיים וחפשים מתשלומי משי יד אשר השו בהם היהודים דברו גם המה סרה ועתק עליהם להשמידם ולאבדם. וישמע השעריף לקולם ויצו לצור על הארמון וללכדו ביד חזקה; אבל כראותו אחרי כן כי המון העם היו כזאבי ערב מבקשי נפשות היהודים האומללים להכחידם מן הארץ ושלל לבוז, נחם על מצותו זאת, אך לא יכול עוד להושיעם מיד צריהם אלה, כי מדי יעיר איש חמת פראים טורפי טרף כאלה האורבים לדם אחיהם לא ישקטו ולא ינוחו מרגזם עד אשר יבצעו מעשיהם הרעים לרוות צמאונם מדם נקיים השפוך כמים. רשעי ארץ אלה בקשו למו עזר גם מיושבי יארק העשירים, אבל לתהלתם יזכר פה כי לא רצו לבוא עמהם מקושרים ולשלוח ידם בעולתה, ואולי היתה זאת נסיבה יען כי גם לא נשו היהודים מאומה. אך כאשר פנו אז לעזרה אל הכמרים, נתנו יד להם וחזקו את רוחם למלחמה, גם יצאו בראשם וברכו אותם לבצע פועל ידיהם הרע. וכומר אחד (דאמהעדר) העיר חמתו עד להשחית, וכאשר השב באולתו כי מעיל עבודתו (זיין קאהההעמד) אשר לבש יגן בעדו כמגן וצנה, יצא בראש הרשעים האלה לתמוך בימינם ובלי

חשך קרא באזניהם לאמר „השמידו אויבי ישו !" דברי פי אויל ואכזר זה הרהיבו עוז בנפש פועלי און אלה אשר כחיתו יער עטו לשלול היהודים ורכושם. אך צדיק הוא יי' המשלם גמול כל איש אל חיקו. גם לצר ואויב זה השיב גמולו הרע בראשו. כי כפי המסופר אכל כל העם בבוקר השכם רקיק מצה אחד (איינע האסטיע) ויצא אז בטח לקראת נשק.

ויהי כקרבו פעם אחת אל החומה בבטחונו על מעיל עבודתו אשר יגן בעדו, נפלה עליו חומת אבנים ותרץ את גלגלתו. ועתה לו חכמו רעיו הרשעים והשכילו הלא הבינו כי יד יי' עשתה זאת להרוג את שר צבאם למען ישימו על לב לחדול מעשות עוד כתועבותיהם, אבל חמדת השלל ותשוקת הבזה עורה את עין שכלם ויוסיפו עוד לצור על הארמון

עד כי אמרו היהודים נואש בראותם כי תקצר ידם לעמוד עוד על נפשם נגד שונאיהם אלה המבקשים נפשם לספותה. ויועדו יחדו ליעץ מה לעשות במצבם הרע הזה. ויהי בתוכם רב וחכם אחד זקן ונשוא פנים אשר לשמע צדקתו וחכמתו הביאוהו מארץ אחרת *) וישימוהו עליהם לראש להורות להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, וללמדם חקי אלהים ותורותיו. ויקם האיש הזה המלא רוח חכמה ותבונה מתוך העדה, וידבר אליהם כדברים האלה לאמר:

„שמעוני אחי ועמי ! יי' אלהי אבותנו היודע כל ורואה בצרותנו, „מי יאמר לו : מה תעשה ? הוא יצוה לנו כיום למות בעד דתו ותורתו האמתית אשר כבדנו אנחנו ואבותנו מאז נתנה לנו עד עתה,

„ואשר שמרנו בכל הארצות אשר הדיחנו שמה ובתוך העמים אשר הגלנו

„בקרבם, ובמה נשיב לו כל גמולו הטוב וחסדו אשר הפליא לעשות „עמנו, והבטחתו אשר הבטיחנו לתת לנו אחרית טובה נעימות בימינו „נצח ? אם לא בחרפנו היום נפשנו למות בעד דתנו ואמונתנו ! כי אז „יראו גם הבאים אחרינו ספר תורת אמת זה אשר חתמנו בדם נפשנו „ויחזיקו גם המה תמיד בו, ומותנו היום בעדו אשר יעיד על תומת „לבנו וחזק אמונתנו ירהיב עוז ובטחון גם בנפש כל גלות החיל הזה! „שימו גם זאת על לבכם, הלא מסביב המות אורב לנפשנו, ומה

---

*) כמנהג בכי עמנו מימי קדם. ורלאיתי בספר אחד כי הרב הזה היה ר' יעקב מארלעלאכם בגלפה, המונח פעמים רבות בתוס' בשם הר"י דאורליינש ז"ל.

„נשאר לנו אם לא להתם (צו בעשליעסען) חיינו בכבוד מבלי היות
„לשמצה בקמינו ? כי אם נפול ביד שונאינו אשר אין עוד מנוס ומפלט
„לנו מהם הלא יתעללו בנו וממותי תחלואים ימיתונו, כי אכזרים אלה
„לדמנו יצמאו, וכזאבי ערב סביב הארמון לטרף ישאפו ! על כן זאת
„עצתי: נפלה נא ביד ה׳ להמית איש את אחיו, וביד צרינו אלה
„אל נפולה. צדיק הוא ה׳ בכל דרכיו, הן היום יקראנו להיכלו, נחישה
„ונמהרה לבוא עדיו, כי לעתות בצרה כאלה הורשה לנו לשלוח יד
„בנפשנו. הדעו אחי ועמי ! כי גם אבותנו יראי ה׳ וחושבי שמו עשו
„כן בעת רצו אויביהם להכריחם להמיר דתם ככל אשר איעצכם
היום !״ —

ויהי ככלותו לדבר וישב הזקן לארץ ויבך במר נפש בכי גדול.
אז יחלק העם להצי, קצתם ההיו גבורי כה ואנשי חיל הסכימו לעצת
הרב החכם הזה; אבל קצה מהם ההיו הלושי כח ורכי לבב התלוננו על
העצה הנוראה הזאת. אז קם הרב שנית ויקרא בקול גדול וחזק לאמר
„שמעוני בני ! אחרי כי דעותיכם שונות, יפרדו נא האנשים אשר
„לא יאבו שמוע לעצתי מתוך העדה הזאת ולא ימס איש לבב אחיו
„כלבבו !״ ויפרדו קצתם מתוך הקהל. אבל רובם החזיקו בעצת רבם
הנכבד, ויחלו לשרוף כל הונם ורכושם באש לבל יהיו לשלל לאויביהם
אחרי מותם. אחרי כן הרגו בראשונה איש את אשתו ואת בניו, למען
לא יפלו בידי נשיהם הרחמניות, ובאחרונה המיתו את נפשם. — אך
הרב ויאוועגוס נשארו לבדם למען יראו כי נעשתה עצתם. ולויאוועגוס
זה, היה הכבוד למנה להיות נהרג מידי אוהבו הרב הזקן והנכבד אשר
המית עצמו אחר כלם. —

כל זאת נעשתה באישון לילה ואפלה, הבוקר אור ותעל משאת
הארמון כלו השמימה. ורק איזה רכי לבב אשר נשארו עוד בחיים עלו
על החומה והראו לשונאיהם את פגרי חללי אחיהם ויספרו להם את כל
אשר נעשה.

ויהי כאשר נפתחו שערי הארמון, לא נפל דבר מכל אשר
דבר הרב. כי כראות האויבים כי הוחלתם נכזבה למצוא שלל ובז רב,
לקחו את נקמתם באכזריות חמה מהיהודים האחדים האלה הנשארים
אשר מאנו למות בכבוד בעד אמונתם ותורתם. ולפי דברי כותבי
הקורות האלה, המיתו עצמם אז יותר מחמש מאות יהודים. — כזאת
וכזאת אכלה חרב שנאת הדת, וה׳ ברחמיו ישמור את עמו מעתה ועד
עולם מתלאות אלה ומכל מקרה רע ואסון, ועד ביאת ינון יהפוך כל
אבלינו לשמחה ולששון. אמן.

קורות רחוב היהודים בפראנקפורט דמיין. *)

בעיר הזאת ישבו היהודים מעולם, בתור עבדי הקיסר אשר העלו לו מס, ובצל כנפיו חסיו שלוים ושקטים באין מכלים דבר, אין פרץ אין יוצאת ואין צוחה ברחובותיהם, ישליו אהלי יעקב ומשכנות ישראל מבטחים, ויהי להם כח בית דין כמשפטם, והנהגת קהל ועדה כהלכתם, להם לבדם נתנה השגחת עניניהם ולא עבר זר בתוכם.

אבל בשנת ק"ט לאלף הנוכחי נהפך האופן עליהם, חדל פרזון בישראל וחרות ביעקב חדלה, כי נמכרו יהודי פראנקפורט אל אזרחי הנוצרים כעבדים אל יד אדוניהם. בכל זאת לא הקשו הנוצרים את עולם ולא הכבידו אכפם על היהודים. וכמאז כן עתה הנהיגו בפני עצמם כל עניני דת ועדה בקרבם. בין אזרחי העיר נחשבו כתושבים ולא כגרים גרורים, ויהי להם המשפט לקנות חלקת אדמה לאחוזת עולם, החופש לגור בעיר בכל מקום אשר יבחרו, והדרור לשלוח ידם בכל מלאכת עבודת חרש וחושב, לבד ממלאכות הלהקות (צינפטע) אשר בקהלם לא תחד כבודם, כמו שנגרע מהם הזכות להתערב בעניני המדינה וממשלתה, להתמנות בין בעלי פקודות העיר שופטיה שוטריה ויועציה, ולהחלץ גם הם בין אנשי הצבא לצאת לקראת נשק כי תקראנה מלחמה.

אם אמנם גם בימים ההם נקרא רחוב אחד בפראנקפורט, בין בית תפלת הנוצרים ובין גשר הנהר מיין, בשם „רחוב היהודים", אכן אין אונס להם לשבת ולהסגר בתוכו, ויושביו היו גם נוצרים גם יהודים, וגם מאצילי הנוצרים ונכבדי משפחותיהם ישבו אז ברחוב היהודים בעיר פראנקפורט אולם ושפייער, ובשנות קכ"ד עד קל"ה ישב ראש עדת הנוצרים ומנהיגם ברחוב היהודים. האומנם רוב יהודי פראנקפורט ישבו ברחוב הזה הנקרא על שמם, ויהי להם שם בית הכנסת, בית המרחץ, ובית המחול, הוא היה בית ועד שהשמחה במעונו לשעשועי היהודים לעת מצא, כי כן טוב ונעים מעולם לאנשי דת ושפה אחת ודברים ומדות אחדים לשבת יחדיו.

---

*) מפי הסופר קריעגק במ"ע סכת-הגן לשנת תרכ"ה.

אולם בתחלת המאה החמש עשרה למספרם החל מצב יהודי פראנקפורט להשתנות מעט מעט מטוב לרע. עד שבתחלת המאה השבע עשרה היה מעמדם בשפל המדרגה מורה מאד, כי הנה כבר בשנת קפ״ה לא נקראו היהודים סתם „אזרחים“ כי אם „אזרחי היהודים“. ובשנת ר״מ יצאה הפקודה מטעם ממשלת העיר לאסור עליהם איסר להיות נקובים „אזרחי פראנקפורט“, וכי החוב מוטל על כל איש יהודי לבקש מהממשלה מקץ כל שלש שנים, לחדש לו הזכות לשבת בעיר. ובכל זאת יוכל להגרש מהסתפח בנחלתה גם במשך זמן שלש השנים.

אכן התלאה היותר גדולה אשר מצאה את היהודים במאה החמש עשרה היתה הפקודה אשר נתנה בשנת ר״ך על יהודי פראנקפורט לעזוב בתי מושבותם בכל העיר, ולגור יחד ברחוב אחד אשר יבנה ביחוד למענם.

ראש מסבות הגזירה הרעה הזאת היה בשבת, עד כה רוב היהודים קרוב אל ראשית בתי תפלת הנוצרים, אשר נחשב בעיניהם לחלול דתם ועבודתם, לכן גזרו אומר להבדיל את היהודים ממשכנות הנוצרים, ולסגרם על מסגר ברחוב מיוחד. אומר כזה גזר כבר הקיסר פרידריך השלישי בשנת רי״ב, בצותו את בית מועצות העיר להדית את היהודים ממשבותיהם, אך בית היועצים הניא את מצות הקיסר ולא קים את דברו, עד שבשנת רי״ח הוסיף הקיסר לשלוח פקודתו זאת אל יועצי העיר, ואז נעשתה עצתו, כי בשנת ר״ך הנ״ל החלו יושבי העיר לבנות רחוב חדש למושב היהודים, אשר התישבו בו בשנת רכ״ב.

את הרחוב ההוא בנו בפנת קרן זוית הרחק מאדם העיר. נבדל ונפרד מבתי הנוצרים. עד כי סוגרו היהודים במסגר צר ומוצק לא רחב. על הגבול אשר בין העיר הישנה ובין העיר החדשה, על מקום יבושת ערוץ נחלים הסובב את חומת העיר הישנה. מעבר מזה הבדילו חומת העיר הישנה מבתי הנוצרים, ומעבר האחר בנו כמו כן חומת גבול להבדיל בין בתי היהודים ובין בתי הנוצרים. שלש מבואות היו להרחוב ההוא, האחד בראשיתו, השני בקצהו האחרון, והשלישי באמצעו. דרך השנים הראשונים יצאו ובאו היהודים אל העיר החדשה, ודרך האחרון אל הישנה.

ויהי כשמוע יהודי פראנקפורט את פקודת בית המועצות לגרשם מבתי מושבם אל רחוב מיוחד בין המצרים; ויתעוררו בכל כחם ויתאמצו בכל מאדם, להסיר מעליהם את הרעה הזאת. ויכתבו אל יועצי העיר בשנת ר״ך לאמר: איך תסגרונו במקום צר הנפרד מיושבי העיר הישנה, אשר לא יוכלו לחוש לעזרתנו בקום עלינו צר ואויב. כי גם בקצה השני מהרחוב אך כורמים יוגבים ואכרים עובדים אדמתם בשדה וביער יומם.

ובלילה נהיה ערירים ונלמודים ככוס חרבות. הלא הוא המקום אשר התנפלו עלינו זה מעט אנשים פוחזים ונערים משולחים ויתעללו בנו ויעפרו בעפר ויסקלו באבנים לעומתנו. וכמעט הביאו רצח בעצמותינו. אף כי עתה אשר תלחצונו לעבור לרגעים ברחוב הזה והיה כל ריק ופוחז מוצאנו ופרע אותנו לשמצה. ומה גם בימי השוק הגדול בבוא אנשים נכרים שערינו. ונאספו עלינו ברחוב הרחוק מישועת אדם. והתגוללו על נפשותינו ועל רכושנו. והיינו להם גם אנחנו גם כל אשר לנו לבז ולמשסה. האם תמנו לגוע? ועתה הננו לגדור את מבוא רחובנו הפתוח אל בית תפלתכם והיה סגור כל הימים לבלתי נפריע אתכם מעבודתכם לאלהים. והיה תוצאות רחובנו בעברו השני מקצהו האחר; וגם הננו לבנות חל וחומה גדולה ובצורה סביב למשכנותנו להבדל מכם, וגם נמכור את בתינו הקרובים אל בית תפלתכם ונשכור לנו בתים בקצהו השני; אשר מבואו גם הוא תוכלו לסגור בדלתים ובריח, אך הניחו אותנו ברחוב העיר אשר אנחנו יושבים בו. ואל תטלטלונו ככדור צנפה אל ירכתי העיר!

אבל כל הדברים והתחנונים האלה לא הועילו ולא הצילו מאומה, כי כלה ונחרצה מאת שופטי העיר לגרש את היהודים מבתי תענוגותיהם. ובכן עזבו בשנת רכ"ב את מושבותיהם, וישבו ברחוב היהודים החדש, אשר קראו לו „מצרים החדשה" יען כי נכבשו ברחוב הזה לעבדים כמו אבותיהם בארץ מצרים. הרחוב ההוא נבנה על מוצא כסף בית המועצות, אשר בנו גם שם בית הכנסת, בית המרחץ במים קרים, בית המחול ובית מלון אורחים ליהודים, ואת בתיהם ברחוב הראשון אשר גורשו ממנו לקחו אזרחי העיר לנחלתם. בתי היהודים ברחוב החדש לא היו להם לאחוזת נחלה, כי אם נתונים נתונים המה להם חלף המס אשר יעלו שנה בשנה לאוצר העיר, ורק מקץ מאה וחמישים שנים נתנו בתי רחוב היהודים להם לצמיתות, אך הבנינים לבדם ולא אחוזת האדמה אשר נבנו עליה, כי בעבורה שלמו עוד ימים רבים אחרי כן מס אדמה. אכן לכסף הבתים אשר רצו היהודים לבנות עוד ברחובם משנת רכ"ב והלאה, נתנו הם לבדם מוצא.

הרחוב הזה אשר נבנה במשך שנתים משנת ר"ך עד רכ"ב בנ"ל בעיר פראקנפורט היה מושב סגור ומסוגר ליהודי העיר הזאת משך שלש מאות וארבעים וחמש שנים, מלבד שנות מספר במשך העת ההיא, אשר היהודים או מקצתם הוכרחו לצאת ממנו כפעם בפעם עקב יקוד אש אשר פרץ ברחובם, ופעם אחת בהגרשם כלה מגו העיר. מצר הרחוב ההוא השתרע מעט פעם אחת בשנת תע"ג, כאשר קנו היהודים שדה כובסים אשר בקצה מזרחית דרומית לרחובם, ויפצרו בממשלת

העיר ותנתן להם בפקודת הקיסר הרשות לחבר את השדה ההוא אל הרחוב, למען הרחיבהו מעט. ויהי בשנת תקס״ז בשבת הנשיא פרימאס על כסא ממשלת העיר פראנקפורט, ויצו להרוס את חומת רחוב היהודים ולנתוש שעריה, ויתן להם הזכות לבחור להם בתי מושב מחוץ לרחובם, במקום רחב לא מוצק אשר התוה להם, ובשנת תקע״א נתן הנשיא הזה ליהודי פראנקפורט משפט שווי הזכיות עם אחיהם הנוצרים. ומני אז המשפט להיהודים לשבת בעיר בכל מקום אשר יבחרו-כאות נפשם באין פוצה פה ומצפצף.

רחוב היהודים בפראנקפורט, אשר נשרף עד תומו בשנת תע״א, היה מקום צר ואפל. רחבו י״ב עד ט״ז רגל, ומספר בתיו מאה וחמישים וחמשה, בית בבית נקרב עד אפס מקום, ויען כי עגלה לא יכלה להסב ברחוב צר כזה, וגוהגי עגלות באו במועקה, הרחיב בית המועצות בשנת ש״מ את מבואם האמצעי, למען יוכל מלט משא עגלות טעונות העוברות ברחוב.

וככה נלחצו היהודים האומללים להסגר ברחוב צר ואפל מעלה צחנה ובאשה, ולא על נקלה היה להם לצאת מן הרחוב החוצה לשאוף באפם אויר צח זך ונקי, כי שלשת שערי חומות מבואי הרחוב סגרו בדלתים ובריח מדי לילה בלילה, וגם ביומם בראשון לשבוע ובכל חגי היהודים והנוצרים באין יוצא ובא. ואך בבוא על היהודים צרה וצוקה הרשו להם לצאת ולבא דרך פתח קטן אשר בשער החומה. גם אסרו איסר עליהם להתהלך במקום המטיילים הנמצא בעיר הישנה, אשר היתה מסוגרת כל היום בחל וחומה בצורה, וכאשר הפכו ימים רבים אחרי כן את החל והחרוץ ההוא למקום טיול, לא היה בתחלה רשות ליהודי בו עד מדרך כף רגל, כי אם הלוך הלכו לצלעו על דרך המלך. גם אסרו עליהם לדרוך בקצת מקומות בעיר ובמקצת רחובות ושוקים לא הרחק מראש בתי תפלתם, וכאשר הרהיב יהודי עוז בנפשו לדרוך באחד המקומות ההם, אז הסירו עוברים ושבים נוצרים את כובעו מעל ראשו וישליכוהו לרגליו ארצה. גם היה אסור להם לדרוך על המגרש אשר לפני בית המועצות המכונה „הר הרומיים" ואך בימי השוק הותר להם ללכת בצדי המקום ההוא לפאת מזרחה לאורך הבתים. ואם היה ליהודי דבר אל „הר הרומיים" אז בא יבא אליו מאחוריו כמתגנב. ואך בראש השנה להנוצרים באו היהודים אל „הר הרומיים" בהקריבם אז אל בעלי הפקודות אשכר ושי מכל ראשי בשמים.

אבל גם ברחובות ובשוקים אשר הותר להם בם מדרך כף רגל

מצאם רב עמל ותלאה בהתהלכם שם, כי התעללו בהם עם הארץ ושועלים קטנים מחבלים מקללים ומחרפים אותם בלי הרף, עד כי בשנה השלישית לשבתם ברחוב היהודים הוכרח בית המועצות להוציא פקודה בקהל רב, לבל ידים איש נוצרי את ידו להכות היהודים או לקללם ברחובות ובשוקים. אבל פקודות כאלה לא הצילו את היהודים מנוגשיהם ולוחציהם, ונהפוך הוא כי ברבות הימים הוסיפו הנוצרים להצר ולהצק להם במכות ובקללות, ויסקלום באבנים וישליכו עליהם קיא צואה וכדורי שלג, וימרטו פאות ראשם חקנם, וידחפום וידיחום מכל עבר ומכל פנה, ומפניהם לא חשכו רוק ולזות שפתים ועקשות פה בעבור הרעימם. הצרות האלה תקפו ואכפו על יהודי פראנקפורט עד ראשית המאה הנוכחת. והיה בפגוש נער נוצרי משולח בחוצות באיש יהודי וקרא לו בלעגי שפה: „יוד מאכ' מוראים״! ויאלצהו ככה להסיר כובעו מעל ראשו. עודם חיים וקיימים בימים האלה יהודים בעיר פראנקפורט, הזוכרים את כל התועבה אשר נעשתה להם בימי נעוריהם, ולא אחת ושתים נעשו המזמתה הרבים גם להשר האדיר אנשיל ראטהשילד בימי עלומיו.

בשנת שע״ז לקח הקיסר את רחוב היהודים בצל מחסהו, להגן בעדם מכל פגע רע, כי יד להקות עושי במלאכה אשר בפראנקפורט, היתה תקופה מימים רבים, וירימו ידם גם בממשלת העיר, ויקומו בשנת שע״ד עבדי הלהקות ההן בחרבות וברמחים על היהודים ברחובם ויסגרו בם מלחמה. אכן היהודים אשר נודע להם הדבר מראש התאזרו גם הם, וימלאו ידם בקשת ובחצים ובאבני חוצות אשר הסיחו מרצפת הרחוב, ויסגרו שעריו, ולפני השער אשר יבואו בו שונאיהם שפכו סוללה, ויכינו הכל לעמוד על נפשם לנגד אויביהם. אבל הנוצרים הרסו בית קטן אשר עמד סמוך אל השער ההוא, ויבואו דרך פרציו אל תוך רחוב היהודים, ויהי בערב בשעה הרביעית מלחמה גדולה במשך שמונה שעות בין היהודים ובין הנוצרים. ויפלו בה נוצרי אחד ושני יהודים. ורבים נמחצו ונפצעו. ותגבר יד הנוצרים הרבים במספר על היהודים ויכום ויכתום הלאה אל תוך הרחוב. ומקצת הנוצרים החלו לבוז בז ולשלול שלל במשכנות היהודים אשר נעזבו מיושביהם. ויהי כאשר נדחפו היהודים עד אמצע הרחוב, והנה אחד בעלי פקודות העיר בא אל הרחוב עם חלוצי צבא מאזרחי העיר, ויגרשו את המכים והבוזזים מתוך רחוב היהודים. אז עזבו כל היהודים את רחובם וילכו להם אל חצר הקברים אשר להם בקצה השני מהרחוב, כי שמה התמלטו הנשים והטף עוד בראשית המלחמה. ומקצת היהודים נסו במשך המלחמה אל בתי נוצרים וימצאו שם מגן ומחסה מזעם עריצים.

ויהי ממחרת ויקחו היהודים מרכושם ומנכסיהם כפי אשר יכלו שאת מן הרחוב אשר תחת יד בעל הפקודות, וישאום אל חצר הקברים ויסתרו מפני החרב המונחת עוד על צווארם, כי מקצת עם הארץ נשבע להסגירם למות, והפוחז אשר בראשם ושמו ווינצענץ פעטטמילך קרא בקהל רב בשם אזרחי העיר, כי אין ליהודים עוד מגן ומחסה בפראנקפורט, סר צלם ולחרב ולהרג ולאבדן נתנו. ידי בית המועצות רפו להסות עליהם באברת חסדם, וימהר ויחיש להוציא את היהודים מן העיר בעצם היום ההוא לעת הצהרים.

וישבו היהודים שמונה עשרה ירחים בסביבות העיר ובכפריה מפוזרים ומפורדים, עד כי כבש הקיסר בחזקת ידי נשיאי מאינץ והעס-סען-דארמשטאדט את להקות המורדים והפושעים בו. ואז בשנת שע"ו הנ"ל שבו היהודים אל רחוב מגורם. ביום ההוא כעלות השחר נאספו כל יהודי פראנקפורט לפני אחד שערי העיר ויעמדו הכן, עד כי פעטטמילך ראש המחבלים הומת ברחוב העיר, ותשעה מאנשיו גורשו מגו בשבטים ושוטים לעיני היהודים ויגלו מארץ מולדתם לנצח, ועוד עשרים ושלשה מהמתפרצים הוציאו מקיר העיר וחוצה. אחרי הדברים האלה הובילו אנשי צבא הנשיאים הנ"ל בתופים ובקול תרועה את היהודים דרך העיר אצל מקום המשפט להמורדים עד בואם אל רחוב היהודים. ושמחת אחד היהודים ושמו אפפענהיים גדלה מאד על שובו אל עיר מולדתו, עד כי בקש מאת אחד המתופפים למסור בידו את התוף להכות עליו, וימלא המתופף את משאלתו, וילך אפפענהיים ברחוב העיר הלוך ותפוף, על כן קראו לו היהודים בשם „המתופף" (טרום) אשר נשאר לשם משפחתו עד היום הזה. אחד יוצאי חלציו היה הסוחר העשיר אפפענהיים בעיר האנאווער, אשר בין סוכני בית מסחרו היה בשנת תק"ח גם אבי בית תפארת ראטה-שילד, אשר עבד אותו כמה שנים וירה שם אבן פנת העושר הגדול אשר הניח לבניו אחריו.

ויהי כבוא היהודים אל רחובם ויתיצבו במשטר מחונה לשמוע את פקודת-היהודים אשר קראו שוטרי הקיסר באזניהם בטרם ישובו אל מעונותיהם. ואחרי כן תלו בשלשת שערי הרחוב לוח גדול, ועליו מצויר נשר הקיסר עם הכתובת „הוד קיסר רומי ומגן המלכות הקדושה". והדת נתנה מטעם הקיסר כי נוצרי אזרחי העיר ישלמו אל היהודים בידיהם הבאים את נזקם בבזת השנה שע"ד במכסת מאת אלף ושבעים וששת אלפים זהובים. על כן יחוגו יהודי פראנקפורט מהיום ההוא ומעלה עד היום הזה שני חגים מימים ימימה: חג אבל לזכר גירושם מהעיר, וחג ששון כחג הפורים למזכרת שובם שמה. ושם שני החגים

האלה: פעטטמילך כשם ראש צורריהם אשר דמה להשמידם מעל פני האדמה. הוא הפורים השני ליהודי פראנקפורט.

במאה ותשעים והמשה בתים אשר היו אז ברחוב היהודים, ישבו ארבע מאות וחמישים וארבע משפחות, שתים עד שלש משפחות לבית. ובהיות אז מספר נפשות היהודים כארבעת אלפים, הנה גרו בכל בית כעשרים נפשות. כמאה שנים אחרי כן בשנת תע״א היה מספר מפקד יהודי פראנקפורט למצער שמונת אלפים נפשות, וא״כ גרו אז בכל בית ובית כארבעים נפשות אדם, והבתים היו צרים מאד, עד כי לא היה להם לפאת פני הרחוב כי אם הדר אחד קטן.

בשנת תס״א הנ״ל יצאה אש ברחוב היהודים ותאכל את בתיו עד היסוד בם, וכל הבתים הנמצאים ברחוב ההוא כהיום הזה, המה חדשים אשר נבנו אחרי השנה הנ״ל. להשרפה הזאת קראו: שריפת היהודים הגדולה, להבדילה משריפת הנוצרים הגדולה, אשר השחיתה שמונה שנים אחרי כן ארבע מאות בתי נוצרים בפראנקפורט. סבת התבערה העצומה ההיא ברחוב היהודים לא נודעה אל נכון, אם אמנם הרבה דרשו וחקרו על הדבר. האש יצאה בחודש העשירי לשנת תע״א הנ״ל בערב בבית ראש הרבנים אשר עמד באמצע הרחוב. הנוצרים מהרו לבא אל הרחוב לכבות את התבערה, אבן היהודים אשר יראו משוד וחמס סגרו שערי הרחוב מסוגרים שעה תמימה, וכאשר פתחו אותם אחזה כבר האש בבתים רבים ותאכל ואין מכבה. רוח חזק הנה בסופה ובסערה דרכו בין מצרי הרחוב, ואש נפח בערה ואכלה כל בתיו מלבד שלשת בתים בודדים בירכתי המזרח אשר נשארו לפלטה. מקצת היהודים האמינו כי י״י שלח אש משמים ויורדנה בחרות אפו על פשעיהם לכל חטאותם. ע״כ לא נשרף גם בית אחד מבתי הנוצרים שכניהם הקרובים אליהם. מלבד גורן נוצרי אשר נשרף, ושני בתי נוצרים אשר נחרו מעט מן האש הגדולה הזאת. גם במגדול מלא אבק שרפה אשר עמד קרוב וסמוך אל הרחוב לא נגעה לשון האש, אם אמנם לא פנו את האבק מהמגדל וגם לא חסו עליו להצילו, אין זאת כי אם עברה וזעם מאל זועם על עמו ישראל. והנוצרים האמינו כי י״י הצית אש בבית יעקב עקב שנאתם למשיח הנוצרים.

מקצת היהודים אשר נשארו בלי מחסה מזרם וממטר נאספו ברחמים גדולים אל בתי נוצרים, וישארו שם ימים רבים, עד אשר אכף עליהם מאמר הממשלה בשנת תע״ו לשוב אל רחוב היהודים. ומקצתם התישבו בכפרים קרובים עד אשר נבנו בתיהם. ואת אביוני העם הביאה הממשלה תחת צל קורת בית אספי-דל נוצרי לכלכלם שם בלחם ומים.

ולא ארכו הימים וישובו ויבנו את בתי הרחוב, ויחלו בבנין בית הכנסת, כי מדי בנין הבתים לא כלה עד שנת תע״ז, עמד בית הכנסת החדש על תלו כבר בשנת השרפה תע״א בימי הבציר. הביהכ״נ הזה נהרס בשנת תרי״ד עד היסוד בו, ותחתיו נבנה היכל גדול כליל תפארת, אשר נתחנך בחודש אדר לשנת תר״ך.

הרחוב החדש נבנה אז עפ״י פקודת הממשלה רחב יותר מהראשון כארבע עד שמונה רגל, עד כי רחבה היה בכל מקום עשרים רגל, גם לא נבנו רק בתים בשלשה שטחים תחתים שנים ושלישים ולא יותר, מלבד עלית קיר בגג. חצר הבית היה קטן מאד, ושם עשו להם היהודים סכות בימי חג האסיף.

מלבד השרפה הנ״ל אכלה אש בבתי נאות הרחוב עוד שתי פעמים, בשנת תקל״ד ואז נשרפו אחד ועשרים בתים, אשר יושביה שכרו להם בתי נוצרים לשבתם במשך שתי שנים, ובשנת הקנ״ו בהצות שר הצבא הצרפתי קלעבער על העיר, ויורו בה זיקות מאזרי אש לוהט, ואז נשרפו ברחוב היהודים מאה וארבעים בתים, וגם גג בית הכנסת היה למאכולת אש. אכן גם אז שבו עד מהרה ובנו את הבתים השרופים טובים ויפים יותר מלפנים.

בתי היהודים, אם אמנם נתרחב הרחוב מעט בשנת תע״א כנ״ל, נשארו תמיד צרים ומצומצמים, עד הזמן החדש שנהרסו רבים מהם בחשבם לנפול מרוב ימים, ונבנו בתים גדולים רחבי ידים תחתיהם. ומה גם עתה בהיות חצי יושביהם נוצרים עניים אשר נאחזו ברחוב ההוא. להבתים האלה לא היו מעלות לעלות בהן אל השטח העליון, מיראתם מחמת עם הארץ אשר התנפלו עליהם כפעם בפעם לשלול שלל ולבוז בז, על כן פתחו במרתפותיהם מתחת להארץ פתחים, אשר תחת שואה יתגלגלו משכונה לשכונה, למען יוכלו להבריח נפשם ומאדם מבית לבית בבוא עליהם כשואה פחד פתאום מחמת מתקוממים. פתחים תחתיים כאלה נמצאו גם במקומות אחרים בבתי היהודים, ומסופר כי בעיר רעגענסבורג חברו ככה כל בתי היהודים איש לרעהו ע״י פתחי סתרים לתכלית זאת.

בתי רחוב היהודים בפראנקפורט, כמו שאר בתי יתר חלקי העיר הזאת, לא היו עד שנת תקי״ט מסומנים בציוני מספרים כהיום הזה, כי אם התוו כל בית להפלותו מבית אחר בשם מיוחד כתוב על לוח תלוי ממעל להפתח. מקצת שמות בתי יהודים כאלה התנחלו למורשה על משפחות יושביהם להקרא בשמם, ד״מ שמות בתי אבות אשר התילדו למשפחותיהם: בער, האאז, האהן, הירש, העכט, קאנן, אכס, רייס, רינדספוס, המגן האדום (צום ראהטען שילד) שיף, שלאס, המגן

השחור (צום שווארצען שילד) זיכעל, שטערן, שפיעגעל, שטרויס, וכיוצא בהם משמות אנשים היום שלא היו בראשונה רק ציוני תמונות ורשמי שמות משוחים בששר על לוחות פתחי בתי היהודים, ולכלם בשם נקרא. ובלי ספק קבלה גם משפחת האדירים ר א ט ה ש י ל ד את שמם משם הבית הנ"ל אשר נרשם על פתחו „המגן האדום" כנ"ל (הבית הזה אשר נהרס עתה נסמן אח"כ במספר 69), אכן הבית אשר קנה ראש בית-אב ראטהשילד מאיר אנטשיל בשנת תק"נ ואשר בו יולדו כל בניו לא נקרא בשם הנ"ל כי אם בשם „המגן הירוק" (צום גרינען שילד).

השובי בתי רחוב היהודים בפראנקפורט המה המסומנים עתה במספר 118 ובמספר 148, הראש הוא בית מולדת הסופר המפואר ב ע ר נ ע, והשני בית מולדת האחים האדירים ר א ט ה ש י ל ד, על בית בערנע הדומה בתבניתו אל יתר בתי הרחוב תלו בימים האחרונים לוח שיש מחוקה בכתובת, כי שם נולד בערנע בשנת תקמ"ו. אכן בית ראטהשילד איננו מצוין מאומה, ואדירי משפחתם משגיחים להעמיד ולקיים את הבית הזה על תלו כמצבו ובמעמדו הראשון בהיותו בית מושב אמם עד יום מותה בשנת תר"ט. הבית הזה עומד מול הרחוב הקטן שהוא המבוא האמצעי לרחוב היהודים ורחוק שלשים בתים מבית בערנע.

בימינו אלה נמנה ונגמר לערות את רחוב היהודים וסביבותיו עד היסוד בו, למען בנות על מקומו רחוב חדש, ובכן יאבד מלאכת זכרון מזכרת עון ראשונים, אשר לחצו וצררו אלפי נפשות אדם על לא חמס בכפם. רק בגלל ראשית אומתם, בעבור דת אמונתם, עקב זוקן מדותיהם. מכל המצוקות והתלאות האלה לא נשאר עתה יד ושם וזכר, כי ליהודי העיר הזאת בימים האלה בתי תפארת, שתי בתי כנסיות כלולים בהדרם, בית חולים בנוי לתלפיות, בית מדרש המדעים, נוה תהלה וכו'. אולם אות זכרון רם ונשא אשר נשאר לנו מימי חושך ואפלה ההם, הוא

משפחת ראטהשילד.

מולדת אחד הבתים השפלים ברחוב היהודים, שככה עלה למעלה ראש, עד כי כבר בדור השני עשה לו עושר וכבוד גדול, אשר אין כמוהו בכל הארץ.

ראש המשפחה הרוממה הזאת היה הסוחר אנטשיל משה ראטה-שילד, אשר לא נדע מאומה מקורות ותולדות חייו. הוא היה אבי מאיר אנטשיל ראטהשילד, אשר ירה אבן פנת משפחתו המפוארה. מאיר אנטשיל נולד שש שנים בטרם לדת פראנקפורט את האדם הגדול

בענקים געטהע. בימו עלומיו נתן אביו בידו כיס קטן מלא מעות כסף באגורות נחושת. בין המוניטין האלה באו לידו כפעם בפעם גם מטבעות ישנות ויקרות, אשר נתנו חשק בלבבו לדרוש בידיעת המטבעות השונות ובמוניטין חדשים גם ישנים, והיא שעמדה לו בימים הבאים לעשות מעשה חושב בכסף ובזהב ולרכוש רכוש גדול.

ויגדל הנער וילך אל העיר פירטה ללמוד שם בבית המדרש, למען יהיה רב ומורה כרצון אביו וכמשפט הנערים בימים ההם, אבל כל זה לא שוה לו ולא הוטב בעיניו, ויעזוב את בית מדרשו וישת אל המסחר פניו. ויקם וילך אל העיר האנאווער ויעמוד שם לפני הבאנ־קיער אפפענהיים הנ״ל, וישרת אותו בבית מסחרו, ויעבוד אותו באמונה שלמה כאיש נאמן ומהיר במלאכתו, עד אשר נתן אדוניו בידו עסקים גדולים ונכבדים. ויהי מקץ שנים אחדות וישב מאיר אנטשיל אל עיר מולדתו בתור סוחר אשר לו שם על פני חוץ, עד כי היה לאל ידו ליסוד לו בית מסחר לו לבדו, ויהי שולחני ואיש הבינים בין הסוחרים, וישא ויתן עם מטבעות יקרות אשר לא נפרצו בארץ. ועם רצי כסף וזהב אשר נושנו מזוקן, ויברכהו י״י וימצא מאה שערים, וילך הלוך וגדול עד כי זרועו אמצתהו להקים לו בית באנקיער כאחד הגדולים בארץ.

בשנת תק״ל לקח מעירו את העלמה גוטטא שנאפפער לו לאשה, אשר מתה בשנת תר״ט בת תשעים ושש שנים, ועינה זכתה לראות ברוב עושר ויקר כבוד בעלה ובניה בעלותם חיש מהר ברום המעלה גבוה ונשא בכל הארץ, אף הבישה בחיים חייתה איך מצב עמנו הלך הלוך וטוב, עד כי בשנה אחת לפני מותה נתן לעמה שווי הזכיות עם יתר אזרחי הארץ. האשה הטובה והמשכלת הזאת לא חדלה כל ימיה מהודות אלהים על חסדו ועל טובו, עינה לא רמה מעודה, ולבה לא גבה מימיה, ותהי אשת חיל יראת י״י ותמימת דרך עם אלהים ועם אנשים. ולא חפצה לעזוב את ביתה הצר והאפל, אשר בו עלתה היא ובניה על מרומי האושר, באמרה כי אך לעון יחשב בעיניה לעזוב את בית נעוריה,

זגור תגור פן ברוח יברח האושר והעושר מילידי ביתה, אם כנחל בוגד תמעל בו מעל ותעזבהו למעצבה, ותעש כן, כי

בשנת תק״מ קנו מאיר אנטשיל ואשתו את הבית ההוא „אל המגן הירוק" הנ״ל וישבו בו עד יום מותם. וחפץ האם התמימה השלים גם בנה בכורה אנטשיל מאיר, ביעדו את הבית הזה להיות פתוח לרוחה לתכלית חמלה וחנינה אל מרודים ואומללים, ובשטר צוואתו קצב מכסת קרן קימת fl. 1.200.000 לצרכי בית חמלה

לעניי בני ישראל בעיר פראנקפורט דמיין״ ופירותיו נחלקו מקצתם מדי שבוע בשבוע לעניי העיר, ומקצתם נקנה עצים לחלק בין האביונים, מלבד 7500 אשר יחלקו שנה בשנה אל היהודים העניים היושבים סביב העיר במרחק עשרה פרסאות. החלוקה להעניים צוה להיות בבית ראטהשילד הישן הנ״ל, אשר בו ישב פקיד החלוקה, ועוד ישבו בבית הזה עשרה בטלנים להתפלל וללמוד משניות בימי מיתתו של המצוה הנ״ל, של אבותיו של אשתו ושל אחיו. ומיום מות השר אנטשיל מאיר בשנת תרט״ו נעשתה החלוקה הזאת כמצותו עד היום הזה.

וידי אביו הגביר מאיר אנטשיל היו אמונה במסחרו, וי״י הצליח דרכו במאד מאד, ובכל אשר יפנה השכיל, עד כי בשנת תקנ״ח זרועו משלה לו להקים לו, מלבד בית מסחרו בפראנקפורט, עוד בית שני בלאנדאן, ויגדל האיש ויאמץ ויגבר חיל ויוסף אומץ ברכושו הגדול, עד כי משנת תקס״ד עד תקע״ב בא עם ממלכת דענעמארק במסורת הלואה במכסת עשרה מיליאנים כסף, ובשנת תקס״ח קבל על עצמו לתת מוצא כסף לכל צרכי חיל ענגלאנד הנלחם אז בספרד נגד הצרפתים במשך כמה שנים, אחרי שלא נמצא גם אחד מכל בתי המסחר בענגלאנד, אשר הרהיב עוז בנפשו לקבל עליו את המשא הכבד הזה. אכן ר׳ מאיר אנטשיל ובנו נתן העומד אז על משמרת בית המסחר בלאנדאן ידעו והבינו לכלכל היטב את הדבר למענהו, עד כי רכשו כמה מיליאנים בענין ההוא. החיל והכח לעסק הגדול הזה לקח מאיר אנטשיל מיד הגראף העשיר ווילהעלם התשיעי נסיך העססען-קאססעל, אשר כרת עמו ברית ידידות בשנת תקס״א, כי בשנה ההיא או עוד לפניה קבל הנסיך ההוא את מאיר אנטשיל לבן משק בית מלכותו (Hofagent) ויהי מאיר אנטשיל להנסיך ווילהעלם איש נאמן רוח ובטוח סמוך ונכון בכל לבבו ובכל נפשו. ויהי בשנת תקס״ו בימי מלחמת הצרפתים עם פרוסיא ורוסיא, וייראו הנסיך וויל-העלם מחמת נאפאלעאן אויבו מרדפו עד חרמה ומבקש את נפשו, ויקם לעזוב את עמו ואת ארצו, ויתן את כל רכושו ביד אוהבו הנאמן מאיר אנטשיל בפראנקפורט לפקדון בסתר משכנותיו, את הפקדון הזה אשר הכיל מיליאנים רבים שמר מאיר אנטשיל באמונה ובתום לבב וברוח נכון לתת את נפשו ומאודו תחתיו, כי כאשר העביר נאפאלעאן את הנסיך ווילהעלם מממשלתו וימגר את כסאו, והשומר הנאמן ההוא

ירא פן יבואו הצרפתים לבעות מצפוניו בפראנקפורט , טמן את כל הרכוש הרב ההוא בחביות יין במרתפו , ולא מִגֵן אותו ביד צרי וויל-

העלם אף בהיות חרב הצרפתים מונחת על צוארו ועל כל רכושו (עיין בהנאוועללע של מילבאך אשר העתיקו לעברית המליצים שולמאן ולוריא במ"ע הכרמל שנה רביעית בשם אדוני כסף ואדוני הארץ) . ומלבד זאת פקד הנסיך על מאיר אנשיל ובנו נתן לקחת את הפירות אשר ישאו כספיו בהבאנק בענגלאנד ולשלחם אליו אל מקום מחבואו. וכ"ז עשה ראטהשילד באמונת לבבו ובתום נפשו כמשפטו כל הימים. וכאשר חפץ בית ראטהשילד לקבל על עצמו מוצא הכסף לחיל ענגלאנד הנ"ל , הרשהו הנסיך להשתמש ברכושו אשר הפקד בידו .

לפי הגדה אחת הקרובה לאמת היה ראשית התודעות הנסיך ווילהעלם עם ראטהשילד על פי המקרה הזה : שר הצבא עסטארף מעיר האנאווער , רֵעַ ואוהב נאמן להנסיך ווילהעלם , יעץ אותו לקחת לבן משק חצר מלכותו את הסוחר היהודי מאיר אנשיל , אשר נודע לו בהאנאווער בבית הגביר אפפענהיים הנ"ל . וישלח הנסיך לקרא מאיר אנשיל , ויבא אל בית הנסיך והוא יושב על השלחן משחק בשאך עם שר הצבא הנ"ל. ולא שת הנסיך העמוק במשחקו את לבבו אל היהודי אשר בא אל ביתו ויעמוד מאחריו. אחרי רגעים אחדים בהיות מוצא המשחק רע בעיני הב״ש במרת נפשו כה וכה וירא את בן משק ביתו החדש עומד מאחריו. התבין את שחוק השאך ? שאלהו הנסיך. כן אדוני. ענה ראטהשילד. ויבקש ממנו לקבל עצתו למען יציל את המשחק מיד שכנגדו העליונה. ויראהו מסעות רבים אשר יפנה בהם ואשר הסבו את המשחק לטוב הנסיך . ויפן הנסיך אל השר הצבא ויאמר : אדוני , לא הבאת איש סכל אל ביתי !

וימת מאיר אנשיל בשנת תקע"ב בצותו לבניו אחריו להיות כשבת אחים גם יחד בשלום ולעשות מסחרם בשותפות כאיש אחד חברים. בעלות ר' מאיר אנשיל על שלבי סולם העושר וגם בהגיעו אל שיא מרום האושר, לא שנה מאומה בבגדיו במנהגיו על פי כדוהיו, ויהי כל ימיו צדיק תמים , סוחר נאמן בבריתו וקים במאמרו, מוצא פיו שמר כגבר נאמן ומהיר , אוהב טהר לב, ועושה חסד וצדקה בארץ . בנדבת רוחו ובשמחת לבבו חלק מתנות לאביונים . ונתן צדקה בסתר ויעש חסד במסתרים, בהתהלכו כפעם בפעם בנשף בערב יום ברחוב היהודים, ויתן אל יד כל איש אומלל ונכאה אשר פגש בדרך מטבע זהב וימהר ללכת לדרכו .

ולו חמשה בנים וחמש בנות . ואלה שמות בניו : הבכור

אנטשיל מאיר ראש בית המסחר בפראנקפורט, אשר מת בשנת תרט"ו ולא הניח בן יורש אחריו. השני שלמה מאיר ראש בית המסחר בוויען אשר מת בשנת תרי"ד. השלישי נתן מאיר ראש בית המסחר בלאנדאן, אשר מת בשנת תקצ"ו בפראנקפורט בבואו שמה להתיעץ עם אנשי משפחתו בדבר איזה עסק. הרביעי קארל מאיר ראש בית המסחר בנעאפעל, אשר מת בשנת תרט"ו. והחמישי יעקב המכונה James ראש בית המסחר בפאריז, ועודנו בחיים חיתו הי"ו.

בין חמשת הבנים האלה היה ל נ ת ן שאר רוח ויתרון הכשר דעת המסחר ובזאת נדמה לאביהם. ולאמם נדמה ביתר אנטשיל מאיר הבכור, כי התהלך בדרכיה ובענות לבבה, החזיק במנהגיה הישנים, לא הוקיר מאד את שם הכבוד ב א ר א ן אשר נִתַּן להם, ורגיל על לשונו לאמר כי ירא הוא מאד, פן בימים הבאים יסורו ניניו ונכדיו את לבם מאחרי י"י אלהי אבותיהם בסבת גאות עליצים ורום לבב באשרם הגדול ובעשרם הרב. ויהי היום וידבר עמו אחיו קארל מאיר על אודות בניו ויזכירם לפניו בתור השם ב א ר א נ ע, וירע הדבר בעיני אנטשיל ויאמר: „הניחה נא את השם הזה והרף מהתפאר בו, הביטה והשגיחה כי נעריך יהיו סוחרים מהירים במלאכתם, אכן השם ב א ר א ן לא יועיל להם מאומה!". פעם אחת ישב אנטשיל בבית ועד להשתעשע עם אחד הסוחרים הנוצרים בערב, והנה זה באו אדונים נכבדים מסוד המשחקים ויפריעו אותו משיחתו בבקשם ממנו כי יקום לצחק עמהם בקלפין. למרות רוחו מלא את משאלתם ויאמר. „מה רע לי! עיף ויגע מעמלי חפצתי להנפש עד ארגיעה בשיח ושיג, ובכל זאת הנני מוכרח לשבת על שלחן השחוק עם אנשים, אשר לא יחפצו כי אם להרויח כסף ממני! מה רב היה אשרי בימי נעורי בהיותי בעלית גג בית אבינו בערב בחדר משכבנו בשבת אחים טובים ונעימים גם יחד ואוכלים גבינה ושותים שכר בשיחות ידידות וריעות בינינו!".

לא גבה לב אנטשיל ולא רמו עיניו, ואת כל חבריו ומיודעיו מנוער הכיר באהבה ויקדם פניהם בשלום ובריעות. קרוב אל רחוב היהודים ישב איש נוצרי עושה שכר, בנו הנער שחק לפעמים עם הנער אנטשיל ויצילהו כפעם בפעם מיד נערים נוצרים ברחובות ובשוקים אשר בקשו לשלוח ידם באנטשיל, ע"כ שמר לו אנטשיל רגשי אהבה וידידות כל הימים, ויעזור אותו לרכוש קרן קימת, אשר מפירותיו חי האיש ההוא עד יום מותו. סופר אחד בבית מסחר נוצרי ראה לפעמים בנעוריו את הנער אנטשיל בבית אביו, בבואו שמה בעסקי כסף ויעמד תמיד אצל מזוזת הפתח כמשפט היהודים בעת ההיא, ובכל זאת רגיל היה אנטשיל לשאול תמיד בשלום הנוצרי ההוא מדי פגעו

בו. וכאשר זקנו גם שניהם שאל פעם אחת אנשיל את הסופר הדוא
על אודות מצבו ומעמדו. ויענהו לאמר : מצבי כמצב סופר גבר לא
יצלח בימין וי״י לא ברך אותי כמוך. ויענהו אנשיל ויאמר : הרף
נא אחי, אין הבדל גדול ביני ובינך, כי עוד מעט ויחדיו לעפר נשכבה,
ושם קטן וגדול שוים !

וכאשר גדלה תפארת והדרת בית ראטהשילד בימינו אלה, כן
גדלו ויעשירו עתה גם כל יהודי פראנקפורט (מספרם עולה עתה לערך
ששת אלפים נפשות) ובשנת תרכ״ד נתן להם בפעם השלישית שווי
הזכיות עם אחיהם הנוצרים. ויהודים ונוצרים חיים עתה בעיר הזאת
באהבה באחוה וריעות, אין פרץ שנאה וקנאה, ובלע המצוק לנצח.

אוסטרהא נאלץ לוסיא תרכ״ו.

שלמה ראבין.

משאלות לב רבני ישראל בארץ אונגארן

אחרי עבור ימי מבוכת 1848 ובאים אשר שפכו אז אל חיק המלך בוויען לחזק את בדקי דת ישראל, ולכונן אשיותיה, אשר נטו לפול בימי המרידה, לאמר:

אדון השלום ומלך אדיר !

מלאכים אנחנו שלוחי נאמני עבדיך רבני ארץ ממשלתך הגר, לבא אל עיר הבירה, ומקום משכן כבודך, להודיע שמה את רוחם כי נאמנת למלכם, וכי דבקים המה בכם הודך והדרך בכל לבם ונפשם.

אדון ומלך! שנתים ימים עברו, ימי בוקה ומבוקה ומבולקה, ימים אשר הרשעה נשאה ראש לעקור מוסדות תבל עם שרשי הדת והאמונה יחד, ולאבד כל שם וזכר למו. וכאשר נחם י״י על הרעה, אשר פקד עלי תבל ארצה, ויגל את אזני האנשים למוסר, ויפקח את עיניהם, כי אך בור ואבדון פתוחים מתחת לרגליהם, ועמקי שאול קרואי הפושעים והמורדים; אז הקים שנית על משיחו מבית עסטרייך, וילבישהו עוז והדר, למען הכין כסאו כשמש וממשלתו כירח דור דורים. הננו נצבים כיום כולנו! אנחנו אלה פה היום כולנו חיים! ובתוכנו עבדיך הנאמנים, ראשי ורבני ישראל, ששים ושמחים על כל הטוב והחסד, אשר הפליא י״י לעשות עם מלכנו. לפני י״י אלהינו וקבל עמו נגד השמש, יוכלו הרבנים נאמני עבדיך אלה התפאר בנפשותם, כי כארזים נטע אלהים, יעמדו הכן עם אמונתם ואהבתם למלכם, אשר הקים י״י עליהם; ישחק: לרוח סואה וסער, כי ירגיז ההרים מתחתיו, ויבוזו לקול רעם בגלגל עת יזעזע מוסדות תבל! חוק לעבדיך הרבנים אמונה זאת, מורשה מאבותיהם, וזה משפט כל העם הישראלי, עדרי צאן מרעית הרבנים האלו.

לעולם לא ישכח עמך ישראל את החסד, ולא ימישו מפי זרעם וזרע זרעם, את רב טוב פעלת ברוב רחמיך וחסדיך עמהם. כי היית הראשון בין שאר שרי אירופא לרחמם, ולתת להם משפט אחד ונחלה אחת עם שאר הגוים החוסים תחת צל כנפיך המלך! ובהכרתם את חסדיך הרבים אשר הפלאת עמהם שפכו כבר שיחתם הנובעת ממקור לבבם,

לפני מזבח אלהיהם, וגם נשבעו שמה להיות נכונים וקימים באמונת אומן לבבם לכסאך מלכנו דור דורים עד בלי ירח.

אמנם לא דבר רק הוא ממנו היותנו אזרחים כאזרחי הארץ! ולא מעטים המה חובתנו בזה" אשר עלינו לעשות בהיותנו נעטרים בשם הזה! כאזרח מכל הממלכה הגדולה הזאת גם על היהודי לעשות כיום בכל לב ונפש להועיל לטובת הממלכה הכללית, ולהיות לעזר לחברת האנושי, לזאת אפוא יבקשו ראשי העם, לבער ראשנה את כל הרשעה מקרבם, אשר היתה ימים רבים נסבה להצמיח ראש ולענה בתוכם. — אמנם קצר כח איש יהידי מעשות זאת, ואך אספת אנשים חכמים וידועים ישאו שכר טוב בעמלם לשם י"י צבאות בשכם ולב אחד לטובת הכללי — אכן הר גבוה ונורא מאוד יעמד הכן נגדנו, יפחיד להשבית אותנו ממלאכתנו.

ברבות העתים, כאשר נבקעו מעינות תהום רבה המים הנבוכים, אשר נבוכו מרבית העמים מפניהם, לחפא דברים על הדתות, ולחלק כל עם ועם לדעות מדעות שונות; חלפו המים הזדונים האלו שטף ועבר, עד אשר הגיעו גם עד צואר וראש כל האמונות; ומקבת בור נוקרו כל הדתות ממנה, ואשר שאבו כל העמים מימיה בששון זה כשלשת אלפי שנה, קרב לבא עתה, וימיה (יראה) כי לא ימשכו.

כאלפים שני עמל מנו לעם ישראל זה", אשר שפך את דמו על אמונתו, וכגבור בקרב חרף את נפשו למות, ויצא ללחום לקראת נשק מחללי תורתו. בגדוע האויב כל קרן ישראל — בהאבידו כל ממלכה מיהודה — חיל וחומה האביל יחד עד כי אומללו — ואת העם העביר בשביה מקצה תבל עד קצהו; את תורתו לקח עמו בארצות השביה, אותה שמר כבת עיניהו — היא היתה לו לעינים בכל הדרך אשר נע ונד עליה — היא האירה מחשכי אפלתו ביום צרתו — היא סמכתהו בעת מטה ידו — היא המתיקה בדבש ונופת צופים את כוס הרעל ומרורת פתנים, אשר השקהו הצר באפו וברוב חמתו — ועליה הרים ידו לי"י אל עליון, נגד העמים כלם, לבלתי ירף ממנה, ולבלתי ישט מני אשוריה, כל עוד נשמת רוח חיים באפיו. ועתה הה! רבים המה מעם זה, נרפים ידיו, נרפים הם מלהיות לאל אמונה, כימי עולם וכשנים קדמוניות, רוח עועים נמסכה בקרבם לבוז ליקהת אם, להוציא דבה רעה עליה: זקנה היא ונחת אין בה.

אמנם אדון ומלך! יכולים המה האנשים האלה להטות לב דלת העם — אשר השם אלוה חכמה — ברוב לקחיהם, אשר ישיפו עליו בלי הפוגה, ולהמוס כגן שארית תורתו ונחמתו ממנו לימים לא כבירים; כי עוד מעט ויבושו ממזבחותם, ויחפרו מפועל ידיהם, בראותם כי

הרחיבה שאול את פיה, לבלעם חיים אותם ואת אשר ברגליהם · לשוא ישא אז את עיניו אל ההרים, לבקש עזרה בצרתה לו — לשוא יושיט ידו להרים מאשפתות את אשר רמס ברגליו כחומר חוצות — ישחרנה — אכן לא ימצאנה — תורת אל מתנכרה, לא תואר, לא הדר לה. לא תעצר עוד בעד עושי עול, ולא תאסור יד כל הומס, וחברת כל האדם אך כזב.

יראה ורעד יבא בלב איש ירא יי׳ וחפץ בתורתו, בשומו אל לבו את הימים העתידים לבא עלינו. ונפש עבדיך הרבנים יודעת עד מאד, תכלית הדבר כי רעה, ואחריתו כי מרה מאד. הלא זקנים המה עבדיך אלה העומדים כיום לפניך! צבא להם עלי ארץ, ואחריתם הנה קרבה! לזאת הכל נפשם לעשות עוד ליי׳ צבאות ולתורתו טרם יעריב יומם עליהם, ותחשך עליהם השמש; לזאת אפוא נגשו, להתנפל כיום לפני כסא כבודך המלך! לצקת פה את כל רוחם ונפשם, לא אהבת הבצע, או השתרר על אחיהם אנשי בריתם הביאם עד הלום — חלילה לעבדיך ממחשבת פגול ובלתי רצויה כזאת! חלילה להם מקרא מלחמה נגד אנשים יחידים, ולנקבם פה בשמותם, אכן יפשטו עוד את ידיהם, לדבר שלום את כל אשר יתמוך את ידיהם בעצה ותושיה במלאכות אלהים זאת, גם חלילה להם לעמוד לשטן לפני הרבנים החדשים אחיהם, בחנכם את נעוריהם, על ברכי החכמות והלמודיות, אשר ילמדם האדם ויחכם בהמה; כי עבדיך אלה יודעים עד מאד, כי כל החכמות והידיעות, אם אך ילמדו אותם אנשים יראי יי׳, ולבם פתוח לרוחה לדעת ענין חברת האדם המדיני, לא ירופפו את עמודי הדת ולא יערערו את יסודותיה.

מידיעתם את כל אלה, ובהשענם על אמונתם המולכת אותם לימינם, הרהיבו עבדיך הרבנים הישישים והשבים האלו בנפשם עוז לצקת באימה וביראה את משאלתם זאת — על דבר חנכת אמונתם — בשם כל אחיהם, לפני כס הודך והדרך. יגזור נא המלך ברוב חסדיו אומר:

א) כי יבחרו כל רבני מדינת הגר אנשים חכמים ונבונים מקרבם והמה יתאספו יחד אספה להועץ בדבר אמונתם הרופפה, ולחוות את דעתם, איך להעביר הרשעה והמרד על דרך שלום ואמת.

ב) האספה הזאת תאסוף יחד בשם אדוננו המלך, וכסאם למשפט הזה יהיה בעיר הממלכה פרעסבורג.

ג) האספה הזאת תבחר שבעה אנשים מקרבה, אשר יעמדו על מבחן הרבנים החדשים לעת כזאת, כל עוד לא תכונן בית מבחן נכון וקים לימים הבאים, כל עמל נאמני עבדיך הרבנים, וכל מגמת

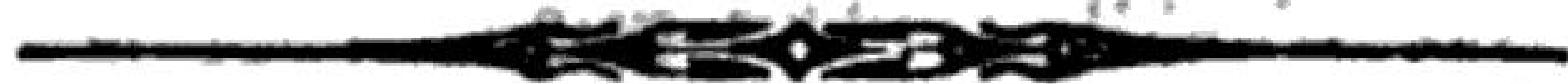
פני אספתם יהיה אך להורות, איך לכונן את עמודי דתם הרופפים, ולחזק את בדקי אמונתם. ואת פרי מחשבותם, אשר יוציאו בעמלם יקריבו לפני השרים, יועצים ורואי פני המלך, ויעמדו ביראה וישמעו מה יצוה הוד מלכותו עליהם.

בלב נשבר ורוח נמוכה יפקידו מלאכי נאמני הרבנים עבדיך את עתותם ועתידותיהם ביד הודך והדרך. — והמה ישובו לבית מסכנותם, ומקום גזירותם ובדידותם. אך אחת היא נחמתם, אשר תאיר להם אפלתם והשכת נשפם, כי המלך ברוב חסדיו יקדיש עת אחת מעתותיו, לתת לב ולדבר מישרים גם בדבר אמונתנו היורדת פלאים, ולהוציא משפטנו לאורה.

בחסד ויראת אלהים עלית שבת על כסא מלכותך! בצדק וחסד חנות את אשר חנות, ונשאת לפשע עבדיך גם אם רבו! גם האל הטוב יחסה בסתר כנפיו את אדוננו המלך האדיר! ימשול בזרוע עוזו ותפארתו על מדינותיו הרבות והגדולות, וכל העם ישכנו בטח עד העולם.

אלה דברי הספר, אשר פרשו הרבנים בבואם לפני המלך אחרי אשר שקטה הארץ כאמור. ומשנה הספר הזה שמור אתו למשמרת עד היום שמצאתיו נכון להעתיקהו לפניך. ואתה ידידי אשר עיניך פקוחות על כל עלילות מצעדי עמנו, שים עינך ולבך עליהם, ואם טוב בעיניך הודיעה נא גם אותם להמון דורשיך היקרים, הדורשים שלום אחיהם מאתך בכל עת ידידך אוהב טהר לב

אונגהוואר תרכ"ו יהודה דוד וויענער.

אלכסנדר מוקדון והיהודים.

א) שנאת השמרונים ליהודים.

נבוכדנצר המלך האכזרי הרס ואבד את הר האלהים ירושלים ואת בית י״י שרף באש, אכן רק את העצים והאבנים אבד ושבר, ולרוח בני ישראל לא עשה מאומה. חיל האכזר לא הרס את דת בני ישראל אשר עד היום הזה תכון לבטח, ודברי התורה נאמנו בכל דור „ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים להפר בריתי אתם״.

בני ישראל בגולה הלכו למרחקי ארצות נהר פרת, שם הגלם נבוכדנצר מלך בבל, אך גם שם לא שכחו את האלהים ועירו, ובעת אשר תלו כנורותיהם על ערבות, אמרו „איך נשיר שיר י״י על אדמת נכר? אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני, תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי, אם לא יעלה ירושלים על ראש שמחתי!״

בטוב לישראל, עזבו אלהי צבאות; ובצר להם דרשוהו בכל לבבם למען יהיה להם עזר בצרתם. ובשבעים שנה אשר ענה את נפשם, השליכו את אליליהם הלאה, ואך באלהי אברהם יצחק ויעקב דבקו.

ויהי אחרי אשר שלח י״י להם עזר, ואמר למשיחו לכורש: להוציא אסירים ממסגר, ושבו אל ארצם ואל מולדתם, החלו לבנות עיר י״י ומקדשו, אך עוד לא מלא צבאם ולא לקחו מיד י״י ככל חטאתם. אז קמו השמרונים (אשר נדבר מהם להלן בפרק השמיני) ויבקשו גם הם לקחת חבל במשכנם, ואבו לבנות את בית י״י עם העברים יחדיו, אך היהודים באשר ידעו כי עוד דבק לב השמרונים בהאלילים, מאנו לבנות בית י״י עמהם יחדיו. ויחר אף השמרונים בישראל, וכל אשר היה ביכלתם להרע להם — עשו. השמרונים הלשינו את בני ישראל אל המלך, ואת דבתם רעה הביאו אל המלך, אך י״י היה עמהם ויחלו ויכלו לבנות עיר י״י ומקדשו ויקדשוהו כדבר י״י ודתו.

ב) סנבלט ומנשה התנו .

ויהי בימים ההם ותגבר יד היהודים , והשמרונים בראותם כי לא יכלו להם , לא זממו עוד תחבולות להרע לבני ישראל , והיהודים אף כי היו נכנעים תחת מלך פרס בכל זאת שמחו כי יוכלו לעבוד את ״״ לעין כל בלי מורא ופחד .

בעת ההיא היה נציב הארץ בשומרון , ושמו סנבלט . והוא היה גבור חכם ונבון , ויחשוב מחשבות לכבוש את ארץ יהודה תחת ידו , אך בראותו ובהבינו כי לא יבצע את מעשהו , חשב בערמה לאהוב את העברים , למצוא חן בעיניהם . ולמען הפיק זממו אשר זמם , נתן את ניקאזים בתו אל מנשה הכהן — אחי ידעיהו הכהן הגדול — לאשה . אך בעיני בני ישראל רע היה המעשה מאד . ולמען דעת את הקצף אשר קצפו , נשים את עינינו על הדברים הנעשים אז בין בני ישראל .

בשוב ישראל מבבל , היו לרבים מהם נשים מבנות הארץ אשר לא ממי יהודה יצאו , וההתחתנות הזאת לא לבד כי היתה נגד התורה אשר אסרה הדבר הזה , אם המה היו בעוכרי הדת , כי הילדים אשר ילדו להאנשים האלה הלכו בדרך אמותיהם וישכחו את מקור מחצבת אבותם , עד כי גם קריאת השפה הקדושה זרה היתה להם . — ועתה שוב נשובה אל הספור אשר החלנו לספר .

בני ישראל זממו מחשבות למען הסיר את הנבלה הזאת אשר נעשתה בישראל , כי לא היה להם לכבוד כי איש הזה אשר הופיע מגדולי משפחות בני ישראל יקח אשה מבנות השמרונים , וגם ידעו כי סנבלט עשה זאת בערמה למען יוכל לכבוש את ישראל . על כן קראו זקני ישראל למנשה , ויאמרו לו : גרש את אשתך ! ואם לא , לא תקרב עוד אל המזבח . וגם ידעיהו אמר לו בדברים האלה , לבלי קרב עוד אל המזבח אם לא גרש יגרש את אשתו .

אחר הדברים האלה הלך מנשה שכמה בירת השמרונים , ויאמר לחותנו כדברים האלה „ברוב יגון ואנחה הנני מגרש את בתך היא רעיתי היקרה את ניקאזים מטני , ואם אין הנני נאלץ לעזוב את עבודת הכהונה הנכבדה מאד בעיני , ואיככה אוכל לסבול בושה כזאת ? והן גם אחי הכהן הגדול צוה עלי כזאת ! ״ —

ויען סנבלט לחתנו ויאמר „אל תגרש את אשתך אשר אהבת , ולא לבד כי לא יקחו ממך את כהונתך כי אם גם עלה תעלה למעלת הכבוד ותהיה נסיך וכהן גדול — את פני המלך דריוש אבקש — אשר מצאתי חן בעיניו — כי יתן לי את הרשיום לבנות בית בהר גריזים כתבנית הבית אשר בירושלים , ובהיכל ההוא תשא את משמרת הכהן הגדול על שכמך ! ״ —

ויהי כשמוע מנשה את זאת, ויעזבו הוא וכל אשר לו את ירושלים, גם איזה מהכהנים ומשאר העם הלכו אתו שכמה. וסנבלט קבל אותם בנפש חפצה, ויתן להם כסף וזהב, ולהם להחיות את נפשם, וגם אחוזת ארץ לשבת שמה. והדבר הזה ערר יגון בלב יושבי ירושלים.

ג) אלכסנדר מוקדון כבש ארץ פרס.

בעוד לא ערך סנבלט בקשתו אל מלך פרס לתת לו רשיום לבנות היכל בהר גריזים, נשמע שעדוריה בחלק אירופא, אשר יושביו הסבו אבדן מלכות פרס.

הפרסים הסבו את מות פיליפ מלך מוקדון, כי פויזאניוס הרגהו בערמה, והשבו כי ע"י זר זה תכון ארצם, כי נפל שונאם הגדול וכי תקותם נשארה מעל, ותחת אשר קוו לחזק בזה את הממשלה הכינו אבדן הארץ. החרב אשר החדו עם פרס על פיליפ שב לבשרם: כי המלך הזה השאיר אחריו בן אשר עליו אמר (דניאל ח' ה') והנה צפיר העזים בא מן המערב על פני כל הארץ ואין נוגע בארץ והצפיר קרן חזות בין עיניו, הוא ערך מלחמה נגד המלך המתואר (שם) בשם „האיל בעל הקרנים" —

עוד לא נמלאו עשרים שנה לאלכסנדר בקחתו את המשרה על שכמו, הוא היה גבור בארץ, ובמשך עת קצרה לכד את טראציען זאת טהעבען. במלחמותיו האלו הראה את גבורתו וחכמתו, על כן נקרא להיות ראש החיל לצור על פרס. כה השכיל בכל אשר פנה, גבורתו עמדה לו, ויכבוש ממלכות רבות. ואלו לא שם המות את הקץ לימי חייו, בלי תפונה היה למלך כל הארץ. נצחונו בנהר גראניאס אשר במערבית דרומית אזיא, היה רק בישע ימין עליון. כי רק הוא סלל לפניו הדרך, בא ללידיען דיאנוען, עבר בקאריען, עד פאמפיליען הגיע.

וידע הדבר לדריוש מלך פרס (המכונה בשם קאדאמאנוס) ויצבור כעפר אנשי חיל לגרש את האויב מגבול סוריא, ואם לא ישמע להם ילחמו בו.

ויהי כעבור דריוש את ארץ סוריא, ויבוא עד שומרון, אז אמר מנשה לסנבלט חותנו כי עתה היא העת כי ידבר עם המלך לתת לו רשיום לבנות ההיכל החדש, וחותנו ענהו כי לא יכשר בעיניו לדבר עתה עם המלך אדות הדבר הזה ויחכה עד שוב ישוב המלך מהמלחמה בשלום. כל העם יחדו חשבו כי המלחמה תהי לטובת מלך פרס, כי כבוש יכבוש את המקדונים ויהרוג במו הרג רב. אך מחשבות כלם נשארו מעל.

במלחמה אשר לחם אצל אססאוס עשה אלכסנדר חיל, והצר למלך פרס עד כי נס אך הוא לבדו, ואשתו ובניו היו להאויב לטרף.
אחר הדברים האלה נצח אלכסנדר את דמשק וצדון, וגם חפץ לכבוש את צור העירה, להיות אדון גם על הים. אולם לא עלתה בידו, כי העיר צור היתה חזקה מאד, וגם היה שם חוק לה להגן עליה לבל יבוא בה אויב. על כן קמו נגד האויב ולא אבו להסגיר את עצמם ביד אויב. ויחשוב אלכסנדר לצור לצור עד כי יוכל ליושביה, ולמען לא תהיינה הערים אשר סביבה לשטן לו, כתב אל יושביהן מכתבי שלומים, וגם לירושלים שלח ציר מיוחד ובידו מכתב ערוך אל הכהן הגדול ויחל פניו שלשה דברים: 1) כי ישלח לו אנשי חיל אשר יהיו בעוזריו; 2) כי בכל העת יוכלו אנשי חיל מוקדון לבוא ירושלימה; 3) כי יאהבוהו ויעבדוהו כאשר אהבו ועבדו את המלך דריוש. וגם הבטיחו כי יתרון גדול יהיה לבני ישראל כאשר יהיו עמו בשלום מאשר יחזקו בדריוש.

ד') בני ישראל לא מעלו מעל בדריוש. ע"כ חרה במו אף אלכסנדר.

אף כי היהודים ידעו והבינו כי בעשותם חוזה עם אלכסנדר יהיה אך לטוב להם, וכי המלך דריוש לא יוכל להרע עמהם ולא להיטב להם עוד, בכל זאת מאנו למעול מעל במלך פרס. וידעיהו הכהן הגדול השיב אל אלכסנדר כדברים האלה „אף כי צדקת מאד מלך אדיר בכל הדברים אשר כתבת במכתבך אשר ערכת אלינו; בכל זאת לא יוכלו בני ישראל להסיר את עול המלך דריוש ולעזבהו, כי כבר נשבעו לו לעבדו בכל לב ונפש ולבלתי מרוד בו מרד, וכל ימי חייו לא יחללו את השבועה ויהיו תמים עמו!"
אך אלכסנדר לא הטה אוזן לדברי המכתב החוא, ובחרון אפו קרא „אוי להם לבני ישראל! בתת יי׳ את צור בידי, אז אעלה בירושלים ונקצנה, ואראה להם ולכל בני תבל איך שמן נפשם בכפם לבלתי שמוע בקול דברי. ואז ידעו למי ישמעו אם אלי ואם אל דריוש!"

ה') סנבלט נסה להשיג את מחשבתו.

והשמרונים לא עשו כמעשה בני ישראל, ולא שמרו את נפשם מלחלל את השבועה אשר נשבעו בשם יי׳ לבלתי למעול מעל במלכם: וסנבלט ההיה מקדם אחד מאוהבי וידידי המלך דריוש, כראותו כי הצר

שונאו לו, מסר אותו ואת חילו בידי אלכסנדר. סנבלט ושמונת אלפים גבורי חיל הסרים למשמעתו, באו אל אהל אלכסנדר ואת נפשם מסרו בידו. ויקבלהו המלך בכבוד גדול. וסנבלט לא אחר את הזמן לבקש מאתו את הרשיום לבנות היכל בהר גריזים, וילשין את בני ישראל, לאמר „אל תאמין אדוני המלך כי היהודים לא אבו למסור את נפשם בידך יען לא הפצו למעול מעל בשבועתם, לא כן הדבר, אכן יבקשו להיות לעם מיוחד כבימי קדם, ולא ישאו עול מלך אחר על שכמם, וימשחו להם מלך מקרב אחיהם, וכל הימים אשר יהיה ההיכל בירושלים לבדו עוד לא יחסר לבני ישראל כח וגבורה. ולו אדוני המלך ישמעני ואיעצך וייטב לך!" — ויעתר המלך אלכסנדר למשאלות לבו, ניבקש מאתו להוות לו את דעתו.

ויוסף סנבלט לדבר למלך כדברים האלה „דע נא אדוני כי חתני הוא אחי הכה"ג, ומאתו נסבה כי רבים מבני ישראל יאהבו את מלכם המנצח המפואר, ובנפש חפצה יבקשו להמליך אותו למלך עליהם, אך יפחדו מפחד הכהן הגדול והמון העם הסרים למשמעתו, להשמיע את קולם לעיני כל, וגם לא יוכלו לעזוב את העיר ירושלים, יען יבטלו את עצמם מעבודת האלהים אשר תעשה בההיכל אשר בה, כי

זה הדבר יחשב להם לבושת ולכלימת עולם; ואם על אדוני המלך טוב, יתן לי את הרישום לבנות היכל בשומרון על הר גריזים כתבנית ההיכל אשר בירושלים, ומשמרת הכהונה הגדולה תנתן על שכם חתני הכהן, אז תראה כי רבים מהיושבים בירושלים אליך ינהרו. וכפלים לתושיה יהיה לך הדבר הזה: א') כי המה יורוך במה תוכל לנצח את בני ישראל; ב') רבים מבני יעקב יהיו לאנשי חילך, והם אנשים גבורים והכמים!" —

ויען חרה אף אלכסנדר ביהודים, על כן נתן רישיום לסנבלט לבנות היכל בהר גריזים בתבנית ההיכל אשר בירושלים. ויחל סנבלט לבנות את ההיכל, ולחתנו נתן את משמרת הכהונה הגדולה. אך המות קדם את סנבלט עוד בטרם נגמרה העבודה.

ו') חלום ידעיהו הכהן הגדול.

והעיר צור לא יכלה לעמוד עוד נגד אלכסנדר, וכבר חזה החוזה (ישעיהו כ"ג) מראש, כי תפול ולא תוסיף קום. ויהי מקץ שבעה ירחים ויבא אלכסנדר בחומותיה וינקום באויביו. חרב התריבה, וכל גבוריה מהם נפלו בחרב ומהם היו לו לעבדים.

אז חשב אלכסנדר לקחת את נקמתו מאת בני ישראל, וילך עם חילו הגדול ירושלימה. ויהי כאשר נודע לבני ישרון כי אלכסנדר והילו

הגדול יקרבו לבוא, ותפול עליהם חרדת מות ואבל גדול היה ליהודים. חרדו עד מאד אולי יעשה להם כאשר עשה לצור ולשכניה. בזמן המר והנמהר ההוא, אספו העברים אספה והכהן הגדול קרא לצום ולבכי ולחגור שקים על מתניהם להתפלל לי״י כי יושיעם מיד אויבם. וגם עולות הקריבו על המזבח אשה לי״י, ויושב בשמים שעה אל תפלתם, וממרום קדשו שלח להם ישועה ונחמה.

בלילה הבא אחריו, בא מלאך אלהים בחלום אל ידעיהו הכהן הגדול, וידבר אליו בשם י״י „את תפלתכם האזנתי, ואת דמע עיניכם ראיתי, ואצמיח לכם ישועה. זאתה ידעיהו חזק את לבך ועשה ככל אשר אצוך: פאר תפאר את העיר ירושלים בהוד והדר, ובכל חצותיה תשליך פרחים ושושנים, ואת שערי העיר תפתח, ותקשט אותו בפרחי שושנים, ואסוף תאסוף אליך את הכהנים ויקשטו את בשרם בבגדי כבוד והדר, והלוך תלכו יחדיו לקראת אלכסנדר. ועתה הרגעו ואל תפחדו, לא יפול משערת ראשכם מאומה!״—

ויהי ממחרת בבוקר השכם, ויקץ ידעיהו משנתו בלב שמח ובנפש חפצה, ויקרא לבני ישראל ויספר להם את החלום אשר חלם. ויהי כשמעם את זאת, שכחו כלם את עצבון לבם וילכו להכין את ההכנות לכבוד אלכסנדר, שמחים וטובי לב.

ז׳) חרון-אף אלכסנדר נהפך לאהבה.

בכל מיני הוד והדר פארו בני ישראל את ירושלים, רחובותיה ושוקיה עדו בשושנים ופרחים, ובני ישראל למקטנם ועד גדולם לבשו בגדי פאר. — ויהי לעת ערב הלכו כלם בתוך השער הפתוח לקראת אלכסנדר. ובמערכה הזאת הלכו: בראשונה הלכו סגני הכהנים ובידם נשאו כלי שרת מהיכל י״י; והלוים בהוד שיריהם ונגנותיהם סבבו אותם; ועבדים רבים נשאו אבוקות אשר יהלו אורם כאור השמש בצהרים, צעדו לצדם; אחריהם הלכו גדולי העיר ושריה, כלם מלובשים בגדי לבן חמובות אטון מצרים; ובאחרונה נסעו הכהנים מלובשים בגדי קדש אשר יכהנו במו בהיכל י״י צבאות, והכהן הגדול בראשם, ציץ הזהב על מצחו, והחשן על לבו והאפוד עם כתפותיו, ומצנפת על ראשו, ויבאו עד צנפים, לא רחוק מירושלים אל המקום אשר משם נראתה עוד העיר הקדושה והיכלה. שם עמדו לחכות עד בוא יבוא המלך אלכסנדר, מזה ומזה היה עמדתם.

רגעים אחדים אחרי בואם לצנפים, בא המלך אלכסנדר בראש חילו הגדול. ויהי כראותו את המחנה ההוא, לא היתה מלה בלשונו להגיד להם את שמחת לבבו, אך כראותו את הכהן הגדול לבוש בגדי

הקדש , ירד מעל סוסו אשר רכב עליו , ויקוד ארצה וישתחו ויאמר „ברוך אלהים אשר אתה עבדו הנאמן ! ״ —

נפלאת היתה בעיני שריו , איך יחלק מלכם כבוד גדול כזה אל הכהן הגדול , אשר לא הסכין לעשות כזאת . ואחד משריו הקרוב אליו שאלהו מה זה ועל מה זה הוא עושה ככה ? ויען המלך אלכסנדר אליו ואל כל שריו „שמעו דברי ודעו , ולא יפלא בעיניכם עלי מאומה : עוד „במוקדון ארצי , בשכבי על ערש יצועי על משכבי בלילות השבתי במה „אוכל לנצח את אזיא למען למלך אהיה עליה , ובמחשבותי אלה „ישנתי . — וארא בחלומי איש זקן לבוש בגדי קדש עומד לפני , ויאמר „אלי : לך עבור את ההעלעספאנט , ובכל מלחמותיך אהיה בעזרך . „מהיום ההוא ועד עתה קמו דבריו , כל חפצי הצליח בידי , ואם חפצכם „לראות את איש האלהים ההוא , שאו עיניכם וראו אותו (באצבעו „הראה אלכסנדר על הכהן הגדול) הנהו עומד לפניכם עתה — „איש כמוהו כדמותו וכצלמו ולבוש במלבושים „כלבושיו , חזיתי . אם כן איפוא מדוע לא אקוד ולא אשתחוה „מול אדם ביקר כמוהו ? הוא אדוני ואשתחוה לו ! עתה ידעתי כי י״י „אלהי האמת אשר האיש הזה העומד לפנינו הוא עבדו , הוא הביאני „הלום לנצח את דריוש מלך פרס ולהפיק את זממי אשר יזמתי לעשות !״

כהתימו לדבר חבק המלך אלכסנדר את הכהן הגדול וגם את יתר הכהנים אשר סביבו , ויסבוהו סביב ויחד נסע עמם ירושלימה . בבואו העירה , דרשו כל בני ישראל את שלומו . וגם את שאלתו מלאו להביאו אל תוך ההיכל , ויעל עולות וזבחים , ומתנות נתן אל המקדש. והכהן הראהו (דניאל ח׳) את אשר עליו היתה כונת הכותב .

ויהי ממחרת ויקרא אלכסנדר לזקני ישראל , וישאלם מה המה מבקשים ממנו , כי נכון הוא להפיק חפצם . ויענהו הכהן הגדול בשם כל קהל עדת ישרון „שאלתנו ובקשתנו כי תתן לנו החופש כי נוכל לעבוד את אלהינו ולשמור מצותיו ככל אשר צונו בתורתו הקדושה . וגם זאת אבקש ממך כי בשנת השמטה לא יתנו בני ישראל מס אל המלך , כי בהשנה ההיא לא נעבוד את שדמותנו כי חופש נתן אל האדמה. — ויענהו המלך „יהי כדברך ! ״ —

ויוסף הכהן הגדול לאמר „הנה הואלתי לדבר אליך מלך גדול ורם , עוד שאלה קטנה לי אליך המלך ! יש ויש אנשים בבני עמי גבורי חיל אשר בנפש חפצה יאבו לצבוא צבא בצבאך , ועתה יהי נא בטובך לקבלם״ . ויען המלך „גם את הדבר הזה אעשה , ועוד יתרה הנני עושה , כי גם בעת מלחמה תמים יהיו עם עבודת אלהיך, לשמור מצותיו ולעשות חקיו ותורותיו״ — רבים מבני ישראל עשה לאנשי צבא בצבאו. ולמען יקום זכרונו לנצח בירושלים , בקש לעשות דמות תבניתו ולהעמידו

בהיכל י״י ; אך הכהן הגדול השיב לו אמרים לא נכון הדבר הזה על פי תורתנו הקדושה— אך לכבודך נעשה לך שם עולם אשר לא יכרת.

כי מיום בואך ירושלימה נתחיל לחשוב את חשבון זמננו. וכל בן הנולד ביום הזה מדי שנה בשנה יקרא שמו בשמך! ״*)

ח׳) ענוש לגו השמרונים.

עוד לא נבוא להמשך ספורנו עד אשר נדבר ממקור מחצבת השמרונים. כמאה ושלשים שנה לפני חרבן ירושלים ביד נבוכדנצר, החריב שלמנאסר מלך אשור את ארץ בני ישראל, והגלם שבי. ותהי אז שומרון לארץ שממה. ויבואו רבים מעובדי האלילים (היידען) לגור שם ולהרוש את שדמות שומרון. והאנשים ההם נקראים בכלל „שמרונים" אך יד י״י היתה בם לרעה, כי אריות באו בארץ, את שדותיהם השמו ואת אנשיה הרגו. ויבינו כלם כי אצבע אלהים הוא וכי ידו עשתה את זאת. על כן קרא שלמנאסר אחד מהכהנים אשר בשבי לבוא שומרונה ללמד חוק ומשפט את הבאים שמה לגור. ואם אמנם למדם הכהן את חקי תורתנו התמימה, בכל זאת לא רחקה עבודת האלילים מלבותם, ואת אלהי השמים לא עבדו, אך מפחד ומורא למען יסור מהם פחד האריות, ולבם לא היה שלם עם אלהי האמת ואת חקותיו ומצותיו לא שמרו. ועל כן מאנו בני ישראל לקשור עמם קשר אהבה (עיין פרק א׳).

והשמרונים הסתירו את אמיתת גזע מחצבתם, וכאשר הוטב לישראל אמרו להם „הלא אחינו אתם ואחיכם אנחנו, מאפרים ומנשה בני יוסף יצאנו" ובבוא רעה על היהודים לא אמרו אליהם „אחינו אתם ותושע לכם ימיננו" אך הרחק הרחיקו מאתם וענו ואמרו „נכרים אתם לנו, לא נכירכם מתמול גם שלשום ומה לכם ולנו היום?" כן היה דרך השמרונים בכל עת.

ואלכסנדר כאשר עזב את ירושלים, ללכת לכבוש את הערים והארצות אשר סביבה, שמחה גדולה היתה ליהודים על הטוב אשר עשה עמהם. והשמרונים אשר בכל עת בקשו להרות את המושלים על בני ישראל (ראה פרק ה׳) ראו כי עתה נשארה תקותם מעל, וכי אך הסד נעשה לישראל, על כן שמו הפעם את מסוה השוא על פניהם, וישלחו צירים למלך אלכסנדר לבקשהו כי יבא לראות את עירם ואת

---

*) לפי דעת (מגלת תענית ט׳) היה היום ההוא כ״א כסלו ; ולפי דברי הרמ״ם (יומא ס״ו א׳) כ״ה טבת.

מקדשם בהיותם אחים קרובים אל בני ישראל. וישיבם אלכסנדר כי בוא יבא אך עתותיו לא בידו, והבטיחם כי בשובו ממסעיו יבא אליהם. והצירים בקשו ממנו כי גם להם יתן החופש לבלתי תת מס בשנת השמטה יען אחים המה ליהודים. — ואלכסנדר ידע איך בימי קדם צרו השמרונים את בני ישראל ואך במרמה ידברו עתה את הדברים האלה למען ייטיב גם להם — ויענם „אם מזרע היהודים אתם מדוע תכנו את שמכם שמרונים ולא בני ישראל?" וישיבו אותו דבר „הן אמנם מזרע יעקב אנחנו ואת אלהי ישראל נעבוד; אך הצדוקים קראו אותנו „שמדונים" על שם מקום מגורנו!" „אם כן" השיב המלך „אינכם משבט יהודה ולא יהודים אמתים אתם, ואך את היהודים אהבתי. על כן סורו נא ממני כי רבו מרדות" — בדאבון נפש שבו השמרונים מאת המלך, ואחר זמן לא כביר מרדו במלך אלכסנדר, ואת נסיך הארץ אשר הקים, שרפו בארמונו. ויחר בם אף אלכסנדר ויהרוג את ראשיהם, ורבים מהם נסו לארצות אחרות. וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. וגמול השמרונים שב על ראשם. ועד היום הזה נמצאים מעט מהם בעיר שכם (Naplus) בערכך ארבע מאות משפחות מספרם, וכהן אחד בראשם.

ט׳) שיחות אלכסנדר עם אנשי הנגב.

אף כי אלכסנדר היה גבור חיל ומנצח, בכל זאת לבו היה מלא בכל חכמה ומדע, כי מבן שלש עשרה עד בן י״ח שנה אלפהו החכם הגדול ארוסטו חכמה ודעת, והוא נפח באפיו רוח בין. וגם בהיותו מלך גדול אהב להתוכח עם הכמים ונבונים. ויהי כבואו לארץ הנגב הלך אל חכמיה וישאלם עשר שאלות:

א) שאלה: איזה מרחק הוא גדול יותר, מן השמים אל הארץ או ממזרח למערב? — תשובה: ממזרח למערב רחוק יותר, כי בעמוד השמש במזרח או במערב, אור בכל מושבות הארץ; ואם באמצע הרקיע תעמוד, אך על קצה התבל יהל אורה יען לא יוכלו בני האדם לראות אורה. אם כן איפוא ממזרח למערב רב הדרך במהשמים על הארץ!

ב) שאלה: מה נברא בראשונה השמים או הארץ? — תשובה: השמים נבראו תחלה, כי כן כתוב בתורתנו הקדושה „בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ!"

ג) שאלה: איזהו חכם? — תשובה: הרואה את הנולד!

ד) שאלה: איזהו גבור? — תשובה: הכובש את יצרו!

ה) שאלה: איזהו עשיר? — תשובה: השומח בהלקו!

ו) שאלה: במה יזכה האדם את ארחו להשיג חיי נצח? — תשובה: ימית כל תאותיו ועל ידי זה יאריך ימים!

ז) שאלה: במה ימית האדם את עצמו? — תשובה: במלאו תאותו!

ח) שאלה: במה ימצא האדם חן בעיני כל בני האדם? — תשובה: אל יבקש גדולה לעצמו, אך משרה לחבריו. — כשמוע אלכסנדר את המענה הזאת, ענה חלקו „לי רוח אחרת בדבר הזה: להיות שר ומושל מרחם ומטיב לכל לאומיו!"

ט) שאלה: איה טוב לגור, בים או ביבשה? — תשובה: ביבשה, כי כל יורדי הים באניות לא תמצא נפשם מנוח עד בואם אל מקום נושבת ביבשה!

י) שאלה: מי יחכם בכם העולה על כלכם בחכמה? — תשובה: כלנו שוים, וזה האות כי מענה אחת השבנוך כלנו פה אחד שפה אחת הדברים אחדים."

עוד זאת הוסיף אלכסנדר: מדוע תתנגדו תמיד אל עובדי האלילים, הלא המה הרבים ואתם המעטים? ויענוהו „אמנם כן הוא כי אך המעט המה החכמים והרוב הוא כסילים!" — ויוסף לשאול אותם „הנכם כלכם בידי ואוכל להובילכם לטבח" ויענוהו „כן הוא, אך לא נאוה למלך לשקר, הן הבטחתנו להטיב לנו ולהיות בעזרנו ואיככה אדר דבריך תשנה?" — וילבישם אלכסנדר בגדי ארגמן שלשלות זהב תלה על צואריהם, וישאלם אם יסע לאפריקא? ויענוהו „בבד הדרך ההוא, כי הארץ ההיא היא מעבר להררי חשך. עשה זאת איפא קח לך אתונות (כי הסכן יסכינו ללכת גם בחשך) וקח לך חבל גדול וקשור קץ אחד בפתח הרי החשך והשני אחוז בידך. אם את הדבר הזה תעשה אז תוכל לשוב בדרך ההוא. וישמע המלך לעצתם ויעש כן.

י') מסעי אלכסנדר.

ויסע אלכסנדר הלוך ונסוע ויבא לארץ אשר נשים ימלכו בה. וישלח אליהן מלאכים כי תצאנה לקראתו למלחמה. ויענוהו הנשים: מה הוא הכבוד והפאר אשר יהיה לך הפעם? אם תנצח אותנו יאמרו „אך נשים נצחת" ואם אנחנו נגבור עליך כח, יאמרו בגרים „עם נשים להם, ויוכלו לו!" ויבין אלכסנדר כי דבריהן אך דברי חכמה הם, ולא התגר במו מלחמה. ויצו להן כי תביאנה לו לחם לאכול, ויביאו לפניו להם זהב, וישאל אותנה „הזהב יאכל בארצכן?" ויענוהו „הן אם תאוה נפשך לאכול להם חטים, מדוע באת הלום? הלא את זאת יכולת למצוא בארצך?" וימצאו דבריהן חן בעיניו. ובצאתו את הארץ ההיא

כתב על השער „אני אלכסנדר, בער היית עד בואי לארץ ממלכת הנשים; ואך הן הורוני דעת ומזמה!"

ויסע הלאה ויבא לממלכת קציא, ומלך קציא בא לקראתו בזהב יקר, ואלכסנדר השיבו „אין חפצי בכספכם ובזהבכם!" „ומדוע זה באת הלום?" ענהו מלך קציא. ויענהו אלכסנדר „באתי לראות את מדותיכם ודרכי חייכם!" בעת ההיא באו שני אנשים למשפט, וזה דבר המשפט: איש אחד קנה בית מאת רעהו, וימצא בו אוצר כסף וזהב וכל אבן יקרה, ויחפוץ להשיבו אל המוכר, באמרו „אך ביתך לקחתי ולא אוצרך" והמוכר ענהו „את הבית ואת כל אשר בו מכרתי לך!" ויחרוץ השופט את המשפט: כי בן הקונה יקח את בת המוכר, והאוצר יהיה מוהר ומתן. — וישתומם אלכסנדר על חריצת משפט חכם כזה. וישאלהו מלך קציא „ואיככה אתם חורצים משפט כזה בבואו אל השופט בארצכם?" — „בארצנו" השיב אלכסנדר „לא יהיה האוצר לא להקונה ולא להמוכר, כי אם לאוצר המדינה. וכאשר יבקשו שניהם (או אחד מהם) לקחתו, אחת דתם להמית" וישתומם המלך מאד על דברי אלכסנדר ויפתח פיו ויאמר „הגם בארצכם תזרח השמש והמטר ירד על הארץ?" — „וכי מדוע לא?" ענהו אלכסנדר. ויענהו מלך קציא „האמינה לי כי לא בעבורכם יזריח ה' את השמש, אך בעבור חיתו שדי אשר הם חיים אתכם בארצכם, כי בעבור רוע מעלליכם ומשפטיכם המעוקלים בלי תבונה, לא עשה ה' זאת למענכם!" —

ויהי היום ויבא אלכסנדר לנהר אחד, ויחן שם ויאכל את לחם הצהרים. ויהי כאשר שם את הדגים המלוחים במים למען רחצם מהמלח, ויחיו, אמר אלכסנדר „הנהר הזה הוא בלי תבונה נהר היוצא מן העדן" וילכו לרגלי הנהר עד בואם אל שערי גן העדן. וידפוק אלכסנדר בהדלת „שאו שערים ראשיכם ואבוא בם?" וישמע קול מבפנים „זה השער לה' צדיקים יבואו בו!" ויוסף לאמר „אני אלכסנדר מלך אדום, כל הארץ לי כבוד יתנו; ועתה בבואי ליד השער הלזה תנו נא לי דבר מאוצרכם הטוב למזכרת!" ויתנו לו גלגלת אחת *) ויבא מאזנים לשקול את הגלגלת, על הכף האחת נתן את כל כספו וזהבו ועל הכף השנית את הגלגלת לבדה, ותכבד הכף אשר הגלגלת עליה את מאזני המשקל. ולא הבין פשר הדבר הזה. וישאל את חכמי ישראל, ויענוהו „קח צרור עפר והנח על הגלגלת אז תראה כי יקל

*) הרב החכם מהר"א יעללינעק נ"י הרחיב לדבר אודות הגלגלת במ"ע בן חנניה משנת 1862 ועי' עוד בספר „גור אלכסנדר זוהגע" עיין ידיד נפשי החכם מו"ה מענדל שטערן נ"י בהקדמתו שם.

משאה" ויעש כן וכדבריהם כן היה. וישאלם על הנסבה ? ויענוהו „עין האדם עודה פקוחה לא תשבע ולא תדע שְׂבָעָה כי כן דבר המלך החכם מכל אדם : שאול ואבדון לא תשבענה , ועיני האדם לא תשבענה — ועת תסגר העין יאבד האדם כל תאותו וישבע !" וירא אלכסנדר כי כדבריהם כן הוא .

י"א) בני ישראל מצאו חן בעיני אלכסנדר , ויחון אותם .

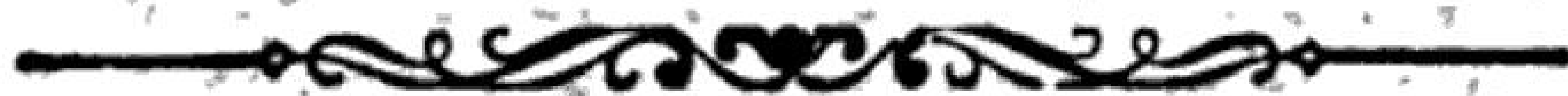
ויהי כאשר שב אלכסנדר ממסעיו , בא מצרימה , ויבן את העיר אלכסנדריא על שמו , ליד לשון ים המארעאטיא . ויזכור את היהודים ויבקש מאתם כי יבואו לגור בעיר החדשה אשר בנה . בידעו כי היהודים חכמי לב וגבורי חיל המה . ויבואו עמים רבים למשפט על ישראל . ואלה הם : הכנענים , הישמעאלים והמצרים . בני כנען אמרו כי אך להם יש חלק ונחלה בארץ ישראל , כי כן כתוב בתורה (במדבר ל"ד ב') „ארץ כנען לגבולותיה" ויען כנען היה אביהם והארץ הקדושה היא בחבל ארצו , על כן להם היא בנחלה . בני ישמעאל ענו ואמרו כי להם היא , כי הבטיח י"י לאברהם לתת את הארץ הזאת ל ב נ י ו , וגם ישמעאל היה בנו , כי כן כתוב בתורה (בראשית כ"ה י"ב) ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם וגו' ; והמצרים אמרו , כי בצאת ישראל ממצרים שאלו איש מרעהו המצרי כלי כסף וכלי זהב , ש א ל ו וחובה עליהם ל ה ש י ב את אשר לוו אבותיהם . וישלח אלכסנדר לקרוא את בני ישראל לעמוד במשפט . ויבחרו היהודים איש אחד מקרבם להיות להם לפה ולמליץ , ושמו גביהה בן פסיסא , ויבוא למשפט , ויאמר „הן אמרתם כי ארץ כנען היא נחלתכם ככתוב בתורה, ומדוע שכחתם את הכתוב בה (בראשית ט' כ"ה) ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו , ונחלת העבד היא לאדונו . ובצדק לנו העברים נחלת ארץ ישראל ; גם הישמעאלים לא בצדק ידברו , כי כן כתוב בתורתנו (שם כ"ה ו') ויתן אברהם את כ ל אשר לו ל י צ ח ק , ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות , וגם ל כ ם נתן נחלה ; וגם המצרים לא במשפט יבקשו , הן ארבע מאות ושלשים שנה עבדו באבותנו בפרך אשר ששים רבוא אנשים היה מספרם , ואיה שכר האנשים הרבים האלה ? ובתתכם לנו את שכרם הלא אז נשלם לכם את אשר שאלו אבותנו מאבותכם . וישמע אלכסנדר כי כנים דבריו ויאמר אל הכנענים הישמעאלים והמצרים „בעוד שלשת ימים תבואו

ותשיבו על הדברים האלה ואם לא תדעו מה להשיב אמיתכם" אך לא ידעו מה להשיב ויעזבו את הארץ *).

אהבת אלכסנדר לישראל גדלה מדי יום ביומו, ויתן להם את מושב העיר אלכסנדריא לשבת ולא היו עוד נחשבים כגרים בארץ. ויפרו בני ישראל באלכסנדריא וירבו במאד מאד עד כי בנו להם היכל גדול כההיכל אשר היה בירושלים. — אחרי כן לחם אלכסנדר מלחמות רבות וינצח את אויביו, וימת פתאום בשנת שלש ושלשים לימי חייו. אחרי מותו נחלקה ממלכתו לארבעה בניו, וקמו בם דברי איש חמודות (דניאל ח' ח') וצפיר העזים הגדיל עד מאד. וכעצמו נשברה הקרן הגדולה ותעלינה חזות ארבע תחתיה לארבע רוחות השמים.

זאב וואלף בהגאון מוהר"ץ **חיות** ז"ל.

*) גם פה יש חילוק בזמנים. כי לדעת הש"ס (סנהדרין צ"א א') היה כ"ד ניסן; ולדעת מגלת תענית, כ"ה סיון.

צרת הכת יהודה בארץ בעהמען,

בשנת התרכ"ו היא 1866 למספרם.

כבר מלתי אמורה: עוף אחד יעופף על הארץ, כנפיו נחפו בכסף ואברותיו בירקרק חרוץ רגליו מצורעות כשלג — ולפי דברי ההמון — בנשאו עיניו וירא את כנפיו ואת אברותיו, ישמח; ובראותו את רגליו, יאנח. — העוף הזה הוא דמות הכת יהודה מאז היתה לקדשו! — בהביטנו על מצבנו המוסרי בדור דור, לבנו ובשרנו ירננו אל אל חי ונשמח שמחה גדולה על אשר בחר בנו לשלחנו במלאכותו ללכת לאור עמים ולקרוא בקול גדול ולא יסף „יש מנהיג להבירה הדולקת ויש אלהים שופטים בארץ השופט בצדק מעשי אנוש ותחבולותיו" ובשימנו עין על מצבנו המדיני, נאנח בלב נשבר. — אולם אלהי אברהם יצחק וישראל ישלח לעמו מושיעים ורב בכל עת צר וצוקה — ואם עוד יש ארצות אשר כנכרים יחשבו העברים — יש תקוה לאחריתנו, נצח ישראל לא ישקר ולא תאבד שארית יעקב! —

אלה הדברים אשר דברתי — בשנוי לשון — במאמרי „פאר ואפר" (המבשר שנה שלישית גליון 29) אמנם כן הוא. כיתרון האור מן החשך; כן יתרון מצבנו הרוחני ממצבנו הגשמי. ואם אמנם בצדק יאתה לנו להחשב ככל העמים בכל מקומות מושבותינו, וכבר החלו מלכי חסד הנאורים להאיר אור פניהם אלינו; אולם הה עוד לא נפוצו כל ענני חשך המכסים את שמש הצלחתנו — ובמקום ישכון הענן יחנו בני ישראל! — וכאשר ישאל איש גם בדורנו: אכתי עבדי אחשורש אנן? נשיבהו: אכתי עבדי אחשורש אנן! כי גם בהארצות אשר מלכי חסד ימלכו במו, עוד לא שככה חמת קצה העמים אשר בתוכם נשב. —

תקצר היריעה להביא אותות ומופתים נאמנים אשר לא יכזבו על קשט אמרי אמת האלה, כי רבים הם ואי אפשר לפורטם. בהיותם מעשים בכל יום, בכל עיר ועיר ובכל מדינה ומדינה, גם בהארצות

אשר הקונשטיטוציאן — ואת הרעפובליק — אבן פנתן. לשכנם ידרשם הקורא במקומות אין ספורות בהמבשר מכל ששת השנים.

בין הארצות צדק למדו, תחשב עתה עסטרייך בצדק. בהיות הקונשטיטוציאן אבן פנתה. ותקותנו כי לא תסור מדרכה זה, ובעקב הקונשטיטוציאן תבוא העמאנציפאציאן גם ליהודים החוסים בצלה. כי פתגם מלכנו הוא Viribus Unitis, זה ינחמנו מעצבון ידנו, ונבטח כי פתגמו יקים וככל לאומיו נכתב ונחתם בספר הישר — — אולם עוד לא השהרו גם שמי ארצנו בעצם השמים לטוהר, ועוד עננו ערפל יכסו שמש הצדקה מרפא בכנפיה, כי עוד יש בין שכננו אשר תחת מסוה קנאת הדת ירמסונו ברגליהם, וישכחו שכוח כי בארץ הקונשטי-טוציאן נשבה. — ומי יכזבני אם אומרה: החקים המשפטים אשר נמנו ותמדו עליהם יושבי אהל מועד לעמבעות על דבר משפטי אזרחי עירנו, יאתה להם להחקק בספרי דורות ראשונים ולא על לוחות הורות אחרונים. כי כמו דוה יהחקנו ויאמרו על אוצד עירנו „כולו שלמו ולכם העברים אין חלק ונחלה בו!" אף כי במהם שלם נשלם כל מסי העדה חלק כחלק, וכן שלמו אותם אבותנו כאבותיהם. — ואף גם בעת נוסדו יחדו בבית קריאי מועד העדה לעשות חוק ומשפט על דבר מספר בחירי העיר הזאת, נדעו חלקנו חנם. ואם אמנם לפי חשבון ילדי עירנו, יעלה עלינו במספר ארבעים טובי העיר מבני יהודה, נוסדו יחד לבלתי בחור מבני ישראל כי אם חמשה עשר, ובניגעה רבה ובקשוי גדול כקריעת ים סוף נגמר הדין לבחור מאתנו עשרים איש ומהם שמונים. האין זה עות הדין ועול במשפט? יאמר נא דורנו והוד נולד אם אין זה קלקול השורה? —

נצבו בחדנו מליצי ישרנו החכמים המפוארים ד"ר לאנדעסבערגער, ד"ר העניגסמאן ומו"ה מרדכי דובש לריב את ריבנו; אולם דבריהם הטובים והישרים בשלו ברוב. — ולמליצנו התודה כי המה הוציאו לאור קצה משפטנו ותחת חמש עשרה יבחרו מאתנו עשרים אנשים לשפטנו, ומהם שמונים לא שמונים וחמשה.

אחד ממנגדנו אמר במקהלים „בחירי העברים! עוצו עצה — ותופר! — דברו דבר — ולא יקום! וכי מה בצע לכם אף אם נמנה ונגמור כי כפי מכסת נפשותיכם בעירנו, יהיה מספר בחיריכם מקרב אחיכם, הוש לכם ארבעים אנשים בתוך העיר אשר כח בם לעמוד בינינו לעוץ על צרכי העדה? הן מספר היודעים דת ודין אשר בתוככם, חוצצו!" וכאן היהודי הנצחד שואל „מה נשתנה עברי מנוצרי בדבר הזה? אטו כל שמונים הבחירים אשר נבחרו משכנינו, דינא גמירי? האם כלם אדוואקאטען? האין בהוכם בעלי בתים ואומנים עושים במלאכה? ובמה גדלה הכמת חרש אבן או הולם פעם נוצרי; מחרש אבן והולם

מעם עברי? או בינת בעל בית נוצרי; מבינת איש אשר לו הבית והוא איש יהודי? " סוף דבר כל דבריו אלה אינם כי אם תואנה, מלים הבוטים במדקרות חרב, יורדי חדרי בטן כל אשר בשם ישראל יכונה, בעמור הכעיסנו גם כעם חנם. —

שאגו אויבנו בקרב בית מועדנו „נפחדה פחד פן ברבות הימים תהפך העיר לעמבערג לעיר העברים!" אמת נכון הדבר כי את הפחד הזה פחד פרעה מלך מצרים, שם פחדו פחד „פן ירבה!" ובלי תפונה שמע הדורש ההוא או קרא בכתבי קדשנו כי בהיות ישראל על אדמת חם נפל הפחד הזה על שכניהם, על זאת נשיבהו „שפיל לסיפא דקרא: „וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ!" היהודי הנצחי כל לשון תקום אתו למשפט תרשיע.

הוי הרב את עם חכם ונבון „עם נבל ולא חכם!" ת"ל לא אלמן ישראל בלעמבערג אף ממאה הכמים הנבונים אשר כח בם לדבר את רוזנים בשער! ואלו לא גזרו אומר" לדבר באהל מועד רק פולנית" (אשר איננה נצורה היטב על שפתי רבים מאחינו כהאשכנזית) וכמקדם ומאז דברו הבחירים בשפת אשכנז, הלא אז ימצאון ת"ל בתוכנו עשרת מונים באלה מבני יהודה בעירנו אשר לא יבושו בדברם דבר דבור על אפניו בשער. אמנם זה גורל העברי בדור דור, בכל עת ועונה הוא לפיד בוז לעשתות שאנן! —

אולם אמיץ בטחוננו כי הוד מלכנו לא יתן מוט לעמו ישראל עבדו הנאמן לו בכל עת — כאשר הבטיח היועץ שר הפנים גראף בעלקרעדי אל מלאכנו אשר נסעו במלאכותנו ווינא (המבשר שנה ששית גליון 16) וכן הבטיחום היועצים גראף מענסדארף ורימטער פאן קאמערס, ואחרון חביב הוד מלכינו בראשנו (שם גליון 17). כי מוויען תצא אמת, ודבר הוק ומשפט מהיכל המלך, בידעם את כשרוננו יוציאו לצדק דיננו. זאת תוחלתנו ונחמתנו, ולב מלכים ושרים ביד יי'.

בחומי גדעכתי ממקומי, כמעט נשיתי כי לא מבית מועצות העיר לעמבערג הואלתי לדבר הפעם, כי אם להודיע לדורנו ולדור נולד צרת הבת יהודה בארץ בעהמען בשנה הזאת. כי רבה היא, עליה לבניכם ספרו, ובניכם לבניהם:

בעיר פרישבראם אשר בבעהמען יש מקום לכסף מוצא, ארץ מהוריה תחצוב הממשלה כסף. וישלחו קצה הפקידים אשר מפתח הכסף ההוא על שכמם, בעולתה ידיהם: גנבו גם כחשו ושמו בכליהם. וכפי הנשמע מכרוהו ביד איש יהודי אחד היושב שמה. — השמים גלו את העון הזה, השמש זרחה עליהם... והושמו במשמר לרצות עונם. — והמשעכען צוררים הם להאשכנזים בנכליהם אשר ינכלו זה לזה מקדם ומאז, בכל דבר מדיני. את אשר יקרב האשכנזי ירחק המשעכי, ואת

אשר יקרב הטשעכי ירחק האשכנזי. והיהודים היושבים בתוכם שני שבילים לפניהם אחד של אור ואחד של שלג, ידוע ידעו כי בלכתם בשביל הראשון יכוו באור, ובלכתם בדרך השני יטבעו בהררי שלג — ובכל דבר הנוגע לכלל הארץ, ימלאו אחרי האשכנזים. נשא למשל בהגיע תור הבחירה לבחור בחירים לאהל מועד או לבית המחקקים, יסמכו העברים את ידיהם על ראש אשכנזי ולא על ראש טשעכי. וכן בשאר הדברים הנוגעים אל הקהל. ויחר אף הטשעכים על היהודים על לכתם אחרי עצת האשכנזים שנואי נפשם. וכאשר שלחו קצה הפקידים האלה בעולתה ידיהם, ורובם המה טשעכים, בושו הטשעכים בהגלות נגלות כי קצה אחיהם מעלו מעל בכסא — ויתנכלו לאמר „פרצה קוראה „לגנב! לולא העברי היושב בעיר פרשיבראם לא עלתה במחשבה לפני „הפקידים לעשות עול במשפט. הוא הסית את לבותם. למען יעשה „לו עושר ולא במשפט!" — וימתיקו סוד לבלתי קנות דבר מה מהעברים, ובפגשם איש יהודי בשוקים וברחובות קריה, קראו אחריו Sribro (כסף) לאמר „התחפוץ לקנות כסף חטאת זכסף אשם!" את החרפה ההיא נשאו העברים בערים רבות מערי בעהמען, על לא דבר — והחודש (אדר) אשר נהפך לאבותנו מאבל לשמחה הסכוהו הטשע-כען לאחינו ליגון. גדודים גדודים גדוד גדדו בכל עיר ועיר, המונים המונים יחד נאספו, וישברו את חלונות היהודים ואת כל אשר להם שללו ובזזו. והעברי אשר לא נתנם למהר שלל חיש בז בביתו, הכוהו ופצעוהו ולקחו בחזקה.

1) בעשירי לירח מערץ 1866, הלך איש יהודי לתומו, לשוח על הגשר אשר בעיר פיזען, לעת ינטו צללי ערב. והיום ההוא היה יום ראשון בשבת, הוא יום שבתון להנוצרים. ויפגשוהו שני נערים נוצרים, שכורים מיי"ש ושכר, ויהדפוהו ממקומו והפילוהו המימה ההולכים תחת הגשר, וברחו להם. מאיגרא רמה נפל לבירא עמיקתא, שטף מים רבים אליו הגיע, ובחמלת י"י עליו לא נאבדו כל עשתנותיו והתגבר כח, ויצא להרבה. והמים היו קרים מאד וישב לביתו ונפל למשכב, ובעבור חמשה עשר יום קם על רגליו לצאת בהוץ על משענתו. ובכל זאת לא שב אפם, ובלילה ההיא סבבו רבים מהטשעכען בעיר ועל כל דלתי היהודים הדביקו פתקאות „Przibramske Sribro" (כסף פרשיבראם) ואת חלונותיהם שברו כתות לא חמלו. עד באו השומרים הסובבים בעיר (Patrouillen) להשיב את המנוחה לאיתנה הראשון.

2) ובלילה ההוא קרה גם מקרה רע ליהודי אחד בעיר אוים-טערליטץ, בשעה הראשונה אחר חצות הלילה. ומה היה חטאו ומה פשעו כי דלקו הטשעכען אחריו? הסכת ושמע ישראל וידוע תדע

על מה כבודנו לכלימה חנם. להאיש ההוא יש בית מזיגה, ויבואו זוללים וסובאי יי״ש לשתות, וימכור להם. ובהגיע חצות הלילה אמר להם „שובו לכם לאהליכם! אני פי הממשלה שמור, ואסרה איסר על מוכרי היי״ש והשכר למכור אחר חצות!" וימלאו חמה, וישברו את כלי הזכוכית אשר על שלחנו, ומאנו לשלם בעד המשקה אשר שתו בביתו. ובראותו כי שכורים המה, הניחם לצאת חנם אין כסף. כי הגיעה השעה הראשונה אחר חצות, ויגר מאד פן יעבור אחד השומרים הסובבים בעיר לפני ביתו ויראה כי עוד דלת-חדר-המזיגה פתוחה, וישם עליו כסף עונש. — ובצאתם החוצה לקטו אבנים וידו בחלונותיו. ואבן אחת היתה בינותם משקלה חמש לטראות באבן המלך. לעלות על ערש יצועו ירא האיש וביתו, תנומה לא נתנו לעיניהם בפחדם פחד פן דרך החלונות הנשברות יבואו השכורים האלה בחדרו לעשות בם שפטים. ובבוקר הלכו אל השופטים ויספרו להם את כל אשר קרם, והביאו את האנשים החטאים ההם אל בית הסוהר.

3) בעיר בערוין נפלו בבתי היהודים ויכום ויכתום. ואת נשי העברים כפאו כמי שכפאו שד, לאמר בפיהן „הננו מאמינים באמונת השילוש" — רבות נשים עשו חיל ומאנו לישבע בשמה — ויש אשר נאלצו לעשות את הדבר הזה — שר האזרחים (בירגערמייסטער) בא להגן ולחסות על העברים, ויגער בהטשעכען לאמר „מה המעשה הזה אשר אתם עושים? מה לכם תדכאו העברים? וכי מה עשו לכם? ואני ידעתי כי עזה אהבתם אליכם, מטרף פרשיבראם עלו!" שומע לא היה לו, וישפכו כאש עברתם על היהודים האומללים על לא דבר.

4) כשמע לפילזען, איוסטערליץ ובערוין, יחילו היהודים יושבי הורוויץ. גם עינם ראתה רעות רבות. ואם אמנם הצבאות הצובאים שמה באו להצילם, גם פני החיל לא נהדרו, גם עליהם השליכו אבנים ועפרו אותם בעפר. ויצו שר החיל לדרוך קשת, וידרכו, ויורו — ויפלו ביום ההוא שלשה טשעכען פגרים מתים וארבעה נפצעו.

5) בכפר אויטשיטץ לא נמצא כי אם יהודי אחד, והוא בעל המלון וכל עובר שמה יסור אל ביתו. ויהי היום ויתנפלו האכרים היושבים שמה, עליו ועל אשתו. את שניהם הכו מכות רצח, ויפצעו אותם עד שפך דם, ואת כל אשר להם בזזו בז. ולולא החישו הגענדארמען לעזרתם, היתה נפשם טרף לשניהם. כי מי יעמוד לפני קנאת דלת העם עת לא יסור סבאו! —

6) ומקרה בלתי טהור קרה גם בעיר האסטאמיטץ, מנער קטן החל הריב ושטשעכען ישישים התעברו על ריבו ועשו ביהודים שפטים. ומעשה שהיה כך היה: במקום ההוא ישב איש יהודי מוכר מסמרות (טשוועקעס) ויבא אליו נער טשעכי אחד לקנות מידו מסמרות

בעד קשיטה אחת, ויתן לו לפי ערך כספו. „רע, רע!" אמר הקונה; ויאמר אליו העברי המוכר „אם לא ייטב בעיניך הא לך הקשיטה אשר נתת לי, ולך אל חנות אחרת, אולי יוסיף לך על מספר המסמרות אשר אספור לך בעד קשיטה אחת!" ויחר אף הנער והתקצף ויקלל ביהודי ובאלהיו — חרפת הנבל ההוא נגעה עד לב האיש, ויענהו גם הוא קשות. מלה למלה לא ינקה מהלומות יד -- ויצא הנער ויזעק זעקה גדולה ומרה ברחובות קריה „ראו הנה באתי אל בית העברי ההוא לקנות מסמרות, ויואל להכותי נפש ללוש את המצות בדמי, כי חוק לישראל הוא לאכול מצות על דם זבח הנוצרים!" לקולו התאספו טשעכען רבים ויתנו לו הצדקה ולהיהודי בושת הפנים. לחנם הצטדק לפניהם, לחנם רחץ בנקיון כפיו לעיניהם, ערלה אזנם משמוע בקול תחנוניו. מכות אכזריות הכוהו ופצעוהו. לקול השערוריה יחד נאספו עברים רבים להצילו גם אותם מחו הטשעכען מאה עוכלא בעוכלא. סוף דבר: בבתי היהודים התנפלו כזאבי ערב, טרפו זרוע אף קדקד באין חומל ובאין מי אומר הרף מטרף. והקול נשמע בית שר האזרחים ושמו בילעק, וימהר לבוא לעזרת היהודים המרודים. גם פניו לא נשאו ויחרפוהו על פניו. ויבוא גם האדון הנוצרי קארזעק, והאיש נכבד במקום ההוא בהיותו פרנס העיר טשענקויא, לעצור בעם; וגם פניו לא נהדרו... הין העברים שללו זאת היהודי הר"ר ש. ברוינער בזזו בז, והוא היה העשיר בין היהודים יושבי המקום ההוא ויקנאו בו מתמול שלשום. וכלי הבית אשר לא יכלו לקחת על שכמם, שברו כשבר נבל יוצרים. וכן עשו לאיש יהודי עשיר ושמו לוי (Löwy). רבתה המהומה בעיר, ושר האזרחים עם הפרנס הנזכר לא עצרו כח לעצור בעם, וימהרו להודיע זאת אל שופטי פראג, ביד הדלוג-רב, ויבואו גדודים להציל את העשוקים מיד עושקיהם כח, ואת מפריעי השלום הושיבו במשמר. — ויזכר לטוב, כומר העיר ההוא על אשר הלך אל בית כנסת היהודים והוציא משם כל כלי הקדש ויטמנם בביתו עד נשקעה אש המהומה, בראותו כי רגליהם לרע ירוצו וימהרו להלל כל קדש — —

7) בעיר פראוואטיץ נפלו כדוב שכול על יהודי אחד, כאש נתכה חמתם ואחרי שללם את כל אשר לו, הכוהו ופצעוהו. ויבואו הצבאות ויצילוהו. ויפול האיש למשכב, והמטה אשר עלה עליה לא ירד ממנה עד עברו שלשים יום כי כחו עזבו וכמעט לא נותרה בו נשמה.

8) גם בעיר ניאשטאדטל סבבו הטשעכען בשוקים וברחובות הלוך וקרוא „כסף פרשיבראם!" וירב בבת יהודה תאניה ואניה. העברים סגרו את חנויותיהם. איש איש מבני ישראל הניס את אשתו ובניו ואת כל משפחתו הביתה, וסגר הדלת בעדם ונעל. כל היום וכל

הלילה לא יצא איש יהודי מפתח ביתו החוצה. ורק ממחרת החלו לאט לאט לצאת מחוריהם אשר הסתתרו. שבעה ימים עברו ויפלו עשרה משעכען בבית איש יהודי אחד לשלול רכושו, ולו חמשה בנים גבורי כח, ויעמדו על נפשם ויכו שני שודדים לחי. ויעזבו את הבית ההוא. ותגדל עוד משטמת המשעכען על כל היהודים.

9) גם בעיר וועלוואר ן נוסדו המשעכען יחדו להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים ושללם לבוז. ונודעה החטאת אל קהל עדת ישרון היושבים שמה. ויעזבו את כל מסחריהם, ושני ימים לילה ויום לא יצא איש מפתח ביתו החוצה. ונער עברי אחד נלאה לשבת כאסיר בית אביו, ויתחמק ויצא הפתחה. וימצאהו איש משעכי וירדוף אחריו וישיגהו ויכהו לחי, ואל הנער אמר „הנך עתה בידי, דע כי היום אמיתך ומחר אמית את כל בית אביך!" הנער התאבק עמו ויוכל לו ויברח וינס לביתו, ויספר לאביו את כל אשר קרהו. אימת מות נפלה עליו, ובכל זאת שם נפשו בכפו וימהר לגלות אזן שר המחוז (בעצירקס-פארשטעהער) ולא התמהמה ויקרא קול קורא בעיר „מי האיש אשר ירהב בנפשו עוז להכות עברי, או לקחת מכל אשר לו מחוט ועד שרוך נעל, או אף לחרפהו ולקרוא אחריו מלא לבטא בשפתיו מלים מורידים כבוד העברים להבזותם — עונו ישא. ענש יענש בפלילים". וישמעו המשע-כען וייראו.

10) בעיר מעלניק יש מדי שבוע בשבוע יומא דשוקא, ביום ההוא יקהלו העברים למכור ולקנות, ומהאי יומא מתברכין כולהו יומיא. ורגל על לשונם לאמר „מי שלא טרח בערב יומא דשוקא, מה ימכור ביומא דשוקא, ומה יאכל בששת הימים הבאים אחריו? ויתנפלו על היהודים ויכום. ויש אשר שללו את סחורותיהם אשר הביאו למכור, ואת כסף הפדיום. ושלשה ועשרים עברים הכו מכות רצח ונפלו למשכב.

11) בעיר בעהמיש בראד יש יומא דשוקא, ודרכי העיר ההיא היו אבלות מבלי באי למכור ולקנות. והיהודים יושבי המקום ההוא באו בבתים ובמערות צורים מפני פחד המשעכען.

12) בעיר נייהויז גדוד גדדו המשעכען והלכו ברחובות קריה הלוך וקרוא „כסף פרשיבראם" ואם אמנם כל חניות היהודים היו סגורות ומסוגרות אין יוצא ואין בא, נוסדו לשבור את הדלתות. ויודע הדבר אל שר המחוז וישלח חיל לחנים איש לאהלו משעכי.

13) בעיר בודין הדביקו פתקי-איול (פאסקאווילס) „היהודים ידרשו דם הנוצרים בפסח, על כן קהל יכנסו המשעכען להכות את היהודים בפסח, כי געה עונת פסח!" ותפול על אחינו אימתה ופחד, בזכרם נהרי נחלי דם אבותינו על הדבר העלילה ההיא — ולהצבאות

החסד כי שמרו את העברים לבל יבוא המשחית לנגוף אותם לשום נשף
חשקנו להרדה — ליל שמורים היה להחיל.

14) בסטוקאוויטץ נפלו כדובים וכאריות לטרוף טרף בחנות איש יהודי בצהרים. ולעין השמש הכו אותו ואת אשתו. והאשה הרה, ויצאו ילדיה. היא נפלה למשכב, ובניה כנפל אשת לא חזו שמש. מרחם אמם שבו אל האדמה.

15) ואסון כהאסונות האלה קרה גם ליהודים יושבי זדיץ. גם המה שבעו מרורים, שבניהם קראו למהלומות, בפגשם איש יהודי הולך בחוץ על משענתו לרגל מסחרו, נפלו עליו והכוהו ונשאו את כל אשר באמתחתו וילכו. וגם החיל לא עצר כח לעצור ברוחם הקשה. כה עברו שני ימים עד אשר באו עוד גדודים לחסות על האומללים. ולא נותר חלון אחד בבית יהודי אחד, אשר לא נשבר.

16) ועל יד שער העיר רעטשעטין הוחלו השעכען ליד מצפים, ביומא דשוקא, ובראותם עגלה נושאת יהודים נוסעים למכור את סחורותיהם, נפלו על העגלה ויקחו את כל הנמצא עליה. ובעמוד האיש נגדם — כי האדם בהול על ממונו — הכוהו מכה רבה בלי חמלה. ויבואו גענדארמען ויעמדו על נפש היהודים להצילם מיד מבקשי רעתם.

17) אם אמרתי אספרה כמו את כל הרעות הרבות אשר ראתה עתה עין יעקב בארץ בעהמען, תקצר היריעה מהכיל, אי אפשר לפורטם כי רבים הם; גם נפשי ירעה לי להדאיב רוחך אחי הקורא העברי, נפשי יודעת מאד כי באספי כעמיר גורנה את כל הרעות הרבות הנעשו עתה לאחינו היושבים שמה, כפלגים ינהרו עיניך דמעות שליש, ולצאת ידי חובת מעריך מכתב עתי, אספרה לפניך החמס והשוד הנעשה לאחינו יושבי שיטטענהאפען, והחלק יקיש על השאר. לדעת מה נאמנו דברי חז"ל „הוי מתפלל בשלומה של מלכות; שאלמלא מוראה — איש את רעהו חיים בלעו!" —

בעיר שיטטענהאפען ימצאו כשמונת אלפים נפש, ומספר בני ישראל רק חמש מאות. כי גם שם יעקב הוא הקטן. וזה כשתי שבועות נפל פחד השעכים על היהודים הנמצאים בה. בפגשם איש יהודי קראו אחריו „התחפוץ לקנות כסף חטאת וכסף אשם?" והגידו לא כחדו כי יום נקם בלבם לעשות ביהודים כטוב בעיניהם. ובלילה שברו חלונות בתי העברים הרחוקים מעט מן הקריה. ויהי היום (13 מערץ) ואותו היום יומא דשוקא היה, ויבואו גם בני הכפרים למכור ולקנות, ותמלא העיר טשעכים. ויתנפלו על העברים להכותם מכה רבה. וראש המתקוממים ההם היה טשעכי אחד בן תשע עשר שנה, גרמיו מטיל ברזל ואפיקיו נחושה אשר טרף עברים זרוע אף קדקד. ויהי כבוא

השומרים הסובבים בעיר (גענדארמען) שבעה מספרם, ויסתתר המשעך ההוא מפניהם. והשומרים אמרו „לא נסור מזה עד אשר תסגירוהו בידנו" והאיש ההוא היה בן אזרח טשעכי אחד, וימאנו להסגירו בידיהם פתאום יצא ממחבואו, ויכה גם את השומרים מכה רבה, ויתנפלו עליו ויביאוהו אל בית המשפט. השופטים הוכיחו אותו על פניו לעיני אביו, ובכל זאת קראו לו דרור, בנצרם לו חסדי אביו. — וחמת העם רבה היתה על העברים, כאש התלקחה וכלהבה להטה, בערה ואין מכבה. ובכל המקומות אשר עבר יהודי קרא אחריו דברי חרפה וקלון להוריד לעפר כבודו וכבוד דתו ואמונתו.

אחר הצהרים נחרו טשעכים המונים המונים, אל בית היהודי הר"ר אליעזר פירטה, ויבוזו את כל אשר לו, ויקראו: למהר שלל חש בז! — ואם אמנם מנהלי העיר אחת הבטיחו לפקוח עין על העברים, אולם לא יכלו לעצור בעם ולהשקיט את רוחם הסוער. גם השומרים הבאים, לא עצרו כח לעצור בעד אלה אשר לבם כים נגרש — ואכר אחד אשר לא סר סבאו, רקד כעגל לעיני השומרים ויפזז ויכרכר „הודו להטשעכען על עשותם ביהודים שפטים. כי לחמנו הם!" ויביאוהו אל בית המשפט. ויקם העם לקחת נקמת הסובא ההוא, ויקראו למהלומות. וידרכו הצבאות את קשתותם, ויורו ממעל לראשי הנאספים, להחרידם. וגם הפחד הזה לא נפל עליהם, כי היין הדליקם. וידרכו שנית קשת, ונפצע אחד מהם. ובכל זאת לא שב אפם ועוד ידם היתה נטויה לעשות שפטים ביהודים. כל איש יהודי נס לביתו, איש לאהלו ישראל. ויתנפלו כדובים וכאריות בבתי מסחרי העברים. הלא המה הר"ר שמואל פירטה, הר"ר היינריך פירטה, הר"ר אברהם שווארצקאפף, ובבית האלמנה למשפחת האהן, ועוד בבתים רבים מבתי בני ישראל, ויבוזו דים. ואת הנמצא הכו הכה ופצוע טרפו זרוע אף קדקד לא חמלו. את חלונותיהם נתצו ואת דלתותיהם שברו כשבר נבל יוצרים. גם בלילה לא שב חמתם, ומעשים אשר לא יעשו עשו לאור השמש ולאור הירח. — ולמחרתו באו עוד גדודים להשקיט השאון ולהשיב השלוה אל מעונתה.

18) מעשים רעים כאלה, הוי עשו בערים רבות מערי בעהמען. ואלה שמותן: ווישעדראוויטץ, לוין, האלאסי, בודוויז, בעחטשין, פראס-קאלעטש, וואזאוו, הארדעץ, טשערחאוויטץ, יענעץ, ראקיצאן, סוחאמאסט, דאבריש, קלאטויא, מויט, צניים, לוטשע, וואלעניץ, זאאץ, נייאביטשוב, קאלניץ, קאלין, פאדערזאם, סטעחאוויטץ, הראדזאוויטץ וליבאוויטץ. תקצר היריעה מהכיל כל פרטי הרעות אשר ראתה במו עין יעקב, אי אפשר לפרטם כי רבים המה. כתנור בוערה מאופה כן נתכה כאש המתם להשמיד להרוג את כל היהודים ושללם

לבו. ואף גם בפראג היו חיי אחינו תלואים מנגד, ובהיותה עיר גדולה בנויה לאלהים, עיר ואם בישראל, שקעה אש המדון אשר אחזה בבתי יהודים אחדים. כי רב מאד מספר הצבאות הצובאים בקרבם, ורבים הם הפקידים היושבים על מדין כסאות למשפט.

עת צרה היא ליעקב בבעהמען, והקול קול ענות חלושה הקול קול יעקב נשמע בערי יהודה וישראל. ורוח לבשה את כבוד אלופי מנהלי ומנהיגי עדת ישרון אשר בוויען, וילכו אל היועץ שר הפנים האדון גראף בעלקרעדי, ויספרו לו את כל אשר קרה לאחיהם יושבי בעהמען. ויקבלם בסבר פנים יפות, ויבטיחם כי הממשלה תעצור עד מהרה ברוח הטשעכען בכל אשר לאל ידה. — ויצאו מעל פניו בלב שמח: ההוא אמר ולא יעשה? —

וימהר היועץ ויצו ביד הדלוג-רב, על שר מדינת בעהמען להשקיט את הסער ולהשיבו לדממה. וכרוזא קרא בחיל „יושבי בעהמען! נבלה נעשתה בערים רבות בארצנו, רבים שללו ובזזו כל היהודים על לא דבר, את חלונותיהם נתצו ואת דלתותיהם שברו. וכן לא יעשה במקומנו. על כן בדבר המלך שלטון אצוה כי אשר יזיד לעשות עוד מעשים המפריעים את שלום האזרחים, אחת דתו להמית! (שטאנדרעכט). חדלו לכם מעשות עוד כאלה, עושה אלה יתלה על העץ, אם ידבק בידו מן החרם מאומה. ואין עונשין אלא מזהירין!" — הדבר הזה השקיט מעט את הסער והשאון בקצה הערים, ובכל אלה במסתרים תבכה נפש היהודים ההם בידעם כי שכניהם רק הפחד יעצור בם, ולבם מלא שנאה וקנאה לבני ישרון. —

והסער המתחולל בבעהמען גם עד מעהרען הגיע, וגם עד אונגארן. גם שמה קרו מקרים רעים כאלה ליהודים, ואולם פחד המשפט „במקום הרשע שם יהיה המשפט" (שטאנדרעכט) אשר נחרץ בבעהמען, הפיל גם עליהם אימתה ופחד. והפקידים היושבים על כסאות מעהרען ואונגארן, גם הם הוסיפו לפקוח עין על מעללי העם. כי פקידים רבים הוסרו ממשמרתם, ובתוכם הפאליצייאדירעקטאר מפראג, על היותו סובל ומעלים עין מסוררים, וקם הסער לדממה בכל ארצות עסטרייך. ברוך שומר ישראל, והבטחתו אליהם, בדור דור. כי לא ינום ולא יישן שומר ישראל. —

יוסף כהן צדק.

היהודים בטעטואן ומאראקא.

מיום גלתה יהודה מעוני, לא תמצא כנסת ישראל שנמשלת ליונה, מנוח לכף רגלה. מגוי אל גוי תלך וממלכה אל עם אחר. בכל ארבע קצוי ארץ היא פזורה ומפורדה על כן קרא שמה „שה פזורה ישראל“ עד יבוא יום נדחי ישראל יכנס. — גם בטעטואן ומאראקא יש לנו אחים; ועד היום הזה לא נודע לנו ממצבם מאומה כי אם לעתים רחוקות. נסתרו דרכי חייהם מאתנו, בהיות הדרך ההיא רחוקה מאתנו מאד. והן גם באירופא עוד ימצאון דרכים אשר המה בחזקת סכנה, אף כי באפריקא ליוצא ולבא אין שלום. ומעטים המה התרים אשר ידבנם לבם לשום נפשם בכפם ללכת למקום יהל ערבי ולא יהל אור החכמה לראות בסבלות עם קטן ודל! — על כן סתומים וחתומים קורותיהם הראשונות והאחרונות מאתנו.

פתאום באה צעקתם באזני השר וגדול ליהודים סיר משה מונטיפיורי הי״ו, וירד להצילם ולחלצם מן המיצר. כארי קם וכלביא התנשא וילך לראות בסבלותם כי חנון הוא. ידו הגדולה הפכה לב מלכם ושריהם, לטוב להם כל הימים. ככתוב הכל באר היטב חרות על לוחות הספר הנכבד והנחמד „נוה תהלה“ היוצא עתה לאור עולם כלול בהדרו פנימה והצונה מיד אדוני אבי מורי ורבי הרב וכו׳ נ״י. מכנף הארץ זמירות השמיעו גדולי רבני חכמי משוררי ומליצי זמננו, צבי למונטיפיורי מושיע ישראל בכל עת צרה וצוקה, כי בעו״ה אנו אין לנו עוזר וסומך בארץ מקרב אחינו, אלא הוא. בהיותו האיש היודע מרת נפש עמו, ובצרת אחיו הקרובים והרחוקים לו צר. ימים על ימיו יוסיף! —

כיתרון האור מן החשך כן יתרון מצב אחינו יושבי טעטואן ומאראקא, מיום עלה משה אל מלכם לבקש רחמיו עליהם, על מצבם ההיה לפני לכתו שמה. ואמנם גם ביום בהיר בשחקים שמחה לאיש הרואה אור השמש, בהעלותו על זכרונו כי בלילה שלפניו היתה חשכה גדולה וימש השך; כן שמש צדקת פרזון מונטיפיורי תראה אלינו בהירה בשחקים וכעצם השמים לטוהר, בהביטנו על מצב אחינו אלה ההיה לפני צאתו לעזרתם; ונברך ברכת יוצר המאורות, אשר ברא גם בדורנו זה את האיש משה אשר בקרני אור פניו נראה אור.

וזה הדבר הסיה כי רוח התשוקה לחפש כמטמונים בספרי זכרונות דברי הימים לבני ישראל, אולי אמצא קורות אחינו יושבי טעטואן ומאראקא; ואת שאהבה נפשי לא מצאתי, כי כאשר מראש מלתי אמורה, מעטים המה תרי הארץ העוברים שמה — זולתי שני מאמרים קטנים מצאתי אודותם, האחד במ"ע „איזראעליט" שנה חמישית (בשם ספר אחד אשכנזי ושמו „דאס בוך דער וועלט"), והשני הוא מכתב אחד אשר כתב החכם הגביר הנכבד מו"ה גדליהו (Guedalla) נ"י, אשר ארח לחברה עם השר מונטיפיורי וילך אתו ארצה מאראקא. ומכתבו נאמן עלינו מאד בהיותו איש אמונים ואת אשר ראתה עינו כתבו ידיו. שני אלה קבצתי יחד, משניהם שאבתי המאמר הקטן הלזה אשר הנני נותן לפניכם היום אוהבי קורות היהודי הנצחי, בבטחוני כי המעט הזה יקר יהיה מפנינים בעיני כל חובב עמו.

כמעט בכל ערי אפריקא ימצאון עברים מפוזרים ומפורדים בין אזרחי הארץ. יש מקום, רבים מספרם; ויש מקום מעטים המה ונער יכתבם. זמן בואם שמה לא נודע להם, אך זאת ידעו כי מאות בשנים עברו מיום תקעו אבות אבותם שם אהלם, ועד היום הזה רחקו דרכיהם מדרכי בני קדר, ולא שכחו כי זרע קדש מחצבתם. נבדלים המה בתורת אבותיהם בידיהם, בנימוסיהם ובתהלוכות חייהם, וכל רואיהם יכירום כי המה זרע ברך יי'. —

היהודי בכל מקומות מושבותיו הכרת פניו תענה בו כי ממעי יהודה יצא, ובפרט העברים היושבים שמה. בהיותם בודדים משכניהם מקדם קדמתה יעמוד תואר פני אבותם בם ובזרעם אחריהם. ומה גם נשיהם תוארן שונה, האמנם רק לעתים רחוקות תצאינה בחוצות, וכל כבודה בת מלך פנימה. אולם בצאת אחת מהן החוצה כל רואיה יכירו בפניה המכוסה בצעיף כי מבנות ציון ולא מבנות קדר היא.

לא לבד שמה כי אם גם ברוב ערי אפריקא הצפונית יבדלו היהודים משכניהם, ולבדד ישכונו ברחובות בודדות וסגורות מסביב ויקראו בשמותם „Barios" לאמר מיצר היהודים (Ghetto) שם ישבו בדד, על כן יעמוד תואר פניהם בם ובבניהם ובנותיהם אחריהם.

הגהעטים אשר בתימן אירופא והבאריאס אשר באפריקא תואר אחד לכולמו: הרחובות צרות וקצרות, מטונפות בטיט ורפש, בהחלונות שבכי ברזל, וכל עובר לא ידע אם הבתים האלה המה בתי סוהר או בתי ערי מקלט לבני ישראל. כי גם בעד אור השמש יחתמו, צר וחשך בעריפיהם. אהה ליום כי גם בדור חכם ונבון כזה, עוד ימצאון מקומות אשר מושליהם יחשבו את בני ישראל כאסירים בבתים אין נגה להם. ומדוע? מה חטא העם הזה? מה חטאו ומה פשעו כי ידלקו אחריו? על היותו ישראלי! ואם לא חרפה תכסה פניהם בהלבישם

את היהודי בושת, בידעם כי אבותיו האירו את הארץ באור תורה ובנר מצוה בדורות חשך כסה ארץ וערפל לאומים! —

ערי מקלט (בארראים) המה ערי טעטואן, טאנגער, ראבאט, לאראכע, ערצילא ומאגאדור וכל הערים אשר סביבותיהם. בכל עיר ועיר מהערים האלו וכל אגפיהן, ימצא רחוב אחד למושב בני ישראל. ואיש לא יצא ממקומו לשבת בטוב בעיניו פן ישא עונו. אף על סוסים לא ירכבו וברגלם ילכו ונעליהם בלות ומטולאות כי כן צותה עליהם הממשלה. — גם יד שכניהם הישמעאלים קשתה עליהם מאד. ולא בנקל נמצא מקום ידוכאו בני ישראל בפרך, כמאראקא. חלילה להם ללבוש מלבושים צבועים צבע אחר זולתי צבע השחור. ואף בכתונת לבנה לא יוכלו לכסות את בשרם. לפנים במאראקא לא יכלו העברים לרכוב אף על אתון וברבות הימים השיגו הרשיום לרכוב על אתונות הרחק מן העיר. ובבואם שעריה נאלצו לרדת מהאסון. ובעברם דרך כנסיות הישמעאלים או לפני בית אחד הפקידים נטל עליהם לשלוף נעליהם ללכת יחף עד עברם ברגליהם את הבית ההוא. ובפגשם איש נכבד ונשוא פנים, חובתם היתה לעמוד הרחק ממנו ולהוחיל כעבדים עד עברו; לא יכלו לגשת אל אחת הבארות בעת עמוד ישמעאלי אצל הבאר, ובקצה ערים לא נתנו להם הרשיום לשתות או לשאוב מים זולתי מבארות אחדות אשר חפרו למו היהודים; ואף לא נתן להם הרשיום לשבת אצל בית בנוי לתלפיות. — ובכל אשר יכלו להורידם, הורידו אותם עד רדתם. נערי בני הישמעאלים בראותם איש יהודי עובר בקריות חוצות רדפו אחריו וקראו אחריו מלא, בפניו צחקו ושחקו וגם ירוק ירקו. סוף דבר איש כל הישר בעיניו עשה ליהודים ומי יאמר לו: מה תעשה ומה תפעל? ואף המותה ליהודי מאראקא לא היה יקר בעיניהם, כפעם בפעם נשמע רצח אשר רצחו עברי נפש, והרוצח היה נקי. וכאשר הרים היהודי את ידו להציל את נפשו מכף המבקשים אותה לספותה, ברזל באה רגלו, לנחושתים הוגשו לענותו. בעזוב עברי את מקום מקלטו, חובתו היתה לתת ראשונה ערובת בית או כסף (Kaution) והיתה הערובה ההיא ביד השופטים עד שובו. ואם לא שב, נשארה בידם לצמיתות. ועברי כאשר לוה כסף מישמעאלי ולא היה בידו לשלם, אם העידו בו עדים ישמעאלים, ונחשב לו הדבר הזה כעול במשפט (בעטרוג) והובא בסוהר כעושה עול עד שלמה עדת ישרון את חובו לגזול נפשו. כזה וכזה רבות רעות סבלו ונשאו. ישתומם כל גבר על כח הסבל לשאת ולסבול. ובכל זאת עשו רבים מהם חיל, ואם למראית עין המה עניים מרודים, בסתר אהלם יש להם כל טוב. ורוב עסקי ומסחרי ערי מושבותם הוא בידם. ויש אשר גדלו והצליחו להיות ראשי כנעני

המדינה, מליצים (דאלמעטשער), גובי המס (שטייראיינגעהמער) פקידי גובי המכס (צאללבעאמטע), עושי מטבעות עובר לסוחר, ואף גם צירים (קונזולן) ממלכי אירופא, ופעם נשמע קולם גם בבתי המשפט כשופטים יושבים כסאות למשפט. גם למלאכה ישלחו את ידיהם, ורק המה לבדם הנם לוטשי ברזל, הולמים בפטיש את פָּעַם, צורפים עושים כלי כסף וכלי זהב, וממלאים אבני חפץ תוך משבצותם. מסים גדולים ישלמו, ובכל זאת רובם המה לפיד בוז לעשתות שאנן וכעפר לדוש; ועת אין להממשלה לתת לחילה את לחם חוקם, תתן לצבאותיה החופש לבוא בבתי היהודים כשודדים למהר שלל חש בז. וזה הדבר קרה לא אחת ולא שתים, וההרגל לשאת את זאת נעשה להם טבע. ואולם בזת היהודים כהבזה ההיתה בטעטואן בשנת 1790 בימי מלוך הסולטאן מולייא יאצעד (Mulei Jazed) לא קרה ליהודי מאראקא עד היום הזה. וי״י ישמרם כי כמוה לא תקרינה עוד להם ולכל אחינו בכל מקומות מושבותם עליהם לבניהם יספרו ובניהם לבניהם. כי כחייתו יער נפלו הפראים ההם על היהודים ושדדו, גם נפשות רבות הרגו באכזריות חמה. השודד שָׁדַד הבוגד בָּגַד ולא היה משלם לרשע רע כרשעתו.

רבים מהם נעודים ורקים המה ממדע, ועוד לזה המה נכנעים ומדוכאים תחת יד אדונים קשה הלא המה שכניהם, ועל כן לא יפלא בעינינו בראותנו כי המה כחגבים גם בעיניהם. מצבם הרע ישפיל את רוחם אשר בקרבם. ולזאת לא נפלאת היא בעינינו בראותנו כי המה אצים להעשיר. ובכל זאת טובי וישרי רוח המה, ורבים מהנוצרים העוברים והשבים אשר בדרכם נשברו אניותיהם ונפלו ביד הישמעאלים לעבדי עולם נפדו רק מאת היהודים יושבי טעטואן, טאנגער, ראבאט ומאראקא! ובשובם לאירופא. תהלת היהודים ידבר פיהם, על אשר הוציאו אותם מעבדות לחירות. —

הייהם תלואים להם מנגד, ואולם את אכלם ימצאו בעתו, ובנקל יעשו עושר, ואם אמנם יפחדו להראותו החוצה, בסתר מלאים בתיהם כל טוב. והאיש פאנאנטי יספר כי שאל עברי אחד: „איככה תוכלו לשבת במעון פראים ולא תקוצו בחייכם?“ ויענהו: „לא אכחד כי הרעה קרובה פה לבוא עלינו, אולם גם הרכוש קרוב פה לבוא אלינו!“ — וזה הדבר ינחמם מיגונם, בשבתם בבתיהם ילבשו בגדי פאר, ובצאתם החוצה יפשטו את בגדיהם החמודות וילבשו שחורים.

בתי התפלה אשר בערי טאנגער, טעטואן, מאגאדאר ומאראקא, איננם רכוש העדה כי אם רכושי איזה עשירי עם מבני יהודה (אייגענטהום פאן פריוואטען) וישכירו אותם בשכר שנה ושנה כאשר ישכור איש

את ביתו לשבת ולדור בו. וכאלה יש ששה בתי כנסיות לתפלה בטאנגער, והמה קרובים זה אל זה ברחוב אחת, עד אשר בבית תפלה האחד ישמעו תפלת המתנפלים לפני י״י בבית תפלה השני. כי קרוב הוא זה לזה, בית בבית יקריבו. קטנים המה מהכיל את האנשים הבאים להתפלל, והנשים לא יבואו אף פעם אחת בשנה אל בית האלהים כי אין להם עזרת נשים. ועל כן בשבת יתפללו קצתם תפלת ותיקין, וקצתם יתפללו אחריהם, משמר יוצא ומשמר נכנס, כי קצר הבית הקדוש מהתכנס כלם יחד. בעל הבית הקדוש, ישכור ש״ץ ויתן נרות ושמן למאור, וכספו יושב לאמתחתו מכסף פדיום המצות אשר ימכרו. וייש בתי כנסיות אשר שני או שלשה אדונים לו, וייש אשר ישכרוהו לאיש אחד לזהרויח בו. ואנכי — יאמר החכם מו״ה גדליהו — כאשר אמרתי אל קצתם: מי שמע כזאת באירופא? האם כל הקהל לא יוכל לבנות או לקנות לו בית תפלה? והלא טוב וכשר הדבר כי איש איש מכם יאציל מהונו לבנות מקדש מעט לאלהי אברהם, בית אשר יכיל שתי עזרות, עזרת אנשים לבד ועזרת נשים לבד, כמעשה אשר יעשו היהודים בכל ערי יהודה! — השיבו אותו כדברים האלה: 1) מנהג אבותנו בידנו, ומי ינסה כח לבטלהו?. — 2) בעשותנו זאת תצא רעה אל אדוני ששת בתי התפלה, קנין כספם המה. — 3) בעלי הבתים אשר להם בתי התפלה המה קרובים למלכות, והממשלה תעמוד לימינם להפר את מחשבת העדה. — 4) אף אם נעורר לבב אחינו, לא ישמעו בקולנו. 5) ברבות בתי התפלות כן תרבינה המצות, וייש מצות רבות למכור (ששה פעמים הגבהת התורה וששה פעמים גלילה, ששה פעמים עליות לתורה וכו׳) ובהיות לנו רק בית תפלה אחד, ימעט מספר המצות אשר ימכרו בו, ואי זה מקום הכנסה לבית האלהים?

ובטעטואן יש ששה עשר בתי תפלה כאלה, מקנת כסף בעלי בתים אחדים, להרויח במו כמשכירי בתים לדור ולשבת בהם.

ובמעללאה יש ארבעה עשר בתים כאלה בתוך העיר ושלשה במגרש העיר; בתי כנסיות יקראו אף כי המה רכושי אנשים פרטים, והמה קצרים לא רחבים ולא ארוכים ואף רק נרות אחדות יאירו אותם, ואינם נקיים כאשר יאתה לבית אשר שם י״י נקרא עליו —

מספר בני ישראל אשר במאגאדאר 5000 נפשות. רובם ישבו במעללאה והמה מדוכאים תחת יד הישמעאלים. ורק בערך חמשים מהם יחשבו בין כנעני ארץ, המה לבדם יוכלו לעזוב את מעללאה (הוא מיצר היהודים המכונה געטטא באירופא) וללכת ברחובות קריה מלובשים בנעלים ברגליהם. רבים המה העניים בתוכם, 350 משפחות יחיו רק ממשענת כסף אשר יתנו להם העשירים, מהם ישיגו תמיכת

בסף מדי שבוע בשבוע , ומהם אשר לא יבקשו עזר רק בהגיע תור חגים ומועדים מקראי קדש — המס אשר יתנו שנה בשנה אל הממשלה יעלה 400 טהאלער, העשיר ירבה והדל ימעיט (פערמעגענסשטייער) בתי מחסה או בתי חולים לעניים , וכדומה , אין להם .

בטאנגער יש 4500 עברים , 1200 מהם יחיו מכסף נדבה. יש אשר ינתן להם שבוע בשבוע , ויש רק לפני מועדי י"י מקראי קודש . בין העניים ההם יש בעלי מלאכה ושכירי יום ; ואולם שכר עבודתם לבדו לא יעלה די מחסורם אשר יחסר להם לכלכל את בתיהם . מס העדה יפרד לשני ראשים : יש אשר יושת על הנגידים לפי מצבם , ויש אשר יבוא אל קופת הקהל מבשר השחיטה בערכך אלף נפשות יחסיו בצל המלאכים היושבים שמה במלאכות מלכי תבל. רוב החניות המה ליהודים , כי הכושים גאות ילבשו וגם עצלים המה לסחור בסחורות אשר ימכרו בחנות . העשירים המה נדיבים מאד, ורבים יבואו לבקש עזרתם , ותושע להם ימינם . בטעטואן יש 9000 יהודים , ובתוכם 1300 אשר בלתי אל כסף נדבה עיניהם כי אין להם מאומה.

סוף דבר בכל ערי ברבריא ישלחו היהודים במסחר ידיהם וגם במלאכה, זה ירצע מנעלים במרצע, וזה יתפור בגדים ; זה יהלום בפטיש את פעם, וזה יארוג ויטוה . ועוד מלאכות ממלאכות שונות.

בטעטואן יש כת אחת אשר מטה ידם מאד, ורבים מאד מספרם, ומה שם הכת ההיא כי תדע ? כת רבנים (ראבבינער) היא . לאיש ואיש מהם יש חדר מיוחד ללמד הנערים תורה. למלמד באירופא יקרא, באפריקא יכונה רב . להרב לא ירבו כסף, כי אם חמשה עד ששה טהאלער לחודש . ובאלה יקנאו רבים , כי ימצאון בתוכם אשר אין להם כל , ואנחנו לא נדע ממה יכלכלו את ביתם. וכאשר שאלתי את פי הרב האב"ד — כן יאמר האדון גדליהו — הזו תורה וזו שכרה ?— ולמה זה לכם רבנים רבים עד לא יהיה לכלם אף להם צר , הלא טוב הדבר להמעיט מספרם, והמעט יוכל לשבור רעבון ביתו ? ויענני : לא אוכל מהשיב ריקם פני איש הראוי להיות רב , ועל כן תגדל תורה ותאדיר . הרבנים האלה כל כחם הוא בתלמוד , אך לא בדקדוק או בהגיון ואף לא בבאורי מקראי קדש. כל אלה סתומים והתומים לפניהם .

המעט הזה אספתי משני המאמרים הנזכרים , את אשר יחסיר האחד , ימלא השני . לדעת מצב אחינו אלה ההיה רע מאד אף כי חרוצים המה במלאכתם , מעוצר רעה ויגון . ותוחלתנו כי מסע השר הישיש הזקן ונשוא פנים סיר משה מונטיפיורי נ״ אשר הועיל להם הרבה , יועיל שבעתים לבניהם אחריהם . כן מיום אז ועד עתה הומר מצבם מרע לטוב . וכאשר החלו לעלות , כן יעלו לאט לאט בסלם ההצלחה . זכרה לו אלהי לטובה ! דוד כהן צדק.

נצח ישראל.

הוספה להיהודי הנצחי מחברת רביעית.

הגשם *).

לפני מאה וחמשים שנה היתה עת צרה ליושבי ירושלים על דבר הבצורת, כי חצי ימי הבציר הלכו להם ולא היה גשם בארץ. והגשם היורד בבציר הוא מוציא לחם מן הארץ וממלא את הבורות החצובים מים להשקות אדם ובהמה, ובהעצר אז השמים, יהי רעב ללחם וצמא למים בכל חדשי ימי הקיץ. היהודים, הישמעאלים גם הנוצרים הרבו תפלה ויצומו ויבכו לפני יי׳ לפתוח להם את אוצרו הטוב, את השמים, ולהצילם מזלעפות רעב ולהט צמאה, אך תפלתם שבה ריקם דלתות שחקים סגרות, וארובות השמים לא נפתחו. כראות הפחה כי אפס כל תקוה, קרא אליו את הרב המורה לצדקה בעיר הקדש, וידבר אליו באפו ויפחידהו כי יגרש אותו ואת כל היהודים מירושלים ומכל ארץ הקדושה ואת רכושם יקח לו אם לא ירד הגשם בעוד שלשה ימים.

---

*) מתחלה עלה במחשבה לפני להדפיס הפעם בנצח ישראל הנלוה להיהודי הנצחי מחברת זאת, מאמר יקר הערך „ידינו לא שפכו את הדם" שמו, השלוח אלי מאת ידיד נפשי הרב החכם המפואר הדרשן הנפלא מו"ה מרדכי דושאק נ"י הראב"ד גאיא והגליל, וכן הודעתי נאמנה (המגיד שנה ששית גליון 16) אולם כהיותו רב האיכות כן הנהו רב הכמות, וגם בלעדו תכיל המחברת הזאת בערך ארבעה באגען — ואני לא הבטחתי להדפיס מכל מחברת ומחברת ממכתב העתי הזה רק שלשה באגען — על כן השארתי אותו בכתובים למחברת החמישית אי"ה. ולמען לא יפקד מקום „נצח ישראל" גם בהמחברת הזאת, ברותי גם הפעם ספור נפלא אחד מספר חבצלת השרון לידידי החכם המליץ מו"ה קלמן שולמאן נ"י מעתיק הגדות ארץ ישראל (פאלעסטינישע לעגענדען) מאת החכם הגדול ד"ר ל. א. פראנקעל בס׳ ירושלימה. כי חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך.

כהן צדק.

„הוי הוללים!" הוסיף הפחה לדבר, „אתם מתהללים כי עם סגולה אתם לאלהים ובכם בחר מכל העמים, ואתם הראו נא לדעת כי יש בפיכם נכונה והעתירו נא אליו להריק הגשם על הארץ; ואם אין, אעשה לכם כאשר אמרתי, חי הנביא (מחמד)!" —

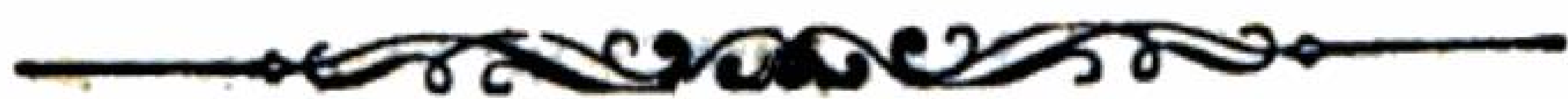
קהלת יעקב נבוכה, בכל רחובות מספד ובכל בית תאניה ואניה. הרב קרא צום שלשה ימים, ובכל יום נאספו זקנים ונערים טף ונשים לפני כותל המערבי וישפכו שם כמים לבם נכח פני י״י. ביום השלישי צוה הרב לכל היהודים ללבוש בגדי ימות הגשמים, וללכת אתו אל קבר שמעון הצדיק, כי בשובם מהקבר יתכו מטרות עז ארצה. היהודים השתוממו על מצות הרב, אך עשו כאשר צוהו, ויתעטפו במעטפות ובשמיכות עבות, וישימו סנדלים ברגליהם, וילכו אחרי הרב ביראת הכבוד, ויעברו דרך שער הצפוני, הנקרא בשם באב-על-עמוד (שער העמוד). ושר המצודה בראותו כי היהודים מלובשים ביום חם להט השמש כביום סגריר ומטר סחף, וימלא שחוק פיהו ויחשבם למשוגעים. אפס כי בהודע לו את אשר דבר להם הרב, חרה אפו בו ויכהו על הלחי שלש מונים. הרב הזקן הנכבד הביט בו במנוחת לבב וברוח שקטת, ויסע הלאה עם קהל עדתו אל עמק יהושפט, ויגיעו עד קבר שמעון הצדיק. שם כרע הרב מראשותי הקבר, וכל היהודים כרעו גם הם סביב סביב, וישאו קול בוכים ויתפללו אל י״י מנהמת לבם, אך הרב דבר דברים נסתרים אל תוך הקבר, והדברים ההם לא שמעו גם האנשים הכורעים על ידו, אולם קול דבריו היה כאש וכפטיש יפוצץ סלע, עד אשר חרד לב האנשים ההם אף כי לא שמעו ולא ידעו את אשר דבר — והנה בפתע פתאום התנשאו נשיאים מקצה הארץ, ורוח גדולה התחוללה, ובעים עוזה השחה את ראשי עצי הזית השתולים על הר הזיתים. האח! נשיאים ורוח, אך גשם עוד אין. — והרב הוסיף עוד להתפלל בדברים נסתרים, והנה המון מים בשמים, וכרגע סערו מטרות עז ארצה, ויהי גשם שטף, ונהרי נחלי מים ינהרו מראשי ההרים, והיהודים התעטפו במעטפותיהם ובאדרותיהם מפני המטר הסוחף ההוא. אז ירד שר המצודה אל עמק יהושפט, ויתנפל מלוא קומתו ארצה לרגלי הרב הקדוש, ויתחנן אליו לסלוח לו על אשר הכה בחרפה לחיו, ואחרי כן העמים את הרב על שכמו וישאהו מעמק יהושפט עד אהל ביתו אשר בגרות היהודים, וליהודים היתה שמחה וששון ויקר. שלשה ימים ושלשה לילות נשמע בבתיהם צלצלי מצלתים וקול תפים, קול רנה וישועה, קול הלל והודות לי״י, והגשם ירד שלשה ימים ושלשה לילות בלי הפוגה. וכל הישמעאלים והנוצרים הגידו ולא כחדו כי שמע י״י תפלת היהודים ויתן מטר על הארץ, ויכבדום וינשאום וינטלום ימים רבים.

קלמן שולמאן.

תוכן הענינים.

היהודי הנצחי:

נצח ישראל:

DER EWIGE JUDE.

Beiträge zur Geschichte

des

JUDENTHUMS.

Zur Belehrung und Erbauung

IN ISRAEL.

Redigirt und herausgegeben

von

JOSEPH KOHN

Redakteur des **Hamwasser & Hanescher**

Heft IV.

LEMBERG 1866.

Druck u. verlag des J. Kohn.

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 10790 8331